

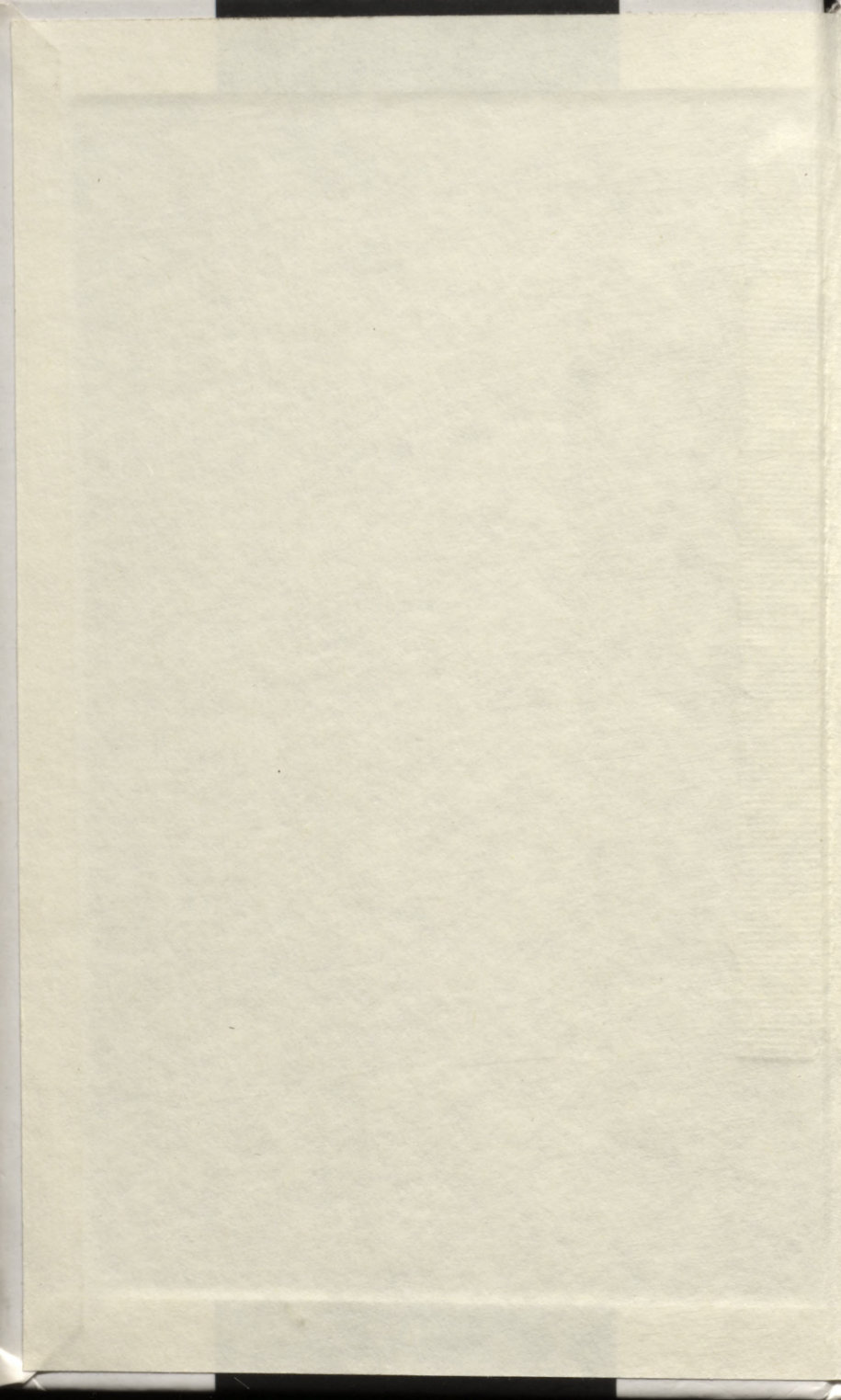
Zigmunds Skujiņš S

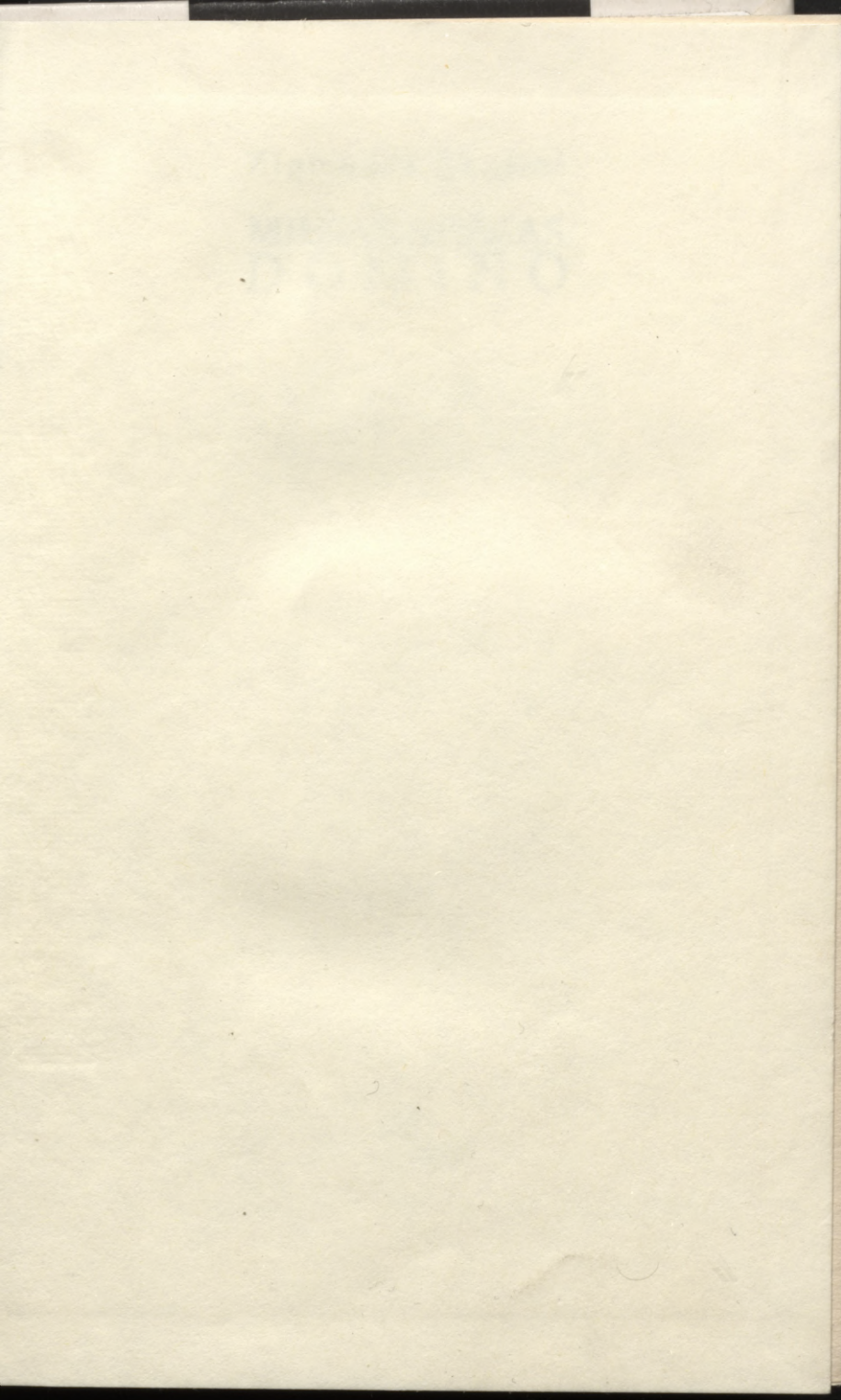

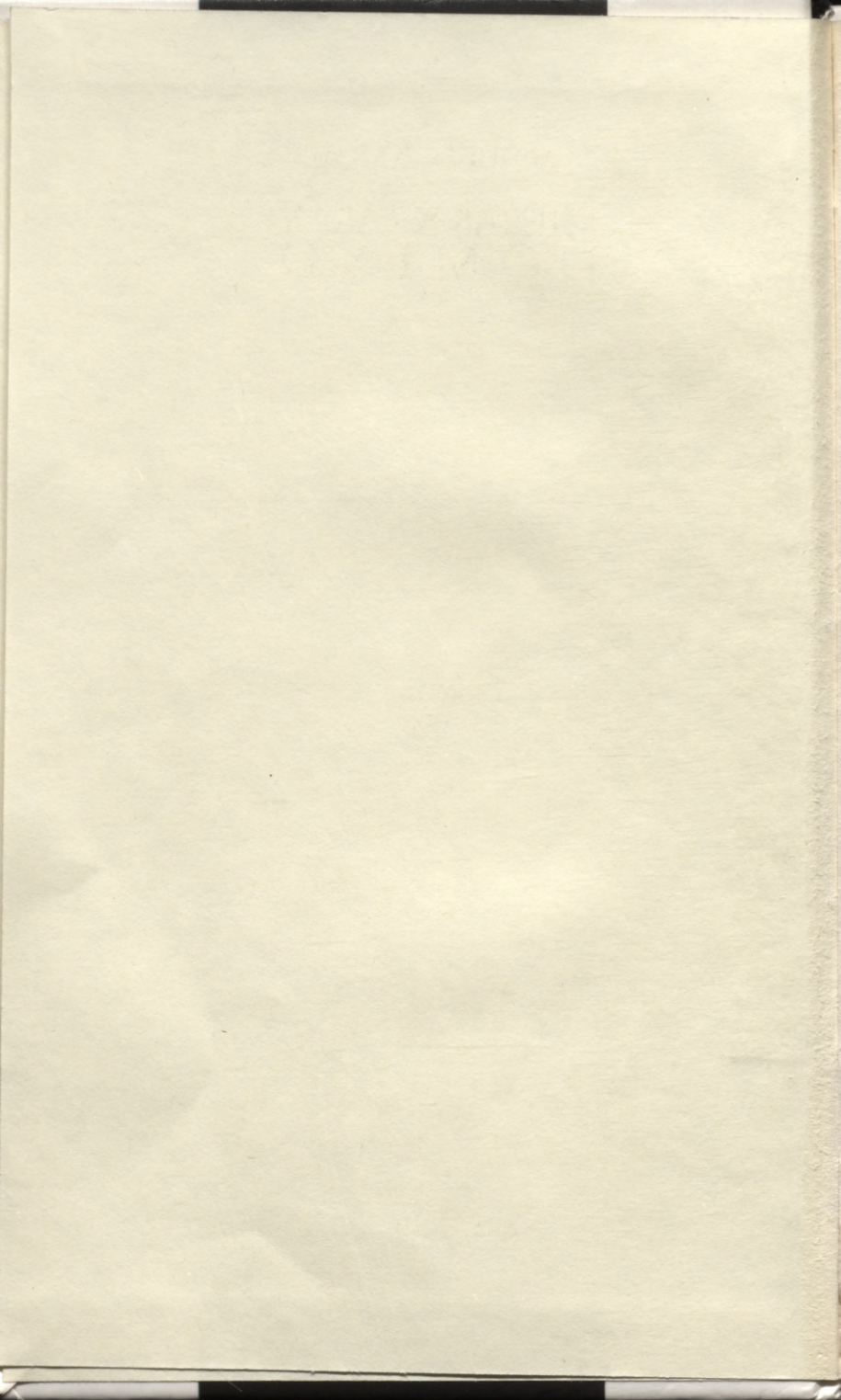
M MIESAS KRĀSAS
DOMINO O

inches
1
2
3
4
5
6
7
8

skujins skujins giv

Zigmunds Skujiņš

MIESAS KRĀSAS
DOMINO

Zigunovs Skojis

MIEŠAS KRASAS

DOMINO

99-3

519

L
810

Zigmunds
Skujiņš

MIESAS KRĀSAS
DOMINO

Romāns

UDK 821.174-31

Latvijas Nacionālā
BIBLIOTĒKA

~~99-12.105~~

0300035733

Mākslinieks GUNĀRS CĪLĪTIS

Redaktore SILVIJA ŪDRE

Korektores VIJA KĀRKLĪŅA, VIJA SARGUNA

Mākslinieciskais redaktors ARVĪDS VĪTOLS

Tehniskā redaktore ZINTA ZIŅĒ

Apgāda "Preses nams" vadītāja MĀRA CAUNE

ISBN 9984-00-376-0

© Z. Skujiņš, 1999
© G. Cīliša mākslinieciskais
iekārtojums, 1999
© Preses nams, 1999

I

Savu tēvu un māti neesmu redzējis. Atceros, reiz bērnībā, kad mājā bija ciemiņi un sarunās pie galda šo tēmu aizķēra, vectēvs izmeta, ka Ausma ar cirka numuru aizbraukusi pāri jūrai un iekritusi kā akā. Pēc tam es bieži ar šausmām skatījos akas tumšajā akacī, baidīdamies ieraudzīt nosliktu sievieti.

Tēva un mātes jautājums atkal sāka berzt, kad liceja trešajā klasē skolotāja uzdeva domrakstu "Mana ģimene". Vectēvs tikai nosmējās – raksti, ka tava māte ir Siāmas princese un tēvs Čarlijs Čaplins. Kaut ko tamlīdzīgu es arī sacerēju. Izdodot burtnīcas, skolotāja pajokoja, ka no manis dienās iznāksot rakstnieks, otrs E. T. A. Hofmanis. Bet konsula Egles dēls Fabians, ar kuru biju uz nažiem, starpbrīdī izsacīja skabargainas šaubas, vai tādu dāmu bērniem tēvi vispār mēdzot būt. Turklāt mans *grand-père** esot nabaga ormanis, kas pelnoties ar līķu vizināšanu.

* *Grand-père* (franču val.) – vectēvs.

Tovakar mums ar vectēvu sanāca garākas pār-
runas. Atbilde plīvoja divdaļīgi šķelta kā vimpļa
lente. Bez tēva pasaulē vēl neviens bērns neesot
uzradies, un kurš no tēviem – manējais vai Fa-
biana – labāks, varēšot spriest, kad redzēšot, kas
no katra sēklas izaudzis.

– Vai tad bērni rodas no sēklas?

– Kā savādāk! Skaidrs, ka no sēklas.

– Un kur to sēklu sēj?

– Dzīvības dobītēs, muļķi. Kur tad citur. – Vec-
tēvs izbrīnīts raudzījās man acīs.

– Kādās?

– Nu gan joki, – būdams ātras dabas, vectēvs
apskaitās. – Mums stallī septiņas ķēves un trīs
ērzeļi, bet tu nezini, kur sēj dzīvības sēklu!

Vectēvā krāšņa vecmodība savienojās ar ne-
ļimstošu precizitāti, bangainas iedomas ar dziļi
urbtām zināšanām. Iespējams, ka viņa vecmodība
nemaz nebija vecmodība, bet tādējādi izpaudās
nevēlēšanās nomizoties līdz kailam lietišķumam.
Pasaule vectēva izpratnē prasīja izspēli, bagātu
skatuvējumu. Neko viņš negribēja darīt vienkārši.
Moriss Ševaljē, apdziedot Parīzi, draiskojās ar
plakanu salmenīcu, kādu Parīzē neviens vairs ne-
lika galvā. Vectēvs ap kariatēm mēdza rīkoties
vai nu ar gaiši pelēku angļu katliņu galvā, vai ar

kādu no saviem daudzajiem cilindriem. Aukstā laikā gāja pēc malkas, ietīnīes pelerīnmēteli. Dārzā krāsoja solus ar baltiem cimdiem rokā. Viņa slieksmi jebkuros apstākļos uzlikt ko galvā, šķiet, dīdīja arī maza cilvēciska vājība. Vectēvs bija glīts cilvēks, bet ar caurspīdīgu galvas rotu, ko apzināti vai neapzināti centās slēpt.

Daudz esmu domājis, kāds tēlainis salīdzinājums vectēva personai vispiemērotākais. Iespējams, ka vecais kases aparāts, kas iespaidīgi krāšņoja Baroneses darba galdu. Mūsdienu automāti neapšaubāmi ir praktiskāki. Taču vecais mehāniskais bija pieminekļīgs mākslas darbs no sudraba metāla, rotāts ar gravējumiem. Kad pagrieza kloķi un nospieda taustiņus, noskanēja zvana tinkšķis un vaļā atlēca skaistās sarkankoka naudas ligzdiņas.

Nākamajā rītā vectēvs sacīja, ka viņam jābraucot uz Rīgu ar mazo karieti un, ja es gribot, uz skolu viņš mani aizvedīšot.

Mazā kariete bija satraucoši noslēpumaina. Nenoskārstā ziņā radniecīga melnajām ķēvēm, kas karieti parasti vilka. Toreizējos miglainos priekšstatus, dzīves pieredzes izskolots, tagad spēju raksturot nedaudz plašāk. Tas, ko uztveram kā skaistu, visbiežāk ir signāls atbilstībai. Pilnības

starojums – skaists sievietes augums, burukuģis pilnā takeļējumā, stirnas skrējiens vai izcila automašīna – skar kā krāsns siltums vai caurvēja vilnis. Pieskāriens mirdzošajām karietes durvīm toreiz satrauca ne mazāk kā desmit gadus vēlāk mīlestības glāsts. Sēdekļa sarkanā, vēsā ševro āda zem mana svara klusi nopūtās. Sēdēju starp diviem kristālstikla logiem kā ķēniņš tronī.

Žilbīgi spīdēja maija saule. Ziedošo ķiršu rinda gar Muižas akmens žogu veidoja baltu valni, pa kuru, likās, varētu šļūderēt ar slēpēm. Vectēvs iznāca nevis pa mazajām sānu durvīm, bet pa lielajām parādes, tērpies jaunā, gaišzilā *redingotā**, kas vēstīja par ārkārtas gadījumu. Galvā, protams, bija zīda cilindrs.

Piecas minūtes pirms stundu sākuma kariete ar slaidu loku piedrāzās pie liceja ieejas. Viens mūsu klases logs stāvēja vaļā. Uzmetis kūkumu kā trekns runcis, Fabiana draugs Alvils ar spogulīti laida garāmejošajām meitenēm acīs saules zibšņus. Izskatījās, ka, karieti ieraugot, Alvils no palodzes nokrita. Viņa vietā atvērtajā logā gluži kā dzeguzes no pulksteņa tūdaļ izlēca vairākas citas galvas.

Vakarā ar vectēvu atkal sanāca pārrunas.

* *Redingots* – 18. gs. Anglijā jājamie svārki. 19. gs. atvieglots frakas variants.

– Zini, ko sacīja Fabians? To, ka tu esot nabags, viņš ņemot atpakaļ. Tomēr staļļa smaka tev līdzī nākot. Arī man.

– Ā-ā-ā! Pasaki viņam, ka staļļa smaka nav no sliktākajām. Muļķībai gan ir pretīga smaka! Pasaki, ka Anglijā vieglāk iekļūt Bekingemas pilī nekā pils staļļos. Paprasi, vai viņš zina, ka Ernsts Bīrons, pirms kļuva par Kurzemes hercogu un noteicēju Krievijā, bija Kalnciema muižas staļļmeistars. Un vispār, ko nozīmē – hercogs, ko nozīmē – staļļmeistars. Visi šie dalījumi, salīdzinot ar cilvēku cilts vecumu, ir īslaicīgi un mazsvarīgi. Jau pēc simts, pēc divi simti gadiem, kas mūžības izpratnē nozīmē elpas vilcienu, vērtību skala būs cita. Kas ir hercogs pret Einšteinu? Cilvēces vēsture tāpat kā Turandota priekšroku dos mīklu atminētājiem.

Vectēva vārdos klausījosi klusēdams, neizrādot ne piekrišanu, ne pretestību. Viņš uzmeta man pētošu skatienu un, jādodomā, saprata, ka tādām runām neesmu vēl gatavs. Atvilcis galda atvilktni, vectēvs izņēma spēļu kārtis.

– Redzi, – viņš sacīja, kaisot kārtis uz galda, – kāršu spēle katrai paaudzei jāiemācās no jauna. Tomēr notiek arī selekcija. Labiem spēlmaņiem var dzimt bērni, kas mantojumā saņem uzlabotas

spēlmaņu smadzenes. Tu domā, mūsu skaistās ķēves nokritušas no mēness? Tā ir selekcija! Vienalga kur – baznīcā vai tirgū – muļķi es redzu pa desmit soļiem. Muļķība, uzpūtība, varmācība ir rakstīta sejā. Tāpat mēle var melot, rokas – nekad.

Vectēvam piederēja, kā viņš pats sacīja, “pajūgu iznomāšanas anštalte”. Fabiana indīgā piezīme par līķu vadāšanu gluži no gaisa grābta nebija vis. Ratnīcas pustumsā starp kariatēm, fiakriem, lando un faetoniem, ko klienti izīrēja kāzu, kristību un iesvētību gadījumos, dirnēja arī katafalki gan melnā, gan baltā krāsā, kuros jūdza divus, četrus un pat sešus zirgus. Parastā valodā līķrati, kas izskatā neatšķīrās no Mocarta, Robespjēra un Kazanovas laikā lietotajiem. Kilometra attālumā no Muižas atradās aerodroms, kur ik dienas, lidojot pāri mūsu pagalmam, nolaidās un pacēlās satiksmes lidmašīnas, bet pēdējā ceļā – filozofēja vectēvs – laikmeti pārklājas. Tas tiešām bija mistisks skats, kad tāds divjūga katafalks izbrauca “uz darbu”. Virs zārka vietas, apjomīgu balstu turēts, pukulotu drapēriju greznots, zeltītu palmas zaru rotāts, pacēlās barokāli uztūcis jumts. Zirgus sedza melns, līdz zemei nokarens tīkls. Krēpainās zirgu pieres rotāja kupli pušķi. Uz bukas sēdēja braucējs garā, melnā mētelī un melnu astoņpa-

dsmitā gadsimta pusmēness cepuri galvā. Vēl četri tādos pašos melnos pelerīnmēteļos tērpti vīri ar tādām pašām cepurēm galvā sēru procesijā soļos katafalkam abās pusēs. No mūsu pagalma viņi izbrauca, sasēdušies uz tukšā katafalka malām. Kājas kuļājoties līda laukā no garajiem mēteļiem, atklājot realitāti – bikses bija pirktas pēc Pirmā pasaules kara, visticamāk, pie kāda Marijas ielas žīda vai sīkumtirgū, sauktā par uteni. Arī apdilušās kurpes nebija vecākas par pēdējo desmitgadi.

Dīvainās ārišķības tik tuvu biedīgajai, neapveramajai dzīvības un nāves mistērijai turēja mani cieši savā varā. Izrādes elementu piejaukums patiesību neattālināja. Tas bija teātris, kurā spēlēja nevis lugas, bet dzīvi. Ar katafalkiem uz kapiem aizvestie pēcizrādes paklanīties nenāca.

Māja, kurā mēs dzīvojām, arī piederēja Mocarta, Robespjēra un Kazanovas gadsimtam. Kaut savā laikā celta kā Muižas centrālā ēka, nekāda pils tā nebija. Vienkārši būvēts divstāvu nams ar barokāli apjomīgu kārniņu jumtu un milzīgu manteļskursteni vidū. Savdabīga skaistuma iezīmes piešķīra tīrās līnijas, loģiskās proporcijas, arī kokgriezumiem rotātās durvis, ornamentālie kalumi un neparasti veidotie logu aizvirtņi.

Mēs, tas ir, vectēvs, Baronese, Almastante un es, aizņēmām ēkas vienu spārnu. Otrā spārnā mitinājās Lidotājs ar ģimeni. Pareizāk, Lidotāja sieva un divi puikas, jo Lidotājs ar pašbūvēto vienplāksni "Baltā pūka" parasti kaut kur lidoja. Vai nu uz Āfriku, Kanāriju salām vai Borneo. Par vietām, kur viņš pašlaik atradās, allaž varēja uzzināt no avīžu pirmajām lappusēm.

Virtuvi ar milzīgo manteļskursteni abas puses izmantoja kopīgi. Kad Baronese pieķēra Lidotāju griežam no viņas žāvētā cūkas cinguļa, sadzīvošana izbeidzās. Durvis uz ēkas viņu galu aizmūrēja. Ja kaimiņu starpā radās kas kārtojams, piezvanīja pa tālruni. Apgaismošanai izmantoja petrolejas un karbīda lampas. Elektrības Muižā nebija.

Apakšstāvā līdzās Baroneses istabai un tā sauktajam kantorim atradās telpa, ko nez kāpēc dēvēja par magazīnu. Patiesībā tā bija darbinieku ģērbtuve. Gar sienām rindojās masīvi, senlaicīgi skapji, kas, jādomā, tepat arī bija taisīti, jo nekas neliecināja, ka tie būtu izjaucami vai kā citādi dabūjami cauri durvīm. Lielās, masīvās kalēju kaltās slēdzenes vairs nelietoja, visticamāk, ka bija pazudušas atslēgas. Ko tik šajos skapjos nevarēja atrast! Jau pieminētos pelerīnmēteļus un tresotas

grūmu livrejas, kuplus kazakīnus, frīzu frakas un spožpogainus frenčus. Plauktos rindojās cilindri, katliņi, piķieru samta nagaines. Uz īpašiem koka pakaušiem dusēja parūkas; putekļu kārtā un zirnekļu tīkli liecināja, ka tās sen nebija kustinātas. Vienā skapī veselu stūri aizņēma melnas muarē piedurkņu lentes un pie cepurēm spraužamas sēru rozetes.

Starp logiem apskrapstējušos venēciešu rāmjos migloja spoguļi ar vietumis burbuļaini vātainu amalgamu. Reizēm ielavījās magazīnā un dūmakaino spoguļu priekšā pārtapu par admirāli Nelsonu, Napoleonu Bonapartu, Guliveru, Džordžu Vašingtonu, kardinālu Rišeljē. Ja skapjos atrodamās mantas papildināja ar lietām no citām telpām – gultas segu, slotaskātu, divieli vai virtuves rīkiem, iespējas kļuva neierobežotas. Iztēlē varēju pārtapt gan par musketieri, Karību jūras *flibusteru** kapteini Morgānu, gan par senlatviešu karavīru vai Robinsonu Krūziņu.

Baronese zināja par manām iedomu spēlēm, viņa pat piedalījās, šad tad spokaini pavirinādama durvis vai noslēpumainos ritmos uzbungodama pa krēsla dibenu. Mēs abi sazvērnieciski saskatījāmies, Baronese aizspieda lūpas ar izstieptu

* *Flibusteri* – jūras laupītāji.

rādītājpirkstu un, augstu celdama stulmu zābakos ieautās kājas, tikpat klusi kā uzradusies nozuda.

Almastante gatavoja ēst, uzkopa māju, mazgāja veļu un svešiniekiem stādījās priekšā kā saimniecības vadītāja. Baronesi viņa necieta ne acu galā, aiz muguras sauca par ķerto vācieti un vismaz reizi nedēļā izkļiedza draudus: “Ja tā turpināsies, es uzsku!” Kas aiz toreiz man neizprotamās frāzes slēpās, noskaidrot necentos. Nekādas jūtamas izmaiņas mūsu dzīvē neradās, Almastante palika un turpināja draudēt.

Drusku jocīga jau Baronesē bija, to nevarēja noliegt. Ziemā vai vasarā valkāja galifē bikses un garos zābakus. Smēķēja papirosus un sēja vīriešu kaklasaites. Tajā pašā laikā vienmēr staigāja ondulētiem matiem un no mazām pudelītēm izlaistu smaržu apņemta. Tepat Muižā viņa bija piedzimusi un uzaugusi, pārlaidusi Pirmo pasaules karu un varas maiņu jukas. Tuvinieku viņai nebija. Muižas joprojām skaitījās Baroneses īpašums. Viņas attiecības ar vectēvu bija sarežģītas. No vienas puses, vectēvs skaitījās Baroneses īrnieks, no otras puses, Baronesē pie vectēva strādāja – vadīja “anštaltē” kantori.

Muižas parkā neliela paugura galā atradās Baroneses senču kapenes – izmūrēts pagrabs ar

dzelzs durvīm un marmora lauvām. Bermonta laikā dzelzs durvis bija salauztas un sarkofāgi atvērti, savukārt pie lieliniekiem lauvas pazaudējušas galvas. Kad mācījos liceja pirmajā klasē, kapenes izdemolēja “mežoņi”. Cinka zārku vāki gulēja nosviesti lejā graviņā, durvju priekšā bija kurināts ugunskurs. Galvaskausi – četri vai pieci – sarindoti strīpā uz mūrētā sliekšņa. Pārējie kauli kopā ar drānu lēveriem un mežģiņu stērbelēm mētājās izsvaidīti pagraba priekšā plašā klājienu kā pēc sprādziena.

Baronese visu uzlasīja, sagraba, saslaucīja un rūpīgi izvietoja atpakaļ zārkos. Arī galvaskausus atlika katru savā vietā. Pajautāju, vai viņa ir pārliecināta, ka nekļūdās un galvaskausi nav samainīti?

– O, nē! – viņa atbildēja. – Es taču viņus pazīstu. Tas ir Bodo, tā ir Līzelote, lūk, kur Ulrihs un tur Augustīne... Cik reižu es jau esmu likusi viņus atpakaļ! Vispār jāteic, cilvēku kauli ir tikpat atšķirīgi kā cilvēki paši.

– Bet ja jūs te nebūtu?

Viņa tā viltīgi pasmaidīja un parādīja mūsu slepeno zīmi – aizspieda lūpas ar izstieptu rādītājpirkstu.

– Tieši tāpēc jau es te esmu.

No Baroneses man bija drusku bail, bet pie viņas arī neatvairāmi vilka. Viņas istaba nelīdzi-
nājās nevienai citai telpai šajā Muižas spārnā. Noslēpumu ala, pilna ar neikdienišķiem, svešā-
diem dārgumiem. Baronesei vēl arvien atradās
atverama kāda neredzēta lādīte, kāda slepena
atvilktnē Luija XV laika sekreterā. Es varēju uz
saujas pasvārstīt ar zoss spalvu rakstītu, ar iz-
kausētu laku un spiedoga gredzenu aizzīmogotu
vēstuli. Varēju piespraust pie svārku stūra īstu
Kurzemes hercoga Nopelnu krustu, pakārt kaklā
īstu noslēpumainās brīvmūrnieku brālības apaļo
meistara nozīmi – cirkulāru.

No viņas stāstītā es daudz ko nesapratu, bet
arī tas veidoja atmosfēru, kas saistījās ar Barone-
ses tēlu, tāpat kā aprautie smiekli, cilājot nepa-
rastās lietas, vai savādais paradums sarunas laikā
dažbrīd it kā aizsapņoties un ar izstiepta rādītāj-
pirksta galu viegli, viegli pieskarties man pie auss.

Baronese nelietoja ne petroleju, ne karbīda
lampas, bet dedzināja sveces. Citreiz vienu, citreiz
trīs, citreiz daudzas. Viņas istabā svečturi stāvēja
visās malās.

– Neciešu petroleju un karbīdu, – viņa sacīja.
– Varmācīgas smakas, ielaistas telpā, tūdaļ nomāc
visas pārējās. Palūk, cik jauki smaržo sandalkoka

vēdeklis! Vai šis vecais ādas sējums. Sveces deg cildeni, katra ar savu raksturu.

Es redzu, kā Baroneses istabā mirkšķina sveces sidraba svečturos. Es pat jūtu sveču smaržu, raudot izkusuša vaska dzeltenās asaras. Un manas domas vijas rotaļīgos zīmējumos kā stīdzoši dūmi ilgi pēc tam, kad lāktes nopūstas.

II

Jums šķiet, ka astoņpadsmitais gadsimts ir jau tālā pagātnē? Bet iespējams, ka šim durvju rocim pieskāries kāds, kurš personiski pazinis Voltēru, marķīzu de Sadu, Robespjēru un Didro, Kaliostro, Katrīnu II, Kantu un Minhauzenu. Tā ir tikai vakardiena. Raganas un burvjus uz sārziem vairs necepina, bet apgaismība un racionālā domāšana joprojām jūk kopā ar burvestībām un maģiju. Izglītoti ļaudis dancina galdiņu, izsauc mirušo garus un ar okultiem rituāliem mēģina piekļūt augstākajai patiesībai. Uzplaukst alķīmija, valda ticība slepeniem spēkiem, kabalistiskām zīmēm, "filozofijas akmenim". Sveču sakarsētās zālēs galanti kungi graciozi dejo menuetu ar manierīgām dāmām, kuru lielajos kleitu izgriezumos no

kroņlukturiem pil karsti tauki. Bet saltās kapličas cinka zārkos, siltu asiņu izslāpuši, rosās vampīri, kas naktī lien laukā no kapiem un uzglūn dzīvājiem. Uz skatuves uznāk mehanizācija. Strauji attīstās tvaika mašīnas. Par giljotīnas klasifikāciju pastāv domstarpības. Daži ierīces rašanos saista ar mehanizācijas attīstību, citi ar humānisma nostiprināšanos.

Darbojas brīvmūrnieki un rozenkreicieši – cīnītāji par Eiropu bez robežām, par vienādi domājošo idejas brāļu internacionālu sadarbību “gara gaismas un labklājības vārdā”.

Attiecības iegūst izsmalcinātu, slīpētu raksturu. Jo augstākas aprindas, jo rafinētāki netikumi. Sabiedrībā redzamu ļaužu namos un valdnieku galmos laulības ir tāda pati fikcija kā rokoko dāmu gubīgie, drednautu bruņu torņiem līdzīgie krinolīni – gurnus glauda vējš; veļu nēsā vienīgi vecas vai slimas sievietes. Konkubīnes un metreses bauda neviltotu cieņu. Laulības ir juridisks nevis morāls jēdziens. Dāmas “nogaršo kungus” un kungi dāmas kā jaunatklātas cepumu šķirnes.

Varbūt es kļūdos? Varbūt runāt par tikumīgiem un netikumīgiem laikmetiem ir muļķība? Ir pamats domāt, ka kosmisko stabilitāti saglabā pozitīvās un negatīvās enerģijas līdzsvars. Varbūt lī-

dzīgi cilvēku sabiedrība nes sevī sabalansētu pozitīvo un negatīvo dziņu kopumu? Varbūt pārveidojas vienīgi izpausmes?

Džuzepes Balzamo alias grāfa Kaliostro, saukta arī par Lielo Koftu, dēkas aprakstītas tik daudz, ka mēģinājums papīru kalniem pievienot vēl kādu lapiņu līdzinātos pūliņiem Monblāna galotni paugstināt ar bikšu kabatā uznestu smilšu sauju. Manos nolūkos neietilpst stāstīt par Kaliostro, bet pievērst uzmanību personām, kas Kaliostro dēku aprakstos nav atradušas vietu, un dažiem faktiem, kas joprojām varētu saistīt interesi, mudinot pārdomāt tagadni un nākotni. Par tiem klusē arī Elīze fon Reke* 1787. gadā vienlaicīgi Berlīnē un Štetīnē izdotajā grāmatā “Ziņojums par bēdīgi slavenā Kaliostro uzturēšanos Jelgavā 1779. gadā un tur izdarītajām maģiskajām operācijām”.

Kaliostro maģijas seansā pieminētā gada 21. martā Jelgavā (Mitavā), Ūdens ielas stūrī iepretim sinagogai Valtraute fon Brīgena, ilgāku laiku dzīvojusi neziņā pēc sava vīra dīvainās pazušanas karagājienā pret turkiem, lūdz Lielo Koftu noskaidrot kapteiņa Eberharda fon Brīgena likteni.

Valtraute fon Brīgena ciemojas pie māsīcas.

* Elīze fon Reke (1754–1833) – kurzemniece, grāfa Mēdema meita. Eiropā pazīstama rakstniece.

Brīgena ir vidzemniece, cēlusies no Baltijā saza-
rojušās Līvenu cilts. Vidzeme kopš 1721. gada ir
iekarota teritorija zem Krievijas divgalvainā ērgļa
spārna. Arī Eberhards fon Brīgens ir Vidzemes
muižnieks no senas lejasvācu karotāju dzimtas,
kuras senči cīnījušies jau krusta karos Palestīnā.
Eberhards pret turku pagāniem karo zem Krie-
vijas karoga. Viņa militārā karjera ir strauja – pāžs,
junkurs, karodznieks, leitnants. Divdesmit piecu
gadu vecumā, precoties ar Valtrauti fon Hānu,
Līvenu pa mātes līniju, jau kapteinis, lielkņaza
Konstantīna kirasieru reģimentes komandiera ad-
jutants. Un pēkšņi – melna svītra! Pēdējā kauja
pirms Krievijas–Turcijas miera līguma brašajam
virsniekam kļūst liktenīga. Reģimentes koman-
dieris grāfs Suvorins ar līdzjūtības vēstuli baro-
nesei dara zināmu, ka Brīgens kritis karavīra cie-
nīgā nāvē, saņemot dižgabala lodes trāpījumu tik
nelaimīgi, ka “nav bijis ko aprakt”. Baronese ne-
spēj samierināties. Ziņa šķiet pārāk neticama. Vai
tiešām cilvēku iespējams izgaisināt, ka nekas ne-
paliek pāri? Ne pieši, ne pogas, pat ne siksnas
sprādze? Vai tā var būt? Tas ir pārlietu šausmīgi.
Senie grieķi un romieši bija pārlicināti, ka neap-
raktam līķim simts gadu jāklejo gar miroņu valsts
robežupi Stiksu. Viņi uzskatīja par pienākumu

katram mirušajam uzvest vismaz trīs smilšu saujas. Apbedīšanas godu liedza vienīgi valsts pārdniekiem, tempļu izlaupītājiem, nodevējiem un pašnāvniekiem. Kāpēc Eberhardam tāda sodība...

Garu kambara vienīgās sveces gaismā Kaliostro raugās kristāla lodē un labu brīdi pie sevis murmina okultas formulas. Tad, rausdams no pieres sviedrus, tādā kā mokpilnā balsī paziņo:

– Barons ir. Viņš tikai nevar pie jums ierasties.

Izteicis šos vārdus, kas Valtrautei fon Brīgenai uz mirkli apžilbina samaņu, Kaliostro strupī piebilst, ka seanss beidzies, un nozūd kārtot ēģiptiešu ložas *d'Adoption* dibināšanu. Garu kambarī esošie kungi žēlo uzbudināto baronesi, bet dāmu vairums mudīgi aiztek pakaļ Lielajam Koftam. Viņa pasviestā ideja – Jelgavā radīt savdabīgu masonu ložu, kurā tiesības darboties būtu arī sievietēm, – būtībā ir elegants glaims. Bet glaimi, kā zināms, ir vislabākie mūķīzeri sieviešu siržu atvēršanai.

Attapusies un daudz maz nomierinājusies, Brīgena vakarā uzmeklē Kaliostro landmaršala Mēdema mājā un mēģina par vīra atrašanās vietu uzziņāt ko tuvāk. Kaliostro ir noraidīgs. Baronese novelk no pirksta gredzenu ar briljantiem.

– Jūs mani kārdināt kā nelabais Pestītāju, –

Lielais Kofta grīni smīn, un melnīgsnējā seja viņu pašu vērš līdzīgu elles valdniekam. – Es neesmu visspēcīgs, man tāpat jāievēro augstāko spēku pavēles.

– Grāf, tas ir dzīvības un nāves jautājums!

Kofta gredzenu nevērīgi iebāž samta svārku slepenā kabatā zem mežģīņu žabo. – Rīt seansu turpināsim.

Nākamajā dienā garu kambaris ir pārpildīts līdz pēdējai iespējai. Īpašā goda krēslā sēž hercoga Pētera Bīrona saderinātā, no Svētes pils Jelgavā iebraukusī meitenīgā Anna Doroteja Mēdema.

Īsi pirms seansa Kaliostro lūdz baronesi Brīgenu ar jautājumu nesteigties. Tik grūti uzdevumi prasot augstāko jūtību, kas viegli neesot sasniedzama. Publika nojauš ko īpašu, spriedze novelkas, korsetēs iežņaugtās dāmas īsiem malkiem kampj gaisu un nervozi žvidzina vēdekļus. Kungi spaida smaržu flakoniņus un samitrinātos pirkstus tuvina te padegunēm, te ausu ļipiņām.

Beidzot Valtraute fon Brīgena sastop Kaliostro skatienu un saprot, ka mags ir sagatavojies. Aiz uztraukuma telpas vienīgā svece baroneses acu priekšā atkal sāk virnot.

– Ja gari saka, ka mans vīrs ir, bet nevar pie manis ierasties, ...vai gari nebūtu tik laipni un ar

Lielā Kofta starpniecību nedarītu zināmu... nedarītu zināmu... kur barons pašlaik atrodas... kas ar viņu noticis. Ļoti lūdzu... *S'il vous plait! Bitte schön!**

Kaliostro nostājas aiz sveces. Pār viņa pūderēto pieri atkal mirdzēdamas slīd treknas sviedru lāses. To var saprast, telpā ir karsts un svīst arī pārējie. Bet Kaliostro izvelk no svārku aproces zīda laktu, noslauka sviedrus un nēzdogu pamet gaisā. Baltais murskulis nekrīt vis zemē, bet izplešas kā pūķis un sāk celties gaisā. Uzlidojis līdz gries-tiem, sačervelē un lēni nolaižas atpakaļ uz Kofta plaukstas.

Kaliostro, acis valbīdams, ilgi svaida galvu uz vienu un otru pusi. Tad nomierinās un, it kā lasī-dams priekšā noliktu grāmatu, ber vārdus atsve-šinātā vienaldzībā.

– Bija divi, tagad viens. *Helion, Melion, Aldeberanion!*** Svētais Ozīris! Svētais Anubis! Svētais Bast! *Suton di gotpu!**** Bija divi, tagad viens... Tas ir viss, ko man atvēlēts teikt...

Bezdiibenim teju jau pārsviestā cerību laipa izslīd no atbalsta. Valtraute fon Brīgena ir

* *S'il vous plait! Bitte schön!* (franču un vācu val.) – lūdzu!

** *Helion, Melion, Aldeberanion* – šeit: maģiskas formulas vārdi bez burtiskas nozīmes.

*** *Suton di gotpu!* – Ķēniņš upurē! Rituāla teksts senajā Ēģiptē.

pārsteigta, vīlusies, satriekta. Pēc seansa viņa mēģina Kaliostro iztaujāt, iegūt paskaidrojumus par nesaprotamo vārdu jēgu, taču veltīgi. Lielais Kofta noraidīgi pasaka – turpiniet meklēt!

Baronese neatrod mieru. Ciemoties pie māsiņas miegainajā muižā, kur logu priekšā kurkst vades un naktīs ņerkst runči, viņa ilgāk nespēj. Kaut kas ir jādara.

Nākamajā rītā *Bon Esprit** pavadībā viņa sēžas diližansā un brauc uz Rīgu. Joņošana pekles ratos tīri labi atbilst noskaņojumam. Četru zirgu vilktais vagonš, pasta ragam satraukti taurējot, drāžas uz priekšu ar biedīgu ātrumu. Jūk dubļi, šķīst grants šļakatas. Runā, ka Francijā karalis diližansus aizliegšot kā sabiedrībai bīstamus. Avīzes raksta par sabrauktām govīm, suņiem un cilvēkiem. Kur parastie rati kuļas snaudulīgā klemperībā, diližanss kampj attālumu plēsoņas negausībā.

Rīgā Vidzemes bruņniecības namā baronese apvaicājas, vai par baronu nav ienākušas jaunas ziņas. Barons kritis kaujā vai nu pie Mahačkalas vai kaujā pie Kalamahačas, viņai atbild. Ar Turciju noslēgts miers. Kritušie aprakti, gūstekņi at-

* *Bon Esprit* (franču val.) – Labais Gars. Šajā gadījumā goda pavadone, uzticības kalpone, kambarjumprava.

brīvoti, reģimente atgriezusies kazarmās Pēterburgā. Kādi tur jaunumi? Viņa varot aizrakstīt uz štābu vai lielkņaza kanceleju. Ja baronese to jau neesot darījusi.

– Bet man turpina sūtīt viņa algu, – paziņo Valtraute fon Brīgena.

– Tā, jādomā, ir atraitnes pensija.

– Nē, – baronese enerģiski krata skumjo sirdsveida sejiņu. Patiesībā sejiņa nav sejiņa, bet normāla jaunas sievietes seja. Baronesei ir divdesmit septiņi gadi. Seju sejiņā vērš modīgā milzu parūka un virs milzīgās parūkas vēl milzīgākā cepure. – Ko jūs runājat! Man sacīja, ka barons ir! Un kamēr neviens nav redzējis viņa kapu...

Bruņniecības asesors rausta plecus un paze-mīgi noliec galvu ar nelielo ierēdņa parūku. Izskatās, ka viņš rādītu baronesei savu pakausi ar notīto bizi.

Tajā pašā dienā Valtraute fon Brīgena noraksta vēstuli lielkņaza kancelejai. Atbildi no Sanktpēterburgas viņa nolemj sagaidīt tepat Rīgā, viesnīcā. Pēc divām nedēļām atbilde pienāk, bet gandrīz vārds vārdā atkārtoto grāfa Suvorina rakstīto. Tomēr vēstules beigās ir teikums, kas piesien uzmanību. “Forsējot upi, turku dižgabala lode trāpīja laivu, kurā bez kapteiņa Eberharda fon Brīgena atradās

vēl kapteinis Bartolomejs Ulste, Burtnieku brīv-
kungs (*Freiherrn von Burtneck*), un viņu zirgi.”

Tagad cits nekas neatliek, kā atgriezties mājās,
un vienu brīdi viņa to arī grib darīt. Taču teikums
par laivu neiziet no prāta. Tātad viņa kļūdījiesies,
ka dīvainās izgaišanas noslēpums skar vienīgi
baronu. Tātad atgadījums plašāks un viņa neziņā
nav viena. Burtnieku Ulstes radnieki tādā pašā
nelaimē. Bet ja nu viņiem zināms kas vairāk?

Pēkšņas iedvesmas sasparota, baronese pasta
stacijā sarunā karieti un kopā ar *Bon Esprit*
brauc uz Burtniekiem. Aprīļa diena ir skaista. Ceļš
gan pēc ziemas un atkušņa šķīdoņiem grambu
grambās. Sešas reizes mainot zirgus, Burtniekos
kariete iebrauc īsi pirms pusnakts. Baronese ir
pārgurusi. Turklāt izrādās, ka Burtnieku muižā
brīvkunga dzimta nemaz nemitinās. Ulstu īpašums
atrodoties apmēram versti no baznīcas.

Baroneses garastāvoklis sašļūk. Viņa vairs nav
tik pārliecināta par savu rīcību. Bez brīdinājuma
ielauzties naktī pie svešiem cilvēkiem, uzurdīt var-
būt jau aprimušas sirdssāpes...

Nakts ir dzestra, spoža un asu ēnu izraibināta.
Mēnesnīcā skatienam atklājas plašs pagalms ar
pamatīgām lieljuntu gulbūvēm. Izskatās kā īsta
zemnieku sēta. Savādi gan. Bet ej nu sažini. Pēc

garajiem kara gadiem un mēra Vidzeme atkopjas lēni. Ne jau visiem ir līdzekļi uzcelt jaunas pilis kā Ašerādenes, Beļavas un Stukmaņu baroniem. Daudzas augstdzimušas ģimenes apmetušās zemnieku mājās. Krogus, jā, tos būvē. Un brāļu draudzību saiešanas namus.

Mežonīgi riedami, ap karieti plosās suņi. No mājas iznāk bārdains vīrs. Garie svārki virs krekla un baltajām linu biksēm tāpat vien uzmeti uz pleciem. Rokā zobens, bet tik nevērīgi kā spieķis. Suņi tiek patriekti nostāk.

– Atļaujiet stādīties priekšā – Valtraute fon Brīgena. Lūdzu atvainot par vēlo traucējumu. Vai varu runāt ar brīvkunga Bartolomeja Ulstes kundzi?

Vīrs asām acīm pēta baronesi, bet neatbild. Viņai jau liekas, ka bārdainis viņas vācu valodu nav sapratis. Tomēr tā nav.

– Par nožēlošanu tas nebūs iespējams. Kundze uzturas Rēvelē.

– Tiešām? – baroneses balsī skan klaja vilšanās.

– Bet varbūt var palīdzēt kungs?

– Par kādu kungu jūs runājat?

– Par kapteini.

– Par Bartolomeju Ulsti? Vai tad... Piedo-

diet... Ausīs vēl ceļa trokšņi... Vai tad brīvkungs ir šeit?

– Varētu teikt – izņēmuma kārtā.

Bailes un nepatika iztrūcina, it kā zirneklis pārskrietu pār kailām krūtīm; kāda var būt satikšanās ar cilvēku, ko trāpījis dižgabala lādiņš? Taču vienlaicīgi viņa aptver – brauciens nav bijis vel-tīgs. Viss pavēršas tik pārsteidzoši, skaidra lieta, ka viņa uzzinās ko svarīgu.

Bārdainis palīdz dāmām izkāpt. Pēc garā brauciena, bet varbūt arī tikko dzirdētā dēļ baronese uz kājām turas nedroši. Lai tiktu pāri sliekšnim, kleita un mētelis stipri jāsarauj uz augšu. Mājā valda tumsa un visādas smakas. Tas baronesi nepārsteidz. Ja nav pils, tad dabiski, ka ķēķī vāra lopēdienu. Valtraute fon Brīgena ir astoņpadsmitā gadsimta meita. Viņa pieradusi, ka visur, kur kaut kas notiek, biezā klājienā drūvējas smakas un tikai nedaudz pieplok, kur tumīgos garojumus uzveic ar Parīzes parfīmiem vai vietējiem smaržekļiem – sakapātām kalmēm vai kaltētiem biškrēsliņiem.

Uz brīdi bārdainis dāmas atstāj, tad atgriežas ar žuburainā kapara svečturī aizdegtām tauku svecēm. Tagad jau šo to var saredzēt. Telpa ir plaša, ar zemiem vērbaļķu griestiem. Istabas vidū garš galds ar soliem abās malās. Ir arī daži modes-

krēsli, angļu pulkstenis kā strups stabs, pie sienas eļļas portrets rāmī – vīrietis krūšu bruņās.

– Iešu pieteikt kungam. Kā bija jūsu goda vārds?

– Baronese fon Brīgena.

– Fon Brīgena... – bārdainis nomurmina, izņem no svečtura vienu sveci un, pacēlis virs galvas, pazūd aiz durvīm istabas galā.

Baronesi no jauna pārņem tāda kā kauna, tāda kā neveiklības sajūta. Tomēr nekas nav dzirdams, ko neērti klausīties. Murd balsis, bīda krēslu vai solu, nočīkst grīdas dēļi, un bārdainais Prometejs ar sveci virs galvas atkal parādās.

– Kungs tūdaļ nāks. Lūdzu, sēdieties!

Šoreiz bārdainis pazūd durvīs, kas ved uz āru.

Baronese gaida. Elpa slāpst, korsetes saites griežas mugurā. Domās viņa pārmet krustu. No kā sevi sargādama? To viņa nevar pateikt.

Beidzot kambara durvis atveras. Zemajās palodās, saplūzdams pats ar savu ēnu, parādās saliecies stāvs un, ticis cauri stenderēm, sāk lēnām slieties pilnā augumā. Vēl garāks. Vēl. Ak kungs, kas par augumu! Un viņam ir ūsas. Pelēkie mati gari kā parūka. Smaids zem ūsu viņa atklāj baltus zobus ar šķībi ieaugušu priekšējo. Bet deguns izlēcis uz priekšu, ass un taisns kā akmeņu plēšamais ķīlis. Neviena rēta nav redzama.

Baronese skatās, acis iepletusi. Sacīt, ka viņa pārsteigta, nebūtu pareizi. Ja prasās salīdzinājums, tad uz ceļa viņai priekšā ir parādījies lācis. Ar tādu iespēju viņa ir rēķinājusies, sastapt lāci pat bijis viņas nolūks. Bet tagad, kad lācis atrodas tik tuvu, nepazīstamo zvēru mierīgi pētīt viņa tomēr nespēj. Saspringusi domā, kas nu notiks.

– Visu cieņu, barones. Jūtos pagodināts, – kapteinim ir zema, mierīga balss. Vārdu rāmo gludumu tikai nedaudz, nedaudz saņirbina tikko jaušami pārspīlējuma vilnīši. It kā vīrietis sarunātos ar zirgu vai klēpī paņemtu bērnu. Kapteinis nāk klāt, satver baroneses roku, noliecas skūpstīt. Ierastais, korektais žests baronesi mazliet apremdina.

– Lūdzu atvainot mūsu vēlo ierašanos. Braucam tiešā ceļā no Rīgas. Jūs esot bijis ar manu vīru vienā laivā... Toreiz...

– *Madame**, vai nebūtu pareizāk vispirms nogērbt mēteli? Jūs droši vien esat nogurusi, un vakariņas nav ēstas. Es pieņemu, ka jūsu nodoms nav tūdaļ turpināt ceļu. Jūsu īpašumi, ja nekļūdos, atrodas tālu.

– Bez pieteikuma nakts vidū taisīties uz cieņmošanos – par to nevar būt ne runas! Kad vakar

* *Madame* (franču val.) – kundze.

saņēmu no lielkņaza kancelejas vēstuli, kurā jūs esat minēts kā Eberharda likteņa biedrs, man pēkšņi radās vēlēšanās satikt jūsu sievu. Iedomājos, ka viņa ir tikpat nelaimīga kā es... Tas, ka šeit sastopu jūs, ir pārsteigums.

– Viss skaidrs! Būtu dīvaini, ja jūs savā uzticīgas sievas cēlumā rīkotos citādāk. Jā, mēs kopā ar Brīģenu forsējām upi. Upju forsēšana nav patīkama lieta. Tomēr – ko mēs te stāvam! *De l'audace!** Ciemiņi ir ciemiņi jebkurā stundā.

Bon Esprit jau kuro reizi klana galvu, it kā apstiprinādama baroneses teikto. Ticamāk gan – pa miegam. Gulēt ar vaļējām acīm ir viņas meistarstiķis.

Kapteinis sasiit plaukstas.

– Ede! Kaspar!

Istabā ienāk bārdainis un padzīvojusi sieviete pelēkās zemnieces drēbēs, bet ar kruzuluainu zīda aubi galvā. Bārdainis tagad ir kārtīgi apģērbies, zābakos un kamzolī. Sieviete, kā redzams, posusies steigā, no aubes lien laukā nesapīti mati.

– Klājiet galdu! Atnesiet vīnu! Ede, tu vispirms ielaid dāmas kambarī, lai notrauš ceļa putekļus. Viešņas tur nakšņos.

Baronese izskatās apjukusi.

* *De l'audace!* (franču val.) – drosmi!

– Vai tas būs pareizi...

– *Madame*, kas par jautājumu! Tikai sumpurnis pēc tik gara ceļa nakts melnumā jums ļautu doties tālāk. Turklāt jums ir alibi.

– Alibi?

– Jā. Mīlošas sievas alibi. Jūs taču nebrauksiet projām, neizspiedusi no manis pēdējo noslēpuma pilienu.

– Nē, to es nedarīšu. *Bon Esprit! Bon Esprit!*

– Nu re, Voltēram taisnība – saprāta uzvara ir neizbēgama!

Kapteinis cieši raugās baronesē un saglauž gaišo ūsu smailos galus. Ūsas, šķiet, smaida. Tāpat kapteiņa cietās karavīra lūpas. Baronese drīz vien ir atpakaļ. Saposusies vakariņām pasvītroti vienkāršā kleitā, protams, melnā krāsā.

Garā galda viens gals uzklāts. Trešā vieta paliek tukša. Vecā dāma lūdzot atvainot. Pēc brauciena viņa nejūtoties labi.

Bārdainim sulaiņa lomā rīkojoties ap galdu, norīb tāds kā šāviens. Baronese iekliedzas.

– Nekas, nekas, – kapteinis mierina, – franču jaunais vīns *champagne** ir tik galants, ka dāmu tuvumā skrien gaisā ar troksni.

* *Champagne* (franču val.) – šampanietis.

Virs glāzēm uzbriest baltu putu lēkšķes.

– Kaspar, Ede, viss kārtībā? Jūs varat iet, – kapteinis izmet pār plecu un pievēršas baronesei.

– Pirmo kausu par jums! Pasaulē īpašu cieņu bauda svētceļnieki. Jūsu personā es sveicu mīlestības piligrimus! Patiesībā abējos vada viens un tas pats spēks. Par jums un par mīlestību, barones! Lai ceļojums nebūtu veltīgs!

Kapteinis pastiepj roku un pieskandina baroneses glāzei.

– O, kārdena garša! Un kas par traci glāzē!

Viņi ēd, dzer un tērzē. Baronese jūt, ka satraukums, kas līdz šim viņu neērti turējis šaurā čaulā, plaisā un veras. Viņa spraucas ārā līdzīgi magones ziedam, plešas un plaukst. Jā, nemierīga viņa ir joprojām, taču sapņaini, saldi sērīgi, bez sasprindzinājuma, bez drudža. Viņai gribas izteikties, runāt par savām jūtām pret Eberhardu, dalīties pārdzīvojumos un domās. Kapteinis Ulste izrādās gluži patīkams cilvēks un veikls valodu triecējs.

– Ballē pie barona Mengdena mūs iepazīstināja mana mātesmāsa grāfiene Stravinska, kas bija atbraukusi no Sanktpēterburgas. Eberhards lieliski dejoja peregurdinu. Pēc tam viņš aizrunāja anglēzi un ekosēzi. Šķiroties es teicu: “*Et voilà*”

tout.”* Viņš atbildēja: “*Non, le cop de foudre.*”**
Mums bija noruna, ka pēc kāzām viņš armiju atstās. Eberhards sacīja, ka viņa virsnieka gods prasot palikt reģimentē līdz uzvarai pār Turciju. Kā es viņu gaidīju! Cerībās un bailēs...

Vai baronese stāsta kapteinim Ulstem? Protams, arī viņam. Bet vairāk gan sev. Viņa ir pilna ar šo stāstu. Skaļi izrunātie vārdi aizplūstot it kā aiznes līdzī daļu smaguma. Bet varbūt viņa runā aiz mazdūšības, aiz bailēm, lai pastieptu garumā neziņu, kas tomēr var izrādīties labāka par ziņu, kas tūdaļ būs jāuzklausa?

Kapteinis sēž vaļīgā pozā, elkonis atspiests pret galdu, plauksta saņēmusi lielo, stūraino zodu. Otrā rokā viņš tur glāzi.

– Kāpēc es tērēju laiku ar saviem *force majeure****, ja patiesībā gribu uzklausīt jūs?

– Patiesība nekļūst mazāka, ja blakus vienai patiesībai pieliek vēl citu.

– Kapteiņa kungs, manas ierašanās iemesls jums zināms.

Ulstes skatiens uz mirkli no baroneses atlaižas. Sauja no zoda atraujas. Glāze noslīd uz galda.

* *Et voilà tout* (franču val.) – tas arī viss.

** *Non, le cop de foudre* (franču val.) – nē, mīlestība no pirmā acu uzmetiena.

*** *Force majeure* (franču val.) – nepārvarami apstākļi.

Ko kapteinis gatavojas darīt? Izrādās – neko. Viņš klusēdams paceļ abas plaukostas pret baronesi, kas varētu nozīmēt – labi, ja jūs tā vēlaties.

– Man jāsāk ar nelielu ievadu...

Baronese jūt, ka kapteiņa skatiens viņu atkal sakampj un stingri tur, nedaudz paceltu no zemes, vien daļēji atļaujot būt noteicējai pār sevi. Apmēram tā, kā bērnībā, kad tēvs viņu aiz padusēm karināja gaisā, bet viņa spēja tikai tirināt kājas un plivināt rokas. Sajūta, kas reizē biedē un kārdina.

– ...Mēs visi esam mācījušies Bībeles stāstu par Jēzus tiesāšanu, kad Poncijs Pilāts jautā Dieva dēlam: “Kas ir patiesība?” Tiešām, ārkārtīgi vērtīgs jautājums. Pat mūsu viszinīgajā Apgaismības laikmetā atbildēt var nenoteikti un miglaini. Patiesība varētu būt pieņēmums, kas pagaidām nav apgāzts. Par argumentiem lietojot jēdzienus “ir iespējams” vai “nav iespējams”, mēs pārvērstu sevi par šaurā kūts stūrī iesprostotām vistām. Kamēr nebija atklāta asinsrites mīkla, visi domāja, ka cilvēks ir ādas maiss, kurā iepildīts sarkans šķidrums, lai miesas neizkalstu un kauli negrabētu. Ja agrāk sacītu, ka spēku, kas pērkona laikā izvirst ar zibeņiem un pērkonu, var iegūt arī mākslīgā ceļā un likt pie darba, viņu uzskatītu par

plānprātiņu. Ārsti cilvēkiem pret baku sērgu iesaka govju baku potes. Vai tas izklausās ticami? Nē! Bet potētie cilvēki neslimo. Jeb cits piemērs. Visi bija pieraduši, ka Luija XV metresei Pompiljona kundzei tikpat kā nav zobu. Bet, lūdzu, vienu jauku dienu Pompiljona kundze atkal smaida kā svaigākajos pumpurības gados. Izrādās, zobus var izraut, bet var arī ielikt.

– Ko jūs sakāt! Vai tiešām? – baroneses novilkta uzmanība izlaužas jautājumā, kurā saklausāma gan neticība, gan sajūsma. Zobi astoņpadsmitajā gadsimtā nevienai dāmai nav vienaldzīga tēma. Arī baronesei divus frizieris jau izrāvis un ej sažini, kas būs ar trešo. Par laimi, ja muti never pārāk plati, manīt nevar.

– Jā, barones, nekas nenoveco tik ātri kā zināšanas. Mēs vēl pieredzēsim zilus brīnumus!

– Ak, ja grāfs Senžermēns darītu pieejamu savu mūžīgās jaunības eliksīru! Nav taisnīgi, ka viņš dzīvo jau trīstūkstoš gadu, bet eliksīra noslēpumu negrib izpaust! Varbūt viņš tomēr blēdis un stāsti par tiem trīs tūkstoš gadiem ir pasaciņa.

– Tādā gadījumā dažus faktus grūti izskaidrot. Senžermēns apgalvo, ka 1268. gadā Dienviditālijā piedalījies hercoga Anžū kaujā pret Konradinu. Nesen Versaļā Senžermēns aprakstījis

bruņu tērpu, kādu toreiz valkājis Anžū. Un hercoga desmitās paaudzes pēcnācējs, kas sarunā piedalījies, apzvērējis, ka bruņu tērps tiešām tāds izskatoties. Jā, tas glabājoties viņu dzimtas pilī.

– Vai tad viņš nekad nav bijis precējies?

– Senžermēns?

– Nu ja. Būtu interesanti zināt, cik gadu viņa sievai.

– Grāfs Orlovs viesībās pie ķeizarienes viņam to jautājis.

– Un ko viņš atbildējis?

– Trīs tūkstoš gadu esot agra jaunība, gan viņš paspēšot apprecēties. Un piebildis, ka savā laikā viņam ļoti patikusi Kleopatra. Arī Nofretete bijusi gluži jauka ar visu kārpu virs kreisās uzacs.

Kapteinis jau kuro reizi piepilda glāzes. Pudelē noguldz pēdējais malks. Ar spalgu blīkšķi griestos iešaujas vēl viens korķis.

– O, šis *champagne* būtu brīnišķīgs vīns, ja nebūtu tik militārs...

Baronese grib stāstīt, ka sprādzieni viņai iedveš šausmas. Naktī viņa trūkstas no miega, sapņos skatot šāvieniem un sprādzieniem. Viņa grib stāstīt par neskaidrību, par ļaunām domām, kas dzīvi pārvērš drūmā spēlē, it kā ar aizsietām acīm meklējot pazudušo Eberhardu. Skumjo stāstu bez asarām

nemaz nevar izstāstīt. Arī pašreiz viņai gribas raudāt, bet sev par izbrīnu baronese iesmejas, un smieklīskan tik mundri, ka sveces samirkšķina lāktis.

Kapteinis izdzer glāzi, brīdi klusē, tad ierunājas no jauna. Liekas, vienai cīnoties ar baigo straumi, līdzās atkal izniris kapteiņa spēcīgais plecs.

– Mūsu reģimentē par kara ķirurgu strādāja Libānā dzimis kristīts sīrietis Almustafs Gibrans. Desmit gadu vecumā tēvs, bagāts tirgotājs, aizsūtījis viņu mācīties uz Angliju. Saņēmis Kembriđas diplomu, Gibrans par darba vietu izvēlējis Indiju, vēlāk aizklīdis līdz Persijai, kur sadraudzējies ar Krievijas sūtņa dēlu un apprecējis jaunā krieva māsu.

Sanktpēterburgā Gibrans kļuvis slavens kā izveicīgs divkauju ārsts. Kad no dzemdībās mirušās grāfienes Gagārinas operācijas ceļā viņš izņēmis dzīvu meitenīti, augstākās sabiedrības salonos par viņu vien runājuši. Glābdams no skandāla galma skaistuli kņazienu Volkonsku, Gibrans diemžēl iepinies ķirurģiskā pakalpojumā, ko aizliedz likums un nosoda baznīca. Tas draudējis ar lielām nepatikšanām. Draugi lietu nokārtojuši tādējādi, ka Gibrans kļuvis par reģimentes ārstu un devies karot pret turkiem.

Pajautājiat Sanktpēterburgā, Rīgā, Parīzē vai

Londonā, kas ir kara ārsts, un jūs dzirdēsiet – smalks miesnieks, nekas vairāk. Kaujaslauka vainas ir durtas un cirstas brūces, šāviņu plosījumi, norauti locekļi. Neticība ārstiem ir tik liela, ka daudzi pat atsakās no palīdzības. Vai jūs tā sauktajā augstākajā sabiedrībā bieži esat redzējusi vienročus vai vienkājus? Smagāku ievainojumu gadījumā virsnieki ar goda un cieņas izjūtu ārstu nemeklē, bet tūdaļ aicina mācītāju.

Gibranam rupji naža darbi riebās, viņš bija dzimis juvelieris. Vai par to jābrīnās? Pasaule pilna ar leijerkastniekiem, ar tirgus muzikantiem. Bet vienam gribas muzicēt citādāk, jo viņš ir Haidns. Vai Bokerīni. Vārdam nav nozīmes, runa ir par talantu.

Kad karodznieks Lefevrs kaujā pie Gurdžani pazaudēja roku, Gibrans viņam to piešuva atpakaļ. Vienīgā nelaime, ka pa ķērienam nepatrāpījās īstas krāsas šujamais materiāls. Vīles vieta iezīmējās patumša, un jauneklis bija spiests nēsāt cimds ar garāku manšeti.

– Cik interesanti! – iesaucas baronese. – Vai tā bija labā roka?

– Ja atceros pareizi – kreisā.

– Nu, ko tad! Daudzās dejās kungi kreiso roku tur aiz muguras.

– Bet tas bija sākums. Leitnantu Nariškinu kāds milzonīgs janičārs sacirta divās daļās. Augšdaļa, zināms, nokrita turpat zemē. Toties apakšdaļa! Kaut kāds ārprāts! Zābaki kāpšļos. Dibens sedlos kā ielīmēts. Satrakotais zirgs, skaista ābolaina ķēve, ar Nariškina pēcpusi vēl labu laiku auļoja pa kaujas lauku. Paldies Dievam, ka neizskrēja uz turku lēģeri. Gibrans strādāja četrdesmit astoņas stundas, acis neaizvēris.) Mēs aiz brīnumiem bijām mēmi. Kad Nariškina nāca pie saprašanas un palūdza glāzi vodkas, komandieris noņēma no sava mundiera Andreja Pervozvanceva ordeni un piesprauda Gibranam: “Zem saules nekas tāds vēl nav pieredzēts.” Bet Gibrans atbild: “Atļaujiet iebilst, jūsu augstlabdzimtība. Par medicīnas iespējām valda neziņa.”

– Un tā tiešām notika! – baronese iesaucas, abām plaukstām satvērusi kaistošos vaigus.

– Kas jums, *madame*, manā stāstā rādās neticams?

– Izklusās tik amizanti. Kaut ko tādu dzirdu pirmo reizi!

– Neziņa dzīvē līdzīgi nevainībai mīlestībā laimīgā kārtā mēdz būt pārejoša. Pasaule ir interesanta tieši tādēļ, ka ik brīdi iespējams uzzināt ko jaunu. Bērnībā man daudz lika lasīt Bībeli, tur

brīnums klājas uz brīnuma. Ja es jums atkārtotu Svētajos rakstos rakstīto, vai jūs to uztvertu kā iespējamu vai neiespējamu? Kaut vai vietu, kur Dievs izņem Ādamam ribu un iztaisa sievieti. Ja Dievs ir visvarens – es nešaubos, ka tā ir, – kāpēc viņš nevarēja radīt sievieti tāpat kā putnus, zvērus, zivis? Kāpēc viņam vajadzēja kā ķirurgam taisīt vaļā Ādama sānus, rakņāties pa iekšām un ārdīt ārā gatavu konstrukciju? Bet varbūt tas ir norādījums uz ķirurģiju kā metodi? Pamudinājums līdzdarboties, turpinot šķietami nobeigto? Un ko stāsta teikas, kas vecākas par Bībeli? Lidojošais grifs – pa pusei lauva, pa pusei ērglis. Vai kentauris – zirga un cilvēka savienojums. Kas viņus radījis? Un kāpēc?

Baronese krēslā nemierīgi grozās. Vai tiešām kapteinis gaida, lai viņa atbild? Ak, istabā ir tik karsts! Nevarētu būt, ka vēl kurina krāsnis, svelme droši vien nāk no ķēķa...

– Ne Dievam, ne velnam sievas nav, no tā visas nelaimes. Marijas gadījums stāv ārpus aizdomām!

– Jūs domājat, ka bērnu no Svētā gara ieņēmusi vienīgi Marija? Redziet, šeit plauktā ir abata Šekrē grāmata "*De Resurrection*"*, kurā aprakstīts atgadījums Aviņonā 1317. gadā. Bruņinieks

* *De Resurrection* (franču val.) – augšāmcelšanās.

Fašons dodas cīņā pret mauriem un – kā tajos laikos pieņemts – aizslēdz sievu ar dzelzs jostu. Pēc pusotra gada bruņinieks atgriežas. Dzelzs josta savā vietā, atslēga vīram kaklā, bet sieva grūta! Nu labi, vilks ar Fašonu. Es sāku stāstīt par Gibranu...

– Jā, jā, par Gibranu!

– Kaujā pie Šavas junkuram Hvastčikovam izdūra aci. Acis Hvastčikovam bija sevišķas – sudraba krāsā, kas gaišās dienās meta gaismas zibšņus kā saulē spoguļots zobena asmens. Gibrans apskatīja jaunekli un sacīja, ka varētu ielikt citu aci, tikai ne jau tādā krāsā. Pārāk lielai atšķirībai no pārējiem ir gan labās, gan sliktās puses. Ko darīt? Gibrans aci ielika, bet kādu nu ātrumā sadabūja – gaiši brūnu, riekstu krāsā. Ar to pašu sākās! Hvastčikovu, protams, atvaļināja. Viņš atgriezās Sanktpēterburgā, kur viņu gaidīja līgava. Pirmās dienas aizrit laimes skurbulī. Pēc laiciņa līgava ievēro, ka līgavainim viena acs brūna, un jautā, kāpēc tā? Junkurs arī izstāsta – acs ir tāda, kādu Gibrans ielicis. Saderinātā pasviež rokas gaisā un, paiet labs jonis, kamēr dabū pie samanašas. “Kā, un tā nemaz nav jūsu acs?” – “Nē, ir. Tagad acs ir mana.” – “Bet kas to lietojis agrāk? Varbūt turku pagāns?” – “Nezinu, maz ticams.”

Bet saderinātā tik runā savu. "Iznāk, ka jūs skatāties uz mani pa pusei kā turks. Šausmas! Acis taču ir dvēseles spogulis." – "Nu ja, tikai spogulis. Spoguļi būtību mainīt nespēj." – "Tad jūs neesat bijis greizo spoguļu būdā! Ko vērts spogulis, kam nevar uzticēties!" Saderināšanos atsauc. Hvastčikova vecāki raksta sūdzību ķeizarienei. Gibranu grib nodot tiesai, bet atklājas, ka nevienu likumu viņš nav pārkāpis... Līdz galīgai izlemšanai Gibranu katram gadījumam lūdz apmesties netālu no kaujas nometnes.

Nu re! Beidzot klāt laiks atklāt noslēpumu, ko jūs, cienījamā, tik karsti kārojāt atklāt. Patiesība ir kautrīga, ar sievišķīgu dabu. Tā mulst no domas parādīties kaila. Un tikpat mulsiņoša kādam var likties iespēja to kailu skatīt...

– Ak Dievs! Mīļais kaptein, dariet vienreiz galu neziņai! Kas es īsti esmu – sieva vai atraitne?

– Esmu? Ko nozīmē – esmu? It kā atraitne nevarētu kļūt par sievu vai sieva par atraitni.

– Lūdzu, ieprieciniet mani. Lūdzu, lūdzu!

– Kā prieks, tā bēdas ir gaistoši jēdzieni. Tikai mūsu iztēle. Iedzersim par iztēli!

– Kapteiņa kungs... Ziniet, lai kas arī būtu noticis, es no Eberharda nekad neatteikšos. Es viņu mīlu... Jums tas jāzina...

- Lai jums nepietrūkst spēka viņu mīlēt!
- Lai man nepietrūkst spēka!
- Izdzērāt? Glāze sausa?
- Sausa. Lūdzu, stāstiet! Stāstiet, es klausos.
- Kad kalnos kūst sniegs, upes ir ūdeņu pilnas.

Džamura ūdeņus saņem no kalniem, taču tek pa lēzenu ieleju un ir plata un dziļa. Turku spēki Mustafa Šikerogli vadībā nebija lieli, ap tūkstoš vīru, bet viņus sargāja upe. Ģenerāļa Vrangela uzbrukuma ideja bija diezgan pārgalvīga. Pavasars ielejās no rītiem turas migla. Ģenerālis pavēlēja dūmiem upes krastos vēl sagādāt slapjus salmus. Un, saprotams, plostus kājniekiem un kavalerijai. Vēstulē minētā laiva neatbilst patiesībai. Mēs ar Eberhardu bijām nevis vienā laivā, bet uz viena plostā. Plostam nācās uzsist dēļus, zirgi uz apaļajiem baļķiem nevarēja nostāvēt.

Pārcelšanās sākās četros no rīta. Dūmos un miglā turki mūs tomēr pamanīja, kad bijām pret upes vidu. Tad nu sākās elle! Dižgabali viņiem bija labās pozīcijās. Ūdens vārījās un skrēja debesīs.

Pēc tā, kas notika, varu teikt droši, ka nekas nav vienkāršāks par nāvi kaujas laukā. Spējš grūdiens, plosts, kas bija zem kājām, izkārtojās tādā kā buķetē virs galvas, un viss...

Kā jau sacīju, Gibrans kopā ar reģimenti vairs nedzīvoja. Viņš bija apmeties pie upes pusjūdzi zemāk. Kaujas trokšņa pamodināts, iznācis oļainajā krastmalā izkurināt rīta pīpi. Pēc brīža pa upi sākuši peldēt baļķi, cilvēku un zirgu ķermeņi. Gibrans pasaucis sulaini, pa abiem vērojuši, vai nepeld arī kāds vieglāk ievainots. No krasta nevienu tādu gan neesot manījuši.

Tad straume krastam pienesusi dīvainu ķermeņu murskuli. Divi augumi nesaprotamā kārtā bijuši saāķējušies ar kirasu siksnām. Te man, cienījamā, laikam jāpaskaidro, ka par kirasēm sauc smagās kavalērijas jātnieku bruņas, no kā cēlies arī nosaukums kirasieri. Vienam virsniekam trūkusi augšdaļa, otram – apakšdaļa. Kā notikumi risinātos citos apstākļos, iedomāties nav grūti. Bet vai nu par laimi vai nelaimi – domāt var dažādi – darīšana ar Gibranu, savam laikam priekšā aizsteigušos cilvēku. Pārliecinājies, ka ledus aukstajā ūdenī pusķermeņos audi nav atmiruši, Gibrans izlēmis glābt vēl glābjamo. Šajā gadījumā vienīgajā iespējamā veidā – pusķermeņus savienot par vienu veselu...

Klusums pēc kapteiņa Ulstes vārdiem ir garš un izteiksmīgs, līdzīgs klusumam operā, kad solists iekritis skatuves lūkā.

– Atvainojiet... Kapteiņa kungs, es īsti nesa-
protu...

– Tur nav ko nesaprast. Mēs abi – Eberhards
fon Brīgens un es – tagad esam viena persona.
Viņa apakšdaļa, mana augšdaļa.

Baronese pieturas pie galda un lēni ceļas kājās.
Viņas sejā ieķīlējies apjukums. Viņa nevar tikt
gudra, vai redzētais un dzirdētais notiek dzīvē vai
viņa kā diletantu teātra aktrise, pašai nezinot,
iesaistīta muļķīgā izrādē.

– Vēlāk, kad savāca kritušos, dabiski, ka Eber-
harda viņu vidū nebija.

– Kapteiņa kungs... lūdzu! Jūs par mani sme-
jaties?

– *Madame*, es jūs saprotu. Stāvoklis patiešām
mazliet neparasts.

– Jūs mani saprotat?

Baronese kā hipnozē atkārtoti. Un pati no savas
balss tūdaļ arī atmostas. Viņa skatās uz kapteini
kā nule pamanījusi, un plati ieplestajās acīs pār-
steiguma un pakļaušanās izteiksme pārtop dzīvā
vērībā. Priekšā ir divi punkti – biezā, tumši zaļā
champagne pudele un kapteiņa piere ar atpakaļ
atsukātajiem, pakausi bizē sapītajiem pelnu krāsas
matiem. Visīsākais ceļš starp diviem punktiem ir
taisne. Baroneses roka ar neapšaubāmi sievišķīgu,

taču vienlaicīgi apņēmīgu kustību abus punktus savieno. Pudele nesaplīst.

III

Pat ja dienasgaismas es staro pilnīgs formā un saturā, nakts puse nekad nav pasargāta no nedrošības. Sapņi paspilgtina vēlmes, dramatizē priekšnojautas, atklāj aizdomas. Saikne ar sabiedrību ir iluzora, dziļākos konfliktus esam spiesti risināt paši sevī. Patiesībā nekāda pretstata nav. Plašākā lūkojumā arī tā sauktā reālā dzīve izrādās simboliska, jo laikā peld brīvi, ar cēloņiem un sekām prātam nepieejamās kulisēs.

Zēna gados sapņi manā pasaulē aizņēma lielu vietu. Varētu gandrīz teikt, ka naktis es izdzīvoju intensīvāk nekā dienas. Ar mani notika tādas lietas, ka dienā piedzīvotais šķita bāls un maznozīmīgs. Dienā es vēl ne reizes nebiju stindzis no šausmām, bet miegā šīs izjūtas jau labi pazinu. Dienā vēl nebiju vajāts, bet sapņos jau muku gan no briesmīgiem zvēriem, gan no stihiskām nelaimēm – uz mani gāzās klintis, zem kājām gruva zeme, nez no kurienes un nez kāpēc kritu peklīgos bezdibeņos.

Sakāpinātajā nakts pasaulē man iznāca darīšanas arī ar māti. Skaistā sieviete, ģērbusies garā, spīguļojošā kleitā ar suņu dresētājas pātadziņu rokā, bija bez sejas. Tomēr es zināju, ka tā ir mana māte un viņas dīvainais izskats šķita pat interesants. Viņa gāja pa virvi starp zvaigznēm. Es gribēju, lai viņa tālāk neiet, lai ar lietussargu nolaižas pie manis. Citreiz burvju mākslinieks ielika māti kastē un izgaisināja, un, priekšnesumam beidzoties, viņa neatradās. Visi satraukti meklēja, uniformētie darbinieki cēla augšā arēnas grīdu. Joprojām atceros, kā es pēc izrādes viens sēdēju tukšajā, tumšajā cirka amfiteātrī un cik man bija skumji ap sirdi.

Pēc tam sapņos sāka rādīties liceja meitenes un gados jaunākās skolotājas. Īpaši viena skolotāja. Mēs, piemēram, divatā bijām tādā kā vecā noliktavā, kā vecās dzirnavās. Skolotāja uzkāpa augšstāvā, es paliku lejā. Pēkšņi griestos daži dēļi ielūza un skolotāja karājās virs manis. Seju un ķermeņa augšdaļu neredzēju, šūpojās vienīgi līdz cirkšņiem atsegtais lejasgals.

Sapņi mani ietekmēja. Skolotājas tuvumā jutos neērti, un, vai nu tāpēc, ka sevī par to kaunējos, vai tāpēc, lai slēptu vājību, sāku uzvesties kā idiots – stundās runāju izaicinošā tonī, sarunas

laikā vairījos skatīties acīs, uz ielas izlikos neredzam. Un naktīs piedzīvoju vēl trakākas lietas. Man bija četrpadsmit gadu, tātad pietiekams vecums, lai, runājot Ibsena Dovres veča vārdiem, troļļa šķēlums acīs būtu izdarīts un attiecīgi izmaiņijies pasaules lūkojums.

Kādu rītu pie brokastgalda Almastante vectēvam pasniedza vēstuli ar neredzētām pastmarkām. Vēstuli izpētījis, vectēvs atsaucās kā dažkārt – ar smiekliem. Smējās vectēvs bieži un par daudz ko. Izlasījis avīzē rakstu, aplūkojis manu liceja liecību, stallī ieraudzījis jaundzimušu kumeļu, spoguļa priekšā, sienot kaklasaiti. Taču laika gaitā biju iemācījies atšķirt tonkārtas. Šoreiz smieklī ziņoja par pārsteigumu.

– Nu gan joki, – vectēvs gruģināja, – izlasi pats!

Uz vēstules veidlapas bija valsts ģerbonis. Latvijas konsuls Roterdamā ziņoja, ka konsulātā reģistrētās un pirms gada mirušās Latvijas pavalstnieces tādas un tādas (mana māte) pasē ierakstītais dēls Jānis mitinās bāreņu patversmē tur un tur. Minētās iestādes pilnvarnieki griezušies pie konsula ar lūgumu meklēt Latvijā bāreņa piederīgos. Ja godājamais kungs tāds un tāds (vectēvs) būtu ar mieru par miesīgi un garīgi

veselo zēnu uzņemties pilna apmēra rūpes, viņš (konsuls) lūdz to darīt zināmu ar notāra apstiprinātu vēstuli. Augstcienībā tāds un tāds, Latvijas konsuls Roterdamā, Holandes karalistē.

Klusējot atdevu vēstuli vectēvam un nobrīnījos, ka manī nav vēlēšanās raudāt, kas būtu dabiski, uzzinot par mātes nāvi. Tūdaļ gan aptvēru, ka reālas saites ar māti man nekad nav bijušas. Tas ir, reāli viņa man bija mirusi jau visus šos gadus. Priekšstatos viņa dzīvoja tikai kā sapnis, bet paziņojumi uz sapņiem neattiecas. Manās attiecībās ar māti nekas nemainījās.

– Izrādās, man ir brālis. Tu to zināji?

– Neko es nezināju.

– Un kas tagad būs?

– Kā – kas būs? Tev būs brālis. Mēs taču nepieļausim, ka kauls no mūsu kaula un miesa no mūsu miesas nīkst kaut kādā tur karalistes paversmē.

Sazināšanās ar konsulu beidzās tādējādi, ka vienu jauku rudens dienu atkal jūdza mazajā kariatē un mēs ar vectēvu braucām uz Rīgas Muitasdārzu* sagaidīt kuģi, ar kuru vajadzēja ierasties Jānim. Līdzī nēmām arī Almastanti, no sarakstes

* Muitasdārzs – tā 30. gados Rīgā sauca ar sētu iežogoto Daugavas krastmalu starp pili un Andrejostu.

bija pačibējis jautājums par Jāņa vecumu. Ja nu izrādās, ka jāpogā bikses un jāslauka dibens?

Braucienam – kā paši saprotat – nebija nekāda sakara ar darba pienākumiem. Vectēvs uz bukas sēdēja privāti, tomēr gaišzilā redingotā. Smalkā nevērībā nedaudz atstumts uz pakauša, galvu rotāja iemīļotais zīda cilindrs. Tāda doma, ka nozīmīgā, svinīgā dzīves brīdī viņš varētu parādīties banāli ikdienišķs, vectēva smadzenēs nemaz nespēja rasties.

Kuģis jau bija pietauvojies. Melns, zem kravas smaguma ūdenī pavisam iešļucis prečinieks. Viens no tiem latviešu rēderejas vecmodīgajiem tievskursteņu gaitniekiem, kuri regulāri kursēja starp Rīgu un Roterdamu un vienlaicīgi iezīmējās kā savdabīgi kuģniecības vēstures eksponāti. Arī ar saviem dīvainajiem vārdiem – “Everonika”, “Everanna”, “Everastrīda”, “Everelza”. Parastā krava bija stutmalka, akmeņogles vai minerālmēsli. Ne sevišķi izvēlīgu pasažieru rīcībā allaž atradās dažas lētas kajītes.

Trapa galā stāvēja vīrietis jūrnieka žaketē un naga cepurē ar enkuru pierē. Visticamāk, “Everelzas” stjuarts. Līdzās viņam slaištījās apmēram desmitgadīgs puika. Tieši tāds, kādu iedomājos japāņu zēnu, dzīvē nevienu japāni vēl nesastapis.

Ar apaļu seju vieglā sīpolkrāsas tonējumā, spīdīgi melniem matiem, briļļu ierāmētām šaurām, melnām acu spraudziņām un lūpu iekavām ap lieliem, spoži baltiem zobiem.

Vectēvs teciņus steidzās pie stjuarta, jau pa gabalu saukdams:

– Vai pasažieri uz kuģa?

– Kādi pasažieri jūs interesē? – vectēva sveicienu ar eleganti pavicināto cilindru stjuarts atņēma, militāri piesviežot plaukstu cepures nagam.

– Runa ir par manu mazdēlu Jāni.

– Jānim Ziemeļjūras kristības bija smagas. Bet nu jau atkal savā ģīmī. Varat saņemt!

Tagad ierunājās arī zēns. Skaidrā latviešu valodā.

– Sveicināts, mīļais vectēv! Esmu ļoti priecīgs! Mamma par jums man daudz stāstīja.

Vectēva apjukums ilga pusmirkli. Gaidīju raksturīgos smieklus, neizpratnes vai šaubu žestu, pārsteiguma grimasi vismaz, bet vectēvs lēni izņēma no krūškabatas ziloņkaula spalā iestiprināto palielināmo stiklu un pavērsa pret runātāju. Otrā vectēva roka cieši apņēma mazā apaļsejainā sūtījuma plecus.

– Piedod, mazdēl, ka nepazinu. Redz, kā gadās. Ilgi neesmu tevi redzējis.

IV

Kas tās par pasakām! Bezkaunīga, bezdievīga nīrgāšanās! Jokot, kur joki nav vietā. Un vēl kā! Uzdoties par Eberharda fon Brīgena augšdaļu! Bez mazākās cieņas pret desmitiem paaudžu garu dižciltību. Kad pats nav uzņemts ne Vidzemes muižnieku matrikulā. Visticamāk, cēlies no vietējiem zemniekiem. Kāds tur Ulste! Iznirelis. Naudzīgs kara algādzis. Droši vien radagabals kādam latviešu dragūnu virsniekam, kas ar ģenerāli Lēvenvoldi no sakautajiem zviedriem pārgāja cara Pētera dienestā.

Inerce darbojas visur. Pakļauties inercei ir viegli un kārdinoši. Naidīgo domu inerce nes baronesi slaidiem vēzieniem kā šūpoles, kas ar rokoko modi guvušas jūsmīgu piekrišanu astoņpadsmitā gadsimta izpausmēs. Kaut vai tāpēc, ka, skaisti lidinoties gaisā, dāmas var parādīt nule izgudrotās zeķu mašīnas pikanto produkciju.

Bet slaidais vēziens it kā iesprūst, ieāķējas, sastingst. Baronese no šūpolēm lido laukā. Ar šausmām sirdī viņa atceras Kaliostro vārdus Jelgavā – “Bija divi, tagad viens.” Ārprāts! Vai viņa sajukusi murgos? Varbūt pie vainas tas francūžu *champagne*. Likās tik gaisīgs, tik brīnišķīgs

dzēriens. Eberhards nemūžam nebūtu ļāvis viņai izdzert veselu pudeli.

Kapteinis gul uz grīdas nekustīgs kā blūķis. Piere asiņaina. Smagajos, pie ceļgaliem atlocītajos kara botfortos ieautās kājas atplestas kā cirkuļa dakšas. Riebīgs skats. Sveču gaismā īpaši pretīgi baronesei liekas gulētāja gaisā paslietie purngali. Mironīga poza, baronesei iekrīt prātā, varbūt patiešām beigts.

Nožēlas nav, arī sirdsapziņas pārmetumus viņa nejūt. Vienkārši nepatīkams atgadījums. It kā būtu paslīdējusi kāja un piecēlusies viņa atklātu, ka nojaukusies ar netīrumiem. Bet acumirkļīgajām sajūtām no apakšas cauri urbjas atmiņas par Kalliostro pareģojumu – vai tāda sakritība var būt nejauša? Ja nu viņa ir nositusi ne tikai Ulsti, bet arī savu sirdsmīloto Eberhardu! Nē, sirdsmīlā Eberharda apakšdaļu. Tomēr kaut ko no viņa. Kas nav mazsvarīgi, ja citādā veidā viņa šajā pasaulē vairs nav.

Baronese grīlodamās pasper dažus soļus gulētājam tuvāk un ar kabatlakatiņu pieskaras asiņainajai pierai. Jācer labākais. Vai nu pamatīgs vīrišķa pauris tik viegli sasitams, nav jau jēla ola. Drusku apdullis. Jāmēģina ielikt gultā, rīt viņš pat neatcerēsies, kas noticis. Bet viņa klusi uz

pirkstu galiem ieslīdēs pie *Bon Esprit*. Varēs mierīgi pārdomāt, ko darīt tālāk. Rīts gudrāks par vakaru.

Baronese vērīgi ieklausās, vai nav dzirdama rosība. Nē, neko nemana. Viņa saņem Ulsti aiz zābakiem kā aiz divām ilksīm un velk uz durvju pusi.

Ja kapteinis nemelo, viņa savās rokās tur Eberharda kājas. Baronesešs sirds saļecās, acu priekšā sagriežas putenīga ņirboņa. Bet nu jau viņa ir pie sliekšņa un lēni nospiež verekļa mēli. Sliexnis nelāgi augsts. Pustumsā kaut kur aizmetas kapteiņa ieplestās ļenganās rokas. Vienalga, apstāšanās vairs nav, nu tik atliek stīvēt. *Lieber Gott**, cik viņš smags! Baronese izmisīgi stiknī ar pēdējiem spēkiem. Kapteiņa augums plēšus jāatplēš no grīdas. Pakausis lēni un negribīgi vilnī pāri kantainajam šķērslim, nobūkšķēdams pret klonu kā ērzeļa spēriens staļļa klusumā.

Tagad smagais sakārnis jādabū vēl gultā. Varētu jau atstāt uz grīdas, izskatītos pat ticamāk – izkritis un pārsitis pieri. Kapteiņa kamarī caur atvērtajām durvīm no lielās istabas iespīd vārga sveču atgaisma. Baronese grābj kapteini aiz padusēm un mēģina celt – piedurknes un rumpis

* *Lieber Gott* (vācu val.) – mīļais Dievs.

liekas pildīti ar čuguna bumbām. Meklējot, kā ķeburaino augumu labāk saņemt, viņa satausta siksnu un mēģina svītēt aiz tās. Nekā. Tvēriens ap viduci vairāk pa rokai, bet piecēlumu saglabāt neizdodas. Kapteiņa mugura noslīd atpakaļ uz grīdas. Piepūles saspringtībā baronese dažkārt saraujas kā no nātraina dzēliena – vaigs saduras ar sarainu zodu, viņas krūtis pieķļaujas mucai līdzīgām vīrieša krūtīm. Beigts Ulste nebūs vis, dzīvīgums no viņa tieši garo un kūp. Ar asajām vīrieša smakām, kuras pie Eberharda viņa nevarēja ciest. Tās allaž atgādināja rupjo karavīra dzīvi – sviedri, tabaka, samirkušas ādas, zirgu stallis...

Pēkšņi baronese jūt – kapteiņa nekustīgā roka, kas nupat ļengani zvilnēja uz pleca, noslīd gar viņas augumu un satver aiz plaukstu.

– Aiztaisiet durvis... Kaspars nāk šurp...

Baronese salecas, izraujas no tvēriena un grib kliegt, bet piebilde “nāk šurp” sastindzina viņu kā pārsteigtu ķirzaku.

– Aiztaisiet durvis! – kapteinis atkārtoti. – Jūs taču negribēsiet pamodināt *Bon Esprit*.

Skandāls nakts vidū sveša vīrieša kambarī? Nemūžam! Baronese metas pie durvīm. Eņģes nav smērētas, ņerkst kā nelaime.

– Kungs, jūs mani saucāt?

– Nē, Kaspar, nopūt sveces un ej gulēt.

Brīsnīņu dzirdama Kaspara rīkošanās, tad iestājas klusums. Patiesībā tumsa apkārt tik akla nemaz nav. Kambarim sešu rūšu logs – māja gana smalka – un laukā blāzmaina mēnesnīca. Ar muguru pieplakusi kambara durvīm, baronese tramīgi klausās dziestošajos trokšņos, bet acis dzelksnīgi vēro uz grīdas sēdošo augumu. It kā viņa līdzīgi Danielam būtu iekritusi bedrē pie lauvām.

– Kur mēs palikām? – noprasa kapteinis.

– Jūs nu gan esat nelietis!

– Pareizi, pie apvienotās personas... – Kapteiņa balss skan nedaudz sapņaini, bet citādi it kā ar viņa glāzēm rokā viņi joprojām sēdētu pie galda. – *Madame*, panāciet, panāciet šurp! Jūsu maigajiem pirkstiem ir izdevība iegūt lietiskus pierādījumus.

Mīklainie vārdi sadrebina baronesi kā vēja brīze buru. Saņemtais grūdiens nav savienojams ar nekustību. Lai noturētos, neiecirtusi pliķi, Valtraute fon Brīgena raujas atpakaļ tik apņēmīgi, ka pakausis noblaukšķ pret durvīm tikpat skaļi, kā pirmīt kapteiņa pakausis pret klonu.

– Kādus pierādījumus?

– Lai pati pārliecinātos. Es saprotu, ka tieši tālab esat atbraukusi. Eberharda dēļ, protams.

- Par ko jūs runājat!
- Jūs man neticat?
- Zināms, ka neticu. Esmu vēl pilnā prātā.
- Bet niknuma balss priekšplānā vairs nav. Pie-
rimst arī bailes. Vai Eberharda dēļ viņa nav solī-
jusies iet caur uguni un ūdeni!
- Jūs esat neticīgāka par neticīgo Tomu.
- Atstājiet Tomu mierā! Vienu Bībeles stāstu
jūs man jau skaidrojāt.
- Taisnība gan. Tomēr panāciet šurp un uzlie-
ciet roku te. Te, te, šajā vietā!
- Kurā vietā Ulste īsti rāda, nevar saprast. Viņš
atsprādzē bikšu siksnu un pogā vaļā kreklu.
- Ne soli tuvāk! Kliegšu, ka skanēs visa māja!
- Kliegt varēsiet, kad būsiet atradusi. Eksper-
tīze prasa aukstasinību. Saprotams, pareizāk būtu,
ja jūsu laulātā drauga apakšgals nāktu pie jums.
Bet ņemot vērā īpašos apstākļus...
- Kas par apstākļiem? Kas par ekspertīzi?
- Sāksim ar robežlīnijas noteikšanu. Ar šuves
vietu.
- Šuves!?
- Jā, kur beidzas rajoni, kas jūs neinteresē, un
sākas jūsu likumīgā teritorija.
- Kaut ko tādu runāt!
- Varu arī klusēt.

Kas notiek zem milzīgās parūkas un aiz cieši nošņorētās korsetes? Aina atgādina putnu kūti, kurā ieskrējis kārs sesks. Viss, kas līdz šim klusi un mierīgi snaudis laktās, vienā mirklī ir gaisā un sagriežas mutulī. Nirbonīga jezga, spalvu jūklis. Spārnus plītē sašutums, izbīlis un neuzticība, ziņkāre, vilinājums un spītība. Bet varbūt sievišķība spēlē paslēpes, lai padošanās nesagumzītu pašcieņu? Galu galā – ja tāds ir Kaliostro pareģojums... Viņa taču pie altāra zvērējusi būt kopā ar Eberhardu priekos un bēdās...

– Tikai nemēģiniet man pieskarties. Es pati!

Baronese pasper dažus soļus līdz kapteinim un lēni, lēni pastiepj roku. Sejas izteiksme liecina, ka atraktā zārkā viņa gatavojas pārlūkot pīšļus.

– Tuvāk, barones, tuvāk. No kā jūs baidāties? Neesat taču malu medniece, bet likumīga īpašniece.

– Kaptein! Lūdzu!

– Visu cieņu, *madame*. Jūs man atgādināt bie-zokņu valdnieci Diānu.

– Te ir īsti džungļi!

– Un tepat arī robeža.

– Kurā vietā?

– Šeit, klajumā.

– *Lieber Gott!* Un tā ir šuve? Un iet visapkārt?

- Kā gredzens ap pirkstu.
- Neiedomājami... Neaptverami...
- Es jūsu vietā apsēstos. Uz tālizlūkošanu vienmēr nevar paļauties.

To, ko viņa dara, ar prātu izskaidrot vairs nevar. It kā pēc kritiena, pavadā ieķērušos, zirgs viņu vazātu pa zemi. Pavada jālaiž vaļā, bet pirksti krampjaini turas un neklausa.

Baronese paskatās uz durvīm, ar kreiso roku savāc kuplos svārkus un piesardzīgi saplok kapteinim līdzās uz grīdas.

– Jūsu likumīgā teritorija nu tikai sākas, – Ulste skubina. – Jūs taču neteiksiet, ka esat te pirmo reizi.

Baronese tramīgi virza plaukstu uz priekšu. Vaigs piespiežas Ulstes plecam. Savādais vājums izpaužas drebuļos. It kā izvilкта no ūdens, viņa sēdētu uz ledus gabala.

- Nu, vai pazīstat?
- Kas tie par muļķīgiem jautājumiem!
- Eberhards jūs pazīst...
- *Lieber Gott!*
- Svētīgi tie, kas pazaudējuši, jo tiem ir cerības atrast.
- Jūs... Jūs mani mānāt!
- Redz nu, Eberhard, tava sieva tevi jau paspējusi aizmirst!

– Kapteiņa kungs, ko jūs darāt? Kapteiņa kungs...

– Saprotiet Eberhardu, mīlošu vīru...

– Lūdzu ne, tas nav iespējams...

– Nesakiet to man. Es jūsu ģimenes lietās nejaucos.

Guldz klusi Ulstes smiekli, tumsā šaudās Valt-rautes fon Brīgenas elsas un šņuksti. Tad īss, skaļš elpas vilciens aizraujas un pārtrūkst, it kā slīcējs pazustu viļņos vai skrējējs gar stāvu krastu pēkšņi zem kājām pazaudētu pamatu.

– Eberhard... Dārgais... Kā es varētu tevi nepazīt...

V

Mēs abi ar Jāni sākām dzīvot vienā istabā. Četrpadsmit gadi ir savdabīgs vecums. Ja brālis uzrastos agrāk, mani pārdzīvojumi, iespējams, būtu atšķirīgi. Apdraudētais egoisms sāktu sāncensības karu, kas mūsu starpā varbūt iekurtu pat naidu. Tagad man nenāca ne prātā nenovīdīgi sargāt savas lietas vai, piemēram, cīnīties par vietu vectēvam līdzās uz bukas. Toties mani pastiprināti ziņkāroja notikuma aizplīvurotā būtība. Gribēju visu uzzināt un saprast, jo skarta tika vārīga

vieta – mūsu ģimene. Lepnumu patīkami kņudināja apziņa, ka man bija iemesls pašam sevi uzlūkot par pieaugušu cilvēku. Brāļa pēkšņā uzrašanās bez visa pārējā bija arī vēl aizraujoša dēka. Interesanti piedzīvojumi manā tālaika vērtību kopumā atradās smailē.

Kad šeit lietoju vārdu brālis, tas nav jāsaprot šaurā nozīmē. Es zināju, ka viņš ir mans brālis, un centos viņu par tādu pieņemt, taču tikpat labi es varēju mēģināt par brāli iztēloties pasaku grāmatas Kurbadu vai muzejā redzēto Mikelandželo Dāvidu. No ostas braucot uz māju, likās, ka līdzās atrodas nevis dzīvs cilvēks, bet noslēpumains sainis. Jā, sainis varēja pat izrādīties mans brālis, tomēr viņu vispirms vajadzēja salikt. Iepūst jūtu dvašu, atrast loģiskās sakarības. Tas likās interesanti, pat aizraujoši. Aiz sajūsmas gandrīz vai dzirksteļoju.

Agrāk biju lūkojies akā, mēģinādams saskatīt mātes seju, tagad ar līdzīgām jūtām raudzījos jaunatrastajā brālī. Māte akā izrādījās iedomu spēle, viņas atrašanās brālī par spīti priekšstata fantastikai kaut kādā mērā bija realitāte. Vismaz Jānis zināja un spēja atklāt par māti to, ko nezināja un nespēja atklāt neviens cits.

Māte bija aizbraukusi no Latvijas kā asistente

mana tēva numurā, kas savā laikā skaitījies augstas klases priekšnesums. Māte sēdējusi uz krēsla, ko garas bambusa kārts galā uz vienas kājas žonglējis tēvs, aktiera vārdā Mario Rinaldini, patiesībā latviešu jauneklis no Valmieras. Reiz, jaucot nost cirka telti, tēvam uzkritis balsta stabs. Trupā darbojies burvju mākslinieks Konišiki (Smalkais Musturis). Viņš katru vakaru izrādes laikā ar ripzāģi divos gabalos sazāģējis skaistu jaunkundzi un atkal salicis kopā. Konišiki kunga japāniete saslimusi, un viņš lūdzis, vai nevarētu sazāģēt māti. Māte bijusi skaista, gariem medus krāsas matiem. Viņa piekritusi. Izrādei bijuši neiedomājami panākumi. Kad nospindzis ripzāģis un Konišiki kungs publikai rādījis mātes pusaugumu ar meitenīgo seju un vaļā palaistajiem zeltsprogu eņģeļmatiem un tālu atvirzītos pienbaltos stilbus zelta kurpītēs, bērni brēkuši, sievietes kliegušas, vīrieši metušies izrēķināties ar negēlīgo Frankensteinu. Kad māte, piemīlīga un gracioza, izlīdusi no kopā sabīdītajām kastēm, atskanējušas atvieglojuma nopūtas un tik skaļas ovācijas, ka pretēji cirka tradīcijām numuru bieži nācies atkārtot.

Jānis piedzimis dzīvojamā vagoniņā, cirks tolaik apbraukājis Spāniju. Pirmā atmiņa – šūpuli ar snuķi šūpo ziloņmāte. Milzonīgā galva ar

lēverīgajiem ausu palagiem plešas pār viņu kā tumšs mākonis. Iespējams, ka tas nav bijis šūpulis, bet šūpuļkrēsls; Jānim jau ir kādi divi gadi.

Mātes sazāgēšanu no Jāņa ilgi slēpj, bet reiz tik un tā viņš priekšnesumu redz. Pēc izrādes māte uztraukusies skrien pie Jāņa, samīļo un prasa – vai tu ļoti uztraucies? Vai tu dikti par mani baiļojies? Nē, Jānis atbild. Un jūt, ka māte ir vīlusies. Viņas mīļlais dēliņš redz, ka māmuliņu sadala daļās, bet viņam vienalga. Tēvs gan ir apmierināts. Protams, viņš to neizrāda, japāņu vīrietim atklāt jūtas nozīmē pēdējo gļēvulību. Taču labpātiku var manīt. Vārdi visu noliek savā vietā.

– Akebono (japāņu valodā ausma), – saka tēvs, – tu aizmirsti, ka Jānī rit japāņu asinis. Viņa senči jau sjoguna Tokugavas laikā bija samuraju virsnieki.

Pēc tādām runām māte no angļu valodas pārgājusi uz latviešu valodu, bet Konišiki kungs mierīgi klausījies un sarunā piedalījies japāniski.

Valodas Jānim grūtības nesagādāja. Kad jautāja, kādas valodas viņš prot, Jānis atbildēja – visas. Un piebilda – tas prasa tikai neatlaidību. Zini, ko mēdza teikt Konišiki? Ar neatlaidību mušas var apēst lauvu; neatlaidības ziņā pēc mušām tūdaļ nāk japāņi.

Vectēvs baidījās, vai Jāņa zināšanas būs pietiekamas, lai ielektu liceja ceturtajā klasē, kur dažas mācības jau notika franču valodā. Klejojot pa pasauli ar cirku, regulāri skolā iet Jānim nebija iznācis. Līdz rudenim pamācījies pie mājskolotājiem, Jānis ne vien pārbaudījumus izturēja, bet tika uzņemts piektajā klasē.

Pēc stāstītā par Jāni varētu rasties priekšstats kā par pļāpu, plūdonīgu piedzīvojumu un pārdzīvojumu klāstītāju. Nekas tamlīdzīgs. No Jāņa iegūt lieku valodas pavedienu nozīmēja ārdīt mezglainu tīklu. Retu reizi viņā kaut kas atrisa, negaidīti, it kā pats no sevis. Dažkārt bez sakara ar sarunas tēmu. Piemēram, runājot par futbolu, viņš kādu dienu noteica:

— Nieka vērtā spēle, ko var spēlēt katrs. Sumo — tas ir kaut kas. Sumo cīņās piedalās varoņi!

Jānis izņēma no krūškabatas fotogrāfiju ar sumo spēkavīriem, necilvēciski lielajiem, divsimt, trīssimt kilogramus smagajiem lamzakiem; it kā ar cirvi cirstajās sejās sintoistu tempļu tēlu vaibsti un resnajos vēderos Budas ļumīgais tuklums.

Aiz šiem teikumiem atklājās gan Jāņa smeldze par sīko augumu, gan alkas būt lielam un stipram. Zināmā mērā arī domāšana un dzīves uztvere. Vēlme līdzināties dieviem būtu nenopietna. Sumo

varoņi bija dieviem līdzīgi cilvēki, un tas nozīmēja, ka izredzes arī viņam, Jānim. Tikai jāsaņemmas pārveidoties, pirmo uzveicot tuvāko pretinieku – sevi pašu.

Jānis kā allaž smaidīgs raudzījās manī, apaļajos briļļu logos reti samirkšķinādams neierasti veidotās acis. Iekšējie kaktiņi izskatījās asi, augšējie plaksti savienojās ar apakšējiem bez eirobiešiem raksturīgās krokas. Nešaubos, ka iztēlē viņš sevi jau redzēja ar varenēm locekļiem, ar senatnīgo samuraju matu mezglu un biežam dvieļim līdzīgo gurnu autu.

– Vai tu esi redzējis sumo cīņu?

– Nekad. Es jau Japānā neesmu bijis.

Licejā Jānim viegli neklājās. Tam bija divi iemesli. Pirmkārt, viņa ierašanās skolā radīja sensāciju, kas nozīmēja kļūt par iezīmētu personu. Otrkārt, sīkā auguma un īpatnējā izskata dēļ viņu iedalīja neizdevīgajā apceļamo kārtā, kas it kā nāk pasaulē, lai ar spēku un nekaunību apbalvotie nenomirtu aiz garlaicības. Jāņa iedzīvošanos vēl pasliktināja īpašs apstākļi. Licejā spēcīgo nekaunu izlases neapstrīdams virsaitis un toņa noteicējs bija konsula Egles dēls Fabians. Tā kā es ar Fabianu biju uz nažiem un Jānis bija mans brālis, mūsu kontus apvienoja.

Jaunuļu apstrādāšana Fabianam sagādāja īpašu prieku. Viņš neuzbruka, kulakus darbā laida reti, tikai amizējās vai, kā pats sacīja, – dzina mulķi. Sarīkoja tīrības pārbaudi ar mutes mazgāšanu klozeta podā, organizēja tāfeles laizīšanas sacensības un portfeļu satura pārbaudes, dalībniekiem pašiem liekot mantību izbērt uz grīdas vai sniegā.

Bija iegājies, ka Fabianam pretoties nav iespējams. Vērā liekamo pieņēmumu it kā kliegtin izkļiedza arī viņa stāja un āriene, kas pārlicinoši atbilda palamai Bifelis.

Par Fabiana kroņa numuru uzskatīja viņa rīkotās gailīšu izstādes. Pie pisuāriem notvertos jaunatnācējus ar nolaistām biksēm un izņemtiem gailīšiem nostādīja rindā vispārējai apskatei. Dabas visbagātīgāk apbalvotais turpat uz vietas saņēma medaļu kā zēnistabas *grand-seigneur**, bet mazākā krāniņa īpašnieks ieguva sīkgailīša pavārdu. Speciālgodalgas saņēma par krunkaināko kulīti un izteiksmīgāko priekšādiņu. No Jāņa līdzdalības Fabians acīmredzot cerēja iegūt pikantas nianses. Mirkļis bija nolūkots tāds, kad zēnistabā atradās Jānis, bet es tuvumā nebiju. Fabians rīkojās neiedragātā pārlicībā, ka var izdarīties kā grib.

* *Grand-seigneur* (franču val.) – lielkungs.

Liceja maigi liriskajās žūžiņu aprindās pret Fabiana despotismu sacelties reti kāds sadūšojās. Taču Jānis bija vāciņš no cita podiņa.

Kad Fabians nogrābis Jāni aiz auss un licis ar nolaistām biksēm nākt skatītāju priekšā, viņš savā dziedošajā runas manierē sacījis: “Lūdzu, nelieciet man to darīt! Tas nav vīrieša cienīgi.”

Fabians aiz smiekliem vai kritis gar zemi, bet Jānis atkārtojis: “Tas nav vīrieša cienīgi.”

Kuplinādams izrādi, Fabians teatrāli pasviedis gaisā abas rokas un, smieklos locīdamies, aizsedzis seju. Un pieļāvis kļūdu, jo tieši tad saņēmis pa kājstarpī tādu zābaka spērienu, ka uzšāvies stāvus gaisā kā vārtsargs un, čokurā sarāvies, nokritis uz grīdas.

Es tobrīd ienācu zēnistabā un pārējo redzēju pats. Pārdomājot notikušo, esmu vairākkārt sev jautājis, ko toreiz Jāņa vietā būtu darījis es? Un allaž atbildējis vienu un to pašu – izmantojis apjukumu un bēdzis. Fabians neapšaubāmi bija stiprāks gan par Jāni, gan par mani.

Jānis nebēga, viņš nostājās Fabianam līdzās un gaidīja. Jāņa sejā nebija ne baiļu, ne šaubu. Viņš nerēķināja, nedomāja ne par sevi, ne par tālāko. Ja pretinieks neatkāpsies, cīņai jāturpinās. Līdz galam. Līdz pēdējai iespējai.

Jānis uzvarēja. Fabians nosēdēja uz grīdas līdz zvanam, tad aizvilkās uz klasi. Skatītāju pulks klusītiņām vien bija nozudis.

Notikums zēnistabā manu attieksmi pret Jāni izmainīja. Ja vien vārds attieksme nav jāatvieto ar trāpīgāku. Pašās attiecībās jau nekas nemainījās. Izmainījās attiecību uztvere. Līdz tai reizei neizpratni par Jāņa rīcību parasti izskaidroju ar mūsu pārāk īso brālību. Man likās, padzīvosim kopā ilgāk, laiks piegludinās viņu, piegludinās mani un radniecība mūs samūrēs daudz ciešāk. Jāņa izskats mani vairs nemulsināja.

Toreiz es sapratu – lai cik tuvas kļūtu mūsu brālīgās attiecības, lai cik cieši mēs viens otrā ielūkotos, mēs tomēr paliksim divi dažādi un starpā aizvien pletīsies kāda nepārkāpjama šķirtne.

Ikvienam no mums aiz muguras stāv bezgala gara senču rinda. Līdz pat trilobītam jūras dzīlēs (ja pareiza ir teorija, kā dzīvība radusies un izveidojusies uz mūsu planētas). Vai līdz pat kosmosa dzīlēm (ja ticam teorijai, ka cilvēks uz zemes pārstādīts no cita kosmosa objekta). Lasot vēstures grāmatās par tāliem gadsimtiem un seniem notikumiem, es sev jautāju – kur toreiz bija un ko darīja mani senči? Vienalga, vai runa ir par viduslaikiem, akmens laikmetu vai grēku

plūdiem, viņi noteikti ir bijuši, jo citādi es te ne-
atrastos.

Mūs abus ar Jāni bija iznēsājusi un dzemdējusi
viena un tā pati sieviete, tomēr Jāni veidoja arī
gēni, ko es sevī nenesu un par kuru raksturu man
nebija ne jausmas.

Jāņa dēļ visu mūžu esmu pūlējies izprast japā-
ņus un Japānu. Otrais pasaules karš ar Japānas
uzvarām un sakāvi. Uzlecošās saules zemes tīģer-
lēciens ekonomikā, tehnikā, mākslās. Arī nesena
klupiens naudasviltību karā. Esmu Japānā bijis,
papētījis viņu filozofiju un paražas. Es varētu no-
lasīt lekcijas par sjogunu* Tokagavu, par Mi-
jamoto Musaši samuraju ētikas principiem un
pamatbausli – nāves bailes pārvarēt, “atrodoties
pastāvīgā harikiri gatavībā”. Toreiz zēnistabā tas
viss vēl atradās aiz laika priekškara. Un tomēr
Jāņa rīcībaniecīgu nojausmu jau atklāja. Gan par
to, ko es japāņos cienu un apbrīnoju, gan par to,
ko viņos nesaprotu un, jādodomā, nekad nesapratīšu.
Man ir neatvairāma pārlicība, ka arī Jānis zēn-
istabā bija spējīgs izgriezt Fabianam aknas un
turpat uz vietas apēst.

* *Sjoguni* – kareivju kastas samuraju vadoņi, kas ar 1185. gadu Japānā
daudzus gadsimtus bija faktiskie vadoņi.

VI

Dūmakains aprīļa rīts. Līnā sīks lietus, bet gaiss maigi silts. Rīts, kad, iznākot no telpu šaurības, pasaule liek izbrīnā ieplest acis, pēkšņi it kā apkampienam sniegdamās pretī ar zaļām plaukstām.

Valtraute fon Brīgena neredz neko. Abām rokām satvērusi milzīgo, apgāztam podam līdzīgo tafta cepuri, viņa ātri pieiet pie karietes, tad nez kāpēc apstājas, it kā mēģinādama ko atcerēties. Katra kustība, katrs vaibsts vēsta par apjukumu un satrauktu izklaidību.

Bon Esprit steidzas baronesei nopakaļ, mēģina turēties ar pašapzinīgu cieņu, taču redzams, ka arī viņa ir apjukusi līdz izbīlim. Kāpēc tāda steiga? Kāpēc baronese tik dīvaini uzvedas? Uzticības dāmas padevībai, kas sen kļuvusi par *Bon Esprit* otro dabu, jaucas klāt vecīgs īgnums. Loganā klīrībā viņa neapmierināti uzmet lūpu un šo izteiksmi tūdaļ atkal nodzēš ar ievalkātu, nevienam īsti neadresētu smaidu.

Vienīgi kapteinis izskatās žirgts, sveigs un mierīgs. Jā, arī viņa vaigs rāda pārsteigumu, bet viegla izbrīna pārsteigumu, it kā no lietainajām debesīm būtu sākusi sijāties krusa vai uz pleca nolaidies dīvains putns.

– Vai varam braukt? – noprasa baronese.

– Kāpēc tad ne? – *Bon Esprit* balsī padevība turpina cīnīties ar tītību.

– Neuzdrošinos dāmas aizkavēt, – saka kapteinis, – kaut gan es nūdien nesaprotu, ko jūs zaudētu, ja paēstu brokastis.

– Paldies. Bija ļoti sātīgas vakariņas.

– Bet tagad ir rīts. Doties ceļā ar vakardienas ceļamaizi tikpat vieglprātīgi, kā draudēt velnam ar vakar mestu krustu.

– No diviem ļaunumiem jāizvēlas mazākais.

Kapteinis baroneses vārdu šerpumu neliekas dzirdam, pietājas cieši klāt un sniedz roku. Baronese roku saņem, bet attopas un grib atraut. Tas viņai neizdodas. Starpspēle ir klusa, un pārējie diez vai ko mana.

– Es mēģināšu saprast, kas jūs esat. Bet uzdevums nav risināms pie pudeļu zalvēm. Un guļus jau nepavisam. – Baroneses balss kļūst klusāka un klusāka, pēdējos vārdus viņa gandrīz čukst.

– Kas jūs esat... Kas mēs esam... – kapteinis runā tikpat klusi. – Kad jūs to izdomājat, lūdzu, nepaturiet pie sevis šo cilvēces mēroga atklājumu.

– Un tagad laidiet. Jeb es tiešām metīšu krustu. Gluži svaigu.

– Neatņemiet medum saldumu!

Kapteiņa gaišo ūsu vilnis pārslīd baroneses rokai. Baronese roku izrauj un iekāpj karietē. Iekams durvis aizveras, viņa skaļi nober:

– Paldies par viesmīlību! Bija patiens prieks...
Kučier!

– Pateicos par apciemojumu. Savā un Eberharda vārdā. Laimīgu ceļu! – Kapteiņa reveranss ir ceremoniāls. – Drošības labad Kaspars jūs pavadīs caur lielo mežu.

Par kādu drošību var būt runa, ja baronesei apkārt griežas Valpurģu nakts rēgainības. Tikpat šaušalīgi braukt caur mežu kā pa klaju līdzenumu vai pilsētas drūzmu, ja karietei līdzās joņo zviedoši zirgi ar spocīgām, sedlos sēdošām jātnieku apakšdaļām, bet zirgu kaklus aptvērušas ķermeņu augšējās puses bez lejasgaliem. *Bon Esprit* veras baronesē spīdīgām peles acīm, kaut ko stāsta, kaut ko runā, bet baronese nedzird. Pieplakušas karietes logam, uz viņu raugās sejas, brīžiem pazīstamas, brīžiem tālīni svešas. Mīļais Eberhard, vai tas esi tu? Tev jābūt. Bet pazīstamais vaigu kārnisms un zīmīgā pieres līnija viņojas kā eļļas traips ūdenī un pārtop nirdzīgā vieplī. Dīvaini, ka starpā spraucas kapteiņa Ulstes seja. Izgaist, nozūd un atkal parādās. It kā uz vējā plandošas ķermeņa augšdaļas, kas abām rokām aptvērusi

zirga kaklu, jo sedli ir tukši un tukšas žvangājas arī zābaku iemavas.

Ap pusdienas laiku kariete ieripo Brīģenu muižā. Pēc ilgā iekšējā sasprindzinājuma, pēc noguruma, pēc īsiem atslābuma brīžiem ar saplucinātu snaudu un atkritieniem apziņā, ka nekas nav mainījies un brauciens vēl turpinās, ausis beidzot uztver pazīstamo skraukstošo skaņu; karietes riteņi gremžas pa muižas rupjo oļu klājienu. Baronesi apņem irdena atvieglojuma sajūta. Kā bērībā, kad, ļauna sapņa iztrūcinātu, māte viņu paņēma uz rokām un satraukuma remdēšanai pielika pie auss uzvelkamo mūzikas kastīti.

Valtraute lūkojas karietes logos – skats kā vēsa komprese uz kaistošās pieres. Muižas vecā māja ar četrām ķieģeļu kolonnām un sarkano kārniņu jumtu. Skrienot lejā pa kāpnēm, baltās zeķēs iespīlētos stilbus zibina sulainis. Durvīs parādās istabmeita. Aiz sava kambara rūtīm pavīd vīramātes Amālijas Annas plānais ģimīšis. Ēkas abos galos liepas vēl pavasarīgi kailas – zaļums zaros jaušams tikai kā tonējums, kādu vakara stundās iekrāso saulriets vai mēnesnīcā debesu baņķiera šķiestais sudrabs.

No *Bon Esprit* ožamās sāls dozītes acīs un kaklā cērt izsprukušais sīvums.

– Ar atgriešanos, barones! Kāds prieks! Mēs jūs gaidām veselu nedēļu! Superintendents Aureliuss arī priecāsies. Viņš garāmbraucot šorīt ieveda firstienes sveicienus baronesei Amālijai Annai un piekrita palikt uz pusdienām. Cikos pavēlēsiet klāt galdu?

– Vēlāk, vēlāk, – baronese kā atvairīdama sitieņu paceļ roku. – Palīdziet noģērbties un atnesiet bļodu ar siltu ūdeni!

Vakarpusē superintendents Aureliuss grib doties tālāk. Ja Valtrautīte negulētu un pēc ceļa justos nedaudz atžilbusi, viņš labprāt atvadītos. Viņi ir seni draugi. Aureliuss Valtrauti baznīcā uz rokām nav turējis, tomēr ģimene *onki** Joahimu uzskata par tādu kā krusttēvu. Pusmūžā kļuvis atraitnis, Aureliuss jaunu ģimeni nav nodibinājis. Tagad viņam pie sešdesmit. Ducīgais augums briest, garos, melnos svārkus viducī aizpogāt nav ko cerēt. Seja sāрта, apaļa, lielais, strupais deguns ar sarkaniem plankumiem un zilām dzīslīnām – kā ģeogrāfijas karte. Viņš staigā, nevērīgi uzsviedis uz pakauša vecmodīgi kruzūlainu Luija XIV parūku. Vaigi pavirši skūti, kaklauts saņurcīts. Aureliusa vēstules ir nopilinātas ar sveču taukiem,

* *L'orcle* (franču val.) – tēvocis.

izraibinātas ar tintes klekšiem un pavirši noasinātas zoss spalvas spurcieniem. Rokraksts ķeburains, grūti salasāms. Taču Aureliusa labdabīgā būtība trūkumiem un nepilnībām mīļi apslīpē šķautnes. Ap Aureliusu līp bērni un suņi, pat zirgi bubinādami grūž pretī purnu. Sulaiņi steidz pakalpot smaidīdami, un cienījami kungi labprāt kavē laiku viņa sabiedrībā.

Jā, Valtraute ir pamodusies un kāro ar krusttēvu parunāties. Lai tēvocis ir tik mīļš un ienāk guļamistabā. Astoņpadsmitajā gadsimtā pieņemt viesus gultā ir parasta parādība. Un ne tikai gultā, bet mazgājoties kublos vai vannās. Ja Vidzemē tādas lietas kādu vēl izbrīnī, tad Valtraute negrib atpaukt no Versaļas modes. Izmeklētos, pikantos dāmu naktskreklus un peņuārus neparādīt plašākai sabiedrībai būtu muļķīgi. Un kāpēc jāslēpj skaisti pleci un daiļas krūtis? Rīkojumi galminiekiem, vienlaicīgi karalim ģērbjoties, ietaupa majestātei dažu labu patīkamāk izmantojamu stundiņu. Kas slikts, ja viesmīlība veicina tīrību?

Krusttēvs nāk elsdams pūzdams, pa gabalu saukdams: "Valtrautiņ, kur tu e-si?" Tā veca spēle, no laikiem, kad Valtraute, ierodoties *onki*, ielīda vai nu drēbju skapī vai iespiedās aizdurvē, bet viņš izlikās neredzam. Krusttēvs ienāk un

arī tagad izliekas neredzam. “Valtrautiņ, kur tu e-si?”

‘ Apsveicināšanās kā parasti ir sirsnīga, taču jokus dzīt Valtrautei nekārojas.

– Sēdieties te, uz gultas malas, krusttēv, un sakiet man godīgi – kas ir cilvēks?

Superintendents parauj uz augšu garo svārku sašķelto daļu un prātīgi iestūkē plato augumu Venēcijas krustkāju krēslā. Izskatās, ka liela vabole iesēžas ziedā un noplivina spārnus. Vecais kungs uzmet baronesei neticīgu, izbrīnītu skatienu. Kad viņas nopietnība paliek nesatricināta, plecus raustot, domīgi nogroza galvu.

– Kas ir cilvēks? Smags jautājums. Varbūt trejādība. Tas, kas cilvēkā iekšā, tas, kas viņam apkārt, un vēl tas, kā uzkritis Dieva metamais kauliņš.

– Ko nozīmē “tas, kas viņam apkārt”?

– Tie varētu būt apstākļi. Nemsim kaut vai sēklu. Iekrītot zemē siltā laikā, pavasarī, zaļošana tikpat kā nodrošināta. Aukstumā, rudenī ar sēklas graudiņu var būt visādi. Kāpēc ar cilvēku lai būtu savādāk?

– Cilvēkam ir dvēsele.

– Es kā teologs dvēselei ticu un savu ticību smeļos Bībeles mācībā. Bet mans studiju draugs

Karalaučos Imanuels Kants apgalvo, ka zinātniski dvēseles esamība nav ne pierādāma, ne noraidāma.

Pēc Spinozas domām Dievs ir daba, bet dabā visur – arī cilvēkā – vērojamas divējādas Dieva izpausmes – gars un matērija. *Ordo et connexio idearum idem est ac ordo et connexio rerum...*

Aureliuss saprot, ka Valtrautes melanholiskajā apcerē izpaužas atraitnības sāpes. Pie vecuma viņu pārlietu izdobusi jūtība. Bēdu priekšā viņā vairs nav noturības. Tā vietā, lai grūtā brīdī stāvētu citiem klāt par sargu un atbalstu, viņš kāro izvairīgi mest likumu un palikt dzīves saulainajā pusē.

Aureliuss izvelk kabatlakatu un grib nosusināt sviedraino pieri, bet pamana baltajā drāniņā tīnainu pirkstu nospiedumus un sakaunējies ievīlā mutautu saujā.

– Mīļā Valtraut, nāk pavasaris, dabas jaukais svētku laiks. Kāpēc laužīt galvu par Dieva noslēpumiem? Pasaulē ir tik daudz brīnumu, ko viņš ļauj tvert neaizklātus.

Baronese Aureliusa iebildi izliekas nedzirdam. Nenorimušais satraukums domas trenc uz priekšu.

– Vai cilvēks var būt salikts no daļām? Viena daļa ņemta no viena, otra – no otra.

– Hm-mm-m. Ikviens cilvēks nāk pasaulē, salikts no mātes un tēva. Pat Jēzus Kristus nav tikai Dieva dēls. Viņam ir arī māte. Ja šī saikne būtu maznozīmīga, vai kristīgā ticība Jaunavai Marijai parādītu tik lielu godu?

– Tas vispārīgi, par nākšanu pasaulē. Es runāju par īpašu gadījumu. Vai iespējams, ka ķirurgs savieno divus pusķermeņus un izveido vienu veselu?

– Tas, meitiņ, jāprasa ķirurgam.

– Ķirurgam? Ķirurga pienākumi ir šauri. Kas notiek ar dvēselēm? Vai turpina dzīvot abas vai tikai viena? Un ja viena, tad kura? Kas notiks pastardienā augšāmceļoties? Vai pamodinās abus vai tikai vienu? Un kas ir jaunā persona? Iedomājieties, ka vienai precētai sievai no vīra palikusi ķermeņa augšdaļa, bet otrai no viņas vīra – apakšdaļa. Kādu jūs redzat šo personu tālāko dzīvi?

Aureliuss sastindzis raugās uz Valtrauti, un viņa miers un labais garastāvoklis nu ir pagalam. Bet Valtraute tik runā savu. No viņas muts nāk jautājumi, kas tieši vai netieši sasaucas ar Imanuela rakstu kritiskajām atziņām. Arī Imanuels

noraida metafiziska tirzājuma iespēju dvēselei, pasaulei, Visumam un Dievam. Skaidrs, ka Valt-rautei Kanta teorija nav sveša. Tas varētu būt pa-mats jaunam pasaules lūkojumam! Ja vien... Ja vien... mīļā, jaukā Valtrautiņa no bēdām nav sajukusi. Un ja Karalaučos sajucis nav mīļais, labais Imanuels... Ar veselību viņam ķibeles... Un tad vēl dīvainā sava mūža sadalīšana divās daļās, pirmo nosaucot par snaušanu dogmatiskā miegā, otro par atmodu...

– Es, mīļā meitiņ, nesaprotu, par ko īsti tu runā.

– Es gribu zināt – ja miesu var graizīt un salikt pēc patikas, vai to pašu var darīt ar dvēseli? Kur paliek dvēseles atgriezumi? Vai cilvēks var būt pa pusei dzīvs, pa pusei miris? Vai ir iespējams dubultcilvēks – kā kliņģeris ar diviem apaļumiem vai ola ar diviem dzeltenumiem?

– Es varu atbildēt vienīgi ar evaņģēlija vār-diem: “Dievs nav mirušo, bet dzīvo Dievs.” Dvē-sele ir tā cilvēka daļa, kas viņu vieno ar Dievu.

– Jūs mani nesaprotat. Atzīties neziņā, pieņemt patiesību ir grūti.

– Mīļā meitiņ! Izfantazēt var daudz ko, vai tāpēc jātaisa pasaules brēka? Drīz ziedēs ābeles, apkārt būs tāds skaistums! Kants saka: “Divas lietas pilda dvēseli ar allaž jaunu un pieaugošu

apbrīnu – zvaigžnotā debess pār mani un morālais likums manī.”

– “...ar allaž jaunu un pieaugošu apbrīnu...”
Ak kungs! Jums vienīgajam es pateikšu. Eberhards nav miris! Pagājušo nakti es ar viņu satikos...

Aureliuss tver ar roku pie galvas. Viņam liekas, ka īsi apcirptie mati no apakšas parūku stumj uz augšu. Pēdējais laiks doties ceļā. Pāri Daugavai. Uz Vecsaules draudzi pie Kanta jaunākā brāļa Johana Heinriha. Varbūt viņam ir svarīgas ziņas par Imanuela veselības stāvokli.

VII

Paklīda valodas – Fabians Egle licejā vairs nemācīšoties, viņa ģimene pārceļoties uz Vāciju. Līdzīgi gadījumi bija pieredzēti jau agrāk, par tiem īpaši nebrīnījās. Bet izrādījās, ka uz dzīvi Vācijā pārceļas arī no citām klasēm un ne viens vien. Izrādījās, ka aizbrauc nevis Blumbahi, Tīfentāli, Deglavi, Egles, Milleri, bet vācieši. Tas bija pārsteigums.

Tāpat kā jebkurā sabiedrības stropā, arī skolā pastāv sarežģīti attiecību pinumi, simpātijas un

antipātijas, pievilksnās un atgrūšanās. Starp mani un Fabianu Egli aizvien bija pletusies robežjosla, bet man ne sapņos nebija rādījies, ka mūsu attiecībās kādu lomu varētu spēlēt arī atšķirīga tautība. Šajā ziņā jēdziens “mūsu skola” man bija licies kā stipri būvēts cietoksnis. Kādi maldi! No šķietami stabilās būves klusi un viegli atlūza vesela siena, radot satriecošu robu, taču vienlaicīgi atklājot agrāk neredzētus skata laukus. Klasē šo tematu pārrunājām ar skolotājiem.

– Vai Egle tiešām vācietis? – tincinājām klases audzinātāju. Jautājumu radīja pārsteigums, tomēr vārdam vācietis jau klāt jaucās iepriekš nedzirdēta pieskaņa. It kā runa būtu par naudas makā atrastu apšaubāmu latu.

– Māte esot vāciete.

– Un tēvs?

– Tēvs latvietis.

Interesanti! Nemaz nerunājot par liceju, jau ģimenēs vien, kas man bija pazīstamas, tautību sajaukums bija parasta parādība. Manam draugam Rihardam māte, piemēram, bija tatāru kņaziene, bet Edvardam Zīlītim – angliete. Par Sofijas Gascēvičas ieradošanos poļos liecināja gan vārds, gan uzvārds, bet Harijs Kross ar vectēvu sarunājās igauniski. Vairākiem mūsu klases zēniem no virs-

nieku aprindām mātes bija cara Krievijas bagātnieku meitas. Tāpat Krievijas augstskolas beigušie, kas svešumā bija strādājuši un Latvijā pārradās, tikai nodibinoties Latvijas valstij, pārbrauca, apsievoties ar izskatīgām krievietēm. Dažādi jaukto ģimeņu vārdus avīzēs un grāmatās daudzinaja ar cieņu un atzinību, par viņu latvietību nebija dzirdētas ne mazākās šaubas. Viņi lielā mērā latvisko identitāti pat personificēja – Gopperi, Auškāpi, Berķi, Kalniņi, Kundziņi, Mediņi, Purvīši, Tentēli, Tīlbergi, Zaļkalni...

Kā tecīlas ripa, saskaroties ar asmeni, izgrūž spožu dzirksteļu mēli, mans līdz šim apaļi ritējušais prāts pēc pēdējo dienu notikumiem izgrūda kuplu jautājumu spietu. Ko nozīmē būt latvietim? Kam jānotiek, lai latvietis pārvērstos nelatvietī vai nelatvietis latvietī? Vai varbūt latvietība daļās noturīgā latvietībā un vājā latvietībā, kas zināmos apstākļos var noārdīties?

Spriežot pēc sarunām klasē, gaitēnos un pagalmā, līdzīgi jautājumi bija uzklupuši daudziem. Kā agrāk stāstīja anekdotes un jokus, tagad apmainījās ar baumām. Hitlers jauno Vāciju, kas jau uzpūsta kā milzīgs balons pa pus Eiropu, taisoties tust vēl apjomīgāku. Impēriju ar gāzi piepildīt nevarot, tāpēc saucot mājās vāciešus no

visas pasaules. Ar hipnozes palīdzību. Hitlera maģiskā spēka ieņemti, friči esot gatavi rīt naglas un sēdēt uz karstiem pletizeriem. Runāja, ka aizbraucot nevis pēc brīvas gribas, bet piespiedu kārtā. Pamatā esot Vācijas tukšā kase. Vācieši varot ņemt līdzī tikai dažas mantu kastes. Fabrikas, namus, mašīnas un lauku īpašumus pārdošot un naudu pārskaitīšot bumbām. Citas baumas skanēja vēl neticamāk – vācieši aizbraucot, lai nepaliktu krieviem pa ķērienam. Mistikas mīļotāji vāciešu dzīvesvietas maiņu saistīja ar Nostradamusa pareģojumu par “degošā ūdens un tekošās uguns” laikmetu.

Jutos ērmīgi. Runa bija par desmitiem tūkstošiem indivīdu. Vai tiešām viņus visus varēja vadīt viens cilvēks kā diriģents no tāluma, pamājojot roku? Vai tiešām varēja atkārtoties gadu tūkstošus vecais notikums, kad Mozus sastādīja rindā jūdus, lai no Ēģiptes vestu atpakaļ uz apsolīto zemi? Varbūt tiešām patiesas ir runas par dažkārt dzirdēto teitoņu garu? Kā viņi šajā zemē bija ieradušies? Sakāpuši kuģos un atbraukuši. Tagad viņi kāpa kuģos un aizbrauca. Toreiz rīkoja Romas Innocents III, šobrīd reihskanclers un fīrers vienā personā.

Visriņķī apkārt slāņoja tāda kā uzspēlēta bez-

bēdība, zobgalība un pat drusku augstprātība. Avīzes par vāciešu aizbraukšanu rakstīja ar smīnu, ar tādu kā atvieglojuma nopūtu. Žurnāli iespie-
da karikatūras. Starpbrīžos dzirdēja grāvējus no
brāļu Laivenieku repertuāra, apmēram tāds:
Angļi dejo lambetvoku, / Friči Rīgai māj ar roku;
/ Sasit dupšus – bums!, / Labi jums un mums.*

Pēdējo reizi Fabianu redzēju skolotāju istabā. Iespējams, viņš bija atnācis pēc dokumentiem vai kārtot kādus maksājumus. Es iegāju pēc klases žurnāla. Fabians sarunājās ar skolotāju, kurai žurnāls bija priekšā uz galda; gribot negribot iznāca dzirdēt runāto. Skolotāja iztaujāja Fabianu par dokumentiem. Viņš atbildēja, ka vajagot vienu papīru – arhīva izziņu par senčiem, tā saukto asiņu analīzi.

– Cik paaudzēs?

– Trijās.

– Ka priekšteči vācieši?

– Nē, kāpēc. Ierēdņus interesē, lai iebraucēju rados nebūtu žīdu. – Fabians vīzīgi nošķobīja lūpas. Varēja redzēt, ka viņš jau dzīvo nākotnē, aizmugurē palikušie sīkumi viņu garlaikoja.

Vakarā iegāju pie vectēva. Petrolejas lampa ar

* Lambetvoks – 1939. gadā populāra angļu modes dejas (rotaļa), kurai viena tūre beidzas, dejojājiem satuvinot mugurpusi.

dzelmains zaļo kupolu spoži izgaismoja tikai lielā rakstāmgalda virsu, uz kuras juku jukām krāvās vectēva interešu lietiskie pierādījumi. Sākot ar ādā sietām, greznām zinātniskām grāmatām cetrās valodās, beidzot ar lielākiem un mazākiem laikrakstu izgriezumiem, uzbāzīgiem nesamaksātiem rēķiniem un ēveļu skaidām līdzīgām aprakstītām zīmītēm ar izrakstiem un pierakstiem. Uz galda kā parasti atradās vectēva zvaigžņu ķīķeris, Ceisa binoklis 60×20 un šaha galdiņš ar nekārtīgi sasviestu figūru kaudzi – torte ar dīvainu garnējumu. Vectēva šaha kaislība, kas pretspēlētāju trūkuma dēļ agrāk bija izpaudusies, risinot uzdevumus, ar Jāņa ierašanos pārtapa augošā ugunsgrēkā.

Brilles vectēvs nelietoja, izlīdzējās ar palielināmo stiklu. Arī toreiz viņam rokā bija biezā lēca zilonkaula kātā. Caur to viņš pavērās manī kā botāniķis izkaltētā herbārija ziedā. Vectēvam mugurā bija sarkanais damasta ķitelis ar ovāļajiem atlasa atlokiem; viņš pats to nicīgi dēvēja par rīta paltraku. Burvis no “Tūkstots un vienas nakts” pasakas vai Ziemassvētku vecītis, kas aizmirsis pielīmēt bārdu.

– Vai tu nepaaicinātu arī Jāni? – vectēvs ierunājās. – Es viņu šodien neesmu manījis.

– Jānis aizjāja kopā ar Baronesi.

– Varbūt tu zini, kāpēc viņš nes mājās blusu pulveri? Almastante sūdzas, ka nesaprotot, ko iesākt. Jānis viņai katru dienu dāvinot pa paciņai.

– Neņem galvā, – atmetu ar roku. – Sīka savādība. Tas ir Niponas pulveris, ko pārdod Kaļķu ielas japāņu veikalā. Es domāju, Jānim vienkārši tur gribas aiziet. Toties viņš nenāk man līdzī uz “Itāliju”^{*} un neēd saldējumu.

Biju pārliecināts, ka piespēlēju gardu kuriozu, un mēs abi jauki izsmiesimies. Taču vectēvs saglabāja nopietnību.

– Redz, kā. Es jau domāju – blusu pulveri neviens bez iemesla nepērk.

Runādamies nejauši biju piegrūdiens binokļa grumbuļainajai, metāliski vēsajai virsmai. Varbūt pirkstgaliem iekārojās sajūta, ko pazinu kopš bērības. Ar binokļa krupja ādu saistījās mani visagrākie priekšstati par attāluma mainīgo dabu, ko uzskatāmi sevī glabāja šis rīks ar palielināšanas un pamazināšanas brīnumu. Aiztikt papīrus un atvērtās grāmatas uz vectēva galda bija aizliegts. Priekšmetus jeb, kā vectēvs sacīja, lietas tabu nesargāja.

^{*} Vecrīgā, Kaļķu ielā, pretī japāņu veikalam atradās lielākā Rīgas saldējuma kafejnīca “Itālija”.

Vectēvs skatījās uz mani, bet vairāk neko nesacīja.

– Kas jauns debesīs? – tāpat vien pajautāju.

– No vakara labi redzams Marss.

– Tas tevi izbrīnī? Tu taču zini, lai kas arī notiktu, Marss būs savā matemātiskajā adresē.

– Tieši tāpēc uz viņu vērts skatīties.

– Tu to atkal un atkal atklāj?

– Es atkal un atkal pārlicinos. Lai uzturētu ticību.

– Skan bezmaz reliģiozi. Pie baznīcā gājējiem tu gan nepiederī.

Nopietnības mākonis, kas jau pārāk ilgi bija aizklājis vectēvu, beidzot aizslīdēja.

– Baznīcām ir liels trūkums – jumti. Dievkalpojumus vajadzētu noturēt skaidrās naktīs zem zvaigžņotām debesīm.

Tādā stilā mēs sarunājāmies. Ja vectēvs aizklīda uzskatos, tas nozīmēja, ka ne no kā īpaši svarīga viņu neatrāvu un valodas varēja atkust. Toreiz es kāroju izrunāties par vāciešu aizbraukšanu visnotaļ. Diemžēl kāds apstākļis jautājumu darīja trauslu – arī Baronese bija vāciete. Runāt par Baronesei nozīmēja runāt par viņu attiecībām. Kopš skaitījos pieaudzis, slidot pa plāna ledus tematiem pārī ar vectēvu likās aizraujoša spēle.

Baroneses un vectēva sakars tomēr šķita kaut kas atsevišķs aiz tādas kā vaļējas ūdens joslas.

Izstāstīju Fabiana sacīto par triju paaudžu asiņu analīzi.

– Vai piederību tautai nosaka asiņu sastāvs?

Jautājums laikam pārsteidza, vectēvs atkal paraudzījās uz mani caur palielināmo stiklu.

– Ķeizariene Katrīna II, Anhaltes Cerbstas princese, līdz piecpadsmit gadu vecumam dzīvu krievu nebija redzējusi. Vai tāpēc viņa nav krievu ķeizariene? Vai Hitlers tāpēc nav vācietis, ka viņa dzīslās tek austriešu un vēl kādas tur asinis? Ap deviņsimto gadu vikings Roberts Velns Ziemeļfrancijā nodibināja Normandiju. Viņam ar kāda franču ādmiņa meitu ārlaulībā piedzima dēls, kas kļuva par Anglijas karali Vilhelmu Iekarotāju...

– Vai tad tautības jēdziens vispār nepastāv?

– Nē, kāpēc. Tikai to neklājas tvert sekli. Cilvēku apvienošana tautībās ir Dieva brīnums. Tāds pats kā debesu valguma izkārtošana mākoņos vai ūdeņu pulcēšana viļņos. Ja tu neko nezini par ērģeļu uzbūvi, tev var likties, ka caurumi stabulēs ir nevajadzīgi, bet, pateicoties šiem caurumiem, ērģeles skan. Uz pasaules allaž rodas spēka centri, kas savāc un iesūknē mazāk jaudīgos spēkus. Līdz

brīdim, kad lielums atkal sāk dalīties un šķirties. Savienojumi rada ārdošas spriedzes.

– Tad jau varbūt labi, ka vācieši aizbrauc?

– Baidos, vai aiz visa tā neslēpjas draņķīgākas padarīšanas.

– Viņus neviens ar varu projām nedzen.

– Iemesliem, kas cilvēkus dzen vai nedzen, ir virspuse un apakšpuse. Baltijas vācieši aizvien pārdzīvojuši, ka atrodas tālu no vācu valsts. Septiņsimt gadus šajā apvidū būt vācietim nozīmēja būt noteicējam. Priekšrocību zaudējums nav patīkams. Varbūt tāpēc viņi saista savas cerības ar Hitleru.

– Arī Baronese?

Jautājums man izspruka nedomājot, bet ar to pašu bija sperts solis pāri ievērotajai robežlīnijai. Vectēva acis zem vērīgi savilktajām, cietajām uzacīm turpināja smaidīt, taču aprautās roku kustības vēstīja par aizskartu vaļēju nervu.

– Baronese? Nedomāju vis.

Rādījās, ka vairāk neko viņš neteiks, tomēr paklusējis vectēvs turpināja.

– Redzi, visi vācieši nav vienādi. Johannai ar Latviju ir īpašas attiecības.

Viņš sacīja Johannai, nevis Baronesei, kas bija nozīmīga nianse.

Viņas senčos ir Baltijas vāciešu neieredzētie Meklini-Štaufi. Kad baroni Patkula vadībā sacēlās pret Zviedrijas karali un mēģināja noslēgt savienību ar Poliju un Krieviju, Meklini-Štaufi sazvērestībā nepiedalījās.

– Tik seni notikumi! Septiņpadsmitais gadsimts! Kāda tam vairs nozīme!

– Runa ir par īpašiem cilvēkiem, kas pagātni piemin un atmiņu uzskata par galveno kompasu. Uz priekšu viņi kustas atmuguriski. No šīs vainas nav brīvi arī Meklini-Štaufi. Viņi lepojas, ka viņu īpašumā notikusi kauja, kuras iznākumā Patkula galva nonāca uz bluķa.

– Vai tad Spilves kauja nenotika kaut kur pie Daugavas ietekas jūrā?

– Nekā. Tieši šeit, pie Muižas, Kārlis XII pazaudēja savu daudzīnāto zābaku.

Varēja manīt, ka sarunas iešķiebšanās vēsturē vectēvam bija pa prātam. Viņš piegāja pie grāmatu plaukta un ilgi rakņājās, līdz uzgāja iespaidīgu sējumu ādas vākos. Gaiņādams putekļus, vectēvs ar grāmatu atgriezās pie galda.

– Skaties, Meklina-Štaufa, Johannas vectēva, Rīgas Lielās Ģildes tirgotāja, memuāri. “*Die Grundlagen*”*.

* *Die Grundlagen* (vācu val.) – pamati.

Viņš atšķīra jau agrāk ar papīra mēli iezīmētu vietu.

– Nu, vāciski lasīt laikam nav nozīmes, tu jau esi francūzis. Latviski skan apmēram tā. “Kad karstajā jūlija saulē zviedri gluži kā nobriedušu labības lauku mūsu Muižas priekšā bija nopļāvuši sakšu–krievu armijas 28 bataljonus un 30 eskadronus, iegūstot 26 dižgabalus, 4 karogus un lielāko daļu vezumu, paši zaudējot tikai 1300 vīrus, Kārlis XII Muižas viesistabā nomazgāja sviedrus, pārāva kājas un izdzēra divus kausus ūdens.”

Vectēvs ar pirkstu vairākas reizes uzsita pa attiecīgo rindkopu kā klavieru skaņotājs pa vajadzīgo kauliņu un sējumu aizcirta līdzīgi klavieru vākam.

– Tagad tu varbūt saproti, ko Mekliniem-Štaufiem nozīmē šī vieta un šis nams. Muiža ienākumus nekad nav devusi. Pelnījās viņi dienēdami vai tirgodamies. Mekliniem-Štaufiem piederēja arī rēdereja un spīķeri.

– Kāpēc Muižas kapenēs nav apglabāts Johanas tēvs?

Arī es atļāvos Baronesi nosaukt par Johannu, ar to it kā pasvītrodams domu apmaiņu uz līdztiesīgiem pamatiem pieaugušu cilvēku starpā.

– Tieši tas tev, godājamais, būtu jāzina. Baldurs Meklins-Štaufs bija Eiropā pazīstams arheologs. Līdz deviņpadsmitajam gadsimtam vēlīnais dzelzs laikmets Baltijā tikpat kā nebija pētīts. Izrakumi akmens krāvuma kapos Vidzemē šo vīru, ko saukuši par *verrückte Baldur** tā aizrāvuši, ka, dzīvs būdams, viņš jau izkaulējis atļauju pēc nāves gulēt blakus atrastajam kapu laukam pie Baužezera. Tādā pašā veidā, kā mūsu senči pirms 2500 gadiem, akmens krāvumā. Redzi nu, tas *verrückte* Meklinos-Štaufos, jādomā, iedzimst.

– Johanna nav Meklina-Štaufa. Es redzēju viņas pasi. Tur rakstīts Holendere.

Mana piezīme vectēvu nesamulsināja, vienīgi stāsts, kas virzījās uz pietēmētu mērķi kā biljarda bumba uz ligzdu, it kā saņēma pieskārienu no sāniem un ieguva citu ceļu.

– Sievieteī mainīt uzvārdu tikpat vienkārši kā apvilkt citu kleitu.

– Vai Holenders arī noņēmās ar arheoloģiju?

– Ja runājam par arheoloģiju, tad atceries – uzslāņojumus nepēta. Uzslāņojumus vienkārši norok.

Cik interesanti! Vectēva un Baroneses attiecību noslēpums bija daļa no vīriešu un sieviešu

* *Verrückte Baldur* (vācu val.) – jukušais Baldurs.

attiecību noslēpuma vispār. Te ko runāt bija bezgala daudz, bet istabā kā par nelaimi ienāca Almastante.

– Jēkab! – Deguna šņaukāšana īsiem vilcieniem nemaldīgi liecināja, ka viņa uztraukusies. – Man nemierīga sirds par to puiku. Kā pirmāk aizjāja, tā vēl nav mājā. Baronese likusi apsedlot draņķa Lēpi, bet Jānis izdīcis Spērienu. Tik ilgi mežā viņi nekad nav palikuši...

Almastante uztraucās veltīgi. Vectēvs to droši vien saprata skaidrāk par mani. Kas tad ar viņiem varēja notikt? Nu labi, patumšs novembra vakars, bet lai Johanna apmaldītos! Visas takas, visas stigas apkārtējos klajumos un mežiņos bija izauļotas krustu šķērsu. Pat ar vaļā palaistām pavadām zirgi pārrastos mājās.

Man par pārsteigumu Almastantes vārdi vectēva sejā iesvieda caurspīdīgu nemiera ēnojumu. Par aiztrūkušās sarunas turpinājumu nevarēja būt ne domas. Vai – gluži otrādi – pārvērtība bija mūsu sarunas tiešs turpinājums, kas par vectēvu un Johannu izteica vairāk nekā iespējamie skaidrojumi.

Protams, arī Jānis ir kopā ar Baronesi, taču trauksmes epicentrā noteikti atradās Johanna. Lai sešdesmitgadīgo vectēvu un piecdesmitgadīgo

Baronesi iztēlotos par mīlētājiem, manai fantāzijai līdz šim kaut kā bija pietrūcis. Tagad ieraudzītais neļāva šaubīties – vectēvu un Johannu saistīja jūtas. Divu vārtu mačā, ko gadiem mēs it kā bijām spēlējuši abi vien un kurā nesen ar brāļa tiesībām kā trešais bija ielauzies Jānis, visu laiku – izrādījās – līdzī bija spēlējusi vēl kāda persona. Baronese. No pašu vidus. Cilvēks, ko es pazinu un kam biju pieķēries. Un tomēr grūti norijams kumoss.

Patiesībā notikušais un turpmākais starp Baronesi un vectēvu mani interesēja pat mazāk nekā tas, kas notiks starp Baronesi un mani. Vai mūsu attiecības paliks tādas kā bijušas? Jautājumā slēpās uzbrūkoša neziņa. Jaukajā pajumtē, kurā droši biju dzīvojis līdz šim, jau ar Jāņa uzrašanos šis tas ļodzījās un plaisāja. Tagad draudēja kapitāla pārbūve. Vienīgi, ja nu Baronese kopā ar vāciešiem brauc projām...

– Es viņai esmu teicis, lai naktī nejāj. Meža vecie ierakumi kā īstas vilku bedres...

Savus vārdus mīkstinādams, vectēvs mēģināja jokot.

– Šī gan tāda Latvijas tumsība. Ēģiptē tumsu varot grābt ar rokām. Nu labi, labi, Alma, paldies! Izjāšu paskatīties.

– Es arī! – dedzīgi pielēcu no krēsla. Dēka vērtās aizraujoša.

– Vai tad kāds zina, kur viņus meklēt... – Almastante nevarēja beigt.

– Nu, skatīsimies!

– Pa ceļu uz Kleistiem, – sacīju pasvītrotā mierā. – Tas taču skaidrs. Tumsā jāt iekšā mežā būtu muļķība. Gudrs cilvēks to nekad nedarīs.

– Ja lieta nonāk līdz muļķībām, – vectēvs nervozi atmeta ar roku, – tad gudra cilvēka muļķība neatšķiras no muļķa muļķības.

VIII

Pagājis mēnesis, kopš baronese Valtraute pārbraukusi mājās, taču augšup lejup joprojām viņu mētā šūpoles, kuras nevar apstādināt un no kurām nav iespējams izkāpt. Apkārt viss viļņo, skata punkts nemitīgi mainās. Vienu mirkli sajūsmina augšuplidojums, bet tūdaļ pat sirdi sakampj kriena baiļu žņaudziens. Mierīgi un aukstasinīgi domāt Valtraute nespēj. Kurš gan šūpolēs to spēj?

Ja visu, kas noticis starp viņu un to vīrieti, vaļsirdīgi, līdz galam atklāti bez blakusapsvērumiem atceras, tad neko tādu, kas jānožēlo vai

kas liktu mocīties sirdsapziņas pārmetumos, viņa atrast nevar. Tieši otrādi. Viņa ir atklājusi jaunas izjūtas, par kuru esamību agrāk nebija ne jausmas. Un ja arī drusku bija, tad no izsapņotiem pieņēmumiem, ka kaut kam vajadzētu būt, ja jau par to tik daudz runāts. Tagad caur sevi kā caur beidzot atrastiem vārtiem viņa tur ir bijusi un veselu nakti dzīvojusi (ja tas ir īstais vārds), pārvērsta citā personā. Apsverot notikušo, viņa tagad šaubās, vai tā vispār bijusi viņa, Valtraute fon Brīgena? Vai ar viņu kas tāds varēja notikt? Gadiem ilgi nīkusi kā mīlestības izsalkusi karavīra sieva, viņa tomēr nav bez pieredzes.

Jā, Eberhards nebija parastajā apveidā. Smaržas likās citādākas un citādākas iznāca arī mēmās tumsas sarunas, kad runā vienīgi pieskārieni. Bet tā Eberharda daļa, ko viņai vajadzēja pazīt ar īpašo maņu, kādu laiks piešķir laulātajiem, vai tā atklājās neapšaubāmi? Vai Danaja pazina Zevu, kad tas viņā ienāca, nolīdams kā zelta lietus? Zvērēt viņa nevar. Atmiņu ainās pārāk daudz žilbu plankumu. Un kā izskaidrot, ka saliktenis, kurā labākajā gadījumā bija pārstāvēta puse no mīļā Eberharda, iespēja to, ko nekad nebija spējis viņš viss? Secinājumu varēja paplašināt un attiecināt uz vīriešiem vispār. Jo nebija jau tā, ka viņai

nācies iepazīt vienīgi pielaulāto vīru. Galu galā Eberhards garus starplaikus nelikās par viņu zinis. Un ir taču astoņpadsmitais gadsimts ar saviem tikumiem! Runā, ka dāmas Versalā zem apjomīgajiem kleitu krinolīniem liekot ierīkot pat mazus plauktiņus ar puķu vāzītēm, akvārijiem un blusu dzenājamiem irbulīšiem, ja, vīra pārsteigtam, tur nāktos slēpties pielūdžējam. Kopš tās nakts Valt-raute jau vairākkārt redzējusi sapni – viņa kaila guļ uz zviļņa, kā gleznā “Meitene” rāda Bušē. Tuvumā neviena nav, bet viņa skaidri jūt vīrieša miesas smaržu; it kā nepazīstama, tā tomēr vēsta par Eberharda tuvumu.

Cilvēku savienošanai vajag būt trakoti jocīgi lietai. Pat viņai ar vienpusīgo mājas izglītību nav noslēpums, ka ķermeņa apakšgala miesas daļas ir cieši saistītas ar augšgala daļām. Eberhards viņai vairākkārt aizrādījis, ka vīrietība ne vienmēr klausā pakauša komandām. Pakausis daudz biežāk piekāpjoties vīrietības pavēlēm. Tātad uzskatīt augšdaļu par vērtīgāku vai svarīgāku nav pamata. Vai būtu labāk, ja augšgals būtu Eberharda, bet apakšgals no cita? Svešajai apakšdaļai pret viņu – Valtrauti – varētu būt neparedzama attieksme, kas izpaustos attiecīgās pavēlēs uz augšu. Iespējams, ka viņai līdzās ar Eberharda seju, ro-

kām, staba galam līdzīgo sprandu un spalvainajām krūtīm gulētu kāds einuhs vai pederasts.

Savulaik Bībelē viņa bija atradusi dīvainus vārdus, kam agrāk īpašu vērību nebija pievērsusi. “Un Kains atzina savu sievu, un tā tapa grūta un dzemdēja viņam Enohu.” Tātad ar laulības noslēgšanu vien par maz. Sieva jāatzīst. Kādā veidā tas notiek? Vai augšgals var atzīt to, ko apakšgals neatzīst? Savukārt, ja apakšgals ir atzinis, vai tas liecina, ka atzinis arī augšgals? Doma neatstājas, un Valtraute kā pie kurpju meistara nežēlo pūles, lai pielaikojot atrastu īsto pāri.

Tagad jebkuru tuvumā esošo pazīstamo pāri iztēle uztver kā salikteni un attiecīgi vērtē. Viņas Kurzemes māsīcas Albertīnes ģimenes salikums nekādā gadījumā nav ideāls. Starp Albertīni un viņas Maksimilianu pastāv nelāgas attiecības. Ciemojoties pie viņiem, Valtraute to sajūt skaidri. Albertīne pēc dabas ir koķete, kas jebkurā izdevīgā gadījumā kacina vīra juteklību. Nemšanās parasti beidzas ar aizvainotiem, glāžainiem skatieniem, histēriskiem šņukstiem un noslēpšanos savā istabā. Bet uztracinātais Maksimilians liek jūgt zirgus un pazūd uz vairākām dienām tālajās medībās. Albertīne plosās, rausta meitenes aiz bizēm, bez mazākā iemesla liek pērt muižas ļaudis

un klaušiniekus. Vasarā saulainā laikā izrīko sulaini Hansu vest viņu laivā uz ezera vidū uz bērtu saliņu.

Māsas ģimene šajā pavērsienā izrādās pavisam drūmīga. Karina ar Ferdinandu dzīvo katrs savā muižas spārnā un nesatiekas dienām ilgi. Istabmeitas un sulaiņi uz sudraba paplātēm šurpu turpu nēsā vēstules. Svētdienas rītos laulātie draugi kopīgi aizbrauc uz baznīcu, bet atgriezušies muižas priekšnamā atvadās. Stāsta, ka tādas attiecības sākušās tūdaļ pēc kāzām Ziemassvētkos, kad Ferdinants līdz gaiļiem krekļā nostāvējis pie guļamistabas durvīm, bet nav ielaists. Pēc tam saslīma ar plaušu kaiti un naktis pavada ar sasil-dītiem ķieģeļiem.

Vai viņa, Valtraute, var sacīt, ka savienojums ar Eberhardu – tāds, kāds pastāvēja viņu agrākajā tuvībā, – bija ideāls? Tik nemelo pati sev! Pirmajos laulības gados viņa, zināms, neko nemana. Eberhardam dienot armijā, tikšanās iznāca retas un katra reize pārtapa gaidītos svētkos. Tomēr ar laiku saskaņas un laimes mirdzums ap-rūsēja. Nerunājot nemaz par Eberharda fizisko rupjību, kas iesākumā, jaucoties kopā ar glāstu ekstāzēm, šķita pat valdzinoša. Viss it kā piederēja pie jaunā, nepazīstamā, ko atklāja laulība un

ko kopumā viņa uztvēra kā ieguvumu. Jā, Eberhards bija patmīlis, ar šaursirdīgu pasaules uztveri. Bet sīkās vainas, kas aizķēra tikai brīžiem, viņa īpaši nepārdzīvoja.

Smagumu pēdējos gados bija radījusi nomācoša sajūta, ko viņa nespēja ne izskaidrot, ne ietvert vārdos. Pēdējie notikumi viņu it kā apskaidroja. Nerimtīgi pilošais nemiers, sirds tamtams cauri nomodam un miegam biedināja, ka viņas un Eberharda savienojums neveido kaut ko piepildītu, bet atstāj lielu telpu tukšumam. Atkal un atkal viņa bija gaidījusi, ka viņš ienāks un pārņems viņu tik pilnīgi, ka tukšuma sajūta izgaīsīs un viņi kļūs par veselumu. Tomēr cerības neattaisnojās.

Bet tajā naktī, sastopoties ar Eberhardu apveidā, par ko viņas galvā joprojām valdīja spriedumu juceklis, tas notika. Tik tiešām notika. Neraugoties ne uz vietu, ne uz laiku, ne uz apstākļiem. Simtkārt bijušu kopā ar vīru, pirmoreiz viņu pārsteidza vēl neizjusta atklāsme – viņa tika pievienota tik aptveroši un pilnīgi, ka pārstāja elpot kā atsevišķa persona. Viņa bija metafiziska figūra, kas lido telpā un saduras ar otru lidojošu figūru, lai pārtaptu jaunā, daudz pilnīgākā veidojumā ārpus vēlmēm un apsvērumiem, kam

nekas vairs nav jāpievieno un kam neko vairs nav iespējams pievienot.

Nē, to viņa var apzvērēt, pret Eberhardu jaunajā salikumā viņai nebūtu iebildumu, ja starpā nemaisītos šis Ulste... Lai cik veikla kapteiņa vāciskā un franciskā runāšana, lai cik iznesīgas viņa bezkaunīgās manieres, viņa izcelšanās ir bēdīga. Prastas asinis. Ne pilītes dižciltības. Brīv-kunga titulu, ko viņš izaicinoši valkā, izrādās, balsta misēklis. Zviedru karalis, apliecinot kara kases aizņēmumu no Ulstes tēva, tā vietā, lai rakstītu “saņemu no brīva vīra”, uzšāpis “saņemu no brīva kunga”. Kārlis XII tik ātri ņēmis galu, ka ierakstītais palicis neatsaukts.

Pirms nedēļas *onki* Joahims Valtrautei atvedis sīkus un smalkus Ulstes radurakstus. Viss ir, kā vedās domāt, – izcelšanās no vietējiem leimaņiem. Lēņu tiesības no ordeņa mestra Jorkes. Zviedru laikos dienests dragūnu pulkā. Tagad jau otrā paaudzē cara kirasieri. Bartolomeja Ulstes sieva Barbara nāk no Rīgas koktirgotāju ģimenes. Koktirgotāji vispār apšaubāmi ļaudis.

Valtraute domā, domā, bet nevar izdomāt, ko viņai darīt. Dokumentāla apliecinājuma, ka Ulste ir arī fon Brīgens, nav un, jādomā, nebūs. Kura instance gan tādu varētu izdot? Tikpat smieklīgi

būtu lauzties iekšā Ulstu guļamistabā, vicinot dokumentus. Kaut vai pašas ķeizarienes parakstītus. No otras puses atkal – atteikties no vīra, nu labi, vīra daļas, nelikties ne zinis – viņi taču Dieva priekšā salaulāti... Ja Eberhards nav pavisam miris, vai viņai tiesības uz atraities pilnvarām? Arī šajā ziņā viņa, protams, muļķīgākā stāvoklī. Ulste, tāda pati puspersona kā Eberhards, var turpināt kopdzīvi ar sievu, bet viņai Eberharda puspersonu nolaupa. Vai Barbara jūt sirdsapziņas pārmetumus? Diez vai...

Sākoties siltajam laikam, Valtraute ir izšķīrusies galīgi – jābrauc vēlreiz uz Jelgavu pie grāfa Kaliostro un jālūdz padoms. Galu galā viņš pateica, ka Eberhards nav miris. Jā, viņa lūgs grāfu izsaukt pusdzīvā, pusmirušā Eberharda garu uz sarunu. Tas droši vien notiks pirmo reizi Eiropā un varbūt tieši tāpēc grāfs neatteiks.

Nedēļas beigās Valtraute fon Brīgena klīrīgi dumpīgās *Bon Esprit* pavadībā atkal sēž diližansā. Aiz vagona loga zilgo viegli iemiglota jūnija nakts. Tuvojoties Lielupei, migla kļūst biežāka. Baronese ir nemiera pilna. Viņai pat drusku baismi. Cauri baltajam šķidrautam mēness raugās ar aklu, plēves pārvilkta aci.

IX

Izjājot no staļļa, tumsa triecās pretī ar vielisku blīvumu un iekampa tik cieši, it kā mēs būtu ielēkuši melnā atvarā. Priekšā nebija redzams nekas, pat ne zirga galva, pat ne paša rokas. Taču drīz acis aprada un melnums izdriba. Atklājās vairāk vai mazāk izteiktas kontūras. Arī debesis nebija cieši uzlikts vāks, laiku pa laikam mākoņi atšķīrās, pavērdami zvaigžņotu straumi, kurā skrēja tintes zili ledus gabali.

Sejā sitās novembra drēgnums. Zem kailo koku melnajiem skeletiem klājās nokritušu lapu paklāji, vīdēdami kā blāvi plankumi. Gluži neticami, bet cauri spēcīgajai zirga sviedru dvakai, cauri iemauktu un sedlu juhtādas smaržai līdz degunam nonāca arī skumji rūgtais rudens aromāts, brīnumainākais aromāts pasaulē, kas piemīt laikam starp pirmajiem gājputniem un pirmo sniegu, kad vēl zied miķelīši, krīt lapas un pakšķēdamas vaļā šķīļas kastaņu zaļās, adatainās čaulas.

Ja pats zirgā neesi sēdējis, priekšstati par jāšanu mēdz būt maldīgi; liekas, ierāpies sedlos un ļaujies, lai putns bez spārniem tevi nes. Jāšanas vieglums patiesībā tikpat maldīgs kā baleta vieglums.

Zirgs, liela masa un liels spēks, acis un sirdi priecēs vienīgi lidojumā kopā ar prasmīgu jātnieku. Salikumam cilvēks un zirgs piemīt īpašs cildenums. To apliecina neskaitāmi pieminekļi, kas rāda jātniekus zirgos. Vectēvs jokoja, ka šīs attiecības aizstāt ar jaunu savienojumu – cilvēks un automašīna – diez vai izdošoties; neesot gadījies redzēt nevienu pieminekli, kas dižu personību attēlotu automašīnā.

Vectēvs bija ideāls jātnieks. Uzlēcis zirga mugurā, viņš it kā pārtapa. Es nemaz nerunāju par iznesību un staltumu, kas vectēvam netrūka arī kā kājniekam. Nē, es domāju to pārvērtību, kas pārmaina cilvēku, apgērbjot priesteru talāru. Vectēva un zirga attiecības ar vārdiem grūti izskaidrojamas. Tur noteikti bija iejauktas arī aizprāta saiknes, kas viņu starpā radīja gandrīz vai mistisku saprašanos. Tikpat viegli un skaisti vectēvs tika galā ar ugunīgu ērzeli kā ar niķīgu, kaprīzu zirgu sievišķi. Tādus vārdus kā ērzelis, ķēve vai zirgs vectēvs nekad nelietoja. Viņam visi bija kumeliņi. Citiem vārdiem, bērniņi, mazuliši.

Vectēvs jāja pa priekšu mērenos auļos. Apkārtējā klusumā mitrais ceļš smagi dipēja un pakavu šķiestās zemes šļakatas vienmērīgajai taktij piesvieda klāt tramīgu švīkstoņu. Vectēva

satraukums izjādei piešķīra dēkainu raksturu. Šoreiz vectēvs neuztraucās par mani, arī par Jāni ne, ko varētu saprast. Bet par Baronesi!

Krustojumā, kur viens ceļš veda uz Muižas parku, bet otrs nošķīrās uz netālo mežu, vectēvs piestāja.

– Nu tad – uz kuru pusi?

– Es domāju... Atrast pēdas mazas izredzes.

– Es tā neteiktu. Arī putns gaisā atstāj pēdas.

Arī zivs ūdenī.

Vectēvs piegrūda pātadziņas kātu dīdīgās Cilles kaklam. Pavadu viņš turēja uzkrītoši vaļīgi, krūšu augstumā aiz priekšā pastieptas rokas. Visticamāk, lai ļautu Cillei pašai vaļū. Kaut gan vectēvam patika atgādināt, ka tā vadīt zirgu jau piektajā gadsimtā pirms Kristus traktātā par jāšanas mākslu iesacījis Ksenofons.

Ceļš kādu gabalu vēl veda pa klajumu. Aiz vietējās, reti lietotās dzelzceļa līnijas tas pagriezās gar jūrmalas kāpām līdzīgu valni, aiz kura sākās mežs. Te nu tiešām bija tumšs kā pagrabā. No abām pusēm koku iespīlētais meža ceļš tecēja pa melnu reni; brīžiem šaurā sprauga pārtapa par tuneli. Tik dziļā tumsā kā pašreiz nekad nebiju jājis, bet daudz nemaz arī nevajadzēja redzēt. Viss bija zināms kā paša istabā. Par nojāto attālumu

ziņoja siltums, kas garoja no zirga muguras, un augošā sviedru smaka.

Mežmalā netālu no mūsu parastās vasaras peldvietas abi ar vectēvu sedlos salēcāmies. Starp mazajām eglītēm un upmalas krūmiem, metot sārtu blāzmu, priecīgā dzīvībā plandījās brangs ugunskurs. Liesmu šaudīgā gaisma izrāva no apkārtējās tumsas un izraibināja ar melnām, kustīgām ēnām čigānu nometnes skaļo, raibo jezgu. Ratu kulbas ar ribainām nojumēm un gaisā salslietām ilksīm. Zemei pieplakušas čigānu teltis no slīpai kārtij pārsegta brezenta. Skraidelēja suņi un bērni. Bārdains vīrs melnās, kuplās biksēs un sarkanā kamzolī spēlēja vijoli. Izklausījās, ka skanēja vēl citi instrumenti, bet ļaužu ņirboņā spēlmaņus nevarēja sazīmēt. Ar lielākiem un mazākiem grāpjiem ap ugunsroku rosījās čigānietes. Plederēja koši brunči it kā pārlēkušas ugunsкура liesmas, un sievietes ar straujām roku kustībām no uguns mēģināja tikt vaļā.

Ne manu, ne vectēva uzmanību vispārējā aina vairs nepiesaistīja, kad mēs ieraudzījām Spērienu, ko starp kulbām un teltīm jādelēja jauns čigāns. Man ieķīlējās sirds. Vectēvs izturējās apbrīnojami mierīgi. Ar sveicienam paceltu pelēko angļu katliņu pajājis garām ugunsкура aplencējiem, viņš

uzņemtajā gaitā vadīja Cilli uz upmalas pusi, no kurienes mums pretim jau steidzās Spēriena priecīgā bubināšana. Un, re, kur Jānis jādināja ķēmīgu, dzeltenu zirgeli ar garām, melnām krēpēm un garu, melnu asti – poniju ne poniju, kleperi ne kleperi!

Likās, magnēts mūs visus četrus savāca kopā – čigānu uz Spēriena, Jāni uz ķēmekļa, vectēvu uz Cilles un mani uz Prinča. Jānis – vismaz man tā izskatījās – pārvērtās kā pēc pļaukas. Apmēram tādu es iedomājos atmošanos no hipnozes miega, kad sāk apjēgt, kur atrodas un kas notiek.

– Viņi ceļo tāpat kā cirka ļaudis... Viņiem bijis lācis, bet aiz vecuma nomiris...

– Kur Johanna?

– Johanna?... Es jāju pa priekšu, kad atskatījos, viņas nebija. Es gribēju jāt atpakaļ, bet Spēriens tik nesa dziļāk mežā...

– Eh, nu vajadzēja ar vellam tevi attriekt! – jaunais čigāns izlēca no sedliem, taču Spēriena pavadu vaļā nelaida. – Mēs ar troņmantnieku jau sarunājām šepi – es ņemu vienu, viņš dabū divus. Veikli kā blusas, tīģera rakters.

– Kungs drusku pārspīlē, – Jānis iebilda, – par maiņu nebija runas. Kungs sacīja, ka Spērienu pārvērst ponijā esot tīrais nieks. Kā triks tas būtu

oriģināls. Kungs sacīja, ka Spērienu varot iedabūt arī pudelē.

– Pudelē? – temats vectēvu sāka interesēt.

– Es runāju par triku. Cirkā viens burvju mākslinieks sapņoja izgaisināt Eifeļa torni.

– Varbūt šoreiz pamēģināsim iedabūt pudelē šito fikso kungu?

– Labāk liksim kastē un pārzāgēsim uz pusēm, – es piemetu.

– Elle un zēvele! – čigāns nospļāvās un pasvieda Spēriena pavadu vectēvam. – Čigāna muižā elektrības nav, ar roku būs gara zāģēšana.

Jānis pārsēdās uz Spēriena, un trijātā mēs iejājām mežā.

– Nu, kas tagad būs? – atgriežoties uz tumsā vīdošās ceļa ailes, vectēvs it kā jautāja, it kā skaļā balsī pats ar sevi sarunājās. – Cilvēks ņem un izgaist kā Eifeļa tornis...

– Man tā nevajadzēja... Es atvainojos. – Jāņa balss skanēja sausi, diez cik labi viņš nejutās.

Ceļa krustā Cille mīdījās uz vietas, grozīdamās šurpu turpu kā vaļā palaista kompasa adata, līdz noteiktā gaitā pagriezās pret to pašu mežmalu, pa kuru bijām ieradušies. Atceļš likās tukšs un neērti garš. Pagriezienam uz muižas parku vectēvs pajāja garām, tad – vai nu ko ieraudzījis vai

pārdomājis – apturēja Cilli tik strauji, ka, skaļi
iezviegusies, ķēve saslējās pakaļkājās.

– Izlaižam riņķīti pa parku! – vectēvs ar pāta-
dziņu norādīja virzienu, it kā mēs nezinātu, par
kādu parku ir runa.

Patiesībā nekāda parka vairs nebija. Virs džung-
ļainā krūmu biezokņa pacēlās atsevišķi veci koki.
Kādreizējā dīķu un kanālu sistēma bija aizsērējusi
un aizaugusi, un vienīgi pavasaros piepildījās ar
kūstošo sniegu ūdeņiem, kas vēlāk mudžēja garļi-
paino varžu kurkuļu rosībās. Daudzmaz pieklājīgs
ceļš veda vienīgi uz kapeņēm. Un tieši turp mēs
jājām. Nudien, nevarēju pateikt, kāpēc, bet arī es
nu biju pārliecināts, ka Baronese un Lēpis ir tur.

Pirmo aiz kapeņu mūra bālgani vīdam pama-
nījām Lēpi. Baronese sēdēja uz kastes durvju
priekšā. Uz kastes, kurā viņa savāca senču kaulus,
kad kārtējo reizi, meklējot dārglietas jeb patiesībā
gruzdošas postīšanas kāres dīdīts, kāds atkal tos
bija izkaisījis plašā klaidienā.

Vectēvs izlēca no sedliem.

– Johanna! Ko tu šeit dari?

– Kluss, mierīgs vakars.

– Kaut kas atgadījās?

– Atgadās tikai nieki. Nesaka taču “ar viņu
atgadījās nāve”. Vai “viņam atgadījās piedzimt”.

– Johanna, nejoko! Tu esot vienā mirklī izgaisusi.

– Lēpim sagriezās pakavs. Nācām uz mājām.

Tā patiešām bija. Lēpim kreisās pakalķājas pakavs – cik tumsa ļāva saskatīt – žvangājās naglās. Vectēvs vaļīgo klamburu norāva pavisam.

Bez pakava Lēpis pat nekliboja. Lēnā riksī jājām uz Muižu. Pārtrūkusī saruna vilkās līdzī kā sarauta serpentīna lente – viens gals pie vectēva, otrs pie Baroneses. Nojauta izrādījās trāpīga. Atdevis zirgus Miķelim, staļļa durvju priekšā vectēvs saņēma Baronesi pie pleciem. Kustība, ko agrāk nebiju redzējis, man izskatījās pēc zīmoga uz jaunatklātā attiecību dokumenta.

– Johanna, esi tik laipna un ienāc pie manis. Puikas arī lai paklausās, nav vairs nekādi sīkuļi. Galu galā tas tāpat attiecas uz viņiem.

Es sastingu un ierāvu galvu plecos. Man likās, vaļā palaistais Fuko svārsts, nākdams atpakaļ no Baroneses puses, varētu dot smagu triecienu.

– Labi, kāpēc ne. – Baronese saglabāja sejas izteiksmi, kas neizteica neko.

Vectēva dzelžainā rituālu mīlestība upurēta netika, pienācās nomazgāt rokas un pārgērbties. Almastante saņēma rīkojumu rūpēties par tēju.

Kamēr izšķīrāmies un atkal sapulcējāmies vectēva kabinetā, kamēr iededza petrolejas lampu ar zaļo stikla kupolu un atkal nodzēsa, par godu Baronesei aizstājot ar svecēm, neredzama it kā švirkstēja degļa aukla, kas sarunu uz laiku atvirzīja, taču paturēja neizbēgamības robežās. Maisot tēju, tīši vai netīši pieskandinājis karotīti pie glāzes malas, vectēvs sāka ar tiešu jautājumu.

– Nu, Johanna, saki skaidri un gaiši, kā būs? Es redzu, kas ar tevi notiek.

Baronese paraudzījās uz vectēvu, un viņas tumšajās acīs es pamanīju to, ko nevienās citās nebiju ievērojis, – spēju mainīt spožumu; īpašību, kas piemīt spuldzēm kinoteātru lustrās. Baronese acis kļuva aizvien gaišākas.

– Un kas tad notiek?

– Ja tu brauc, es gribētu to nokritušo pakavu dot tev līdzī. No otras puses, es saprotu, ko tev nozīmē nebraukt...

– Vēl nesen Hitlers mūs sauca par deģenerātiem. *Dekrepierte Nachkommen der alten Ordensritter, die ja gar nicht heiraten durften*.^{*} Atceries?

^{*} *Dekrepierte Nachkommen der alten Ordensritter, die ja gar nicht heiraten durften* (vācu val.) – seno ordeņbrāļu, kuriem bija aizliegts precēties, deģenerētie pēcnācēji.

Bet vectēvs turpināja aizsākt.

– Fīrera vārdi reihstāgā, ka Vācija vienojusies par labākām etnogrāfiskām robežām, tomēr kaut ko nozīmē.

Baronese klausījās pavirši. Garā dzintara iemutē viņa uzmanīgi sprauda īsu tabakas veltnīti, kas nez kāpēc šļuka laukā. Īsos veltnīšus es tikai nesen ieraudzīju veikalā, un tos sauca par cigaretēm. Iemuti sakārtojusi, cigareti pie sveces aizdedzinājusi un ievilkusi pirmo dūmu, Baronese no jauna pievērsās vectēvam.

– Tas viss ir fiķ, mīļais Jēkab. Fiķ! Man atgādina pienākumu pret Vāciju, bet Vācijai mani netaisās laist ne tuvumā. Manām vācu asinīm piepildījums, izrādās, jāgūst no poļiem iztīrītajā Polijā.

– Melos der ieklausīties. Melos mēdz būt sava daļa patiesības. Vācieši sapratušies ar krieviem! Iedomājieties tik, – vectēvs jau iesmējās un pagriezās pret mani un Jāni. – Hitlers no Staļina saņem draudzīgu dāvanu – naftu, dzelzs rūdu un svinu, kas vajadzīgs karam pret Franciju un Angliju!

– Darījumi mani neinteresē. – Baronese izpūta zilgani baltu mutuli, it kā sevi aizdūmodama un vienlaicīgi dzīdama dūmus projām.

– Re, ko šodien raksta “*Rigasche Rundschau*”*, – vectēvs paņēma palielināmo stiklu un pieliecās ar avīzi tuvāk svečturim: “Tie, kas tagad atšķēļas no vācu tautas kopības, atšķēļas no tās uz visiem laikiem un par sekām lai vaino paši sevi.”

– Tu lasi vakardienas numuru, Jēkab. Es nesmu ne atšķēlama, ne pievienojama. Tītari nāk no Amerikas, vai tāpēc Francijas un Beļģijas tītari nav tītari?

– Es tavā vietā tik treknu salīdzinājumu nelietotu. Fīrers esot veģetārietis.

– Šlīmanis** savā laikā piedāvāja tēvam strādāt Trojā, Kārters*** – pie Nīlas. Tēvs dienasgrāmatā ir ierakstījis: “Cilvēkam no dzimtenes jābrauc projām divos gadījumos – kad tas ir jādara vai tad, kad gribas darīt.” Man, paldies Dievam, tas nav ne jādara, ne arī gribas darīt.

Pēc brīsnīņa Baronese turpināja.

– Tu labāk varētu dot padomu, kā atkratīties. Vai katru rītu mani pamodina konsulārās daļas tālruņa zvans.

* “*Rigasche Rundschau*” – “Rīgas Apskats”, vācu avīze, iznāca līdz 1939. g. 13. decembrim.

** Heinrihs Šlīmanis (1822–1890) – vācu arheologs, Homēra apdziedātās Trojas atradējs.

*** Hovards Kārters (1873–1939) – angļu arheologs, Tutanhamona kapeņu atradējs.

– Viegli nokārtojama lieta. Tev ātrāk jāiesniedz sūtniecībā repatriācijas pieprasījums.

– Jauks padoms!

– Protams. Viņi tev atteiks. Kāpēc? To atstāj manā ziņā!

Es pētīju Jāni – ko viņš no vectēva un Baroneses sarunas saprata, ko nesaprata? Vai viņš apjēdza, ka šajās minūtēs lielā mērā izšķirās gan Muižas nākotne, gan vectēva anštaltes rītdiena, vārdu sakot, Baroneses, vectēva, Jāņa un arī mans liktenis.

– Kādi vēl dāmām un kungiem jautājumi? – vectēvs pārvērstā balsī kaut ko tēloja, tikai neatapu, ko īsti. Iespējams, Hansu Mozeru vai Teo Lingenu*.

Jānis kā skolā pacēla roku:

– Kas, lūdzu, ir Šlīmanis?

X

Iebraucējs Jelgavā (Mitavā) astoņpadsmitā gadsimta beigās nonāk vidēja lieluma patīkamā pilsētā ar divpadsmit līdz trīspadsmit tūkstošiem iedzīvotāju. Kādreizējā osta, Rīgas sāncense, pēc postošiem kariem un hercoga Jēkaba izplaucēto

* Hanss Mozers un Teo Lingens – populāri vācu kinokomēdiju tēlotāji.

saimniecisko rosmju apvītuma joprojām saglabā nozīmi, pateicoties kņaga vietai uz Eiropas veļasstriķa, kam viens gals Parīzē, otrs Sanktpēterburgā. No diližansa logiem atklājas nelielas, glītas koka ēkas ar sarkaniem kārneņu jumtiem. Galvenās ielas bruģētas. Dievnami gan luterāņiem, gan katoļiem, gan jūdiem.

No mājīgās pilsētas nedaudz atšķirta, pašā Lielupes krastā paceļas Jaunā pils. Maksimilians joko, ka, tāpat kā Ernstam Bīronam bieži sajucis, vai viņa sieva ir galma dāma Benigna Gotlība vai ķeizariene Anna Ivanovna, ceļot Jelgavas pili, valdnieces favorītam sajukusi Kurzemes naudas lāde ar Krievijas valsts kases atvilktņi. Pils apmēri ir diženi, ieceres grandiozas. Pēc ķeizarienes nāves, kad favorīts nonāca Sibīrijā, pils būvdarbus pārtrauca. Tagad Ernsta Bīrona dēls Pēteris tēva sapņu būvi mēģina pabeigt. Bet tā ir galu savilkšana, nevis auļošana neierobežotas varenības apziņā.

Par hercoga Pētera nodibināto ACADEMIA PETRINA Valtrautei stāstīts kā par gaismas templi, kas rūpējas, lai laikmeta izglītotāko prātu idejas un atklājumi nelidotu Kurzemei pāri kā tikko samanāmi gājputnu kāši, bet laistos lejā un ligzdotu.

Diemžēl gaišie pavedieni Valtrautei izbeidzas tumsā. Stators, beržoties pret rotoru, izrādās, radot elektrību. Tas ir interesanti. Bet kas notiek ar cilvēku, dzīvībai beržoties ar nāvi? Francūzis Lavuazjē nesēn atradis vielas nezūdamības likumu. Bet kur tad nezūdošā viela paliek, kad tā īsti pazūd?

Reliģijas ir tik remdenas, tik sastingušas. Zināšanu caurspīdētie prāti tik sekli, tik tukši. Toties aiz maģiskā, ietilpīgā jēdziena “noslēpumainās varas” var būt paslēpti visi pasaules brīnumi. Alķīmija, teozofija, nekromantija, garu saukšana, vilkaču un vampīru ligas, gaišreģība, ķermeniskās un dvēseliskās pārmiesošanās, spoki, burvji, raganas un vellatas, vadātāji, veļi, lietuvēni un spīģanas. Jelgavnieku dedzība stāties sakaros ar “noslēpumainajām varām” liesmo kā vēju barots ugunsgrēks. Nesaskaņas starp Kurzemes augstmaņiem un hercogu Pēteri ieilgst. Ak, ja rastos kāds, kas zinātu atbildes uz neatrisināmiem jautājumiem! Ak, ja rastos kāds, kas sagādātu vairāk naudas! Un vai tad kurzemnieki šajā ziņā ir izņēmums? Ar tādām pašām ķezām kaujas Parīzē, Vīnē, Berlīnē, Sanktpēterburgā. Solītāji un maģiju meistari kā glābēji šurpu turpu šaudās strīpām vien. Kazanova, Magno Cavallo, Svēdenborga

māceklis Akselrods. Noslēpumaino spēku atsūtīto Sakšu Moricu Kurzemes muižnieki savulaik ievēlēja par savu hercogu, bet tūlīt klāt bija Meņšikovs un prastā bezkaunībā piedraudēja Morica piekritējiem ar Krievijas vāli.

Nu jau vairākus mēnešus Jelgavā uzturas Eiropas brīvmūrnieku sūtnis, Mozus un Kristus pilnvarotais zemes virsū Lielais Kofta – grāfs Kaliostro – ar sievu, Sabas ķēniņieni, Lorencu. Ēģiptiešu ložu, kurā tiesības darboties kā kungiem, tā dāmām, Kaliostro ir nodibinājis. Ar jelgavniekiem doto pārējo solījumu pildīšanu diez kā nevedas. Elīzes fon Rekes pārles, ieraktas zemē, joprojām lielākas neaug, hercoga sudrabs par zeltu joprojām nav pārvērsts. Taču seansi garu kambarī ir iespaidīgi, un Kurzemes muižniecība nopietni apsver, vai zinībās ieslīgušā, bet maģijās nespējīgā Pētera Bīrona vietā par hercogu nebūtu ceļams praviešu sūtnis grāfs Kaliostro.

Valtraute fon Brīgena Jelgavā šoreiz neuzkavēsies. Tirgus laukumā – parastajā diližansu pieturas vietā – valda īsta tirgus kņada. Atbraucēji izmainās ar braucējiem uz Bausku, Žagari un Klaipēdu. Kučieri nodod un saņem pasta maisus, noņem no diližansa jumta atvestās ceļalādes, bet citas uzceļ un piesprādzē. Brauciena nogurdinātā,

saburzītā, noputējusi Valtraute ar atvieglojumu redz, ka Albertīnes atsūtītā kariete viņu jau gaida. Salīdzinot ar diližansa kabīnes sutoņu, skaidrais vakars liekas gandrīz vai dzestrš. *Bon Esprit* kā vienmēr skaļi pārskaita saiņus, nosaukdama, kas katrā iekšā. Balss skan spalgi, drebulīgi trīcot. Savu dara satraukums, kas kļuvis par vecās dāmas galveno dzīves saturu un krešendo viņas nabadzīgajā jūtu partitūrā.

Pie Albertīnes uz viņas muižu, kur garlaicība, šķiet, dveš no stūriem un kaktiem ar ilgi nevēdināta gaisa smaku (dzīvo, kā aizkrituši aiz atvilktnes), Valtraute šoreiz steidzas alkaini un nepacietīgi. Ir tik daudz jautājumu, kas prasa atbildes. Palikt mājās un gaidīt, ko nesīs rītdiena, viņa nebija spējīga. Kaut kas ir jādara, kaut kas jāuzsāk. Cerēt, ka Albertīne izlīdzēs ar gudru padomu, protams, veltīgi. Par mūlāpu Maksimilianu vispār nav runas. Bet viņa būs tuvu Jelgavai, mēģinās vēlreiz sastapties ar Kaliostro un – ja palaimēsies – uzzinās sadalītā Eberharda austrālās daļas vēlmes.

Maksimilians ir projām tālajās medībās. Albertīnes acis nespodri blāv; atkalredzēšanās priekam vīd cauri nervozitāte. Albertīnes pūles neizrādīt nelāgo omu ir teātris, ko spēlē ar naglu kurpes

papēdī. Valtrauti tas neietekmē. Viņai ir uzdevums. Apstāties pusceļā viņa nemaz nevar.

Albertīne gvelž par ceļa putekļiem, par vakariņām un franču zupu, ko prot izvārīt tikai viņas pavārs, bet Valtraute māsīcu strupi pārtrauc paziņojot, ka izies dārzā.

– Tagad? Tumsā?

– Jā, gribu sajūst ceriņu smaržu. Pie mums Vidzemē ceriņi vēl nezied.

Valtraute atgriežas, atspiežas ar muguru pret durvju stenderi un slauka kabatlakatā lūpas.

– Atvaino, man kļuva nelabi, – viņa saka.

– Kāds brīnums, tik tāls ceļš. Es jau teicu, vispirms jāpaēd vakariņas.

– Lūdzu, nerunā par ēdienu! Lūdzu!

Albertīnes acis kā slinki gliemeži lēni pārrāpo Valtrautes sejai. Liekas, pūdera kārtā paliek mitras sliedes.

– O-o-o! Tādus nelabumus es pazīstu! – Albertīne atdzīvojas; kaut pašas laulības dzīve nes sarūgtinājumus, sievietības avoti kaist, šajā virzienā viņas uztvere ir atvērta un instinkts dzīvs.

– Mīļā māsīc, vainīgs būs vīrietis...

– Vīrietis?! – Valtrautes izsaucienā vairāk skan neizpratne nekā noraidījums. Albertīne laikam nav pilnā prātā! Arī Valtrautes nervi pēc brauciena

ir nomizoti un fiziskais nelabums stumj taisnā ceļā uz histēriju. – Ko tu runā! – Valtrautes kliedziens izlaužas ar tik patiesu aizvainojumu, ka pieslaucītais kabatlakats strauji aizlido pa gaisu, drebošā plauksta aizklāj seju un pleci sāk raustīties elsās.

Pēkšņi Valtraute sastingst. Asaras līst, bet plauksta gar degunu un lūpām lēni slīd lejup. Pievērtās acis pēta Albertīni. Iespējams, māsīcu viņa nemaz neredz, bet kaut ko pavisam citu.

– Valtraut! Mīļā mās! Kas tev notika? Atkal nelabi?

– Nekas... Viss kārtībā. Neņem ļaunā. Es laikam neesmu jaunlaiku cilvēks, es nepanesu diližansus...

Bet Valtraute, kas to saka, ir cita. Nav ne dusmu, ne naida. Ir apmulsusi, satraukta, bet lēnprātīgi mierīga. Arī balss skan klusi. Sejā domīga gaisma kā sievietēm renesanses gleznās.

Valtraute nopūšas, pārmet krustu, ieķeras Albertīnei elkonī un pieliec galvu māsīcas plecam.

– Ja brīnumi nepārsteigtu, tie nebūtu brīnumi.

– Par kādiem brīnumiem tu runā?

– Par brīnumiem, kas notiek ar mums.

Valtraute platā gultā ar pāva spalvām rotātu baldahīnu pārļaiž smagu, nemierīgu nakti. Stūrī,

ritmiski plīķēdams pa smadzenēm, taktē pulkste-
nis. Vai viņai varētu būt bērns no Eberharda, kas
pastāv vienīgi kā puse? Doma šaudās apkārt kā
sikspārnis, kas meklē izeju no istabas. Par aiz-
migšanu nav ko domāt. Austot gaismai, liekas,
ka gulēts nav ne mirkli. Taču viņa atceras dīvaina
sapņa driskas un aptver, ka nomodā tādas neskata.
Par vienu Valtrautei šaubu nav – jāpanāk saruna
ar Lielo Koftu. Nu jau tā ir nepieciešamība. Ja
Kaliostro zināja, ka Eberhards nav miris, viņš,
jācer, var arī pateikt, kā oficiāli mirušā Eberharda
bērnu laist pasaulē par sava tēva likumīgu pēc-
nācēju. Tieši likumīgu pēcnācēju. Bandu bērni
dzimst ik uz soļa. Pat karaliskajās aprindās. Par
Sakšu Augustu stāsta, ka viņš sagādājis bērnu
vismaz trīssimt piecdesmit četrām dāmām. Bērni
dzimst, un nevienu neinteresē, kas kuru radījis.
Ja dāmas acumirkli bez vīriem, zīdainīšus nodod
algotiem audžuvecākiem. Viņai tas neder. Viņa
savu bērnu grib paturēt, bet bērns ieņemts no
pasaulē it kā neesošas personas...

No rīta padzērusi kafiju, ar *Bon Esprit* un
Albertīnes istabenes palīdzību nedaudz savedusi
kārtībā izskatu, Valtraute fon Brīgena izsaka vēlē-
šanos braukt uz Jelgavu. Albertīnei nav iebil-
dumu. Gluži otrādi, viņa taisās līdzī. Būs muļ-

ķīgas, nogurdinošas valodas; Albertīne taisni vai deg izvilkst gaismā neatklāto pavedienu. No otras puses, Albertīne, kam Jelgavas augstākajās aprindās daudz draugu un paziņu, var izrādīties noderīgāks ceļabiedrs par trusenī brunčos *Bon Esprit*.

Valtrautes paredzējums apstiprinās. Albertīne apcer mēnešreižu liktenību un sievietēm izliktās dabas lamatas. Valtraute nepadodas un dzelžaini iztur neizpratnes līniju – ar mani viss kārtībā. Atsitusī galanto ķibeļu izlūkošanu, Valtraute dodas pretuzbrukumā un izjautā par Jelgavas jauniešiem. O, jaunumu daudz! Grāfs Kaliostro paziņojis, ka brauks uz Sanktpēterburgu iesvaidīt maģijas noslēpumos ķeizarieni. Viņa tad savā paspārnē varētu ņemt ēģiptiešu ložas Krievijā. Visi bijuši pārliecināti, ka pie ķeizarienes kopā ar Koftu braukšot Elīzīte, bet viņa atsakoties. Un kas pats trakākais – Konstance, Elīzītes radniece, kas visu zina, stāstot, ka Elīze nobijusies. Kādā priekšlasījumā Kofta sacījis, ka ar maģiskiem līdzekļiem varot pamudināt uz miesīgu mīlestību pat sievietes, kas to nevēlas.

Valtraute klausās, klausās un it kā starp citu pavaicā.

– Kā tev liekas, kur grāfu vislabāk sastapt?

– Viņš joprojām dzīvo pie Mēdemiem. Bet jāuzzina, vai garu kambarī šodien nav sanāksme.

– Varbūt mēs varētu tur piebraukt?

Ir tirgus diena, un Jelgava ļaužu pilna. Gar tirgus laukumu, sākot ar karietēm un beidzot ar kokasu ratiem, sadrūvējies tāds pajūgu biezums, ka uz priekšu var tikt vien soļiem. Pa starpu zirziniem raibos pulkos ņirb kājāmgājēji. Dāmas vasarīgi izģērkušās, rokās mežģīņoti, pukuloti saulesargi. Laucinieces pelēki baltas. Kuplas virējas sparīgu grozu nesēju pavadībā. Govju māvieni, sivēnu kvieciņi, uzbudināta vistu klukstēšana.

Albertīne izliecas pa karietes logu un uzsauc kučierim. – Uz garu kambari!

Iepretim sinagogai drūzma īpaši bieza, kustība sarecē. Albertīne domā, ka žīdiem kādi svētki. Nē, pūlis aplenc tieši garu kambari! Daži sakāpuši pat tuvējā kastaņkokā.

Albertīne jau sarauš čaukstošos tafta svārkus, lai kāptu laukā. Valtraute kavējas. Drūzmēšanos pavada vulgāri svilpieni, aurīgi smieklī, izkriedzieni. Tādas izdarības Valtrautei pretīgas, rupjība viņu biedē.

– Kas tur notiek? – viņa jautā. Vairāk lai attaisnotu kavēšanos, nekā cerībā uzzināt.

– Izskatās, ka tur rīkojas grāfs!

Tagad Valtraute vienā mirklī grib mesties ārā, bet ierauga ko tādu, kas aptur pussolī. Grāfs Kaliostro mirdzošā sudraba tērpā, gluži kā izkāpis no sudraba dāldera, vicina dūres, klaigā nelabā balsī un dzenā kārnū, zaļā livrejā ģērbtu vīru. Ja atmiņa Valtrauti neviļ, tas ir grāfa sulainis, kas palīdz garu saukšanā un maģiskajā darbā. Zeķēs iežmiegtās tievās kājas un aizmugurē plīvojošās svārku stērbeles dara viņu līdzīgu lielam sienāzim. Izskatās, ka grāfs viņu padzen. Zib promraidīgi žesti, sienāzim pakaļ lido nokritusī parūka. Smalkā sudraba kurpē ieautā kāja cenšas iespert pa zaļo pēcpusi.

Beidzot sulainim laimējas iesprukt pūlī. Grāfs sastingst ar gaisā paceltu dūri kā sabargojies Zevs un smagi dvašo. Poza ir biedīga, melnīgsnējā seja pavēloša, un pūlis, visu laiku skaļi trokšņojis, bijīgi apraujas.

– ...Ja kāds iedrošināsies šo nelieti uzņemt vai ar viņu sazināties, notiks liela nelaime! Ne-lai-me!

Grāfs kliedz franču mēlē, diez vai daudzi klātesošie vārdu nozīmi saprot, bet balss noskaņa ir pietiekami izteiksmīga. Grāfs nozūd.

– Nebūsim ieradušās īstajā brīdī...

– Uz mums tas neattiecas. – Valtrautes apņē-
mība nav lokāma.

– Tu nezini. Dusmās viņš ir šaušalīgs!

– Vienalga!

– Es neiešu. Es gaidīšu karietē.

Kučieris stāv pie atvērtajām karietes durvīm, iežmiedzis padusē trīsstūraino cepuri. Valtraute ar cēli izslietu muguru notipina pa atliecamajām kāpnītēm un, spraukdamās cauri drūzmai, dodas uz garu kambara ieeju. Kučieris paskrien līdzī un steidzas pakalpīgi atvērt smagās ozolkoka durvis.

Neviens viņu nesaņem. Valtraute te bijusi vienīgi seansa laikā un patiesībā nezina, kur iet. Kāpņu telpa krēslaina, caur nelielajām logu rūtīm plūst tāda kā aizputējusi, tāda kā apsūbējusi gaisma. Maģiskajai telpai ar ieliektajiem spoguļiem un akustiskajām ierīcēm vajag atrasties beletāžā, tik daudz viņa atceras.

Valtraute paver vienas durvis, paver otras. Ne dvēseles! Ver visas pēc kārtas. Un negaidīti gai-
teņa nišā uz neliela dīvāniņa, kājas izstiepis, ar izplestām rokām ieķēries atzveltnes zimzē, viņas priekšā sēž Kaliostro. Snaudulīgajā puskrēslā ne vairs no spoža sudraba kā pirmīt, drīzāk no pelēcīgas, noskapstējušas alvas. Garu saucējs skatās ar tukšām, vienaldzīgām acīm un neliekas viņu

manām. Valtraute mēģina attapt, kas viņu pārsteidz. Un aptver – grāfa kungs sēž viens! Nu ja, sulaiņa un palīga viņam vairs nav.

– Kas par lietu? – Jautājums nav no laipnajiem. Lielais Kofta nemēģina slēpt, ka ir iztraucēts. Noguruma un rūpju saņurcītā skarbā seja atklājas bez plānākās laipnības maskas.

– Vai es... Vai es jums nevaru izlīdzēt ar sulaini?

– Paldies. Esmu laimīgi to draņķi patriecis.

– Varu piedāvāt kučieri ar labām manierēm, valodu pratēju.

– Ne jau tāpēc jūs esat šeit!

Kaliostro pat nedomā piecelties. Vai tas ir sods par uzbāzību vai atgādinājums, ka sarunai nav saņemta piekrišana? Albertīne no tādas rupjības būtu gar zemi. Bet viņai, Valtrautei, vienalga. Atpakaļceļa nav.

– Tur jums taisnība, grāfa kungs. Ceru, jūs mani atceraties?

– Es neatceros. Es zinu. Jūs esat vīra sakarā.

– Jā. Jums taisnība. “Bija divi, tagad viens.” Izrādās, kāds ģēnijs vai avantūrists – saucat kā gribat, viņa vārds ir Gibrans – uz to ir spējīgs.

Sacītais grāfā it kā atbrīvo bremzes. Īgno vienaldzību nomaina uzmanība. Lielais Kofta ieraujas dīvāniņa stūrī un dod baronesei zīmi sēsties

blakus. Lai izbeigtu aizskarošo stāvēšanu vīrieša priekšā, viņa piesardzīgi mēģina apsēsties, kas ar kuplo krinolīnu nebūt nav viegli.

– Un šī persona negrib būt jūsu vīrs?

– Ne gluži... Man no šīs jaunās personas būs pēcnācējs...

Tās ir lietas, par kurām Valtraute savā dzīvē ne ar vienu nekad nav runājusi. Ar vīrieti nepavisam... Viņa stostās, sarkst, vairīgi izsakās aplinkus. Tomēr stāsta. Cik nu iespējams. Katolietes biktstēvam arī neko nedrīkstot noslēpt. Un ja ārsts jautā, tāpat viss jāatklāj. Grāfu gluži kā garīdznieku sedz starpnieka pilnvaras, aizspriedumiem pāri stāvoša glābēja tiesības – kā mediķus. Iespējams, viņš pat noslēpumiem redz cauri un iztaujāšana pieder pie rituāla.

Valtraute atzīstas, ka pret Eberharda un kapteiņa Ulstes savienojumu viņa neiebilstu, ja kapteinim nebūtu sievas un – galvenais – ja netiktu sajauktas kārtu attiecības. Viņa, Valtraute fon Brīgena – kā grāfa kungam tas bez šaubām zināms –, pārstāv Baltijas muižniecības redzamāko slāni. Viņas ciltskoks saradots ar firstu Līvenu dzimtu. Turpretī Ulstu izcelsme augstākā mērā apšaubāma. Viņš ir no vietējiem lēņu karavīriem...

Runājot baronese satraukti seko svārku kuplajam vilnim, kas, par spīti viņas pūliņiem, lēnām, bet neatlaidīgi plūst uz Kaliostro pusi un jau pārslīd viņa tuvākajam ceļgalam. Kā atvainodamās viņa paceļ acis pret grāfu (*ah, cher pardon!*), bet apraujas un pārakmeņojas. Kaliostro melnās acis ir acis īsu brīdi. Tad spožās, sastingušās zīlītes saplūst tumšā plankumā, kas slienās gaisā kā nenosakāmu izmēru spole un, griezdamās pati ap savu asi, visu tin iekšā. Kā virpuļviesulis, kā grāmatās aprakstītais vēja stabs. Ieķērusies dīvāniņa zimzē, baronese turas vilkmei pretī, bet brunči līdz ar krinolīna apakšsvārkiem uzšaujas gaisā. Līdzī aizkūleņo parūka un mantība, ko astoņpadsmitajā gadsimtā sievietes glabā svētības akas spraugā starp krūtīm – kabatlakatiņš, gaisīgs kā tīmeklis, ožamās sāls dozīte, utu lamatiņas.

Valtraute pamirst no apziņas, ka viss no viņas tiek aizrauts projām kā no vītola zara pavasarī stabuļu maucamajā laikā. Pirksti atsprūk no dīvāniņa. Kopā ar melno skrūvi viņa virpuļu virpuļiem uzšaujas gaisā. Lidojot un pamazām atbrīvojoties no bailēm, viņa dzird Lielā Koftas balsi.

– *Madame*, jums parādīts liels gods! Jūs esat izraudzīta! Kā Budas māte, kā Jaunava Marija, kā Žanna d'Arka.

Piepeši viņa jūt, ka zem kājām atkal ir pamats. Apkārt slāņo rožaina migla; laiski lodājošiem vāliem pašķiroties, atklājas tāds kā Arkādijas nostūris ar kolonādi un līčloču kāpnēm. Viņai gaisīgs tērps ar vienu aizsegtu un otru atsegtu krūti kā Marijai Antuanetei Lebrēna gleznā! Mutuļojošā dūmakā tikai daļēji redzams kāds vīrs bez galvas. Pareizāk, galva viņam ir, bet vīrs to iznesīgi tur uz kreisās rokas saliektā elkoņa apmēram tā, kā Albertīnes kučieris savu trīsstūra cepuri.

– Tas ir svētais Deniss, – Valtraute dzird Koftas balsi, – Parīzes patrons. Viņam jau sen piedāvā uzlikt atpakaļ uz kakla vai nu paša galvu vai citu – Jāņa Kristītāja, Tomasa Mora, Bruņinieka Rolanda, Ahilleja – pēc izvēles. Bet Deniss stūrgalvīgi vēlas palikt tāds, kāds iekalts cilnī vīrs ieejas Parīzes Dievmātes katedrālē!

Pa kāpnēm aušodamies skraida maziem amoriņiem līdzīgi tukli pliknīši. Augumiņi divdaļīga salikuma; viens dibentiņa apaļums kārnis, otrs trekni mīksts, viena auguma puse balta, otra ietumsināta.

– Jūdu bērņus sacirta pēc ķēniņa Hēroda pavēles. Gandrīz visi pāršķelti gareniski. Neizdevīgs šņāpiens. Paldies Dievam, reti sastopams.

Daiļu jauneklju ielenkta, kā gaiša ēna aizslīd brīnumskaista dāma.

– Edz, Aleksandrijas Katrīna personīgi! Kristīgās ticības mocekle, – vēsta balss. – Kopš viņa sev izvēlējusies Marijas Stjuartes galvu, Katrīna mūķenes tērpā vairs nestaigā. Arī raksturs izmainījies līdz nepazīšanai... Eu-u-ū! Katrīn, vai tu uz brīdi nepanāktu?

Dāma laipni atsaucas, nedaudz klīrīgi ar izstieptu pirkstu galiem parauj uz augšu brunču priekšmalu un sprinģo šurp, zibinādama maigi apaļīgus stilbus. Aiz steigas vaigi sasarkuši un krūtis strauji cilājas, bet reizē ar elpu no viņas ugunīgi sārtajām lūpām, liekas, karstiem kamoļiem gaisā izplūst sajūsma.

– ...es nemaz nezināju, ka skūpstī var būt tik dažādi! Dziļie skūpstī, ak kungs, kā pasaka! Un ja vēl mutes sakļauj krusteniski! Lūpas jau paliek, kur tās ir, bet skūpsts grimst dziļumā, cauri visam ķermenim. Te, te un beidzot pat te... – Katrīna paskatās uz Valtrauti, parausta plecus, mulsi iesmejas un ar graciozu kustību vēdina plaukstu stipri pazemu. – Un seklie skūpstī, tikai ar pašām lūpu kantītēm. Kā tie līst gar kaklu, gar dilbu iekšpusi...

Jā, beidzot Valtraute ierauga arī Lielo Koftu.

Iepriekš slēpies aizmugurē, viņš tagad nostājas līdzās. Baltā mētelī, kas viducī kā mūkam apjozts ar auklu. Rokā garš, elegants spieķis ar violetu lentes mezglā taureni galā. Kā Versaļas frantam vai deju vadītājam.

– Katrīna, vai tu savā jaunajā paveidā esi apmierināta? – Kaliostro valdonīgi un bez bijības pret manierēm pārtrauc jūsmīgo čalu.

Katrīna skatās, acis iepletusi. Neizpratne pārsteigtajā sejā iezīmējas tik nepārprotami, ka liekas – viņa neatbildēs. Bet tā nav. Katrīna runaspēju atgūst.

– Esmu ļoti apmierināta. Ļo-ti! Jā, es, mirdama zem zobena, apliecināju uzticību Tam Kungam, bet tas nav šķērslis šodien uz pasauli raudzīties plašāk. Kā maza meitene es lūdzu Dievu, lai būtu skaista un tiktu mīlēta. Bet ar tēva un mātes piešķirto izskatu tas palika nepiepildīts sapnis. Klosters dzīve mīlestības jūtas kopj vienpusīgi.

– Dažus sīkumus es nesaprotu, – Valtraute minstinās, – jūs tagad dzīvojat ar Marijas Stjuartes galvu, bet saucaties Aleksandrijas Katrīna. Vai Marija Stjuarte turpina dzīvi bez augšdaļas?

– Kundze, Marijas mātes dotā galva no ešafota vēl nebija iekritusi zāģu skaidās, kad viņa jau izvēlējās Katrīnas Hanedas, Indriķa VIII piektās

sievas, galvu. Ziniet, kāpēc? Marijai likās, ka viņa ķērc kā vārna, bet Hanedai bija debešķīga balss.

– Cilvēki reti kad apmierināti ar to, kas viņiem ir, – saka Lielais Kofta. – Nabagi grib būt bagāti, bagātie laimīgi. Naudīgie alkst varas, tiem, kam vara, nekad nepietiek naudas. Vienam deguns par garu, otram par īsu. Viens augas dienas strādā, bet viņam nav ko ēst. Otrs augas dienas ēd un mirst no mazkustības. Krājas rūgtums, vairojas neuzticība, briest naids. Pasaulē visa kā gana, bet tā ir nepareizi salikta. Senie ēģiptieši to zināja, mums tas par jaunu jāatklāj...

Lielais Kofta līdžās Valtrautei vairs nestāv. Pazudusi arī Aleksandrijas Katrīna ar Marijas Stjuartes seju. Rožainajā dūmakā, kas strauji sabiezē, skan atbalsīgi vārdi.

– Dievišķais Hor zelta vanaga izskatā! Dievišķais Bast no Bubasas kaķa izskatā! Visuvarenais Šu lauvas izskatā! Sets iemānījis dievišķo Ozīrisu šķirstā un iesviedis Nīlā. Izīda meklē vīra miesas, un zivis pastāsta, kur šķirsts izskalots. Izīda Ozīrisu atrod un paslēpj, bet Sets nolaupa par jaunu, sagriež Ozīrisu četros gabalos un izkaisa dienvidos un ziemeļos, rītos un vakaros. Augstie dievi, palīdziet atrast un pareizi salikt Ozīrisa augumu!

Balss apraujas. Klusumā dzirdama tāda kā rāma koku šalkoņa. Valtraute iztrūkusies raugās apkārt. Cauri dūmakai atklājas arkādiskais dārzs ar kolonādi un līčloču marmora kāpnēm. Pa kāpnēm, graciozi balstīdamies uz gara spieķa ar violetu lentes tauriņu galā, lejup dodas sudraba drānās tērpies vīrs. Lielais Kofta? It kā būtu, it kā nebūtu... Viņam uz pleciem ir Francijas karaļa Luija XVI galva. Jocīgi gan, vai tad galvu var nēsāt pārmaiņus te viens, te otrs?

– Palīdziet uzvarēt taisnībai un kārtībai! Glābiet pasauli no posta!... *fraternité, égalité*...*

XI

Neko tuvāk par vectēva un Indriķa Skangala iepazīšanos man nav izdevies uzzināt. Kad sākās vāciešu aizbraukšana no Latvijas, Skangalam varēja būt gadu trīsdesmit vai drusku vairāk. Ar omulīgu cienību iezīmētajai sejai papildu solīdumu piešķīra aceņu zeltītie ietvari un spurainais ūsu pikucītis uz platās padegunes, ko uzskata par gaiša rakstura pazīmi. Skangals bija teoloģijas students, sasaiste ar iecerēto amatu atklājās gan

* *Fraternité, égalité* (franču val.) – vienlīdzība, brālība. Pilnā tekstā franču revolūcijas devīze skan: *Liberté, fraternité, égalité* – Brīvība, brālība, vienlīdzība.

viņa cildenajā stājā, gan svinīgi atturīgajā ģērbšanās manierē. Pie pagārās, melnās žaketes bikses allaž bija svītrotas. Vēsākā laikā kurpes sedza gaiši pelēkas getras. Virskrekls sniegbalti mirdzēja, stīvs kā sasalis. Smailos, gaisā saslietos, galos atlocītos krekla stūrīšus greznoja tumša kakla saite.

No pārtikušām aprindām Indriķis Skangals nevarēja nākt, jo naudu studijām pelnīja pats. Jāsaka, diezgan neparastā veidā. Viņš apsviedīgi lika lietā vācu valodas zināšanas un Dieva doto talantu lasīt krecelīgus rokrakstus, lai arhīvos, vecās baznīcu grāmatās un dzimtsarakstu nodaļās pasūtītājiem urķētu ziņas par iepriekšējām paaudzēm. Vieni, veidojot ģimenes hroniku, gribēja zināt, kad, kas, ar ko precējies, kad dzimis un kad miris. Citiem, prāvojoties par mantojumu vai īpašuma tiesībām, vajadzēja ziņas par senču ienākšanu un saimniekošanu šajās vai tajās mājās. Skangals to visu sameklēja un atrada. Mācītāji paaudzēm ilgi bija reģistrējuši zīmīgākos notikumus ne tikai draudžu garīgajā, bet arī laicīgajā dzīvē, ieskaitot senās paražas, burvju darbību, morāles pārkāpumus un politiskos notikumus.

Vectēvs rosmīgo studentu dēvēja par arhīva Šerloku Holmsu un uzskatīja, ka Skangalam šajā

branžā piemīt prātam pāri stāvošas spējas. Ne-parastība atbilda vectēva sakāpinātajai pasaules uztverei. Bet skaidrojums, manuprāt, bija vienkāršāks. Šis atkal reiz bija gadījums, kad šķībi aizgājušo prātu sirds izveda uz ceļa. Nevis teoloģija bija Skangala sūtība, bet pagājušā laika zīmes, kurās viņš jutās kā tārps miltos. Zināšanu pirmā pakāpe orientē, ko var dēvēt arī par spēju iet pa pēdām. Zināšanu augstākā pakāpe darbībā ieslēdz zemapziņu, kas savu vārdu ļauj teikt arī maņām vai, izsakoties vienkāršāk, nojausmai.

Vectēvs vēlāk pats stāstīja, ka tūdaļ pēc sarunas ar Johannu viņš griezies pie Skangala un lūdzis caurskatīt trīs paaudžu Meklinu-Štaufu radurakstus. Ar galveno mērķi – rados atrast žīdu. Kādu Goldfingeru, Zeligmanu, Natansonu vai vislabāk – Rotšildu. Uz vectēva smiekliem, kas liecinājuši, ka pēdējā piebilde, protams, ir joks, arhīva Šerloks Holmss dziļā nopietnībā atbildējis, ka uzdevums nav bezcerīgs. Saradošanās ar bagātiem žīdiem, biežāk gan ar bagāto žīdu meitām, Rīgas patriciešu, īpaši tirgotāju aprindās neesot tik reta, kā pieņemts domāt. Rotšildu saradošanās ar Baltijas muižniecību esot iespējama tālab, ka ceļā nestāvot kārtu atšķirība. Pēc franču revolūcijas Rotšildi kļuvuši patiesi bagāti un visi pieci

Frankfurtes geto kādreizējā iemītnieka Meijera dēli par īpašiem nopelniem iecelti baronu godā. Jautājums, ar cik tuviem Rotšildu dzimtas locekļiem saradošanās varētu būt notikusi un pa kura dēla līniju – Vācijas Amšela, Vīnes Salamona, Anglijas Natana, Neapoles Kalmāna vai Francijas Jakoba. Natana meita savulaik kļuvusi par lorda Sauthemptona sievu, vienu no mazmeitām apprecējis grāfs Rozberijs, kas vēlāk kļuvis par britu premjerministru. Neapoles Rotšilda meita salaulājusies ar hercogu de Gramonu, viņas māsa ar hercogu Vagramu. Tik spožas partijas Rīga, protams, uzrādīt nevarēsot, taču Baltijas baroni nekādā ziņā neesot sliktāki par Šlēsvigas-Holšteinas vai Hesenes baroniem un pie mums varot atrasties kāda Rotšildu trešās pakāpes māsīcas vai brālēna mazmeita.

Pēc dažām dienām Indriķis Skangals piezvanījis vectēvam un izklie dzis klausulē jūsmīgu uzvaras saucienu – at-ra-du!

– Rotšildu? – Vectēva smiekliņā scanējis gan prieks, gan neticība.

– Johannas Meklinas-Štaufas mātes Adas Hedbergas mātesvārds ir Zāra! Arī Ada ir žīdu vārds. Ebreju valodā tas nozīmē greznot. Latvijā Adas vārds pirmo reizi reģistrēts Krustpilī 1882. gadā.

– Un kāds tai... nu, Zārai bijis uzvārds?

– Nav rakstīts. Par mātesmāti zināms vienīgi, ka viņa dzemdībās mirusi. Var pieņemt, ka bijusi atbraucēja no citurienes. Bērniem, kam mātes dzemdībās mirušas, pēc tradīcijas otrs vārds ir mātesvārds. Baznīcas grāmatā rakstīts – Ada Zāra Hedberga.

– Mjāā, – vectēvs šaubījies. – Ada Zāra Hedberga... Tā kā drusku par švaku. Vai izziņu nevarētu pastiprināt? Teiksim, Ada Zāra Hedberga, Zāras Hedbergas, dzimusi Rotšilda, meita?

– To nevar, – sacījis Skangals.

– Nevar bikses uzvilkt pār galvu! – vectēvs saskaities. – Tu man nestāsti, ka aizbraukšanas sakarā desmit Bērzingiem un Kļavingiem neesi sameklējis pierādījumus tīrasiņu vācietībai.

– Tas ir citādāk. Ja var pamatot, ka kristīti vācu draudzē vai mācījušies vācu skolā. Šajā gadījumā norādījumu trūkst.

– Šajā gadījumā norādījums ir mātesmātes vārds Zāra! Par tēvu, cik saprotu, īpašu liecību trūkst.

Galu galā vectēvs Šerloku Holmsu pielauzis.

– Labi, es vēl pētīšu, – sacījis Skangals. – Ada Zāra Hedberga, Zāras Hedbergas, dzimusi Rotšilda, meita...

Saņemot arhīva izziņu, Johanna bijusi izbrīnīta. Ģimenē visi dzīvojuši ar pārliecību, ka Ada Zāra ir zviedriete. Par to bieži runāts, jokots un smiets. Arī radi mituši Zviedrijā, vēstules stāgājušas šurpu turpu. Uz mazā, apaļā galdiņa, pie kura mīkstā krēslā *maman* paticis sēdēt, līdzās pasjansa kārtīm aizvien atradusies kāda zviedru grāmata. Muižā ik gadus svinēta Lūcijas diena.

Jaunatklātās Rotšildu saknes lielākas jūtu trīces neesot izraisījušas. Baronese tikai pajautājusi:

– Vai tu to zināji jau agrāk?

Vectēvs cirtis droši.

– Protams!

– Tad jau viss atkrīt. Jautājums atrisināts.

– Nekas nav atrisināts. Tev jāraksta pieteikums.

Vectēvam izrādījās taisnība. Kamēr Baronese vilcinājās, Muižā ieradās ierēdņi uzskaitīt kustamo un nekustamo mantu. Pagaidām gan inventarizācija un īpašuma novērtēšana no ārpuses. Baronese ierēdņiem aizrādījusi, ka papīri vēl nav nokārtoti. No Vācijas atbraukušais speciālists ne bez vāciskas loģikas atbildējis, ka tad, kad cienījamā tautiete (*gnädige Volksgenosse*) nonākšot tik tālu, vairs nepietikšot laika visu kārtīgi padarīt.

Dokumentos viņa esot vāciete un tāpēc pakļauta repatriācijai. Fīrera rīkojumi netiekot apspriesti.

– Labi, es tos papīrus iesniegšu, – Baronese sacījusi vectēvam. – Apnikusi šito ķēmu rēgošanās.

Pēc divām nedēļām Baronesei pienāca liela aploksne no dzeltena, vaskaini spīdīga papīra. Kreisajā augšstūrī spārnus izpletis reiha ērglis, tam nagos vainags ar kāškrustu. Tāds pats ērglis tupēja uz baltās, ar mašīnu aprakstītās vēstules lapas. Teksts bija īss: “Lielvācijas Ārlietu ministrijas konsulārā daļa Jūsu lūgumu pārceļties uz Valsti noraida kā nevēlamu. Heil Hitler! Amtšefs Vursts.” Paraksts ar asti gaisā īss un strups, bija uzšņāpts skolnieciski akurāti.

Johanna izlasījusi vēstuli, nogrozījusi galvu un prātīgi, it kā papīra lapa būtu apkaisīta ar indīgiem putekļiem, iebāzusi žaketes kabatā.

– Tiktāl viss it kā paveicies. Lai nu dievpalīgs arī turpmāk. Tagad jau man viņi divi – kristīgais un jūdu.

XII

Valtraute fon Brīgena ar pūlēm nokrata dēļumelno piesūcekļa skatienu. Viņa jūt vēlēšanos pievērt plakstus, kā no tumša pagraba iznākot dienas spožumā. Kaliostro seja ir saspringti mierīga. Vai tiešām viņa būtu snaudusi! Valtraute ar šausmām redz, ka kuplais kleitas vilnis tikpat kā pārsedzis Lielā Koftas abus ceļgalus. Baronese sakampj izplūdušo zīda kaudzi un ieraujas dīvāniņa stūrī.

– To, ko jūs man stāstījāt, es zināju, – saka pret Valtrauti pavērstā seja. Dīvaini, ja viņai vajadzētu aprakstīt grāfa izskata uzkrītošākās pazīmes, viņa tik vien varētu nosaukt kā šo aukstuma sajūtu, kas brīžiem saldē, brīžiem dedzina, taču citiem iespaidiem aizstājas priekšā tik uzstājīgi, ka visu aizsedz. Deguna profils vai lūpu līnija diez vai liktu tērpot ādai, riesties sviedriem. Kaliostro skatiens pieskaras kā vēss nazis pie puna, kā karsta karote pie lūpas.

– Ko tad es jums stāstīju?

– Faktus sameklēt nav grūti. Grūti atrast patiesību.

Cilpaina riņķī un garām runāšana. Atbildēt uz jautājumiem viņam nenozīmē ievērt diegu adatā.

Bet Baronese ir neatlaidīga. Neziņa tramda ne tikai ziņkāri, trauksmes signālus raida apdraudētais gods, kas baronesei ir vārīgs punkts.

– Vai es ko runāju par mantojuma naudu?

Viņa nav kļūdījusies. Naudas pieminēšana Koftu piezemē.

– Nē. Jūs gaidāt bērnu. Neparasta tēva bērnu.

Valtraute atraujas no grāfa tālāk un atliecas pār atzveltnes zeltīto zimzi. Bet tūdaļ aprimst. Jābūt stiprai. Bez izrunāšanās pie skaidrības netikt.

– Piedodiet, esmu uztraukusies...

– Ļoti jauki. Jūs esat sirsnīga, jūs esat jūtīga. Bet tas nav iemesls neko nedarīt.

– Kas tad man jādara? Jāziņo landrātam? Jāgriežas pie sinodes? Varbūt jāraksta ziņojums ģenerālgubernatoram?

– Vecais bazilisks, kronētais maitasputns ar čūskas asti, ko krupis izperējis no gaiļa dētas olas, izšaus savu smirdošo mēli un norīs jūs kā mušīņu.

Liels Kofta it rāmi izrunā asinis stindzinošos vārdus un domīgi masē grumbās savilkto pieri. Baltā, pūderētā parūka aizbīdās uz vienas auss, atklājot īsi apcirtus melnsprogainus matus. Pēkšņi viņš mezglainiem, cietiem pirkstiem sakampj baroneses roku, ar acīm saķer Valtrautes izbiedēto skatienu un asi pavēl.

– Jūs kopā ar mani brauksit uz Sanktpēterburgu pie mesjē Gibrana!

– Pie mesjē Gibrana?

– Pēc tam uz Briseli, uz Londonu!

Baronesei iekrīt prātā Albertīnes sacītais – Elīze fon Reke ar grāfu uz Sanktpēterburgu atteikusies braukt. Tagad uz gauda viņa!

– Kāpēc? Kāpēc man tas jādara?!

– Jūs esat izraudzīta!

– Kam izraudzīta?

– Kas rakstīts ēģiptiešu ložas satversmē? Visi cilvēki ir savienojami. Arī atvienojami un pārvienojami. Priekšroka kombinācijām, kas ved uz pilnīgāku, labāku kopību. Mesjē Gibrana savienojums jāatkārto simt, tūkstoš, desmittūkstoš reizi! Jūsu ierašanās Eiropas galmos atstās iespaidu. Jauna, šarmanta sieviete nes sevī augstāka saprāta radīta harmoniska veidojuma augli!

Izdzirdot vārdu “auglis”, Valtrautei fon Brīgenai atkal savirmo skatiens. It kā viņa būtu atvērusi durvis un ieraudzījusi, ko nekādā ziņā redzēt neklājas. Durvis vajadzētu vērt ciet, novērsties, atstāties. Sirds dreb, kauns smacē elpu, bet viņa jūt, ka kārdinājums ir pārāk stiprs. Viņa skatās. Un ko redz? Pati sevi. Kailu, ar lielu grūtnieces vēderu. Līdzās stāv Kaliostro (protams,

apgērbies!), kā dejojot menuetu, augstu paceltu tur viņas roku un pašu groza riņķī un apkārt apskatīšanai.

Nemūžam, nemūžam tas nenotiks! Tikai viņai nav argumentu, lai iebilstu. Nē, tomēr ir! Ir gan!

– Vai savienojums ir harmonisks, ja sajauc kārtu attiecības? Kapteinis Ulste nav mūsu ļaužu, – baronese gražīgi pat nedaudz pārspīlē sašutumumu, kas uzviļņo, domājot par Ulsti.

Gruzde grāfa melnajās acu zīlītēs iegailas. Baronese ar sievietes instinktu jūt, ka vārdi Koftu aizskāruši personīgi. Iespējams, viņš vēro, vai sacītais nav atsviests kopā ar viņam savītu cilpu.

– Kas brīvkungam vainas?

– Tituls neko nenožīmē.

– Kas tad?! – jautājumā skan zaimojoša ziņkāre.

– Asinis. Ulste neslēpj savu prasto izcelšanos.

Kaliostro lūpu kaktiņos ielokās velnišķīgs smīns. Baronese to ievērojusi jau agrāk. Tieši velnišķīgs, citu vārdu grūti piemeklēt.

– Vai baronese ir pārliecināta, ka pirtī atšķirtu ķeizaru no sulaiņa? Cik man zināms, visi cilvēki cēlušies no Ādama un Ievas.

Lai kāda arī būtu baroneses bijība pret Lielo Koftu, tonis viņu apvaino, acīs sariesas asaras.

– Tieši Bībelē, kur stāstīts par Ādamu un Ievu, pieminēts arī Sineāras ķēniņš un Ēlasaras ķēniņš. Un turpat vergi, kurus Ābrams paņēma savā karapulkā...

Kofta ierunas izliekas nedzirdam. Jūtams, ka Valtrautes fon Brīgenas mēģinājums strīdēties grāfu sakaitinājis. Ja viņas iebildumi nav pilnīgi iznīcināmi, tiem vismaz jānosit deguns un ausis kā elku tēliem iekarotā templī.

– Šodien purpurs un sermuliņu mantija, rīt gūstekņa pakulu bikses. Šodien cūkgans, rīt galma augstmanis. Varbūt augstdzimušie nāk pasaulē ar īpašu zīmi pierē? Varbūt viņi piedzimst tikumīgāki, godprātīgāki, jau prazdami šņaukt degunu un prasīties uz podiņa?

– Nu kāpēc uzreiz tā! Jūs, grāf, tīši cenšaties mani pārprast. Augstdzimtība ir paaudžu atlase, noteiktiem uzdevumiem izveidojies slānis. Ar savu pasaules uztveri, savu dzīvesveidu.

Grāfs iesmejas, bet ne jautri. Baroneses pretimrunāšana viņu acīm redzami tracina.

– Kārtu atšķirības ir mirāža!

– Grāfa kungs! *Mein Gott...* un to sakāt jūs! Jūsu senči kapos...

Baronese nepaspēj pabeigt. Kofta viņu strupi pārtrauc.

– Augstdzimtība, ar kuru es lepojos, valdnieku žēlastības dziedziņā nekarājas.

Atbildes cirtienam par baroneses sievišķīgi nairo izrunāšanos seko piemetinājums.

– Krievijā visvarenais Saška Meņšikovs iesāka kā maiznieka māceklis, kļuva par kņazu, hercogu, feldmaršalu, ģenerālisimusu un admirāli. Bet garu izlaida kā parasts utains katordznieks Sibīrijā.

Baroneses iecietības druskas ar to pašu ir vējā. Viņai skaļi jāklie dz un jācērt pie zemes kurpes papēdis. Tomēr viņa novaldās.

– Nezinu, kā Krievijā. Pie mums, vāciešiem, ir kārtība. Manas mātes senču – fon Līvenu – hronika, piemēram, aizsniedzas līdz trīspadsmitajam gadsimtam. Mūsu vidū maizniekmācekļu nav.

Kaliostro melnās acis saspringst, it kā viņš tikai tagad baronesi ieraudzītu un pats būtu izbrīnīts.

– Es jūsu vietā neuzsvērtu “mums, vāciešiem”. Fon Līvenu aizsācēju Turaidas Kaupo par vācieti saukt nav pamata. Jā, viņš pieņēma kristīgo ticību, aizbrauca uz Romu pie pāvesta, bet bija “*Undutsche*”*. “*Von Liven*”. No līviem.

Baronese redz – Kaliostro atkal apņēm tāds kā miglas mākonis, aukstums viņo šurp un svilina.

* *Undutsche* – nevācietis, pie vāciešiem nepiederošs (lejasvācu vecais dialekts).

No šī aukstuma piemetas drebuļi. Varbūt viņa nav sadzirdējusi pareizi? Bet nē, vārdi ir tieši tādi. Un tādi arī jāpieņem.

– Grāf, tik ļauni jokot!

– Es nezināju, ka atklāju jaunumu.

– Jūsu apvainojumi tiks pārbaudīti!

Kaliostro smieklu vējā lepnums kā pārziedējis rozes zieds nobrūk viss uzreiz. Viņa jūt vēlēšanos bēgt, ko roze, jādomā, nejūt. Viņa jūtas apkaunota un neaizsargāta.

– Ja pat pierādītos, ka fon Līveni cēlušies no vietējiem jeb – kā jūs sakāt – no līviem, kas ir tukša fantāzija, arī tad jums nebūs taisnība. Pa tēva līniju mani senči ir fon Hāni.

– Jā, patiešām. Fon Hāni tāpat esot cēlušies no vietējiem. Bet kāda tam nozīme, barones! Mums jāatrod Gibrans!

XIII

1940. gada 14. jūnijā vācieši iesoļoja Parīzē, un trīs dienas vēlāk Hitlera tā laika sabiedrotie krievi ar tankiem iebruca Rīgā. Turējās karsts, saulains laiks. Jānis bija aizbraucis uz skautu nometni Siguldā. Kas notika pilsētas centrā, nezinu.

Muižas tuvumā viens krievu tanks, dzīdamies pa šauru, smilšainu ieliņu, nokavēja pagriezienu un izbrauca cauri divstāvu koka mājelei.

Baronese kantorī bija ienesusi radioaparātu. Man likās dīvaini, ka viņa neko nedarīja, bet, rokas saņēmusi, sēdēja aparāta priekšā. Radio raidīja vienīgi mūziku.

Aizskrēju līdz aerodromam. Slēgta futbola laukuma klusumā angāru priekšā stāvēja vairāki putekļu nopūderēti bruņu automobiļi. Pār snaudošo klajumu pārlidoja pāris agrāk neredzētu lidmašīnu – vienplāksņi ar strupiem purniem. Pārlidoja un nozuda.

Vakarā ar četros zirgos jūgtu katafalku vectēvs atgriezās no īpaši greznām bērēm. Viņš zināja stāstīt, ka centrā pie stacijas satracināts pareizticīgo Vasarsvētku svinētāju pūlis kāvies ar policiju. Tai jezgai gluži cauri neesot braucis, taču šāvienus dzirdējis savām ausīm. Redzējis arī, kā policijas jātnieks vedis pavadā otru zirgu vienās asinīs.

Baronese aizdomājusies sēdēja pie radioaparāta.

– Kas notiek ar pasauli? Kā tas viss beigsies? Tik daudz ļaužu vienlaicīgi taču nevar zaudēt saprātu.

Vectēvs atsēdās, noņēma melno krepa cilin-

dru un domīgs piespieda kabatlakatu nosvīdušajai pieri. Grumbas līdz šim biju ievērojis smieklu reizēs, nu pārsteigts pamanīju, ka vaibstu raksts stāsta par nogurumu un gadu kravu.

– Saprāts strādā kā ledlauzis – dzenas, dzenas uz priekšu un tad padod atpakaļ.

Drūmais vērtējums nespēja iedragāt vectēva dzīvotprieku. Atslējis pret atzveltni garajā dienā piekusušo muguru, viņš piebilda:

– Jau “Hamletā” laiks bija izgāzies no eņģēm, bet kaprači darīja savu. Gan kāds precēsies, kādam dzims bērni. Cilvēks grib dzīvot!

Ikdiena Muižā patiešām ritēja bez pārmaiņām. Karietes vadāja jaunlaulātos, katafalki – aizgājējus. Ulmaņa krišanu mūsmājās īpašas nožēlas nepavadīja – diktatūras līdzinās kuģiem tropiskajos ūdeņos; ātri apaug ar aļģēm, ar gliemjiem un kļūst mazkustīgas. Par jauno prezidentu Kirhenšteinu vectēvs smējās skaļi, Lāča kabinetu sauca par neizdevīgu kāršu komplektu ar pāris dūžiem un daudziem liekačiem.

Varbūt vainīga bija nākotnes neskaidrība ar jautājumiem, kas planēja gaisā, varbūt kas cits, bet gribējās būt vienuviet, izbaudīt jaunatklāto kopību. Vismaz es to tā uztvēru. Vakaros bez īpašas vajadzības abi ar Jāni gājām pie vectēva un

pārrunās kavējāmieš stundām ilgi. Sākumā it kā nejauši, vēlāk ar redzamu patiku mums sāka piedroties arī Baronese.

Vasara griezās uz rudens pusi. Naktis vēl turējās gaišas, jaukas, bet zvaigžņu bija vairāk. Līdzīgi kā tumsas tītajam pagalmam savādu valdzinājumu piešķīra rezēdu un matiolu smarža, nesteidzīgās, apcerīgās nakts sarunas kairinoši iekrāsoja mūsu neziņu, ko nespēja izgaismot dienasgaisma.

Jānim piemita apskaužama spēja jebkuru tematu iegremdēt trīs četru paaudžu dziļumā. Es, piemēram, par vectēva vecākiem nezināju neko. Vectēva tēvs Daniels Ulste, izrādījās, bija dienējis jātniekos un strādājis kopā ar kurzemnieku, cara leibgvardes* galveno veterinārārstu Kristapu Helmani. Kad Helmanis pirmais pasaulē ieguvis serumu zirgu ienāšu ārstēšanai, pats aplīpis ar sērgu un 1892. gadā nomiris, Daniels Ulste pārcēlies uz Rīgu un uzņēmies pārzināt Kristapa Morberga staļļus. Morbergam piederējuši Rīgas greznākie nami, bet viņš gribējis arī skaistākos zirgus. Skaistākus par tiem, kurus sešjūgā dancinājis otrs lielākais Rīgas zirgmīlis Volfšmita brūža īpašnieks Strickis.

* Leibgarde – monarhijas zemēs īpaši privileģēts gvardes karaspēks ar uzdevumu apsargāt valdnieku.

Baroneses pieredze par boļševiku valdīšanu 1919. gadā izrādījās trūcīga. Badu, jā, to viņa atcerējās. Briesmīgo salšanu mazajā, neapkurināmajā bēniņu čokurā, no kura drīkstējusi iznākt vienīgi naktīs, jo skaitījusies “aizbēgusi uz ārzemēm”. Bez Johannas Muižā mitinājušies trīs cilvēki – viņas vecā aukle un kādreizējā zīdītāja, kučieris, toreiz jau gandrīz akls, un vēl kāds neiedomājami izdēdējis vīrs, kuru nez kāpēc saukuši par Klavieru skaņotāju. Govis bijušas izkautas, zirgi rekvizēti.

Vectēvam saskare ar lieliniekiem izrādījās vēl mazāka. Viņš tajā laikā pusrata veterināra zinības bija licis lietā Kurzemē, ārstēdams Kalpaka bataljona zirgus. Vēlāk ar aizsardzības ministra Zālīša izdotiem papīriem devies jūras odisejā no Liepājas uz Ainažiem, lai pie Ziemeļlatvijas armijas organizētu zirgu sanitāro dienestu.

Par deviņpadsmito gadu vectēvam daudz bija stāstījis viņa tēvs, kas lielinieku laiku kopā ar Morbergu pārlaidis namā iepretim Bastejkalnam. Kādu nakti pie durvīm pavēloši klauvēts. Morbergs bijis pārliecināts, ka viņu vedīs uz nošaušanu; uzvilcis un atkal novilcis ziemas mēтели ar lapsādas oderi un atdevis Ulstem. Jaunās varas mērķis tomēr izrādījies cits – Morberga dzīvokļa

un mantas atsavināšana. Paglābtais mētelis Morbergam vēlāk labi noderējis, dzīvojot agrākajā sētnieka dzīvoklī, – ziema auksta, malka paņemta kopā ar pārējo. Nākamajā dienā pie nama piebraukusi smagā automašīna. Plintnieki no trešā stāva loga pa koka reni lidinājuši mašīnā Morberga bibliotēku. Greznie sējumi skrējuši uz kulbu, vākus plivinādami. Morbergs tādus skatus nespējis izturēt, gājis pie komandiera: “Tie nav ķieģeļi, tās ir grāmatas, kas prasa cieņu!”

Vectēvs jaunā režīma apzīmēšanai nelietoja vārdus, kas skanēja riņķī un apkārt, – komunisti, padomju vara, boļševiki. Viņam viss satilpa jēdzienā lielinieki.

Atceros, dienā, kad izņēma no apgrozības latus un parādījās krievu papīra rubļi, mēs bijām nosēdējuši vectēva istabā gandrīz līdz pusnaktij. Abi ar Jāni kāpām augšā uz savu istabu, kad pie ārdurvīm atskanēja uzstājīga klaudzināšana. Par nakts zvaniem un klauvējieniem pēdējā laikā bija dzirdēts un runāts, vajadzēja it kā būt sagatavotiem, tomēr jutāmies gan pārsteigti, gan izbrīnīti. Vectēvs izskatījās galīgi apjucis. Ejot atvērt durvis, viņš nez kāpēc uzlika cilindru, kas skaitījās šķiras ienaidnieku pazīme un ko vai katrā avīzē apsmēja karikatūras. Pie tam krepa cilindru, ko nēsāja bērēs.

Ienāca trīs vīri. Divi formās, viens privātā. Neapbruņoti. Krievu militāristus Rīgā redzēja ik uz soļa, taču pie ērmīgajām uniformām grūti nācās pierast. Zaļie kokvilnas krekli sniedzās biksēm pāri līdz ceļgaliem. Apaļajām cepurēm četrstūraini nagi. Stulmu zābaki, sastumti neskaitāmās krokās, čupojās pie potītēm. Salkano odekolonu lielos daudzumos lietoja, jādomā, izpildot instrukciju.

– Meklējam pilsoni Johannu Holenderi, – skalinādams kaklā “r” skaņu, sacīja privātais.

Baronese vienīgā nebija iznākusi no savas istabas. Arī klauvējienus pie durvīm viņa nelikās dzirdam. Kad Johanna beidzot atvēra, radās iespaids, ka vēlos ciemiņus viņa bija gaidījusi. Netrūka ne kaklasaites, ne auskaru. Matiem katra sproga vietā.

– Ko varu ciemiņiem piedāvāt, tēju vai kafiju?

– Citā r-r-reizē, – privātais nenoteikti pasvieda gaisā labo roku. Iespējams, ierastā žestā gribēja militāri sveicināt, bet apķērās par mainīto kostīmu. – R-r-radusies nepieciešamība noskaidrot dažus jautājumus. Par attiecībām ar kādu mums drrraudzīgu valsti.

– Laipni lūdzu.

– Ne šeit. Komisariātā!

Aprāvusies puspagriezienā, Baronese strauji atskatījās.

– Vai tas nozīmē, ka mani apcietina?

Šādus jautājumus privātais laikam bija dzirdējis ne mazums. Atbilde izkrita neaizķerdamās, kā perona biļete no automāta.

– Nekādā ziņā. Bet nebūtu solīdi likt jums pašai r-rūpēties par transportu, – balss nobēra gandrīz jautri.

Tonakt mēs negulējām, gaidījām Baronesi. Pret rītu viņa arī atgriezās.

Izkāpjot no mašīnas, viņa redzējusi, ka atrodas pie pazīstamā nama, kurā agrāk atradās solīdā Iekšlietu ministrija un pret Brīvības ielu pavērstajos apakšstāva logos karājās tūrisma aģentūras plakāti “Apceļo skaisto Latviju!”, “Pazīsti dzimto zemi!”. Reiz viņa šajā namā kārtojusi formalitātes ar ugunsdzēsējiem.

Istabā, kurā viņa ievesta, pie galda sēdējis militārists kā no Čehova lugas – izspūris matu ērkulis, uz deguna uzkniebjamais pensnejs. Latviski viņš nerunājis, privātais, kas Baronesi atvedis, darbojies par tulku. Šī vīra latviešu valoda izrādījusies sekla. Un gribot negribot nācies pāriet uz krievu valodu. Sarunas uzbrūkošais tonis nesoļījis neko labu.

– Kāpēc jūs slēpjat, ka esat baronese Meklina-Štaufa?

– Baronese Meklina-Štaufa es biju. Kā Latvijas Republikas pilsonē, 1928. gadā salaulādamās ar Jozefu Holenderu, es kļuvu par Johannu Holenderi.

– Kas ir šis Jozefs Holenders? Kurš viņš atrodams? Sociālā izcelšanās? Nodarbošanās?

Jautājumi skanējuši draudīgi. Vīrieši runājuši pārmaiņus. Arī pensnejotais skalinājās “r”. Izklausījies, ka viņi viens otru mēdītu.

– Jozefs Holenders ir miris. Apglabāts Mārtiņa kapos.

– Jūs esat vāciete. Ar kādu nolūku jūs palikāt šeit? Kāpēc?

Baronese sapratusi, ka klāstīt iemeslus būtu tikpat veltīgi, kā ceļmalas stabiņiem skaidrot topogrāfiju.

– Man ir atteikuma dokuments.

Vīri ilgi grozījuši pirkstos Vācijas Ārlietu ministrijas vēstuli un murminājuši “norraida kā nevēlamu”, “norraida kā nevēlamu”...

– Te nekas nav paskaidrots. Uz kāda pamata?

– Es domāju, uz radu pamata. Mana mātesmāte Zāra Hedberga...

– Kā-ā! Jūs neesat vāciete?

– Asinīs var noteikt alkohola daudzumu, nosacīt tautības procentu zinātnieki vēl nav iemācījušies.

Valodas turpinājušās uzņemtajā skarbajā tonī, taču Baronesei licies, ka nadzība vīros noplakusi. Galu galā paziņots, ka izmeklēšana turpināsies un vajadzības gadījumā viņu izsauks. Redzētais un dzirdētais jāturot slepenībā.

– Un tādai sarunai vajadzēja visu nakti? – brīnījās Jānis. Pulkstenis rādīja pāri septiņiem. Mēs jau stāvējām amata tērpos, lai brauktu uz liceju.

– O-o, tā bija garlaicīga procedūra. Katru jautājumu un katru atbildi pierakstīja. Spalvai bija vaina, uz lapas krita tintes klekši. Pirmais “R” ik pa brīdim gāja ārā, laikam kaut ko meklēja, bet neatrada. Reizēm no istabas izgāja abi un atstāja mani apsvērt apstākļus. Es domāju, lai apspriestos vai prasītu priekšnieka norādījumus.

– Ziniet, kas pārsteidza visvairāk? – tā it kā bija piebilde pie sacītā. Taču, izrunājot jautājumu, Baronese seja tik spēji izmainījās, ka acumirkļi atklājās aizvadīto stundu patiesā nozīme. Līdzīgi kā peldētājam, iznirstot no viļņiem, pār slapjo seju turpina plūst ūdens, pār Baronese pieri un vaigiem joprojām ritēja un pilēja šausmas, riebums,

neizpratne un pagurums. – Uz rīta pusi, kad militārais “R” izrakstīja propusku un pirmais “R” veda mani lejā uz izeju, lielais nams bija gaišs kā tekstilfabrikas austuve naktī. Aiz visām durvīm skanēja balsis. Tumsas rotaļas gaismā...

– Nakts darbs ekonomiski ir izdevīgs. Naktīs elektrība lētāka, – Jānis domāja skaļi.

Iedama uz savu istabu, Baronese mīklaini pasmaidīja, pastiepa roku un viegli pieskārs ar pirkstu Jāņa auss ļipiņai. Mani viņa tā bija noglaidusi daudzkārt, Jāni, šķiet, pirmoreiz.

– Ak, jā, – Baronese atgriezās, – interesanti, ka tur bija arī Lidotājs. Kad es gāju projām, viņš ar vienu uniformētu garkreklu nāca pretī pa gaiteni. Izlikās mani nepazīstam. Tas noteikti bija viņš. Melnajā Latvijas armijas lidotāja formā. Bez kapteiņa zīmotnēm, bet ar sarkanu zvaigzni pierē.

XIV

Nav vārdam vietas, brauciens uz Sanktpēterburgu ir bezprātīga dēka. Viņa neko tādu nebūtu izdomājusi. Jo vairāk savā pašreizējā stāvoklī, bet atteikt Lielajam Koftam nav viņas spēkos.

Valtrautei fon Brīgenai par pārsteigumu

brauciens izvēršas gluži jauks. Ceļš ir ciešams ne tikai abās Vidzemēs, bet arī aiz Pliskavas un Lugas. Un viņi jau nebrauc diližansā. Vienu karieti grāfam Kaliostro aizlienējis Kurzemes hercogs Pēteris, otru landmaršals Mēdēms. Ar sarkanu samtu kukulīgi popētās kabīnes maigi apņem braucējus kā pērles un briljantus dārglietu kārbas. No Elīzes fon Rekes pielipušās bailes, ka ceļojuma uzspiestajā tuvībā grāfs varētu kļūt bīstams, izrādās bez pamata. Kaliostro brauc kopā ar dzīvesbiedri Sabas ķēniņieni Lorencu. Vispār grupa ir maza un diezgan dīvaina. Lorencu kā kambardāma pavada tikai melnuža Džo, iespējams, ka viņa ir vīrietis vai – visticamāk – hermafrodīts, un trīs pēdas un divas collas garā pundurīte Fulla, dzīvnieku uzraudze; Lorencai sabiedrībā uz pleca aizvien sēž balts balodis un ap roku kā resna spirāle vijas bronzas krāsas zalktis Homērs. Bez tam vēl Kaliostro pavārs, resns, smaidīgs vācietis ar pieciem zodiem, jaunais, Jelgavā īsi pirms brauciena pieņemtais sulainis un izspūrušam krauklim līdzīgais astrologs Midass, ar kuru Kaliostro sarunājas ķēniņa Zālama valodā.

Svītas vīriešiem vietas ir ārpusē uz bukas pie kučiera vai karietes aizmugurē uz īpašiem sēdek-

ļiem. Baronese un *Bon Esprit* brauc vienas. Izņemot reizes, kad Lielais Kofta iekāpj ko pavēstīt vai atsūta Džo ar gardumiem no hercoga līdzdotajiem ceļa groziem.

Pēc Krievijas likumiem katrā pasta stacijā dežūrē pieci dragūni. Tiekot tuvāk Sanktpēterburgai, grāfs tos pieprasa sev. Dragūni zili melnajos mundieros, šķēpus izslējuši, auļo zeltītājām karietēm pa priekšu, kavalkāde ir iespaidīga.

Apkārtne kļūst drūmāka un drūmāka. It kā pāri visam gulētu zirnekļa tīkls. Meži izsūktām dzīvības sulām nīkulīgi pieplok zemei. Krāsas apsūb un pelēcīgi satumst. Dūksnaini klāni, mirušu koku kaili stumbri. Vientuļas kaijas vēju tramdītā mākoņu dūmakā.

Gluži negaidīti no lēzena paugura atklājas fatamorgāna, sapnīga vīzija – tālumā zilganā miglā ar zeltītu smaili kā debesīs iedurtu pīķi vidū pa ceļas milzīga pilsēta. Vismaz desmit Rīgas un Jelgavas! Pils pie pils, tilts pie tilta, tornis pie torņa.

Valtrautei nāk prātā aukles stāsts par lielīgo makšķernieku, kas, rokas plātīdams, rādījis, cik garu līdaku izvilcis no ezera. Draugi plātīzeri sasējuši, lai pakustināt var vienīgi plaukstas, bet viņš pat tad nelicies mierā – iepletis plaukstas kā saņemot kāpostgalvu un teicis – tai līdakai bija,

re, kāda acs! Pilsēta, kas izaugusi uz daudzajām salām un spoguļojas ūdeņos, arī ir kā tāda acs. Milzīga acs, kas ļauj nojaust ķermeņa apmērus, kam tā pieder.

Pie pilsētas robežas Kaliostro sagaida Sanktpēterburgas brīvmūrnieku lielmeistars senators Jelāgins ar augstiem meistariem. Vai nu baidīdamies no Somu jūras līča vējiem vai, kas ticamāk, izpildīdami rituālu, sagaidītāji ceļmalā stāv, pāri greznajiem zīda tērpiem apvilkuši melnus apmetņus ar smailām kapucēm.

Senators Jelāgins iekāpj kariatē pie Lielā Koftas. Sabas ķēniņiene Lorenca un kāds no sagaidītājiem, garš, izkāmējis, bālsejains pusmūža vīrs, braucienу turpina pie baroneses fon Brīgenas.

– Atļaujiet stādīties priekšā – Kunstkameras intendants fon Šniclers. – Bālgīmja balss skan kublaini, kā no tukšas vātes dzīlēm. Sacīt, ka valodas saistās un tek burbuļodamas, nozīmētu pārspīlēt. Intendants galvenokārt nosauc redzamās ēkas.

– Pētera Pirmā pils... Elizabetes pils... Katrīnas pils...

– Cik pavisam pilsētā piļu? – jautā Valtraute.

Fon Šniclers, it kā neredzama viļņa šūpots, pasvārsta parūkas skruļļu apņemto galvu uz vienu, uz otru pusi.

- Daudz. Un ceļ vēl.
- Kāpēc katrs jauns valdnieks ceļ sev jaunu pili?
- Varbūt spoki? Sliktas atmiņas, nav ērti kaimiņi...

Sabas ķēniņiene kāro uzzināt, kas visvairāk satrauc galma aprindas, kādi galvenie pārrunu temati?

Šniclers stomās, minstinās, gāmurs tievajā pakklē staigā augšup lejup. Bet Lorencas smaidi un mīlīgā vīterošana dara savu. Intendants pamazām atkūst, atdzīvojas.

– Nesaprotama nelaime – kņazienei Saltikovai piedzimis zils puika. Absolūti zils, kā apliets ar tinti. Iepriekš kņazienei dzimušas tikai meitenes, nu beidzot varētu būt mantinieks, vārda tālāknesējs, bet nekā.

Valtraute iekož lūpā, kādas šausmas! Ārprāts! Ja nu viņai arī piedzimst baismonīgs mirla? Spalvains vai ar divām galvām...

Bet Sabas ķēniņiene viņu tūdaļ apremdina. Tāpat kā lielo tuimi Šnicleru, kam mierinot pat uzliek pirkstus uz plaukstas.

– Oh, nieka sīkums! Lielais Kofta ar tādām vainām tiek galā. Korsikas ģenerālgubernatoram piedzima dēls zaļā krāsā un raudāja zaļas asaras.

Tagad viss kārtībā. Sakiet kņazienei Saltikovai, lai viņa ir mierīga. Vai ķeizarienes attiecības ar Potjomkinu turas karstas?

– Ķeizarienei tagad tuvāk redzams jaunais Savadovskis. Taču valsts lietās Grigorijs Aleksandrovičs joprojām pirmais dziedonis. Viņš kārdina ar “grieķu projektu”, grib sakaut Turciju un Bizantijas troni atdot Katrīnas mazdēlam. Matuška (šo vārdu Šniclers izrunā krieviski) trāpīgi saka: “Grišeņka, attiecībā uz sievietēm tu esi kā saplīsis tīkls, kas visu laiž cauri.” Bet kņazs prot atbildēt: “Izņemot dižāko zivi, kas tīklā uz mūžu.” Jāteic, Potjomkins nav remdināms, tagad viņam radies bērns ar māsīcu. Bet kādi jaunumi Eiropā?

– Nemaz nezinu, vai drīkstu stāstīt. Lielais Kofta paredz grāfa Senžermēna nāvi. Cik viņam gadu, īsti nav zināms. Senžermēns apgalvo, ka četrūkstoš, bet viņa sulainis saka, ka vismaz tūkstoš gadi esot pielikti. Kaut gan dzīrēs pie Nebukadnecara Bābelē viņš esot jau piedalījies.

Dzirdētā aizrauts, intendants nosēcas un Sabas ķēniņienes vārdu ritmā līdzjūtīgi klana lielo, kaulaino galvu.

– Un arī viņam jāmirst...

– Visiem vienreiz jāmirst. Lielais Kofta tāpat drīzu nāvi paredz Marijai Terēzei. Ķeizaram Joze-

fam tad būs brīvas rokas. Viņš ir mūsējais. Austriju gaida pārvērtības gaismas virzienā.

– Kaut pārmaiņas sagaidītu arī mūsu mīļā Krievija!

– Eiropā tik daudz runā par Krieviju!

Šniclers sašķoba vaigu kārnumam nepiedienīgi biezās lūpas.

– Krievijas reformas atgādina varavīksni; tas nav braucamais tilts.

Nedēļa aizzib kā uguņošana. Priekšā aizvien izšaujas kas jauns, nedzirdēts, neredzēts, negaidīts. Jonīti klusums un atkal nākamā zalve. Viesības un ekskursijas, teātru izrādes un balles. Dzīve Jelāgina pilī atgādina pasaku. Kad senators sado mā parādīt jājamzirus, piecdesmit sulaiņi pils marmora kāpnes un parketu noklāj ar Buharas un Kandaharas tepiķiem un zirus ieved deju zālē. Pie pašjansa galda Kofta paziņo, ka saprot moru valodu, Jelāgins tūdaļ sasiņ plaukstas, un salonā iedrāžas krāsainās putnu spalvās iegērbti melnādaini dejojāji.

Sanktpēterburgas balto nakšu debesis tikai nedaudz apsūb, un jau rīta blāzma. Drusku gulējusi, Valtraute uztrūkstas no miega. Apkārt gaišs, aiz atvērtā loga skaļi, alkaini, gandrīz kā Vidzemē dzied lakstīgala. Ja šī ir vieta, kur viss iespējams,

kur vajag vēlēties un tas piepildās, viņa grib – tieši grib, nevis vēlas –, lai šajā gultā, platā un garā kā garnizona esplanāde, viņai blakus būtu Eberhards! Vienalga kāds, ar savu seju vai kapteiņa Ulstes plato zodu un gaišajām ūsām, kuras viņa joprojām redz, saož un jūt uz vaigiem, kakla un krūtīm. Viņai vajadzīgs dzīvs cilvēks, salikts vai nesalikts, divdaļīgs, trīsdaļīgs vai četrdaļīgs, bet tāds, kas ir kopā ar viņu un ļauj viņai dzīvot kā jaunai sievietei. Glītai sievietei. Kāpēc taisni viņai iemērīts sievišķību upurēt cilvēces labošanai! Viņa negrib būt ne Budas māte, ne Jaunava Marija. Jaunavai Marijai pēc Dieva dēla parastā kārtā vēl piedzima četri vai pieci bērni. Tātad Dievs pret viņu bija žēlīgs. Vai viņa, Valtraute, žēlastību nav pelnījusi? Iznāk dīvaini, cilvēce iegūs jaunas iespējas, bet viņa neiegūs neko. Viņas bērns pat nebūs bērns no Svētā Gara, bet no kaut kādas ķermeņa apakšdaļas. Mīļais Eberhard, kur tu esi? Cik būtu brīnišķīgi, ja mēs lakstīgalu dziesmās klausītos abi! Es gulētu uz tavas rokas, tu mani...

Labāk nemaz nedomāt! Baronese gultā svaidās no vieniem sāniem uz otriem. Kā slāpdama masē kaklu, aizskar cietās, piebriedušās krūtis. Ak, cik skumji, cik neizturami skumji!

Katru dienu Valtraute fon Brīgena mēģina uz-
zināt, kad beidzot notiks satikšanās ar Gibranu,
bet atbildes ir izvairīgas – “jānoskaidro daži
apstākļi”, “nav piemērots brīdis”. Viņa gluži labi
redz, ka Kaliostro domas ir citur. Kaut kas nevir-
zās tā, kā viņam gribētos. Brīvmūrnieku namā
izsauc garus, notiek astroloģiskā zīlēšana, matē-
rijas pārveidošanas akcijas, taču ēģiptiešu loža
saņem vāju Sanktpēterburgas dāmu atbalstu. Tā-
pat ķeizariene kavējas dot zīmi, ka pamanījusi
viesa ierašanos.

Grāfs patiešām ir aizņemts, to nevar noliegt.
Lielā pilsēta rādās pati laimības sala, tomēr ķibeļu
un likstu lielmaņiem izrādās atpaliem, visi meklē
Koftas palīdzību. Gados vecākiem vīriem ar jau-
nām sievietēm vajadzīga astrālā enerģija. Kāršu
parādos iekritušie kāro bronzu pārvērst zeltā. Vīs-
tošas dāmas izlūdzas jaunības eliksīru. Tiesa, da-
žus Lielais Kofta noraida it asi, lai neteiktu – rupji,
tik un tā katram pavēsta ko tādu, kas liek ieplesties
acīm un notrīsēt sirdij. Nav šaubu, Kofta tikai
paskatās uz tevi un lasa kā grāmatā.

Saltikovas zilais bērns ir īpašs gadījums. Ziņa,
ka Kaliostro nelaimi var novērst, izplatās ātri. Visi
gaida, kas notiks. Bet nopietni uzdevumi prasa
nopietnu sagatavošanos.

Taustīdams enerģijas āderes un pie viena siedams domu brālības mezglus, grāfs Kaliostro Kurzemes hercoga zelta karietē apbraukā Sanktpēterburgas plašumus. Sabas ķēniņiene kļuvusi par intendanta Šniclera sirdsdāmu. Ar šo vīru notiek brīnumainas lietas. Lamzīgais vācietis, Lorencas temperamenta aizkurts, pārtapis par ugunīgu kavalieri, un viņa neatlaidība gūst atalgojumu. Tas nav noslēpjams. Jau mīļais Eberhards mēdza sacīt, ka sperma un mirēja sviedri esot smakas, kuru saošānai deguns neesot vajadzīgs.

Beidzot pienāk diena, kad ķeizariene Katrīna grāfu Kaliostro grib redzēt jaunajā pilī Pēterhofā. Lielais Kofta ar pilnu pavadoņību ierodas piecās karietēs. Aicināts arī vietējo brīvmūrnieku vadonis grāfs Jelāgins.

Garā telpu anfilāde, caur kuru viņi dodas uz pieņemšanu, ar nelielajiem izmēriem it kā pauž pieticību. Tajā pašā laikā greznība, bagātība, izšķērdība drūzmējas tādā blīvumā, ka liekas – visam cauri jāspraucas ar piespiešanos, sāniski. Gleznu, porcelāna, kristāla, zelta, gobelēnu, dzintara biezoknis. Uz sienām, pie griestiem, uz grīdas. Plūstošas, it kā sieviešu augumu ēnu mestas viļņaini apaļīgas līnijas. Zaigojošu lustru ķekari, aicinošas vāļas, zviļņi un kāršu galdiņi ar pave-

dinoši ielīkušām kājām. Pikanto pārmērību, atgrožotas izšķērdības azartu vēsturnieki nosauks par rokoko stilu, bet uztrauktā baronese vienīgi jūt, ka no pazīstamās baroka valstības nonākusi citā – brīnumu rēgotā pasaulē.

Keizariene stāv zāles viducī; sieviete gados ar bieziem vaigiem, mīkstā pakaklē iegrimušu vīrišķīgu zodu, vīpsnīgu virslūpu un vēsi zilām, pētošām acīm, ģērbusies pasvītroti vienkāršā bordo krāsas muarē tērpā. Baumas, ka parūkas vairs nenēsā, būs vien patiesas. Katrīnai bagātīgos skrūļos sakumuroti pašas mati. Kņazam Potjomkinam parūka ir, bet neredzēti gluda, tikai pie ausīm savirpināta skrullī. Potjomkina tuklā seja komis-ka, plaši, kā ar ogli iezīmēti uzacu loki virs kopā sabīdītiem redzokļiem, garš, puļķim līdzīgs deguns ar strupu galu. Viena acs pārsieta ar melnu lenti. Augumā ducīgs, līdzās keizarienei kņazs tomēr izskatās tāds kā sarāvies. Treknās muguras kūkumā gan iezīmējas modrība, liekas, viņš līdzīgi kaķim peles dēļ jebkuru brīdi gatavs lēcienam.

Pārējos baronese Brīgena nemaz neievēro. Varbūt kādreiz viņa stāvēs Dieva Tā Kunga priekšā – lai nu tā būtu –, bet par to var arī šaubīties. Pašlaik trīs soļus no viņas stāv keizariene un slavenais kņazs Potjomkins, un tā ir īstenība!

Pēc sasveicināšanās ķeizariene aicina blakus telpā – salonā pie iekurta kamīna. Pieņemšanas rituāls redzami atvirzās no kārtības, kādu Valt-raute ievērojusi pat mazāk prominentā sabiedrībā. Potjomkins iezveļas krēslā un tūdaļ aizkūpina garu holandiešu pīpi, grāfs Kaliostro ar plašu žestu izņem no vestes kabatas šņaucamtabakas dozi.

– Spītība ir slikta padomniece. Spītējot zviedriem, Pēteris galvaspilsētu uzcēla vietā, kur ziemā viss sasalst, bet vasarā sapel. Laba vieta Krievijas galvaspilsētai būtu Rīga, – saka ķeizariene un, tikpat vienkārši kā tērzējot ar tuviniekiem dārza lapenē, pievēršas grāfam Kaliostro. – Kā jums liekas, vai Anglija pieteiks karu Holandai?

– Noteikti. – Kofta atbild ar izaicinošu nevērību. Un tikai pēc mirkļa piebilst, – Jūsu Majestāte...

– Vai droši?

– Vairāk nekā droši.

– Angļu blokāde amerikāņus nožņaus?

– Nenožņaus.

– Vai to var paredzēt?

– Var. Un Krievija dabūs siltos dienvīdus.

– Redz, nu, Matuška! Un jūs vēl šaubāties! – iesaucas Potjomkins, sēdekļī izbīdīdamies galvas tiesu garāks.

– Nē, Grigorij Aleksandrič, es nešaubos. Es tikai gribu, lai jums un armijai siltajās zemēs nekļūtu karsti... – Ķeizariene toni nemaina.

Valtraute pūlas saprast, par ko ir runa. Ar viņas misiju tam sakara noteikti nav. Ejot garām kāršu galdiem, viņa vienmēr ar neizpratni klausījies izsaučienos “pīķis trumpā!”, “ņemu augšā!”, “spēlējiet ārā!”. Šeit ne mazāk tukši viņas ausīm skan frāzes “noslēgt mieru ar Zviedriju”, “lorda Sauthemptona opozīcija”, “Bomaršē idejas”. Ķeizarienei un kņazam Potjomkinam spēle acīmredzot ir pazīstama un iet pie sirds.

Savādi, ka spēlē nepiedalās Jelāgins. Iespaidis tāds, ka ķeizariene viņu neredz. Jelāgins savu klātbūtni arī necenšas atgādināt. Sastindzis šķībi uz vienu pusi, sēž, resno augumu iespraudis krēslā kā apdrāztu sveci pamazā svečturī.

Sabas ķēniņiene arī sarunās nepiedalās. Tomēr ārpus spēles viņa nav. Lorencai uz pleca tup baltais balodis un, ap rokas dilbu apvijies, snauž zalktis Homērs. Laiku pa laikam vai nu balodis vai zalktis spēji sarosās, piesaistot apkārtējo uzmanību. Tā vien gribas domāt, ka tas nenotiek bez Lorenčas vai Kaliostro ziņas.

Piepeši Valtrauti skar it kā caurvēja vēsma. Sajutusi Kaliostro skatienu, viņa saprot, ka

notikušais bijis ievads svarīgākajam, kas tagad nāks. Gluži kā meitenes gados baronese jūt vaigos iesitamies karstu tvīkumu. Tāpat kā meitenes gados tvīkums no vaigiem slīd lejā gar kaklu līdz nieburam un aizrauj elpu.

– Ja atļauts jautāt, ko dara mesjē Didro? – Valtraute kā no tāluma dzird Kaliostro balsi.

– Mesjē Didro ir mūsu bibliotekārs un joprojām Sanktpēterburgā. Pēdējā laikā viņam ķibellējas veselība. – Var just, ka ķeizarienei temats nav īpaši tīkams.

– Kad mesjē Didro Parīzē radās grūtības ar Franču Lielās enciklopēdijas izdošanu, jūs izdevumu ņemāt savā aizgādībā. Jūs pat meklējāt iespējas to iespiest Rīgā...

– Tāda vajadzība neradās.

– Eiropas gaišākie prāti jūsu atsaucību novērtēja. Tas bija iespaidīgs žests – no trūkumā nonākušā Didro nopirkt viņa bibliotēku un pašu atsaukt uz Sanktpēterburgu. Kas bija pamatā tādai rīcībai?... Jūsu Majestāte?

– Interessants jautājums, – ķeizariene uzsvērti vienaldzīgi parausta nedaudz sakumpušos plecus.

– Tas nav jautājums... Jūsu Majestāte. Atbildi es zinu. Ar enciklopēdijas palīdzību jūs gribējāt francūžiem apmainīt galvas.

Uz mirkli ķeizarienes skatiens iestingst pārsteigumā, ko tūdaļ pat samaļ vēso acu ironijas dzirnakmeņi.

– Tēlaini teikts.

– Patiesi teikts.

– Neiebilstu. Progresēt nozīmē mainīties.

– Es jums piedāvāju jaunu iespēju...

– Izdot enciklopēdiju?

– Apmainīt galvas.

– Ha, ha. Jūsu *emploi**, kā redzams, ir plašs. Atkal literāras iespējas?

– Nē, ķirurgijas. Atļaušos nelielu piemēru. Pirms dažiem gadiem Pugačovam Maskavā nācās šķirties no galvas. Sods bija pelnīts, taču barbarisks, un ne jau visi gavilēja. Vai izdevīgāk nebūtu bijis Pugačovam uzlikt citu galvu? Dumpīgo aizstāt ar uzticamu. Stādieties priekšā – viņš kļūst par paklausīgu pavalstnieku un dodas cīnīties pret turkiem. Zaldāti viņa vadībā iet caur uguni un ūdeni!

Ķeizarienes lūpās iekniebtais smaids spīd kā nagla knaiblēs. Katrīna pūlas dzirdēto izsvērt un novērtēt. Ar Pugačovu, šo pretīgo tipu, saistītais notikums ir nepatīkams.

* *Emploi* (franču val.) – darbalauks, pienākumu apjoms.

– Vai jums zināms gadījums, kad galva apmainīta?

– Galva un citas ķermeņa daļas. Pēc vajadzības.

– Dīvains joks.

– It nemaz! – Grāfs ar plašu rokas vēzienu pamāj uz Valtrautes pusi. – Lūk, jūsu priekšā baronese fon Brīgena, augstdzimušo Līvenu radniece. Viņas vīrs barons Eberhards fon Brīgens, lielkņaza Konstantīna kirasieru reģimentes adjutants, pazaudēja galvu varonīgā cīņā pret turkiem. Kopā ar pleciem un krūtīm. Ķermeņa apakšdaļas savienojums ar tās pašas reģimentes kapteiņa brīvkunga fon Ulstes ķermeņa augšdaļu funkcionē normāli. Baronese trešo mēnesi gaida dzimtas turpinājumu...

Valtraute nesaprot, kas jādara. Ķeizarienes leduszilās acis raugās viņā ar spīvu vērību. Katram gadījumam Valtraute pieceļas, noliecas zemā reveransā un atkal apsēžas.

– No valstiskā viedokļa iespējas dažādas, – Koftas balss kāpj pa jūsmības kāpnēm, – galma aprindu gara spēju uzlabošana, ar slavas leģendām pušķotu ģenerāļu atjaunošana, zemāko kārtu jaunekļu un vīru aplaimošana ar apdeldētām, tomēr titulētām galvām! Būtu sperts solis pretī

humānās izlīdzināšanās mērķim, ko cildina mūsu Apgaismotā gadsimta tālredzīgākie gari.

Grāfs Kaliostro runu grib izpušķot vēl ar citiem piemēriem, bet ķeizariene neieciētiģi viņu apstādina. Iespējams, ka, klausoties grāfa vārdos, viņa domā to pašu, ko Valtraute – *lieber Gott*, kas būtu noticis, ja Katrīnas precētā stulbeņa Pētera III nožēlojamo smadzeņpodu savulaik apmainītu pret jaudīgāku. Visticamāk, nogalēta tad būtu Katrīna, bet Pēteris III, dzīvs un nelietīģs, sēdētu tronī ar Ļizu Voroncovu kā precētu sievu pie sāniem. Tas nu būtu debešķīģi!

– Mūsu valstī notiek pārsteidzoģas lietas, bet mums par to nav ziģots! Grigorij Aleksandrič, varbūt jums kas zināms?

– Pirmā dzirdēģšana! Pirmā dzirdēģšana!

Beidzot ķeizarienei ir iemesls pamanīt Jelāģinu.

– Jūs, grāģ Jelāģin, arī neko nezināt? Cilvēces uzlaboģanas lietas smarģo pēc jūsu dārģiģa. Es nebrīnģtos, ja jūs izlemtu, kāda galva katram nēsāģama...

Grāģa Jelāģina elpa skaģi sģerkst kā apģuruģa zāģģera ņurpu turpu vilkts zāģģis. Viģģģ pielec stāvus ar tuklo plaukstu pie sirds.

– Lielā Gudrā Tēģzemes Māte! Brīvmūrnieki

ir jūsu uzticamākie pavalstnieki. Filozofiski mēs atbalstām cilvēku brālību, gara gaismu un kopu labumu. Taču ja runa par ķirurgiju...

Šajā mirklī grāfs Kaliostro kā pārdrošs karā-tavu putns, kā nekaunīgs etiķetes noliedzējs vīzīgi nokrekšķinās, pārtrauc Jelāginu ar izsaucienu *à propos** un vienā mierā turpina.

– ...Jūsu Majestāte, esmu ieradies šo lietu nokārtot. Jā, jautājumu turējām slepenībā. Majestātei zināms, cik viegli rodas baumas un cik kaitīgas var būt sekas. Tagad, jā, kad uzkrāta pieredze...

Ķeizarienes rokas mājiens cērt kā zobens. No tik apņēmīga žesta apraujas pat Lielais Kofta.

– Mēs gribam zināt, kas to pieredzi uzkrājis!

– Šis cilvēks Sanktpēterburgā nav svešinieks. – Koftas lietišķajā atbildē ieskanas pat aizvainojums. Dusmoties uz ķeizarieni viņš tomēr negrib. Nē, viņš ir augstsirdīgs, viņš sīkumiem stāv pāri. – Runa ir par lielķnaza Konstantīna reģimentes ķirurgu Almastafu Gibranu.

– Viņu mēs šeit neredzam!

– Jā... Jūsu Majestāte! Reģimente devusies Melnās jūras virzienā.

– Vēl kāds jaunums! – Ķeizariene sasiit plauk-

* *À propos* (franču val.) – starp citu.

stas un nedaudz pārspīlētā izbrīnā sarauc pieri.
– Grigorij Aleksandrič, karaspēka pulcēšanas pavēli mēs neesam devuši.

– Tiesa, tiesa, Matuška. Pavēles nav. Bet kad iet gulēt uz šķūņaugšas un līdzās vietas klāj meitas, laikus atpogāt kādu pogu nav par grēku.

– Kņaz Potjomkin! Jūs neesat uz šķūņaugšas!

– Vainīgs, Matuška. Pasapņoju...

– Mēs šeit neredzam arī to... – ķeizariene saminstinās, – to... salikteni. Ar jauno galvu.

– Par galvu vien nevar runāt. Vienas personas galva, otras apakšdaļa.

– Vienalga! Šo personu mēs šeit neredzam.

– Tieši tā... Jūsu Majestāte. – Grāfs Kaliostro nav samulsināms. Viņš runā pašapzinīgi un gandrīz vai tādā tonī, it kā sarunas virzītājs būtu viņš, nevis ķeizariene. – Jūsu pieminētais saliktenis atsācis dienestu kirasieru reģimentē. Jādomā, arī viņš atrodas turpat, kur ķirurgs Gibrans, – Krimas tuvumā. Ar Jūsu Majestātes pavēli viņu ierašanās Sanktpēterburgā būtu pāris nedēļu jautājums. Gibrana priekšā Pitagors un Ņūtons ar saviem atklājumiem nobālēs.

Ķeizarienes sejā no smaida vairs ne miņas. Pilnīgās lūpas cieti novilkušās kā taurētājam, pūšot trompeti.

– Mēs saprotam jūsu sajūsmu. Mēs ieteiktu saprast mūsu atbildību. Pirms aptumšot Pitagoru un Ņūtonu, scepteris un kronis uzliek pienākumu visu apdomāt.

Kad tas ir pateikts, ķeizarienes ledus cietajai sejai tomēr pārskrien tāds kā vīpsnas atkusnis.

– ...un, redziet, kņazs spītīgi ieņēmis galvā kļūt par Taurijas Potjomkinu. Ja viņš Krimā sāks karu, būs vajadzīgi gan karotāji, gan ķirurgi.

– Jūsu spēks un jūsu griba... Majestāt! Eiropas labvēlību jūs ieguvāt, aicinot mesjē Didro uz Krieviju. Varbūt jums labpatiktos līdzīgu atzinumu iegūt, ļaujot mesjē Gibranam izbraukt no Krievijas uz Franciju?

Šķiet, ķeizariene un Lielais Kofta izcīna cīniņu. Abi sasprindzināti līdz trīsām. Salonā iestājies novilkts klusums. Kuldams spārnus, gaisā uzšaujas Sabas ķēniņienes baltais balodis. Ķeizariene dzird aprautu iekliedzienu un, galvu pagriežusi, redz, ka nedabīgi bālā baronese fon Brīgena noslīd no zeltītā krēsla uz paklāja. Piesteidzas Kaliostro un paceļ viņu uz rokām. Izskatās, ka tas viņam veicas brīnum viegli, it kā Brīgenai nebūtu svara. Bet baronese pie grāfa krūtīm kļūst aizvien mazāka un mazāka, līdz atgādina sīku meitenīti, kas aizmigusi tēva rokās.

– Es ceru, Majestāte mani atvainos!

Grāfs Kaliostro zemā reveransā ar plaši atplestām rokām paklanās pret ķeizarieni. Meitenīte kā pielipusi bez turēšanas paliek viņam pie krūtīm.

Lielais Kofta atstāj salonu. Arī pavadoņi paklanās un aiziet. Vienīgi brīvmūrnieku lielmeistars grāfs Jelāgins šaubās – groza galvu, pieceļas, apsēžas, tomēr, sēkdams un pieri slaucīdams, iziet līdz ar pārējiem. Kā prasa galma etiķete – atmu guriski, kāpjoties atpakaļ.

Ķeizariene notrīc, it kā būtu sareibusi galva.

– Grigorij Aleksandrič, kas te notika?

– Kas notika!? Nekas nenotika, Matuška. Viss kārtībā. Tu sacīji... Jūs sacījāt, ka vizīte beigusies.

– Savādi gan... Mēs redzējām ko citu... Mums tas nepatīk... Lai ierodas Gozubovs!

Salonā ienāk Slepēnās kancelejas šefs. Katrīnai II ir vājība uz diža auguma vīriem. Arī Gozubovs ir dižs vīrs, īsts Herkules astoņpadsmitā gadsimta švīta svārkos. Ar kurmja galvu.

– Klausos, Majestāte!

– Lai mums būtu zināms katrs Kaliostro solis! Uzmanīt visu komandu! Par Jelāginu būs īpaša runa.

– Tiks izpildīts!

Gozubovam ir savāda gaita. Viņš iet, paslējis zodu gaisā. Izskatās, ka smailais deguns ošņā viņam vien jūtamam smaku.

XV

Johannu uz pratināšanu vairs neizsauca. At-pakaļvērstā platleņķa skatījumā liekas, ka izskaid-rojums meklējams notikumu negaisīgajā attīstībā. Ienaidnieku apjoms auga aumaļaini. Bez tam mū-ža pieredze iemācījusi, ka notikumu pamatā ne vienmēr ir loģika. Nokrīt lidmašīna, deviņdesmit deviņi pasažieri iet bojā, viens paliek dzīvs. Vai meža ugunsgrēks tuvojas mājai, vēl drusku un dzirksteles aizkurs jumtu, bet pēkšņi mainās vējš un liesmas sviežas uz citu pusi. Kāpēc tā notiek? Grūti izskaidrojamais visos laikos ietvēries pla-šajā jēdzienā – laimējās.

Laimējās arī Muižai. Dokumentos sensenos laikos tā bija ierakstīta kā zemes īpašums, ēku atsavināšana uz lauku mājām neattiecās. Vectēva pajūgu anštalti it kā nacionalizēja, taču būtiski nekas nemainījās. No kučieru un zārku nesēju vidus izvēlēja vietējo komiteju. Baronese tāpat kā agrāk skaitījās kasiere un lietvede. Vectēvs

vairs nebija īpašnieks, bet direktora v. i. Komisariāta rīkojums pieprasīja zirgus nodot Mašīnu un zirgu iznomāšanas stacijai – jaunmodes iestādījumam, kāds desmit kilometru rādiusā nebija atrodamš. Bet cilvēki tāpat kā agrāk dzima, precējās, kristīja bērnus, mira. Līkratus vajadzēja. Joprojām atradās arī jaunie pāri, kas kāroja vizināties kariatē.

Mani un Jāni galvenokārt nodarbināja liceja pārmaiņas. Mainījās skolotāji, mainījās mācību programmas. Apkārt burbuļoja un skalojās jauni vārdi – darbaļaužu lielā uzvara, nokratītais buržuāzijas slogs, Staļina konstitūcijas saule. Vokālās orgānas pludoja ar brāzmainu, no krastiem izlauzušos straumi. Un tikai laiku pa laikam starp putojošajiem viļņiem pavīdēja pa bālai, izbiedētai slīcēja sejai. Dažiem audzēkņiem iepriekšējā naktī bija apcietināts tēvs vai vectēvs, dažiem pienācis aicinājums uz nopratināšanu. Citiem vecāki negaidot pazuduši, un nekādi neizdevās noskaidrot, kur viņi varētu atrasties.

14. jūnijā Jānim mācības licejā bija beigušās. Mums, kas gatavojāmies rudenī kļūt par “zelta strīpas kavalieriem”*, vajadzēja piedalīties

* Skolēni nēsāja formas tērpus ar atbilstošām cepurēm. Pamatskolēna cepuri apņēma sudraba svītra, vidusskolēna – zelta.

konsultācijās. Bija silts, saulains rīts. Vecajiem beļģu tramvaja vagoniem abos galos atradās vaļējas platformas, tieši kā radītas braukšanai jaukā laikā. Ticis pāri Uzvaras laukuma smiltājam un iepretim Torņakalna preču stacijai pagriezies pret Pontonu tiltu, tramvajs kādu joni skrēja līdzās automašīnai ar dīvainu kravu. Uz mantu saiņiem sēdēja ziemas mētelī ģērbies vīrietis un sieviete pelēkas trušādas kažokā ar mazu, vasarīgi pus-kailu meitenīti klēpī. Kravas kastes pakaļējā stūrī, starp ceļgaliem iespiedis durkļotu šauteni, tupēja sarkanarmietis. Skats saistīja uzmanību, taču vairāk izbrīnīja nekā satrauca. Jo – kā jau teicu – diena bija jauka un skolas laiks beidzies. Aptvert, pat aptuveni nojaust traģēdiju, kas šajā dienā risinājās Latvijā, es – tāpat kā liela latviešu daļa – nemaz nebiju spējīgs. Līdzšinējā audzināšana un mani priekšstati par likumībām, uz kurām balstās pasaule, nepieļāva domu, ka gaišā dienas laikā visu acu priekšā var notikt kaut kas tik netaisns, necilvēcisks un baigs.

Licejā skolotāji uzvedās dīvaini. No mūsu klases skolēniem apmēram trešdaļa nebija ieradusies. Neviens nezināja, vai konsultācija notiks.

Pēc nedaudz dienām mani, kā izrādījās, laikmetam neatbilstošie priekšstati saņēma jaunu, vēl

graujošāku triecienu. Kopā ar Jāni bijām aizbraukuši ciemos pie drauga uz Lībiešu salu. Iepretim Zaķusalas augšgalam Daugavas abi krasti izkaisījās romantisku nosaukumu salu arhipelāgā: Grāpju sala, Putnu sala, Jumpravsala, Zvirgzdu sala, Kazu sala, Muižas sala, Mūksala, Beņķu sala. Lībiešu salu ar Maskavas ielu savienoja mākslīgi uzbūrtais Krīdenera dambis. Atklājuši saulei pavasarīgi bālos augumus, gulšņājām peldvietā, no kuras pavērās plašs skata lauks uz Daugavu un Rīgas torņiem. Tālumā zemu pie apvāršņa iezīmējās tiltu loki. Daugavā šurpu turpu braukāja zvejnieku motorlaivas, buru laivas, airu laivas. Tvaikonīši stīvēja plostus un smagi piekrautas liel-laivas. Abos krastos un uz salām saulē dzeltēja rūpīgi nokrautas dēļu grēdas. Pāri rāmajiem ūdeņiem lidoja gateru šņākšana un staigāja treknas svaigo zāģskaidu smaržas.

Ap pusdienas laiku Katlakalna pusē virs Daugavas parādījās lidmašīnas. Izkārtājušās akurātos trijstūros, kā aviācijas svētku parādē tās lidoja jūras virzienā. Kad sāka baukšķēt zenītlielgabali un eskadriļai apkārt uzplauka balti šrapneļu mākonīši, aptvērām, ka kaut kas nav labi. Bumbu sprādzienu troksnis līdz mums neatnāca, bet viņpus tiltiem gaisā uzmutuļoja plats dūmu stabs,

ieslīpi pārsvītrodams saulainās jūnija debesis. Tik kupli varēja kvēpt vienīgi benzīna tvertnes.

Bija sācies karš.

Iela, kas veda uz aerodromu, kodīgi smirdēja pēc sprādzienu gāzēm. Rēgojās apkvēpušas bedres, stikla lauskas, sarauti vadi, no kokiem atšķelti zari. Apmetumu un dēļus izraibināja šķembu izsisti caurumi. Nogalinātie un ievainotie jau bija aizvesti. Pretī tramvaja galapunktam pie ēdnīcas kāda sieviete bija pārvērsta par asiņainu traipu uz mājas sienas. Viņas vietā tikpat labi varēju būt es vai Jānis, vectēvs vai Baronese. Cilvēka dzīvība, pret kuru jebkurš nodarījums manos priekšstatos bija bargi sodāms noziegums, tagad izrādījās laimesta zīmīte. Vai krita dzīvība vai nāve, izšķīra zīmīšu jaukšanās neredzamā laimes ratā. Prāts+liedzās to aptvert, dzīvības instinkts pieņemt, bet atsevišķa cilvēka griba vairs nenožīmēja neko.

Muiža zem bumbvedēju izklātā bumbu paklāja bija patrāpījusies daļēji. Pagalmā kā ar cirvi nocirsta gulēja divsimtgadīga liepa, aiz zirgu staļļa bumba sīkās druskās bija saberzusi siltumnīcu.

Vectēvs citēja Monteņu un kara sākumu uztvēra nesatricināmā mierā. "Lai jūs nebēgtu no dzīves un reizē no nāves, es gan vienai, gan otrai

piejaucu mazliet saldmes un mazliet kodīguma.” Viņš bija pārliecināts, ka uzlidojumi atkārtosies, un parkā meklēja vietu bunkuram. Galu galā nolēmām, ka patvertnei gluži labs būs Muižas leduspagrabs; biezs zemes kumbrs, griestu velves pamatīgi mūrētas un balstītas uz akmens stabiem. Baronese gan prātoja, ka drošākas esot senču kapenes, un lūdza turp nogādāt dažus solus, mazu galdiņu un iekaramo šūpuļtīklu.

Uzlidojumi tiešām sekoja cits citam, galvenokārt naktīs. Daudzbalsīgais trauksmes sirēnu koris nodziedāja gaudulīgu bērzu dziesmu, tad krita bumbas. Lecot laukā no gultas, steigā ģērbjoties un skrienot uz pagrabu, mani kratīja drebuļi. Pats sev iestāstīju, ka vainīgs nakts vēsums, patiesībā īpašais saltums strāvoja no ģindenīgi bālo starmešu pirkstu taustītajām debesīm.

Saulaino laiku nomainīja tumšas, lietainas dienas. Tekstilfabrikas galvenā ēka, kas bija pacēlusies pāri plašai apkārtni kā diža pils, kūpēja, no izdegušiem mūriem un ķēmīgi saņurcītām metāla sijām pārvērstā drūmā pieminekli. Lidlaukā dzīvību nemanīja. Tramvaji pāris dienas vēl braukāja, tad nozuda. Runāja, ka Pontonu tilts satiksmei slēgts, pāri laižot vienīgi nelielas gājēju grupiņas bruņu mašīnas pavadībā.

Uz pleciem uzmetusi rūtainu skotu pledu, Baronese sēdēja parastajā vietā pie tālruņa un smēķēja papirosu pēc papirosa. Bezdarbības mocītie kučieri un katafalku pavadoņi ratnīcā sita kārtis. Vectēvs paziņoja, ka dosies izlūkbraucienā, un lika iejūgt divjūga līkrafus. Atgriezies stāstīja, ka Daugavmalā izrakti ierakumi. Postēnos esot redzami izvārguši, netīri, nožēlojami cilvēki ar melnām, sakritušām sejām. Liekoties, ka viņi nesa-prot, kur atrodas un kāpēc. Vai nu pildot pavēli neatstāt vietu, vai aiz pilnīgas bezcerības dabiskās vajadzības kārtojot turpat ierakumos.

Jūnija pēdējā naktī sirēnas klusēja, zenītartilērija nešāva, vācu lidmašīnas lidoja tik zemu, ka uz melnajiem spārniem varēja saredzēt baltos krustus. Laiku pa laikam gaisu satricināja gari, dobji grandieni, kaut ko spridzināja.

No rīta ar divriteni atbrauca kučieris, kas dzīvoja Jūrmalas gatvē, un pavēstīja, ka Pārdaugava esot vāciešu rokās. Vectēvs izkrāva malkas grēdā paslēpto radioaparātu. Mēs vēl dabūjām dzirdēt izskaņas frāzi: "...tur laimē diet, mūs' Latvijā!"

– Reitera koris, – vectēvs sacīja, – sešbalsīgi... Ieklausieties, kāda toņu tīrība!

Pelēkie mākoņi bija izgaisuši gluži kā nakšu murgainais slogs. Viegļajās, vasarīgi zilajās de-

besīs spīdēja saule, pūta silts vējiņš. Nākamajā dienā ap pusdienas laiku abi ar Jāni pie Zunda steķiem iekāpām kuģītī un laidām pāri Daugavai uz centru. Visos tiltos bija izspridzināti posmi. Pilsēta, īpaši Iekšrīga, izrādījās smagi cietusi. Brīvības piemineklim abās pusēs nupat kā ieraktos mastos plīvoja sarkanbaltsarkanie karogi. Pieminekļa pakāje apkrauta ziediem. Atkal stāvēja godasardze. Ļaudis nāca, smējās, raudāja, apkampās. Arī mani saņēma nepazīstama pacilātība, kas varbūt pielipa no apkārtējiem, varbūt radās no sajūtas, ka viss, ko vēroju un pārdzīvoju, man ir liels atklājums. It kā es iepriekš nebūtu redzējis ne Brīvības pieminekli, ne sarkanbaltsarkanos karogus, ne ļaudis ar ziediem. Bet arī zināmais atklājās citādā gaismā, jo nekas vairs nebija pa vecam. Un tāpat kā Rīga, ko redzēju, uztvēru un sajutu, nebija man pazīstamā Rīga, bet jauna, pavisam cita, jaunu un citu apjautu arī pats sevi.

Jāni ziņkāroja vācu tehnika – sajūgtie pretaviācijas lielgabaliņi, uz motocikliem uzstādītie ložmetēji. Viņš prasīja, vai karš beidzies. Sacīju, ka nē, taču redzamais ne visai saistījās ar priekšstatiem par karu.

Bulvāros un parkos bezbēdīgā vaļībā pastaiģājās eleganti vācu karakungi, ordeņoti, gredzenoti,

ar briežādas cimdiem sauļā. Šur tur pazibēja pa mūsu armijas virsniekam vai instruktoram. Atkal bija izniruši iznesīgi vietējie kungi, par greznām dāmām nerunājot. Starp drupām un gruvešiem, kas oda pēc gruzduma un dūmiem, sēdēja mākslinieki vācu armijas drēbēs – akvarelēja, gleznoja, ņirbināja pastelus. Pašapzinīgie, atraisītie eiropieši krasi atšķīrās no apviļātajiem, saņurcītajiem bara ļaudīm, kas nule kā Rīgu bija atstājuši. Ienācis kafejnīcā, vācu virsnieks nevērīgā elegancē pasvieda garderobistam cepuri un smago vidusjostu ar šaujāmriku makstī. Smaržoja aromātiskas cigaretes, karavīri, soļodami ierindā, draiski svilpoja. Spožumā un gaismā kā sīkas ēniņas, kam varbūt pat nebija vērts pievērst uzmanību, acs šur tur saskatīja ar izgaisušo vakardienu saistītus krēslojumus. Apbruņoti vīri pa ielu nez uz kurieni dzina kaut kādus ļaudis. Aiz steigā uzvilktiem dzeloņstieplu žogiem nīka karagūstekņi. Netīri, novārguši. Iespējams, tie paši, kurus vectēvs bija redzējis ierakumos.

Trešajā naktī pēc vāciešu ienākšanas aizveda Baronesi. Pēc garas klaiņošanas pa pilsētu mēs ar Jāni gulējām tik mironīgā miegā, ka neko nedzirdējām. No rīta nesapratām, kāpēc vectēvs virtuvē pie galda sēž apakšveļā ar plecos uz mestu

pelerīnmēteli un kāpēc priekšā viņam deg lampa, ja apkārt gaiša diena.

– Pie šitās ķezas vainīgs esmu es, – saņēmis galvu rokās, vectēvs runāja nespodrā, aizkritušā balsī. – Kā es neparedzēju! Kā man tas neienāca prātā!

Vectēva stāsts bija saraustīts, nesakarīgs.

– Gestapo visbanālākajā paskatā... Ādas mēteļi, melnas hūtes... rokas kabatās... Baltvācu un švābu akcents... “Mans kungs, palūgsim bez jodelēšanas, kur ir tā žīdiete?” Pirmāk neaptvēru, par ko ir runa. Kāda žīdiete, es prasu... Tā, kas uzdodas par vācieti un grib iešmugulēties Lielvācijā... Vienam rokā papīri, skatos, kopija no vēstules, ko Johannai atsūtīja Berlīne. “Tikai nesakiet, ka frau Holendere aizbraukusi zaļumos...”

Kas tagad būs, kas notiks, vienīgā doma pārtapa iztrūcinātā jautājumā. Ar līdzīgiem minējumiem vectēvs laikam bija nokāpies visu nakti. Kad viņam kaut kas nepadevās, kad vajadzēja atzīt vājumu, viņš sirdijās. Arī šoreiz paskatījās uz mani gandrīz ar nicināšanu.

– Kas tagad būs? Mums viņa jādabū ārā! Jeb mēs esam pēdējie auni!

– Vai auns nozīmē ko sliktu? – nesaprata Jānis.

– Aunam ir ragi, auns ir kareivīgs, spītīgs, nepiekāpīgs...

Vectēvs nokremšļojās, vēl īsu mirkli domāja, tad piecēlās un nopūta lampu.

– Tiešām gan! Šoreiz mums auniem jābūt. Tieši auniem!

Viņš izskatījās drūms, taču zem savilktajām uzacīm tumsa pārmeta kūleni. It kā mēnessgaisma būtu uzmirzdzinājusi aizsalušu ezeru. It kā pelēcīgai ziemas dienai izlauzies cauri gaišums.

Vectēvs brauca, zvanīja, satikās ar Indriķi Skangalu, pakoja saiņus, rakstīja vēstules, taču Johannu sameklēt neizdevās. Es netiku vaļā no pārlicības, ka, tikpat negaidīti kā Baronese pazuda, viņa atkal atradīsies. Un sēdēs savā istabā vai kantorī pie galda. Tādi jēdzieni kā cietums, noziegums, sods manā apziņā Baroneses personai nelipa klāt. Ja viņa patlaban atradās cietumā, tas nozīmēja, ka pārpratumu agrāk vai vēlāk noskaidros.

Par cietumiem iznāca dzirdēt daudz. Avīzes un žurnāli to vien darīja, kā klāja vaļā par padzītās varas briesmu darbiem. Cietumu pagalmos no kopkapiem izraka aizvadītajā gadā nošautos. Bez zārkiem zemē gulējušo liķu attēli durstīja nervus. Gandrīz visās fotogrāfijās redzamās sejas arī

senāk bija skatītas laikrakstos un žurnālos. Pazīstamie ministri, ģenerāļi, direktori, kavalieri un filistri tagad vērās pretī ar aizblīdušām acīm, bezlūpu mutēm, melniem ložu caurumiem pierēs. Trūdēt sākušās plaukstas kā spurainas rokassprādzes apņēma dzeloņstieples, pirkstiem bija norauti nagi.

Par viduslaiku inkvizīcijai līdzīgu nežēlību, kas uzdzina šermuļus pat no gadsimtu tāluma, bija dzirdēts, bet kā minējums, kā baumas, kā apšaubāmi čuksti. Šķiriskās tīrīšanas iestādes bija darbojušās plašākai sabiedrībai noslēpti, gluži kā guldzošie kloāku tīkli, par kuriem bulvāru un ielu gludie klājumi dod nereālus priekšstatus. Tagad vāki bija vaļā, kloākas atvērtas. Dvinga rāva ciet elpu.

Vectēvs, drūms un sagrauzts, avīzes mājā vairs nenesa. Mēs ar Jāni skrējām uz kiosku paši. Katrā lapā atklājās kas jauns un pilnīgi neticams. Izsūtīto saraksti, no vagoniem izmestās atvadu vēstules, aculiecinieku stāstījumi. Vienā naktī seši simti sešdesmit lopu vagonos promvešanai uz Sibīriju no Latvijas bija sadzīti turpat piecpadsmit tūkstoši vīriešu, sieviešu un bērnu, zīdaiņus ieskaitot. Seši tūkstoši turēti ieslodzījumā, nošauti vai aizvesti uz cietumiem svešumā. Mocītavu pagrabos katrs

savām acīm varēja apskatīt elektriskos šoka aparātus, griestos iemontētos āķus, cilvēku šautuves ar grīdā iebetonētām asiņu notekrenēm.

– Vectēv, ko tu par visu to saki?

– Kas tur ko teikt. No vieniem nagiem vaļā, otros iekšā. Vienu aprakušu esam iepazīnuši, Dievs pasarg' izturēt to otru.

Paredzējumi izrādījās trāpīgi. Cerības par Latvijas valsts atjaunošanu izgaisa dažu nedēļu laikā. Vācieši runāja vienīgi par Latvijas, Lietuvas, Igaunijas un Baltkrievijas apvienoto Ostlandes apgabalu. Pulkvežleitnantu Deglavu, kas visuzstājīgāk prasīja Latvijas armijas atjaunošanu, atrada dzīvoklī ar šāviņa brūci pakaklē.

Tvarstīja bijušos miličus, komunistu iestāžu darbiniekus, skolu direktorus, aģitdziesmu dziedātājus, sarkano karogu nesējus. Par viņu likteni skaidrības nebija, bet cietumos, kā rādījās, atkal trūka vietu.

Žīdus itin visus apsūdzēja par vainīgiem. Šādi vai tādi apdraudējuma ēna krita arī uz Johannu un skāra mūs. Par dievlūdzēju pilnās sinagogas nodedzināšanu, vāciešiem ienākot Rīgā, avīzes nerakstīja. Taču tādas lietas nav noslēpjamas. Jānis staigāja kā pārakmeņojies, vectēvs pūta un plātīja rokas.

– Iedomājiet tik, Rīgā! Kur simtiem gadu tautību dēļ sakāvušies vien dzērāji pie krogus durvīm! Kā to lai debesīs saprot Blaumanis, kas “Skroderdienās” reizē ar Elīnu un Aleksi precina Zāru un Joski!

It kā ar vectēvu strīdoties, radio un avīzes pretī gāza apsūdzības. Kas palaida pasaulē komunismu? Kas bija Kārlis Markss, Roza Luksemburga, Leiba Trockis, Ļeņina māte Mirjama Blanka? Kas okupantiem skrēja pretī ar sarkanām rozēm? Kas izsūtīšanas naktī krievu zaldātiem palīdzēja atrast īstās durvis svešo ielu labirintos? Kas čekā parakstīja nāves spriedumus? Komunisti aizbēguši vai iespundēti, bet žīdi nesodīti staigā apkārt, izpērk labākos produktus un gudro jaunas sazvērestības. Lai pasaulē valdītu kārtība, jāizravē ļaunuma sakne...

Pirmāk komandantūras pavēle žīdiem lika reģistrēties. Tad aizliedza braukt ar satiksmes līdzekļiem un ieiet veikalos. Pēc laika nāca rīkojums staigāt vienīgi pa ielas braucamo daļu ar dzeltenu Dāvida zvaigzni pie apģērba. Līdz oktobra vidum Rīgas žīdiem vajadzēja pārcelties uz dzīvi geto – ar augstu dzelonstieplu žogu apjoztu rajonu Maskavas priekšpilsētā.

Sarunas par šīm pavēlēm un rīkojumiem

pārtapa par tādu kā ikdienišķu Johannas piemi-
nēšanas rituālu. Ēdienreizēs pie galda mēs ne-
skaitījām lūgšanas, kāds no mums neiztrūkstoši
izmeta – nez, kā nu klājas Johannai?

Reiz jau pavēlu vakarā Muižā ar velosipēdu
iebrauca sirma dāma, skolotāja kas skolotāja, un
iedeva Jānim avīzei noplēstu papīra strēmeli.
Baroneses rokrakstā uzšņāpts teikums vēstīja, ka
viņa no cietuma pārvietota uz “cilvēku aploku”.
Kamēr pārsteigtais Jānis meklējis vectēvu, dāma
bija nozudusi un neko vairāk uzzināt neizdevās.

Vectēvs par uzvedības kļūdu Jāni strostēja
bargā balsī, taču nespēja noslēpt prieku. Zīmīti
viņš atkal un atkal pārlasīja, deva mums, ņēma
atpakaļ un lasīja no jauna.

– Nu labi, ka skaidrība! Ka beidzot pavediena
gals!

Nākamajā rītā pie brokastgaldā vectēvs pazi-
ņoja, ka mēģinās kaut ko darīt Baroneses labā.

– Kā mēs varētu palīdzēt? – Jānis uzmeta man
jūsmīgu skatienu un tūdaļ bija gatavs visam.

– Tu šoreiz paliksi mājā. Fīrers gan paziņojis,
ka japāņi ir Āzijas ārieši, tomēr pret tonētām ādām
vāciešos iestrādāts mentāls bloks.

– Bet es? – Vaigos iesitās neērta kvēle. Ikviens
gadījums, kas skāra manu un Jāņa fizisko at-

šķirību, radīja iekšēju pretestību, pat ko līdzīgu kaunam.

– Tu nāksi līdzī kā lietisks pierādījums. Tu esi āriskuma apliecība ar trijiem zieģeļiem.

Es sapratu, zieģeļi ir mani blondie mati. Liceja pirmajās klasēs tiku dēvēts par Sviestiņu.

Vectēvs deva rīkojumu piebraukt vaļējo divjūga karieti, ko nez kāpēc sauca par muižkunga vāģiem. Kaut laiks turējās pavēss, pelerīnmēteļi viņš nesa uz rokas. Mugurā bija ketaveja ar apaļajiem stūriem, kājās svītrainās vizītbikses. Cietinātā krekla saslieto apkakli apņēma tumša kaklasaite. Atstumts pakausī, šiki tupēja zīda cilindrs.

Kā īsti sauca iestādi, uz kuru braucām, diemžēl izgaisis no prāta. Vācu iestāžu nosaukumi bija gari un sarežģīti. Tā atradās Iekšrīgā, brīvvalsts pēdējos gados uzceltā ministrijas ēkā. Vectēvs apgalvoja, ka augstākas civiltādes par šo Latvijā neesot. Kungu, pie kura vectēvs pieprasīja vizīti “jautājumā, kas personīgi interesētu reihsmaršalu Gēringu”, sauca vai nu par Dresleru vai Drehleru. Vai uz to pusi.

Pie ārdurvīm stāvēja ar mašīnpistolēm bruņota karavīru sardze. Kungi, kas piebrauca divjūga karietē un atsaucās uz reihsmaršalu, tika viņiem

garām samērā viegli, grūtāk klājās stāvu augstāk. Tur bija cits personāls. Soļus klusināja lekni paklāji, vēdīja vaskota parketa un īstas mēbeļādas aromāts. Aiz augstajām ozolkoka durvīm murdēja klusas balsis, rāmi knābāja rakstāmmašīnas.

Vairāki ierēdņi olīvzaļos goldfazānu* mundieros ar kāškrusta karoga lenti ap piedurkni par vectēva stingrā tonī izteikto vēlmi ilgi netika gudri. Mūs abus uzmanīgi nopētījuši, viņi apspriedās, raustīja plecus un grozīja galvas. Vectēvs stāvēja cēli, ar izrieztām krūtīm un braši ierautu vēderu. Cilindrs eleganti balansēja uz elkonī saliektās kreisās rokas.

Galū galā viens no ierēdņiem aizgāja un atgriezies aicināja mūs vēl stāvu augstāk. Klusums un miers, it kā apkārt nebūtu ne dzīvas dvēseles, bija mājīgs. Tikko ienācām austrumnieku paklāja rotātā zālē ar gleznām pie sienām un marmora skulptūru uz ampīra podesta, no blakustelpas klusi kā pele iztecēja pelēka būtne, ko īsi varēja raksturot kā formā iegērbtu mūķeni. Protams, viņai bija acenes un kurpes uz zemiem papēžiem. Gandrīz bez skaņas pārmijusi dažus vārdus ar mūsu pavadoni, būtne pazuda aiz smagu portjeru maskētām

* *Goldfazāni* (no vācu val.) – zelta fazāni, tā dēvēja dzeltenzaļās uniformās tērptos vācu ierēdņus.

durvīm. Pēc laiciņa viņa atkal iznira un deva zīmi sekot.

Pirmais, ko dižistabas dziļumā ievēroja acs, bija Ādolfs Hitlers. Uz priekšu pastieptās rokas žestu varēja tulkot gan kā sveicienu, gan kā aicinājumu ievērot klusumu, gan kā brīdinājumu – nenāciet klāt! Klāt, tas varēja nozīmēt zemāk redzamo rakstāmgaldū un vīru, kas stāvēja, iznācis priekšā. Tādā pašā frencī kā fīrers, ar tādu pašu Dzelzs krustu pie krūtīm, tādās pašās tumšzilās biksēs. Dīvaini, ka viņa galvas iespaidīgākā daļa bija kakls – sārta, muskuļaina kaudze, pie kuras seja likās tikai pieslieta. Blāķis beidzās ar smailu pakausi. Mati pēc augstāk novietotā parauga bija izšķirti celiņā un slīpi pāri pieri nolaisti pie kreisās uzacs. Taču disciplīnai tie īsti nepakļāvās, pakausī izveidojās tāda kā tetera sekste.

Nekavēdams laiku ar ievadu, iespējams, baidīdamies pazaudēt neticamo iespēju tikt pie vārda vispār, vectēvs kā nervozs duelants sakāmo šāva vaļā uzreiz. Manas vājās vācu valodas zināšanas ļāva sarunai sekot aptuveni. Izlobītais skanēja apmēram tā.

– ...Kad lieta nāks ausīs reihsmaršalam, dažam labam diez vai gribēsies būt savā ādā. Es pieņemu, ka fīrera vietnieka vājība turēt svētu savas pirmās

sievas, nelaiķes zviedrietes, piemiņu, jums zināma. Karinhallas pils, tuvās attiecības ar Birgeru Dalerusu, un tā tālāk, un tā tālāk. Birgeram Dalerusam – es brīnos, ka padomnieki jums to nav darījuši zināmu – divdesmitajos gados Rīgā, Zviedrijas sūtniecībā strādāja tuvs radnieks Arne Hedbergs. Rīgā ilgāku laiku ciemojās Zāra Leandere, meitas uzvārdā – ko jums vajadzētu zināt, bet ko jūs, iespējams, nezināt – Hedberga. Kāpēc Rīgā ieradās Leandere-Hedberga? Viņa mīlēja savu veco krustmāti Hedbergu, no kuras bija ieguvusi vārdu Zāra... Kāds ir jūsu vārds, cienījamais doktor?

– Mans vārds? – resnais kakls piesarka, sekste pakausī pagrozījās uz vienu, uz otru pusi, – Johans... Un tad?

– Nu, redziet, Bībeles vārds! Johans, Johanāns, Jāņa parādīšanās grāmata, Jānis Kristītājs...

– Tas ir vācu vārds! Johans Sebastiāns Bahs. Johans Gūtenbergs...

– Runa ir par izcelsmi. Doktora Gebelsa vārds Jozefs tāpat no Bībeles. Bet vai tādēļ kāds saka, ka propagandas šefs ir žīds? Kalendārs pilns ar Bībeles vārdiem: Pēteris, Jēkabs, Ādams, Sīmanis... Marta, Zuzanna, Marija... Dažādām tautām dažādi piegājieni. Zviedri iecienījuši

Īzaku, Ābramu, Absolonu, Zāru. Tas neko ne-
nozīmē.

– Vai tad kāds saka, ka nozīmē?

– Tieši tā, cienījamais doktor leiterkomisār!
Tieši tā. Adas Zāras Hedbergas meita, šim āriskā-
jam jauneklīm par sirdssāpēm un asins apvaino-
jumu, – vectēvs ar plašu žestu norādīja uz mani,
– iespundēta geto aplokā. Kā jums tas patīk? Vis-
pirms viņai, baronesei Meklinai-Štaufai – vecās-
mātes dēļ atteica repatriācijas lūgumu uz Liel-
vāciju. Tagad...

Vietvalža kakla blāķis atgādināja nodīrāta vērša
cinkslī. Es kā lietisks āriskuma pierādījums viņu
acīmredzot pārliecināju. Uzmetis skatienu ma-
niem sviesta krāsas matiem, viņš sašūpoja smailo
pakausi.

– Interesanti...

– Interesanti līdz brīdim, kad par notikušo
uzzinās Leanderes kundze, kuras jaunākajai fil-
mai “Lielā mīla”, kā jums droši vien zināms, reihs-
maršals Badelsbergā nupat sarīkoja triumfālu
pirmizrādi. Ja lieta nonāks līdz doktoram Gebel-
sam, kura jūtība attiecībā uz visu, kas skar minētās
dīvas likteni, ir atklāts noslēpums, tad...

– Jā, jā, – resnais kakls pasteidzās piekrist, –
Leanderes kundzes filmas ir burvīgas.

– Jautājums īss un skaidrs – kas būs ar Leanderes kundzes krustmātes meitu?

Resnais kakls sastinga, tad apņēmīgi izslējās.

– Zāras Leanderes radniecī atbrīvos. Mēs izdosim rakstisku rīkojumu. Cienītais kungs, geto atrodas zem Jekelna elkoņa. Viņš lai arī meklē. Es grupenfīrera saimniecībā iekšā nemaisos.

– Paldies! – vectēvs noskaldīja un sveicienam pavicināja cilindru. – Jūs sev nodrošināt alibi. Jūs esat gudrs cilvēks. Īstais vīrs īstajā vietā. Ja būs rakstisks rīkojums, Baronesi mēs sameklēsim paši.

Vectēva pēdējos vārdus toreiz es nesapratu. *“Was ich besitze, seh wie im Weiten, / Und was verschwand, wird mir zu Wirklichkeiten.”* Tagad es zinu, ka tie ir Gētes vārdi. “Kā tālumā viss izgaist, kas man tuvu, – / tik to, ko zaudēju, es īstīguvu.”

XVI

Valtraute fon Brīgena jūt, Sanktpēterburgas galma aprindu siltie ūdeņi pret grāfu Kaliostro pārklājas ar vižņu kārtiņu. “Laimīgās vienprātības” ložas namā joprojām notiek sazināšanās ar augstākajiem spēkiem, bet viesības par godu Lie-

lajam Koftam apdziest. Retajās, ko vēl sarīko, valda piesardzīga atturība.

Valtraute jautā, vai, gaidot Gibrana ierašanos no karaspēka nometnes dienvidos, viņai katrā ziņā jāuzturas Jelāgina pilī. Varbūt viņa var pārcelties pie saviem radniekiem. Mātesmāsa gan mirusi, bet Moikas pilī garlaikojas divas viņas māsīcas. Lielais Kofta neko tādu negrib dzirdēt, darbs tagad tikai sākšoties. Pēc nedēļas, kad ar astrālās enerģijas palīdzību kņazienes Saltikovas nāvienu – zilo zīdaini – pārvērtīšu veselīgā mantiņkā, iespaids būs tāds, kā pravietim Elijam ar uguns ratiem uzbraucot debesīs. Baznīcas rīkos pateicības aizlūgumus, laukumos itāļu meistari šaus raķetes.

Grāfs ir labā garastāvoklī. Viņš esot ticis uz pēdām otram tikpat dižam ģēnīusam kā ķirurgam Gibranam. Kādā Krievijas provincē dzimtcilvēks, kalējs un pirtnieks vienā personā, izgudrojis ar tvaiku darbināmu ierīci un licis tai strādāt četrdesmit trīs dienas bez pārtraukuma. Vīru saucot Ivans Polzunovs. Ar to pašu cilvēces uzlabošana iziešot uz mehanizācijas ceļa. Francijā cilvēces labā strādājot citi ģēnīusi – doktors Giljotēns*

* Giljotēns – franču ārsts, pēc kura ieteikuma izveidota ierīce, ar ko nocērt galvu. Marats, Senžists un Robespjērs iegājuši vēsturē kā īpaši nežēlīgi un asinskāri franču revolūcijas darboņi, uz kuru sirdsapziņas tūkstošiem nevainīgu upuru.

un Arasas advokāts Robespjērs. Dzīvi darbojoties arī ārsts Marats un plaša diapazona humānists Senžists. Drīz vien atlikšot nieka sīkums – pasaules pārveidošanas plāniem iegūt Romas pāvesta protekciju. Cilvēces vēsturē sākšoties gara gaismas zelta laikmets.

– Man liekas, ka iegūt ķeizarienes atbalstu jums neizdevās, – baronese diezgan asi iebilst. Notikumu gaita nav tāda, kā gribētos. Baronese neapšaubā grāfa spējas, ne uz to pusi, bet skaidrības par turpmāko likteni viņai tomēr nav. Un kas pats ļaunākais, rādās, ka grāfam tas maz rūp. Tāpēc neapmierinātība laužas uz āru gražībā.

– Vēl nav pienācis laiks, – Lielais Kofta piever smagos, valrieksta čaulām līdzīgos plakstus. – Monarhs domā nostiprināt savu varu, gremdējot pilsoņus nabadzībā un beztiesībā, bet viņi tiek vaļā, padodamies spēcīgākas varas scepterim...

– Vai jūs to par ķeizarieni Katrīnu?

Grāfs laikam nedzird, jo mierīgi turpina.

– ...Tā nav liktenība, visu panāk prāts ar savu izvēli. Tomēr iznākums vienmēr ir tieši tāds. Vienmēr tieši tāds...

– Kāds, grāf, kāds?

Plaksti lēni paceļas, taču skatiens paliek sapņaini nepiesaistīts.

– Kad kaut ko darām, kas cits paliek nedarīts. Svarīgi, ko darām, un svarīgi, ko nedarām.

– Tad kas man jādara? Jeb ko man nevajadzētu darīt? Vai garais ceļš mērots veltīgi?

– Notiks, kam jānotiek.

– Bet varbūt var notikt drusku ātrāk?

– Ķeizariene domā, ka svarīgi iekarot siltās zemes. Patiesībā svarīgi, lai Krievija nevirzītu savus spēkus pret Prūsiju un Franciju. Nekas nav atsevišķi, viss ir kopā. Ķeizariene Katrīna, jūs, pasaules pārveidošana, ēģiptiešu ložas, cilvēces uzlabošana...

No Lielā Koftas runām Valtraute neko daudz nesaprot, bet apbrīna un uzticība plūst un plūst. Viņai rodas bažas, vai ar pārāk tiešajiem jautājumiem grāfs nav aizskarts, un baronese steidz sarunai piedot nevainīgas salona čalošanas toni, ko franči apzīmē ar mīlo vārdiņu *causerie*.

– Tos, kuri zina, mēdz saukt par zinātniekiem, – baronese draiski smaidīdama raugās Koftam acīs. – Vai jūs sevi uzskatāt par zinātnieku?

– Par zinātnieku? Kādas muļķības!

– Par pravieti? Par Dieva sūtni? Citas pasaules pārstāvi?

Grāfa biezo, melno uzacu loki pūderētājā pierē palecas. Tādu jautājumu neviens nekad nav

uzdevis. Taču grāfs ir labā garastāvoklī, jautājums amizants. Ha, ha. Interesanti!

– Ja es teiktu, ka esmu mākslinieks? – Grāfs pieņem baroneses toni.

– Es sacītu, ka brīnišķīgi. Un pajautātu, ko nozīmē būt māksliniekam?

– Spēt to, ko katrs nespēj. Spēt to, ko spēj tikai daži. Varbūt viens vienīgs cilvēks uz zemeslodes.

– Kā Leonardo da Vinči? Kā Mikelandželo?

– Tieši tā.

– Viņi abi dzīvoja vienlaicīgi, tātad nevar teikt “spēja to, ko nespēj neviens cits”.

Grāfs Kaliostro smejas ar tīksmi. Redzams, ka viņam Brīgenas joki patīk.

– Tik lieli gari savā starpā nesacenšas.

– Vai jums, grāf, ir līdzinieks?

– Pat divi, – grāfs pārspīlēti pieklusina balsi.

– Vienu sauc Mocarts, otru – Bēthovens. Mazais Ludvigs vēl gan tikai pie Saljēri mācās. Viņam ir desmit gadi...

Kņazienes Saltikovas zilā zīdaiņa dziedināšana notiek brīvmūrnieku, rozenkreiceru un iluminātu “Laimīgās vienprātības” ložas namā nelaimīgo vecāku un lūgtu viesu klātbūtnē. Priekšroka vecāka gadagājuma dāmām, kam ar dzimšanu, miršanu un ārstēšanu saistītais stāv tuvu pie sirds,

kas visu spēj izjust un novērtēt. Protams, arī pava-
doņiem, daudzpieredzējušiem kungiem, kam
dziestošā dzīvības jauda sakāpinājusi interesi par
mazbērnos un mazmazbērnos ietverto atdzim-
šanas mistēriju.

Ložas biedri grāfu Kaliostro sagaida ar sumi-
nāšanas ceremoniju. Kāpņu telpā kungi melnos
zīda apmetņos ar smailām kapucēm galvā, pacē-
luši sakrustotus zobenus, veido goda gatvi. Kopā
ar grāfu ierodas Sabas ķēniņiene, pundurīte Fulla
un astrologs Midass. Baronese fon Brīgena turas
atstatu, viņa nejūtas īsti grāfa svītai piederīga.

Namā valda tāda tumsa! Griestu lustrā nedeg
neviena svece. Ceļu rāda livrejās tērpti sulaiņi ar
sudraba svečturiem rokās. Kopā ar rēgaini izgais-
motajiem augumiem pa čīkstošajām koka kāpnēm
uz augšu virzās arī ņirboši ēnu tēli.

Garu kambarī svece deg vienīgi pie nelielā al-
tāra. Uz tā dzeltenīgi vīd galvaskauss, mūrnieka
ķelle un leņķmērs, izbāzta pūce, pergamenta rullis
un slīpēta kristāla prizma.

Kustīgo ēnu mijkrēslī dzirksteļo briljanti, blāv
parūkas, zvirczdē tērpu brokāts un ordeņu krūšu
lentes. Tad sulaiņi, ceļa rādītāji, pazūd un liel-
meistars Jelāgins no iekšpuses aizslēdz durvis.

Atskan vijīga fleitas melodija. Lielais Kofta

dodas pie altāra. Astrologs Midass pasniedz slīpētā kristāla prizmu. Sabas ķēniņiene Lorenca pamet gaisā balto balodi, kas, spārnus plītēdams, nolido loku un atkal nosēžas viņai uz pleca. Pundurīte Fulla gāzelīgā gaitā skrien uz durvīm, kas ved uz tādu kā sakristeju. Fleitas melodija pārtrūkst, liekas, apraujas arī klātesošo elpa. Klusums, izsalcis pēc atsitiena skaņas, krīt kā akmens akā.

Pēkšņi ieraudas bērns. Spalgi, satraucoši, skaļi. Dzirdama elpas gārguļošana ar gariem aizraušanās starpbrīžiem. Tikpat pēkšņi kā sākusies, raudāšana izbeidzas. Lielais Kofta, abām rokām saņēmis kristāla prizmu, pārvērstā balsī skaita nesaprotamas, maģiskas formulas. Vai nu senēģiptiešu vai Bībelē aprakstīto gudro kaldeju valodā. Redzams, ka tas prasa milzīgu piepūli. Grāfs pludo sviedros, dreb pie visām miesām, vārdiem pa vidu saspringti īd.

No sakristejas caur tumsu atpeld sulainis ar baltu nešļavu un svinīgi noliek tīstokli Lielā Koftas priekšā uz altāra. Grāfs lēni, uzmanīgi, stūri pēc stūra šķir vaļā baltās drānas, līdz audumu nūdzekļa vidū kā atlupinātas ūdensrozes sēklenīca atklājas kusls zīdainītis. Krunkains, ļengans, zils. Galva, salīdzinot ar ķermenīti, izskatās šermiņoši liela un karājas tievā, krunkainā kaklā kā no ligz-

das izkritušam vēl kailam putnelim. Mutes melnais caurums vārstās vaļā un ciet, bet skaņas nav dzirdamas.

Liels Kofta, joprojām izsaukdams noslēpumainus vārdus, paņem zilo zīdaini uz plaukstām, paceļ gaisā, nolaiž atpakaļ drānu ņudzeklī un uzmanīgi, klādams stūri pēc stūra, atkal ieslēpj vīstoklī. No tumsas izdzēstajiem griestiem nolaižas melns samta baldahīns, altāri ar balto saini un vienīgo sveci ietverot melnā, necaurredzamā pārvalkā.

Aklās tumsas mirklis ir īss. Satraukuma nostiepto klusumu noārda sulīgi blīvs gonga grāviens un paliek it kā gaisā karājoties. Vietā, kurai līdz šim neviens nav pievērsis uzmanību, garu kambara aizmugures kreisajā malā, iedegas neizskaidrojama gaisma. Izpletis kaulainās rokas, pāri sēdētāju galvām pārslīd fosforiski vīdošs skelets.

Gonga grāviens ir izdilis, skelets pazudis. Tumsa. Klātesošie griež galvas atpakaļ uz baldahīna pusi un nav kļūdījušies. Melnā samta nožogojums ceļas gaisā. Viss ir kā iepriekš. Deg svece, uz altāra balts vīstoklis. Altāra priekšā ar paceltu roku stāv Liels Kofta. Viņš pamet valdonīgu žestu. Fleita atkal maigi vītero. Kofta ar kārām, nepacietīgām kustībām loba vaļā balto saini – vienu stūri,

otru, trešo, ceturto... Un, raugi, baltā drānu mur-
skuļa vidū spirinās rožaini sārts, eņģelīgi tukls
bērnelis!

Fleita lulina, bet neviens to vairs nedzird. Garu
kambarim pārveļas vaidam līdzīga sajūsmas elsa.
Skan aizgrābti šņuksti, aplausi, bravo saucieni.
Kņaziene Saltikova, kas tādā kā pusnemaņā se-
kojusi dziedināšanai, piespiež lūpām gaisīgu,
apelsīna ziedam līdzīgu venēciešu kabatlakatiņu,
iekliež un metas pie bērna. Satver, spiež pie
krūtīm un raud prieka asaras. Kungiem krīt no
rokām spieķi. Kņaziene Volkonska ir pagībusi.

— Slēdziet vaļā durvis! — sauc kņazs. — Steidzīgi
ūdeni!

Arī Valtraute fon Brīgena raugās apkārt kā
apreibusi. Notikušo viņa uztver personiski. Ja
Lielais Kofta spēj palīdzēt kņazienei Saltikovai,
viņš tāpat palīdzēs viņai. Rīkojas vīrs, kura spējas
ar prātu nav aptveramas. Līdz trīsām viņu satrauc
jaunatklātā doma vai, pareizāk, saprašanu pār-
šķēlušais asmens, jo parastais jēdziens doma tādu
trauksmi diez vai spētu radīt — vēl jau nav zināms,
kas piedzims viņai! Ja nu viņa laiž pasaulē kaut
ko tikpat šaušalīgu kā zilais mirla ar krunkaino
ādu un garo, ļengano kaklu? Vai radījumu ar
divām galvām kā Krievijas ģerboņa ērglim? Vai

parastajā jēdzienā – būs bērns, es gaidu bērnu – ietilpināms tas, kas noticis ar viņu? Ja zilu, sačervelējušu radījumu varēja ieņemt sakramenta svētītā laulībā, ko gan var sagaidīt no pasaules uzlabošanas eksperimenta, normāla vīrieša vietā guļot ar salikteni!

Valtraute piespiež plaukstas viduklim un pirmoreiz mūžā fiziski jūt, ka ir mātes cerībās. Sa-trauktais pulss, kas silti kaļ cauri kleitas zīdam, nepieder viņai vienai. Tas jau ir arī viņa pulss, tā jaunā, kas viņā dzīvo, aizņem aizvien lielāku vietu un ar augšanas spēku pleš un spīlē viņu plašumā.

Kāpēc viņai tas ienāk prātā tikai tagad? Kāpēc savu jauno stāvokli viņa pa īstam aptver acumirkļi, kad kņaziene Saltikova prieka ekstāzē spiež pie krūtīm izdziedināto mantinieku? Jeb varbūt beidzot viņa noprot plašo atvērzienu, kas starp robežstabiem laime un nelaime ieslēpts jēdzienā bērns.

No domu drebām Valtrauti fon Brīģenu izrauj apkampiens. Durvis ir atslēgtas. Garu kambarī cits aiz cita ienāk sulaiņi ar augstu paceltiem sudraba svečturiem. Sveču tik daudz, ka pretī sitas siltums, kūstošais vasks uzvēdī medainu smaržu. Valtrautei kā naktsputnam apžilbušas acis, un

sākumā viņa nesaprot, kas ir dedzīgais skūpstītājs. Tad attopas. Aleksandra, mīļā Leksīte! Viņas tomēr ir satikušās! Bet par ko brīnīties? Jābrīnās būtu, ja Sanktpēterburgā viņa Leksīti nesatiktu. Leksīti un Natāliju.

Pēc maigajiem skūpstiem Aleksandra atkāpjas un raugās Valtrautē ar nedaudz apjukušu skatienu. Viņas ilgi nav redzējušās, pa šiem gadiem abas izmainījušās. Jūsma sprādzienu apslāpē starpā iesprūdušais svešums. Tam jātiek pāri.

Aleksandra stāsta, ka tikai šorīt iebraukusi no Gatčinas, kur pavadot vasaras sākumu. Par grāfu Kaliostro, jā, arī Valtrauti, dzirdējusi jau tur. Aleksandra vārdus izsviež tādiem kā kūļiem. Aiz satraukuma elegantās dāmas vēl itin meitenīgā seja tvīkst un gail, to nevar noslēpt pat pūdera kārtā. Vīrs lielajām, spožajām acīm augstu paceltie uzacu loki maigi izliektajai pieri tāpat kā agrāk piešķir gan mīļi izbrīnītu, gan it kā augstprātīgu izteiksmi.

— Ak, piedod, mīļā Valtraut, es tevi neesmu iepazīstinājusi ar Fjodoru Pavloviču. Kad viņu stādīja priekšā mūsu māmiņai, viņa tūdaļ gribēja zināt, no kuriem Ņikuļiniem viņš ir, no kņaziem vai no grāfiem. Bet Fjodors Pavlovičs atbildēja —

no ķīmiķiem. Fjodora Pavloviča tēvs bija Lomonosova asistents un arī Fjodors Pavlovičs Akadēmijā vada ķīmijas *branche**.

Garu kambarī ļaužu ir daudz un visi trinas tik tuvu kopā, ka Valtraute tikai tagad pamana – jaunais cilvēks garajos, tumšajos svārkos ar bizē saņemtajiem dabiskajiem matiem pavada Aleksandru. Viņi sasveicinās.

– Un vēl mums ir Aleksejs Fjodorovičs. Piecpadsmīt mārciņas smags zelta gabaliņš. Trīsarpus mēnešus vecs. Kad atbrauksi uz Moiku, tu viņu redzēsi. Mēs labprāt ņemtu tevi līdzī uzreiz.

Valtraute ilgi nedomā. Zvans pēc mēles sitiena trīc skaņās, līdz nākamā sitiena viļņojums saplūst ar iepriekšējo. Zilā zīdaiņa izdziedināšana un domas par pašas gaidāmo pēcnācēju jūtas iedricinājušas, un Aleksandras aicinājumā viņa sadzird turpinājumu tēmai “bērns”. Patiešām viņa nedomā nemaz, viņu vada neatvairāma kāre paskatīties uz mazu, veselīgu bērneli. Piekļaut sev tādu apaļu, cietmiesīgu bumbuli, sajust pie vaiga maigu, gludenu ādu, ievilkt nāsīs cilvēkmiesas pumpura smaržu. Lai atgūtu drosmi, lai sajauktajā pasaulē, kas ņirb apkārt kā ērmīgs haoss, viss nostātos savā vietā.

* *Branche* (franču val.) – nozare, specialitāte.

– Labi, mīļā, – viņa saka, – braucam!

Un beidzot atceras grāfu Kaliostro. Laikam vajadzētu pateikt, bet Lielais Kofta ir kā aplenkta pils.

Lēnām virzoties uz durvīm, Valtraute jūtas gluži kā bez svara. Līdzīgi spārnotai sēklai viņas neredzamas gaisa strāvas.

– Fjodor Pavlovič, es zinu, ka jūs Kaliostro neticat, – bilst Aleksandra. – Bet sarīkojums bija brīnišķīgs, un mēs satikām Valtrauti.

– Jā, es ļoti priecājos, – saka Valtraute.

– Par to nav runa, – Fjodors Pavlovičs vairās, iestidzis nesaderībā starp alkām aizstāvēt savus uzskatus un nevēlēšanos strīdēties ar Aleksandru, kurā joprojām līdz ausīm iemīlējies. – Mani pārsteidz dīvainā sakarība – muļķība nav iespējama bez gudrības, un gudrība pastāv, pateicoties muļķībai.

Karietē viņiem palīdz iekāpt pakalpīgi vīri tādos kā civiltērpos, tādās kā uniformās. Pēta braucējus, ielūkojas pat zem sēdekļiem. Valtraute tam nepievērš uzmanību, par krievu dīvainībām tik daudz dzirdēts.

Nākamajā dienā Aleksandra un Fjodors Pavlovičs atved Valtrauti atpakaļ uz grāfa Jelāgina pili. Aizdusas mocītais ložas lielmeistars izskatās satriekts un tik tikko spēj parunāt.

– Ak Dievs, jūs vēl neko nezināt? – grāfs spiež tuklo, gredzenoto plaukstu pie kreisajiem sāniem un svaida galvu kā zirgs dunduru laikā. – Lielais Kofta ir prom! Viņa te vairs nav! Bail pat domāt, kā tas beigsies!

– Projām? Vairs nav? Beigsies? – Valtraute izbijusies atkārtο. Mugurai pārskrien karstas tirpas. – Ko jūs runājat! Ko tas nozīmē?

– Ja kāds to īsti zinātu. Matuška ir gudra. Gozubovs pats uz savu galvu nemūžam neuzdrošinātos!

– Vai jūs, grāf, neizteiktos skaidrāk.

– Aizturēta sieviete ar slimu zīdaiņi. Runā, ka bērns nav izdziedināts, bet apmainīts.

– Kā bērnu var apmainīt?

– Gozubovs trumpjus māk skaisti izspēlēt. Un ķeizariene pievilks grožus...

Aleksandra un Fjodors Pavlovičs Valtrauti pie grāfa Jelāgina neatstāj. *Bon Esprit* mantas jau sakravājusi. Atgriešanās Moikā ir drūma, kā atgriešanās no jautrām viesībām, kas beigušās ar negaidītu nāvi. Viens uz otru skatās, bet nerunā. Dāmas ir satriektas, Fjodors Pavlovičs jūtas neērti.

Tējas laikā atbrauc Aleksandras draudzene grāfiene Volkonska ar jaunākajām baumām.

Lielais Kofta iemests Pētera Pāvila cietokšņa vieninieka kamerā. Pusnaktī, kad baznīcas tornī pulkstenis nositis divpadsmito stundu, sargi dzirdējuši atveramies smagās stieņu durvis. Skrējuši lūkot, un uz vietas apžilbinājusi it kā spilgta gaisma, it kā acīs ielaists stars. Kad redzi atguvuši, no Koftas ne vēsts. Grāfiene Volkonska bijusi klāt, kad par notikušo ziņots ķeizarienei. Valdniece grīni smīnējusi, paraustījusi plecus un noteikusi:

– Vai jums neliekas, ka tas ir sižets komēdijai?

Reizē ar Lielo Koftu izgaisusi arī Kurzemes hercoga Pētera zeltītā kariete. Otra, valstsgrāfa Mēdema, laimīgā kārtā stāvot kā stāvējusi Jelāginu ratnīcā. Baronese Valtraute fon Brīgena varot doties atceļā kaut vai rīt no rīta.

Kāpēc lai viņa Sanktpēterburgā vēl kavētos? Cik šausmīgi! Šaus-mī-gi!

XVII

Lejā pa kāpnēm vectēvs lēkšoja svilpodams un tik mundri, ka grūti bija panākt. Es tik daudz to nesaku par sevi kā par goldfazānu, kas mūs no augstā priekšnieka kabineta pavadīja līdz izejai. Pie ārdurvīm vectēvs vēl ko jautri nokliedza, pavināja cilindru. Sardzes karavīri ar mašīnpisto-

lēm uz krūtīm pārmija žiglus skatienus un katram gadījumam sveicienu atņēma – izplestās kājas ar knaušķi sacirtās kopā un knaģīgi atlēca atpakaļ sardzes brīvistājā.

– Tagad uz to italīneru izgudrojumu! – vectēvs sauca, kad abi jau sēdējām kariatē.

– Uz kurieni?

– Uz geto! Tā ir pāvesta Pāvila IV ideja. Pirmo geto ap 1550. gadu Romā ierīkoja viņš. Zini, kādā nolūkā? Lai žīdus aizsargātu.

– Ar ko gan visu nodarbojušies pāvesti!

– Kas ir, tas ir. Arī naudas lietu virzībā Vatikāna nopelni ir neapstrīdami. 1179. gadā pāvests kristīgajiem aizliedza nodarboties ar naudas maiņu un aizdošanu.

Bija vēsa, saulaina diena. No bulvāru liepām vējš plūkāja pēdējās lapas un plašiem vēzieniem kaisīja uz asfalta un kalto akmeņu bruģa. Operas priekšā, kur dūdodami un plītēdamies kādreiz čupojās baložu bari, jautās tukšums. Runāja, ka vācu karavīri baložus apēduši. Neparasti izskatījās tramvaji – vagonu logi aizkrāsoti ar biezu krāsu, tikai viducī atstāta plaukstas platuma caurskatāma svītra. Pie Brīvības pieminekļa godasardze vairs nestāvēja. Arī sarkanbaltsarkanie karogi nozuduši.

Stacijas priekšā izbraucām cauri dzelzceļa viaduktam. Zālienā pie uzbēruma gaisā paslietos snuķus slaistīja zenītlielgabali. Netālu aiz Jēzus baznīcas ielu aizšķērsoja augsts dzelonstieplu žogs. Nevaru apgalvot, bet man likās, ka vārdu, ko vectēvs izgrūda, sabiedrībā lietot nebija pieņemts. No vectēva ko tādu dzirdēju pirmo reizi.

– Nekas uz pasaules nav stulbāks par aizsprostotu ielu, – viņš nikni nobēra.

Arī tagad, pats būdams viņa gados, šai atziņai piekrītu. Patiešām, kad ielas aizsprosto mūri vai dzelonstieples, tas brīdina par saprāta samešanos.

Skatienam atklājās absurda aina. Uz ātru roku sameistarotā caurspīdīgā žoga vidū pacēlās no betona izlieti vārtu stabi. Masīvie apmēri un faktūra atgādināja žurnālos redzētos Zigrīda līnijas tanku aizsprostus. Līdzās vārtiem no nekrāsotiem, svaigi zāģētiem dēļiem sasists sardzes namiņš ar caurlaides gaiteni. Uz namiņa jumta pacēlās garš, Stīvensona lokomotīves dūmenim līdzīgs skurstenis. Varbūt ne sevišķi līdzīgs, taču tādu iespaidu radīja skurstenim piestiprinātais prožektors.

Pa geto vārtiem neviens nāves gājiens vēl nebija izvests un par žīdu vienuviet pulcēšanu minēja daždažādus ieganstus.

Rajons viņpus žoga, cik varēja vērot, ne ar ko

īpaši neatšķirās no šīs puses pilsētas daļas. Caur-
laides gaitenis strādāja kā atvērtas slūžas – cilvēki
nāca šurp un gāja projām. Grupās un pa vienam.
Tikai sejas likās neveselīgi bālas un kustības gurdi
nedrošas, kādas redz cilvēkiem slimnīcu pagal-
mos un gaitenēs.

Biju pārliecināts, ka vectēvs piebrauks ielas
malā un tālāk iesim kājām. Taču viņš vicināja baltā
cimdā tērpto roku, šmukstināja lūpas un zirgu
straujo riksi apturēja tieši vārtu priekšā, kas
nozīmēja, ka viņš grib braukt iekšā.

– Hallo! Hallo! – vectēvs sauca. – *Schneller!**

No namiņa iznāca sardzes vīrs, pēc visa sprie-
žot, policists, pablisināja acis uz karieti un iespru-
ka atpakaļ aizsegā.

– *Hallo! Schneller!* – vectēvs uzstājīgi aurēja.

Pēc laiciņa no tuvākās geto teritorijas mājas
izļodzījās vīrs un, balstīdamies uz spieķa, stīviem,
negribīgiem soļiem nāca šurp. Kādu karaspēka
daļu un kādu dienesta pakāpi viņš pārstāvēja,
nesapratu toreiz un nevaru pateikt šodien. Īsajos
stulmeņos bija ielaistas zaļa formas auduma
bikses, frenča apkakli greznoja sudraba lente. Tas
it kā liecināja, ka virsnieks viņš nebija. Vācietis

* *Schneller* (vācu val.) – ātrāk!

prasīja, kas vectēvam šeit meklējams. Vectēvs atbildēja, ka ved vēstuli no hauptkomisārleitiera Dreslera-Drehslera un viņam jārunā ar geto hauptleiterkomandantu. Balsi, kuru dzirdot, par iebildēm nevarēja būt ne runas, uzasināja kārtējais brēciens.

– *Schneller! Schneller!*

Vācietis vectēvā klausījās, ar vienas rokas pirkstiem kasīdams krokaino bruņurupuča pakli. Noklausījies pamāja ar galvu, ko vedās tulkot gan kā piekrišanu, gan kā žestā izteiktu saprotu. Un pamāja sardzes sīkmaņiem:

– *Losfahren!**

Vārtus atvēra. Mēs iebraucām geto.

Vācietis ieklumburēja sardzes namiņā, jādomā – zvanīt pa tālruni. Pēc diezgan ilgas gaidīšanas mazā, pelēkā armijas automašīnā atbrauca gumijotā lietusmētelī ģērbts vīrs. Būtu kaklā skārda pūsmēnesis, galvā bruņucepure, varētu domāt – parasts žandarms. Taču pītie uzpleči un parādes cepure liecināja par augstāku virsnieku no formācijām, kas greznojās ar nāves galvas kokardi. No automašīnas viņš neizkāpa. Ja nekustīgajā, it kā no sakaltušas līmes izgrieztajā sejā kaut kas bija lasāms, tad tā varēja būt appelējusi, mušu izrai-

* *Losfahren* (vācu val.) – valā, aiziet!

bināta augstprātība un pilnīgs intereses trūkums par redzamo.

Atspiedies ar muguru pret karieti, vectēvs tikpat vienaldzīgi baltajos cimdos tērptās rokas divos pirkstos pastiepa augstākās civilvaras papīru. Dialogs bija apmēram tāds:

– Nu, un?

– Papīrā viss pateikts! Holenderes kundzi nekavējoties atbrīvot!

– Lūdzu, man nav iebildumu.

Virsnieks runāja tik apātiski, cik apātiski vispār iespējams runāt. Bet ne ilgi. Pēc dažām sekundēm garlaikotā izteiksme uzsprāga. Sastingusī seja saņurcījās, sačervelēja un izļodzījās grimasu virknē, kas pauda naidu, nicinājumu, sašutumu un zaimus. Ne jau pret vectēvu. Arī ne pret nule pieminēto Holenderes kundzi. Pret neklātienē klātesošo Dreslera-Drehslera kungu!

– Nu lai tad pats nāk un to dāmu sameklē! Gudrelis! Bikšupakaļa! Vai viņam jēga, kas ir geto! Vai viņš saprot, ar cik tūkstošiem purnu te darīšana!

Pēc izkliegšanās iestājās klusums, ko vectēvs pārtrauca ar laipnu, gandrīz vai maigu iebildi. Likās, tā vien trūka, lai viņš nervu kamolu gumijotā mētelī apņemtū ap pleciem, appaijātu un apglaudītu kā satrakojušos puisēli.

– Runa ir par reihsmaršalam tuvu personu, tikpat kā radinieci. Netaisiet sev nepatikšanas! Ko mēs katrs jūtam, ir mūsu personīga darīšana. Dienests paliek dienests...

Virsniekam saruna acīm redzami sāka apnikt.

– Henke! – viņš iesaucās komandēt radušā balsī. – Sameklējiet to dāmu! Izdariet, kas vajadzīgs! Bez kasīšanās!

Uz rīkojuma tika uzšņāpti daži vārdi un papīrs pamests Henkem, kas palika stāvam ar vēja raus-tīto zīmi rokā kā dzelzceļnieks ar karodziņu sliežu ceļa malā. Pelēkā automašīnīte apgriezās un nozuda tikpat skubīgi kā bija ieradusies.

– Nu, – vectēvs saberzēja baltcimdotās rokas, – rīkojieties! Mums nav daudz laika.

– Tas tik ātri neies, – Henke ar spieķi urķēja ietves grumbuļaino segumu. – Izlasīt četri simti mājas grāmatu nav tas pats, kas restorānā izlasīt kara laika ēdienkarti. Un viņi jau nedzīvo pēc pie-rakstiem. Viņi tīšām jauc pēdas. Īpaši pa naktīm iet karsti. Bagātos aptīra, meklē smukas jaun-kundzes.

– Kas aptīra? Kas meklē? Vai tad šeit policijas nav?

– Tur jau tā lieta, ka ir.

– Kāda cūcība!

– Zināms, ka cūcība. Apsardzei paliek pabiras.

– Kā jūs teicāt?

– Neko nevaru solīt.

– Tādā gadījumā mēs meklēsim paši!

Bijām aizņēmuši visu ielas braucamo daļu – kariete ar abām ķēvēm, vectēvs, es un Henke. Geto ienāca vecāka gadagājuma ļaudis ar dzeltenām Dāvida zvaigznēm priekšā un uz muguras, ar kaklā pakārtām tādām kā ganu kulēm – ēdienam vai kam citam. Atnākuši līdz mums, apstājās un saspiedās pūlītī. Likās, ap viņiem izveidojās noguruma un grūtsirdības mākonis.

– Ko stāvat? Kam neejat garām? – Henke vicināja spieķi.

– Mums pavēlēts iet pa ielu.

– Nespēlējiet idiotus! Te ir geto!

Caur lielajiem vārtiem iebrauca vaļēja divvietīga sporta mašīna, tukls, dzeltens gurķis ar slīpu vējstiklu priekšā. Tāds pašbūvēts braucamrīks Rīgā bija tikai viens. Kam tas pieder, skaidrot nevajadzēja. Varēju saderēt, ka satikšanās ne Lidotājam, ne vectēvam prieku nesagādāja. Mulsināja, ka Monteki un Kapuleti* bija saskrējušies vietā, kas tikšanos darīja neizbēgamu.

* Monteki un Kapuleti – nesamierināmas ienaidnieku dzimtas Šekspīra drāmā "Romeo un Džuljeta".

Baroneses un Lidotāja konfliktā es nebiju iejaukts, un Dievs vien zināja, kāda loma tajā vectēvam. Taču kā komanda mēs nepārprotami piederējām Baroneses pusei. Ko Lidotājs dara šeit, ja Baronese viņu ar zvaigzni pierē redzējusi čekā? Spriežot pēc vārtu atvēršanas, viņš geto bija pašu cilvēks.

Vectēvs nobrauca karieti ielas malā, ļaujot dzeltenajam gurķim aizstūrēt garām. Kā par spīti viņš tikai pieripināja mašīnu tuvāk.

– Kas par lietu? Es domāju, ka maldīgus izsaukumus saņem vienīgi ugunsdzēsēji. Vai tad arī...

Lidotājam bija paradums runājot piemiegt acis. Iedegušajā sejā pie acu ārējiem kaktiņiem vēdekļveidīgi iezīmējās bālganu grumbu švīkas. Viņam varēja būt ap gadiem četrdesmit. Tumšie mati, biezās uzacis, zīmīgais deguns vērtā viņu līdzīgu itālim vai spāņietim. Vai žīdam. Bet varbūt man tas ienāca prātā tāpēc, ka bijām tādā vietā.

– Deg pa īstam, – vectēvs izvairījās, vēl neizšķīries, vai jautājums vispār pelna atbildi.

– Nu, nu?

Lidotājs pat paliecās uz vectēva pusi kā volejbola spēlētājs, gaidot pretinieka servi.

– Tā... sagadījies...

Vectēvs negribēja runāt, bet Lidotāja skatiens spieda.

– Kas tad? Es te pārzinu transportu... Benzīnu pašlaik grūtāk sameklēt nekā Sahāras tuksnesī ūdeni, – Lidotājs nerimās, it kā mums to vajadzētu zināt.

– Ērmīgs tuksnesis... ar transportu.

Viņi raudzījās viens otrā kā divi auni uz šauras laipas.

– Ja tas jūs interesē, – vectēvs piekāpās un ar plašu žestu uzsita pa zīda cilindra dibenu, – runa ir par Baronesi. Man ir papīrs, ka viņa jāatbrīvo. Atliek nieka sīkums – sameklēt adatu siena kaudzē.

Mani izbrīnīja nevis Lidotāja pārsteigums, bet tas, ka pārsteigums viņu saniknoja. Viņš saviebās, atkāpās nostāk, biezās uzacis ieskrēja pierē.

– Baronese šeit? Netaisiet jokus! Kāpēc?

– Kāpēc?... Jēzus Kristus arī būtu šeit. Par viņa tēvu debesīs neņemam teikt...

Lidotāja nobrūnējušajos vaigos sakustējās muskuļu puni. Izskatījās, ka saspringtie žokļi nokoda un tikai ar piespiešanos pārkoda.

– Jūs, kungi, nesaprotat, kur atrodaties. Te nav siena kaudze. Te ir sūdu kaudze.

Viņš lika tepat gaidīt un aizbrauca. Pēc stundas un četrdesmit septiņām minūtēm – es skatījos

pulkstenī – Lidotājs atgriezās ar vecu, apdriskātās drānās ģērbtu sievieti. Ciešāk ieskatījies, es pār-bijos – tā bija Baronese.

XVIII

Valtraute fon Brīgena no Sanktpēterburgas ir atgriezusies mājās, taču pārdzīvotais joprojām tur savā varā. Līdzīgi cilvēkam, kas pārlaidis kuģa katastrofu vai laupītāju gūstā svarojis dzīvību uz naža asmens, viņa no tā netiek vaļā. Laiks rit, attālums starp bijušo un esošo aug, bet ik pa brī- niņam vien viņa no tagadnes atkrīt pagātnē.

Kāds negods! Kāds skandāls! Valtraute nespēj noticēt, ka Kofta būtu viltnieks, darīšana ar kļūmi, ar liktenīgu neveiksmi. Ne velti viņš tik bieži atgādināja par naidīgiem spēkiem. Maza neuz- manība, acu novērsiens un – lūdzu!

Viņa nevar un nevar beigt domāt par nelaimīgo kņazienu Saltikovu. Vai sievietes sirds vispār spēj izturēt tik nežēlīgi iznīcinātas cerības? Cik viņa izskatījās laimīga ar veselīgo, eņģelītim līdzīgo puisēnu rokās! Arī viņu, Valtrauti, brīnuma spārni cēla un nesa augšup. Un tāds nežēlīgs kritiens! Kauns no ķeizarienes. Kauns no visiem cilvēkiem.

Notikumā Valtraute tieši nebija iesaistīta, tomēr atmiņās ēna kritīs arī uz viņas vārdu. “Toreiz, kad Kaliostro kopā ar baronesi fon Brīģenu...”

Aleksandra un Fjodors Pavlovičs mēģināja izturēties, it kā nekas nebūtu noticis. Tomēr attieksmē izpaudās neērts apmulsums. Galma vējš nosaka klimatu gan Versaļā, gan Potsdamā, gan Vīnē, gan Jelgavā. Sanktpēterburga nav izņēmums.

Pavisam jocīgi, bet mājās ar vientulības sarīdītu niknumu virsū metās arī šaubas par Līvenu un Hānu izcelsmi, ko Kofta sarunā pasvieda kā nenožīmīgu sīkumu. Sanktpēterburgā par to domāt vienkārši neiznāca laika. Bet tagad viņa par to nevar nedomāt. Ja Kofta gluži kā parastie mirstīgie kļūdās, kāpēc viņš nevarētu būt kļūdījies, spriežot par Līvenu un Hānu izcelšanos? Viņas senči noteikti pieder pie slavenas bruņinieku cilts ar cildenu uzdevumu, līdzīgu svētā Grāla legendā aprakstītajam par Lucifera kroņa maģisko dārgakmeni, ko karaļa Artūra karadraudze sargājusi “*Mons silvaticus*”^{*} pilī. Meitenes gados pa ausu galam ne vienreiz vien viņa bija dzirdējusi, ka cīnīties ar Baltijas pagāniem vācu bruņinieki atbraukuši pēc Krusta kariem Palestīnā. Arī šīs

^{*} *Mons silvaticus* (latīņu val.) – Pestīšanas kalns.

valodas apliecināja izcilu sākotni – bruņinieki bija senu dzimtu ideālisti.

Valtraute mēģina izdabūt kādas ziņas no baroneses Amālijas Annas. Iznākums ir bēdīgs. Eberharda māte šausmīgi izbīstas, kaulainie pirksti drudzaini vēcina mežģīņu kabatdrāniņu, it kā, šķebīgas trūdu smakas apņemts, uz māktos caurspīdīgs spoks vai vēl kas baismīgāks. Liekas, veco dāmu piemeklēs sirdslēkme, taču laimīgi viss beidzas vienīgi ar aumaļainām asarām.

– *Trautchen, schämen Sie sich!**

Nedēļas galā ierodas *onki* Joahims. Labu laiku neredzēts, miesas apmēros apaļāks. Zilzaļi sārtā seja nu jau patiešām atgādina uz pleciem uztupinātu, ar skruļļainu parūku apklātu globusu. Satikšanās prieka un augumam nepiemēroti dedzīgo kustību nogurdināts, superintendents kampj gaisu. Vaigos iegrimušo šauro acu spraudziņu draiskā ziboņa rāda, ka garastāvoklis viņam labs.

Lūk, cilvēks, kas nāk kā saukts, domā Valtraute. Lai nu kam, bet *onki* atbilde jāzina.

Viņa jau ver muti, lai apjautātos par Līvenu un Hānu dzimtu, taču atceras vīramātes dramatisko izsaucienu “Traute, kaunieties!” un saminstinās.

* *Trautchen, schämen Sie sich!* (vācu val.) – Traute, kaunieties!

Jautājums patiešām var likties neparasts – lai būtu – bet vai vēlme uzzināt patiesību apkauno? Viņa ir pārliecināta, ka *onki* Joahims Kaliostro sacīto atspēkos. Vai viņa to vēlas? Varbūt Amālijai Annai taisnība un muļķīgus jautājumus neklājas uzdot? Taču runa nav tikai par viņu, Eberhardu vai Lielo Koftu. Ir vēl kāda persona, kuras dēļ patiesība jānoskaidro. Tieši šīs personas dēļ!

– *Onki* Joahim! – Ciets skatiens vēro krusttēvu. Saņēmis rokas kā lūgšanā, viesistabas lielajā krēslā viņš zviln ar gaisā paslietu vēderu. – *Onki* Joahim, sakiet no sirds, vai taisnība, ka Līvenu un Hānu dzimtas cēlušās no šīs zemes ļaudīm?

Superintendents pie sevis kluks klepum līdzīgus smieklus. Kā bieži notiek ar vecākiem cilvēkiem, kuru acu priekšā mazuļi pārtapuši par pieaugušiem, arī Aureliusa priekšstatos Valtraute joprojām ir meitene. Nu, nobriedusi, šo to pieredzējusi, tomēr meitene. Jautājums pats par sevi nepārsteidz, pārsteidz Valtrautes griba zināt. Un notiek gluži tāpat kā reizēs, kad bērni izprašņā par vīriešu un sieviešu attiecībām, – atbildi apgrūtina nevis atbildes trūkums, bet nespēja izšķirties par vārdiem, kādos to izteikt.

Amatpersonas rūdiņums ņem virsroku, un nespējamās skaņas pārtop gludi ritošos teikumos.

– Mīļā meitiņ, priekšstati par vēsturi vispār ir nepilnīgi. Vācu kuģi te nepiestāja mežonīgu cilšu apdzīvotā krastā, un mūsu priekšteči visu nepanāca ar zobenu vien. Livonija radās intrigu spēlē starp atbraucējiem un vietējiem, kas bija nozīmīgs spēks. 1210. gadā Rīgas likteni izšķīra lībiešu karaļa Kaupo nostāšanās vācu pusē. Ar lībiešiem rēķinājās gan Roma, gan ordenis. Lībiešiem bija savi vadoņi, savi augstmaņi. Ja mēs ar viņiem nebūtu sapratušies, atbraukušos bruņiniekus iznīcinātu viens un divi. Pretī stāvēja sirdīgie kurši un organizētie zemgaļi, letgaļi, kas cīņās ar igauņiem bija uztrenējušies kā Romas gladiatori. Atrast viņu vidū sabiedrotos bija vācu vissvarīgākais uzdevums.

Izskatījās, ka Aureliuss tādā lekcijas tonī taisās runāt ilgi, bet Valtrautes sievišķīgā nepacietība garām valodām nav noskaņota.

– Jūs gribat teikt, ka Līveni un Hāni tiešām ir Kaupo pēcteči!

– Par Hāniem es nezinu, bet Līveni Livonijas iekarošanas laikā bija ordeņa vasaļi. Četrpadsmitā un piecpadsmitā gadsimtā vajadzība pēc vietējiem karotājiem gāja plašumā. Sāka lietot šaujamos. Bruņinieku nozīme mazinājās, vietā nāca dragūni, musketieri, kirasieri. Tu neko neesi dzirdējusi par leimaņiem, brīvniekiem, ķoniņiem?

Valtrautei vajadzētu būt satriektai, viņa to apzinās, taču izjūtas ir dalītas. Tas nav sarūgtinājums par lellei vēderā atrastām zāģu skaidām, tas ir riebīgs apvainojums. Viņai gribas attapties. No *onki* sacītā daudz kas nav saprotams.

– Jūs gribat teikt, ka mēs neesam vācieši?

– Nē, kāpēc tad tā. Jūs esat vācieši. Vairāk vācieši nekā tie, kuru izcelsme vāciska. Viņi ir vācieši tālab, ka vācieši ir. Tavi senči kļuvuši par vāciešiem tāpēc, ka vēlējušies vācieši būt. Apzīmējums vācietis šajā zemē visos laikos nozīmējis ne tik daudz tautību, kā kārtu. Noteicējus. Cilvēkus ar iespējām. Stingri būvētajā kārtu ēkā nupat gan parādījušās plaisas. Vainīga Rietumu jaunmodes brīvības slimība, sabiedrības uzlabošanas ideja... Pērn nomira Jānis Šteinhauers, viens no bagātākajiem zemes īpašniekiem Vidzemē un Pierīgā. Ja viņš sevi atzītu par vācieti, būtu ievēlēts par birģermeistaru. Bet viņš noalgoja vēstures maģistru, lai pierādītu, ka viņam tiesības visu sasniegt arī kā latvietim. Kurzemē vēl trakāks gadījums. Mans Sunākstes kolēģis Gothards Fridrihs Stenders, pēc izcelsmes neapšaubāms vācietis, testamentā pavēlējis savā kapakmenī iekalt – Latvis! Uz ko tas ved, es nezinu, bet bez sekām tādi gadījumi nepaliek.

– Mana māte noteikti bija vāciete! Un tēvs bija vācietis! Jūs to zināt tikpat labi kā es!

– Mīļā meitiņ, es jau teicu – tas musturis nav tik vienkāršs. – Joahims izskatās patiesi nelaimīgs. – Pēc šo zemju iekarošanas dzīve ilgi nemainījās. Vietējie maksāja vienīgi nodevas. Pirmie muižnieki radās no bruņiniekiem, kas negribēja atgriezties Vācijā. Vai viņiem visiem sievas atbrauca no Vācijas? Tāpat ķīlniekus, vietējo vadoņu dēlus, izaudzināja Vācijā un atveda atpakaļ ar kristīgo ticību krūtīs. Viņi iekļāvās virsslānī. Vidzemē un Kurzemē ir vietas, kur apvidus vārdi sakrīt ar baronu uzvārdiem. Kurš vairs pateiks, vai nosaukums cēlies no uzvārda vai uzvārds no vietvārda... Vācieša maska jau gadu simtiem ir līdzīga domino apmetnim Venēcijas karnevālā.

Onki Joahims apraujas un gaida Valtrautes iebildumus, taču sastop apjukušu, iztrūcinātu skatienu.

– Es nedomāju, ka tādi senči dotu iemeslu kaunēties. Visticamāk, tu esi patiesi augstdzimusi, kamēr dažs labs bruņinieku priekštecis taisnā ceļā nāk no lielceļu laupītājiem. Šejienes vīrieši ir spēcīgi, dzīvo garu mūžu. Vidzemē un Kurzemē dzīvo skaistas sievietes. Baltijas hibrīda paraugs ir Bīronu dāmas vai, teiksim, Alūksnes Marta, ko

ievēroja Krievijas varenākie vīri un kas kļuva par ķeizarieni Katrīnu Pirmo... Tādas tās lietas. Tādas...

Saruna ir galā. Valtrautei galvā viss sajucis, viņa nesaprot, ko vēl jautāt. Aureliuss redz, kas notiek ar Valtrauti. Sarūgtinājis, saskumdinājis mīļo meitiņu. Dievs pasarg! Viņš ir notrūcies, un atliek no puikas dienām saglabātais padoms – pēc palaidnībām jālaižas lapās.

Šķiršanās iznāk pajocīga. Viņi sēž, aizņemti katrs ar savām domām, saskatās un turpina klusēt. Beigu beigās Aureliuss raušas laukā no krēsla. Viņš gaida, vai Valtraute ko teiks, nemēģinās pierunāt palikt vai uz atvadām neizmetīs kādu joku par zīmi, ka nedusmo. Bet Valtraute nervozi tīsta rokas. Aureliuss paklanās un iet uz durvīm. Prātīgi un augstu viņš ceļ melnajās zeķēs iespīlētās resnās kājas, kas ieautas biezās kurpēs ar sudraba sprādzēm. It kā Valtraute gulētu un viņš baidītos miegu iztraucēt.

Aureliusa sagādātais satraukums ir sīkums, salīdzinot ar to, kas notiek pēc dažām dienām.

Ir spiedīgi karsts vasaras laiks. Valtraute stundām ilgi gulšņā, atlaidusies lapenē uz mīkstas segas un spilveniem. Blakus atšķirta grāmata. Astoņpadsmitā gadsimta dāmas gravīrās un gleznās

skatāmas parādes tērpā – korsešu iežņaugtas, krinolīnu zīda kaudžu apņemtiem gurniem. Arī Valtrautei patīk uzposties. Taču ne jau vasarā, dīkojot svešām acīm nepieejamos dabas stūrīšos. Pēdējā laikā dzirdētas trakas valodas par īpašiem kostīmiem peldēm gaisā un ūdenī. Jācer, zem saulesargiem, lai sejai, pleciem un rokām stari netiktu klāt. Atpūtai gan īstais tērps ir peņuārs, ko dažkārt sauc arī par gultas, friziera vai pūdermēteli.

Arī Valtrautei lapenē mugurā ir peņuārs, kas, pie kakla sasiets ar lenti, apņem viņu vaļīgi un kupli kā zvans mēli. Pēdējā laikā peņuārā viņa jūtas vislabāk. Ne tikai lielā karstuma dēļ. Žņaugties korsetēs, stīpot, cieši apkļaut viņai vairs negribas. Miesa piesaka pārvērtības. Sevi atgādina valdonīgā augšanas sajūta, līdzīgi neapstādināma spēka dzītam pumpuram viņa briest un plešas. Ir tik brīnišķīgi ļauties pilnīgai atbrīvotībai, ieklausīties dubultos sirdspukstos, kad gar jutīgo ādu tekā vēsmas. Vaļīgajās drānās viņa jūtas tādā kā pagaidu aizsegā, jo Eberharda mātei neko vēl nav teikusi. Aiz tā vienkāršā iemesla, ka nespēj izdomāt, kā vislabāk Amālija Anna saprastu, ka dzims viņas mazbērns. Nevar taču aicināt šurp to... nu, to otro, kas bez viņas vienīgais šajā lietā vēl ko var sacīt. Paliek Gibrans, tas gan. Bet aicināt šurp

Gibranu nav cerību. Un vai vispār Amālija Anna pārliccināma ar liecībām? Viņa netic, ka zemeslode griežas, ka dienvidu puslodē attiecībā pret ziemeļu puslodi cilvēki staigā ar galvu uz leju. Ak, labāk nedomāt! Valtraute jau atkal redz Eberharda mātes kaulaino pirkstu trīsas un dzird pārmetošo brēcienu: “Trauthen, kaunieties!” Kas notiks, kad bērnu vajadzēs ierakstīt baznīcas grāmatās un muižniecības matrikulā, nav ne jausmas. Nē, nedomāt, nedomāt, nedomāt!

Valtraute pieceļas un, atbalstījusi muguru pret lapenes stabu, skatās apkārt. Tas, ko Brīģenu muižā lepni dēvē par parku, patiesībā ir dižkoku birzīte ar savvaļā sakuplojušiem ceriņkrūmiem un zālājiem, kurus nepļauj, bet noēd aitas. Patlaban aitas ganās tālajā stūrī, kur krūmi retāki un skatienam atveras nogāze ar līkumoto upi apakšā. Sprogaines pa gabalu izskatās kā zālienā izkaisīti balti akmeņi. Ganu meitene pelēkos brunčos un pakulu kreklā zibina kailos stilbus, savā nodabā danco un priecīgi dzied. Valtraute nesaprot, kas viņas uzmanību tā piesaista, kāpēc sirdi saldina tik mīlīgas jausmas. Tad atskārst – mazās danco-tājas dziesma! Lokano melodiju bērniņbā dziedāja Made, kad viņas bija vienas un drīkstēja priecāties pēc patikas.

Valtraute nemana, ka sākusi dziedāt meitenei līdzī. Atmiņas par aukli pārvēršas gleznās, kas dīvaini saplūst ar īstenību. Atbrīvotas no dienišķām raizēm, no šaubu nedrošības, atmiņas peld savā atmiņu bezsvara gravitācijā.

Baronese Kornēlija, kas Valtrautei aizstāja mirušo māti, bija untumaina, nežēlīga un ar nepatīkamu smaku. No Mades vēdīja tāda kā piparmētru, vīgriežu vai biškrēsliņu dvaša. Made bija stipra, sārta, gluda, un Valtraute nekur nejutās tik labi, kā Mades kailo roku padusē. Naktī varēja pamosties no visbiedīgākā sapņa un tūdaļ iemigt, ja Made bija blakus. Maigi pirksti glaudīja galvu – “guli, guli, tagad nāks baltais sapnītis”. Made no lupatām šuva raibas lelles, kuras sauca par kunnām. Īpaši labā omā atpina garās bizes un ļāva Valtrautei sukāt ar cūkas saru kumšķi jeb susekli. Reizē ar Madi Valtraute atcerējās zilo porcelāna naktspodu. Kad Valtraute sēdēja uz tā un viņai bija grūti, Made notupās līdzās un mīlīgi apņēma ap pleciem.

Valtrautes domas var saprast. Astoņpadsmitajā gadsimtā dzīve bez naktspada nemaz nav iedomājama. Atejas tikai nupat, nupat sāk ieviesties. Versaļas pilī tādu labierīcību vēl neesot. Runā, ka Jelgavas pilī Rastrelli kaut ko tamlīdzīgu munstu-

rējot. Zemas kārtas ļaudis vienā mierā nokārtojas kūtī vai uz lauka, turpat, kur viņu mīļie lopiņi. Augstmaņi lieto podus, kurus, pārklātus ar monografētām salvetēm vai sudraba vākiem, kalpones vai sulaiņi svinīgi nēsā pa muižu un piļu gaiteniem kā sakrālu mistēriju traukus. Pat baroneses un baroni, hercogi un hercogienes steidzamākās reizēs izmanto pils pakšus un žogmales. Vienkāršāk par vienkāršu, īpaši dāmām. Krinolīni ir ērti. Veļa nav modē, un dāmām atliek vienīgi platāk nostāties. Sarunas ar biedrenēm var arī nepārtraukt, tas temperamenta un ieraduma jautājums.

Baronesei Brīgenai slaistīšanās ap stūriem nepatīk. Viņa turas pie podiem, ko kalpones atnes un aiznes. Arī tagad, gulšņājot lapenē, netālu zemē nolikts pods. Smalks Meisenes porcelāna veidojums ar krāsainu taurenīti uz vāka roktura vietā. Taču šobrīd viņa par to nedomā. Šobrīd viņu nobūrusi mazā dancotāja dziedātāja. Saule, aitas, ziedošā pļava! Brīnišķīgā pastorāle! Kairīgais dabas tuvums! Marija Antuanete bez ganu dziesmām stabules pavadījumā neiztiekot nevienu dienu.

Valtraute vēro skuķeni vadmalas brunčos, un nemierīgā sirds aprimst. Ak, kā gribētos vēlreiz būt meitenei, bez bēdām, bez atmiņām. Viņa nemaz nejūt, ka sākusi brist pļavā, kas ap lapeni

lekni sazēlusi. Valtraute redz – dancotāja apstājas, paveras apkārt, parauj brunčus uz augšu un notupstas. Valtraute skatās, skatās, sarauj uz augšu kuplo peņuāru un arī notupstas. Acu priekšā līgojas iedzeltenās vīgriezes, madaras un āboliņš. Pa smilgu dūkādama smagi rāpo kamene. Čirkstina sienāži...

Pēkšņi iezviedzas zirgs. Valtraute fon Brīgena iztrūkusies uzraujas stāvus. No pagalma puses parkā iejāj jātnieks. Jāj tuvāk, un nu jau vairs nav iespējams nepazīt. Eberhards fon Brīgens, viņas vīrs! *Lieber Gott!*

XIX

Pēc geto Johanna miesīgi atžirga ātri. Vienīgi galvas ādā saglabājās nedzīstošas kreveles. Tad viņa matus nogrieza, darbā laida dzīvsudraba smēri un kalnusauli, un kaite izbeidzās.

Tomēr tā vairs nebija iepriekšējā Baronese. Jānis apjucis nesaprata, kā viņas klātbūtnē izturēties. It kā Baronese būtu piemirsusi apgērbt kleitu un grozītos viņa priekšā apakšsvārkos.

– Zini, man tāda jušana, ka viņi tur mūsu Baronesi apmainījuši.

– Tu domā?

– Vai tad pats nemani?

Protams, pārvērtības biju ievērojis arī es. Vectēva anštalte turpināja darboties, un Baronese kā parasti ik rītu apsēdās kantora istabā pie rakstāmgalda. Taču dažkārt tālrunis zvanīja, zvanīja, bet viņa ar iestingušu skatienu urbās tikai viņai redzamā punktā. Kad klausuli pacēla kāds no mums, Baronese izskatījās pārsteigta. Laipnā lietišķībā viņa pieņēma kārtējo pasūtījumu un pēc tam mums pateicās.

– Redz, kā nesadzirdēju!

Dīvaina šķita indeve jaukt laikus. Par to, kas noticis pie krieviem, viņa runāja, it kā darīšana ar vāciešiem. Par to, kā rīkojās vācieši, – it kā tas būtu noticis krievu laikā. Ienācējus gan no austrumiem, gan no rietumiem dēvēja par stihiju, par tādu kā divkājainu himēru mutuļošanu. Gan čekisti, gan gestapovieši, gan istrebiķeļi, gan šucmaņi bija spokiem līdzīgie klabautermaņi. Pēc sena ticējuma klabautermaņi vēstīja nelaimi – uz kuģiem pieteica bojāeju, ienākšana mājā ziņoja par nāvi, rēgonība uz melna zirga pilsētā bija mēra, holēras vai spitālības klauvējiens.

Vectēvam sākumā likās, ka Baronese sievišķā nevērībā vienkārši visu jauc. Viņš centās precizēt

laiku vai klabautermaņu atšķirības, kā nu kuro reizi. Baronese mierīgi noklausījās, bet runāja savu.

– Mums tur apkārt dancoja milzīgas žurkas. Īzaks sāka žurkas barot. Vienīgā ēsma bija nosprādzis kaķis, un Īzaks to iemeta vaļējā skārda mucā. Žurkas salēca pie kaķa un vairs netika laukā. Sākumā, kamēr ēsmas pietika, žurkas izturējās draudzīgi. Kad kaķis bija apēsts, žurkas metās virsū cita citai...

– Nu pareizi! Īstens klabautermaņu paņēmiens, – apstiprināja vectēvs. – Poliju žurkas aprīja katra no savas malas. Tagad Staļins uzņemts džentlmeņu klubā.

– Un tāpēc nav žurka?

– Johanna, mīļā, vispār jau taisnība, bet kur tu to esi grābusi? Agrāk tu tā nerunāji.

– Mūžu dzīvo, mūžu mācies. Īzaks bieži atkārtoja, ka skaidrība ir izdzīvotas dzīves atkritumprodukts. Rakstīšanai trūka papīra, un viņš mūs apgādāja ar mutiskām atziņām. Memuāri varētu būt pote pret saslimšanu ar veciem maldiem. Bijušajam klabautermanim izrādījās liela pieredze.

– Kā – bijušajam?

– Jā, jā, viņš neslēpa, ka trīsdesmit astotajā gadā Ļubļankā tīrījis sabiedrību. Vajātie un vajātāji ik pa laikam apmainās vietām.

Pasaule it kā sašķēlās daļās. Laikraksti, žurnāli, radio, pat grāmatas ar statistiku, publicistiku un neapstrīdamiem dokumentiem stūma uz vienu pusi. Kad neviena valsts nelaidusi iekšā žīdu bēgļus, kas mukuši no Vācijas, Latvija daudzus pieņēmusi. Bet viņi atmaksājuši, gaudami neatkarību. No nelegālās komunistu partijas tūkstoš biedriem Latvijā gandrīz puse bijusi žīdi. Pēc krievu ienākšanas darbojušies arī čekā. Nevarēdami latviešiem atrast citu vainu, 1940. gadā vajājuši par žīda vārda lietošanu.

Baroneses stāsti un ne viens vien ikdienas piedzīvojums bīdīja pretējā virzienā. Es jutu, ka gaisā biezē tvanam līdzīga dvinga, kas pamazām skatienu padara miglainu un ausīs liek spindzēt dīvainām skaņām.

– Kāpēc es nezināju, ka žīds ir slikts vārds? – Jānis bija neapmierināts.

– Uzkurināts apvainojums, – jautājums vectēvu neuzviltāja ne mazākajā mērā. – Man domāt, viņus varētu dēvēt arī par jūdiem vai izraēliešiem. Visi šie vārdi ir ļoti seni un neviens nav izgaisināms. Valoda ir dzīva un mainās. Domā, ka ebreju vārdu pirmie lietojuši kanaānieši. Grieķu *hebraios* nozīmē viņpusējie, tie, kas dzīvo aiz upes. Pie mums viņi aiz upes nedzīvo, mēs dzī-

vojam kopā. Puikas, vai tad jūs neatminat, – Latvijā bija Žīdu teātris, žīdu biedrības, žīdu skolas. Ja vārds būtu apvainojošs, vai viņi paši to būtu valkājuši?

Mājodama mums līdzās, Baronese turpināja dzīvot geto. Interesējās par turienes notikumiem, izjautāja ļaudis, ar kuriem satikās kantorī vai sazvaniņās.

Kādu dienu, mīlīgi saņēmusi mani aiz auss, viņa teica:

– Tev ar tas jāzina. Nupat sākas. Sieviete, kas šorīt kāzām sarunāja puskarieti, errojās, ka naktī briesmīgi pārsalusi – netikusi pāri šosejai. Bruņoti sargi dzinuši uz Biķerniekiem garu, garu cilvēku rindu...

Citreiz pārbrauca vectēvs un pavēstīja, ka viņam stāstīts par bruņotu sargu dzītu sieviešu un bērnu gājienu Rumbulas virzienā. Nakts bijusi reti klusa kā jau zvaigžņotos kailsala rudeņos, un vēlāk dzirdēts tāds kā kaujas troksnis. Almastante nenocietās pielikt, ka melnajā tirgū parādījušās sudrablapsas, kotika kažoki un grezni tērpi. Apšaubāmas dāmas kā uz burvja mājienu rotājoties ar pērļu virtenēm un īstiem dārgakmeņiem.

Latviešu valodā ieviesās jauns jēdziens žīdu šāvēji, laikmeta dots sinonīms vārdam slepkava.

Uz kādām personām jēdziens attiecās un kas pamatā, pat Baronese nevarēja paskaidrot. Klīda baumas un minējumi, pretrunīgi un tik fantastiski, ka šķita neticami.

Jādomā, tieši tādā veidā gandrīz kā neapstrīdama patiesība nostiprinājās uzskats, ka žīdu šāvēju komandā ir arī Lidotājs. Es apcerēju, vai to neapstiprina arī mūsu sastapšanās pie geto. Kopīgās vakara sarunās ne Baronese, ne vectēvs par to nekad neieiminējās.

Pēdējā laikā Lidotāju Muižā redzēja reti. Droši vien viņam bija vēl cits dzīvoklis Rīgas centrā; latviešu lidotāji no lidošanas bija atstumti, un dzīvot lidlauka tuvumā vairs nebija lielas jēgas. Dēkaiņa aura, kas ap Lidotāju allaž bija plīvojusi kā melns pleds, un vectēva atzinums, ka darīšana ar cilvēku, no kura var sagaidīt visu, notikumu kūleņos nemainījās. Tāds viņš allaž bija licies – pa pusei pirāts, pa pusei Pizaro* tipa tempļa dārgumu pievācējs.

Reiz Lidotāju satiku pie operas. Vecajā aviācijas virsnieka ādas mētelī ar kabatu uz krūtīm un melnajā laiviņā ar samta malām. Atcerējies par sarkano zvaigzni, noskatīju, vai šoreiz pie cepures nebūs kāda jauna kokarde. Nē, kopš sastapšanās

* Francisko Pizaro (1478–1541) – spāņu karavīrs, Inku valsts iekarotājs.

geto nekas nebija mainījies. Varēja pieņemt, ka karalaika pieticībā viņš vienkārši novalkāja veco lidotāja apģērbu.

Svētdienās vectēva anštaltei bija karstākais darba laiks. Mode rīkot kāzas un bēres darbdienās vēl nebija ieviesusies. Varēja būt decembra vidus. Zemi klāja plāns sniedziņš. Tā kā man bija vienalga, kur rēķinu algebru un iekaļu franču gramatiku, nosēdos kantorī pie tālruņa. Mēs ar Jāni šad tad tā darījām. Baronese pateicās, uzsvieda plecos lapsādas kažociņu un aizgāja. Saules staros gaisā sijājās sidrabotas sniegpārslīņas, sīkas, sīkas kā naftalīna šķipatas. Patiesībā tieši debesu pūderēšanās piesaistīja manu uzmanību, citādi logā diez vai paskatītos.

Pēc kāda laika Baronese ienāca kantorī. Izskatījās, ka viņa ir uztraukusies.

– Vai kas noticis? – atļāvos pajautāt.

– Biju aizgājusi pie savējiem, – viņa ne pie viena tieši nevērsās, skatiens palika pie tabakas tīstoklīša, kas neiznāca un neiznāca pietiekami apaļš.

– Jā, – es sacīju, – kāpēc lai jūs pie viņiem neaizietu? Pie Bodo, Lizelotes, Ulriha.

– Nu ja.

– Un kas tad ir?

Baronese saspieda sajukušo tabakas vīstoklīti uz galda, un mūsu skatieni sastapās.

– Tagad tur ir arī meitene.

– Kāda meitene?

– Šonakt atvesta no geto.

– No geto? Kas tad viņu atvedis?

– To viņa nesaka. Un neteikšot, pat ja aiz nagiem dzīšot adatas.

Man sagura stilbi. Kapenēs... Ziemas laikā! Laime, ka sniegs plāns un apkārt nešļūkā slēpotāji. Kāds vēl uzkultos virsū.

– Jāsagaida vectēvs, – es sacīju stingri.

Vectēvs pārbrauca saguris, taču vēsts par meiteni viņu tūdaļ uzvilka. Viss, kas skāra fantāziju un nebija ikdienišķs, paša vārdiem runājot, sakratīja lietošanai. Pēc paziņojuma, ka “tas ir ļoti bīstami”, vienīgi vectēva nepazinējs varēja gaidīt atkāpšanos, neiejaukšanos, tālāk turēšanos. Patiesībā tas nozīmēja, ka viņš lietā bija iekšā ar sirdi un dvēseli.

Vectēvs pavēstīja, ka ies izlūkos viens, bet Baronese kā zinātāja neatkāpās un taisījās līdzī. Galu galā pieņēmām Jāņa ieteikumu iet visiem četriem. Ja meitene vēl būs kapenēs, viņa uzgērbs Jāņa mēтели un cepuri un atgriezīsies Muižā kopīgā bariņā. Jānis neuzkrītoši atnāks vēlāk.

Tumsa kā jau decembrī uznāca drīz. Iedomām ir brīnišķa vara. Ceļš, kas daudzkārt bija staigāts bez mazākā satraukuma, šoreiz atbalsoja ausīs katru sirdspukstu. Gājām klusēdami, rindā cits aiz cita. Baronese, vectēvs, Jānis un es. Zeme bija sasalusi. Nelielā sniega kārtiņa sajaucās ar smiltīm un aplipināja zābaku zoles. Soļi šķita smagi. Iespējams, ka vainīgas nepavisam nebija smiltis.

Blīvajā melnumā kapeņes izskatījās bezcerīgi pamestas. Atrast šeit dzīvu dvēseli likās stulba iedoma. Iztēle pretojās dzedro alu uzskatīt pat par īslaicīgu uzturēšanās vietu. Jā, iemaldīties te varēja, kā bēniņtelpā dažkārt ielido krāsains tauriņš vai no būra izsprucis kanārijputniņš.

It kā pārtvēris manas domas, vectēvs kapeņu priekšā apstājās, nogrozīja galvu un čukstēja:

– Neticu gan, ka te kāds būs.

– Pagaidiet, es parunāšu, lai viņa nesabīstas.

Dzelzs durvis vērās šņerkstēdamas. Agrāk šī skaņa man nebija likusies ne tik spalga, ne tik griezīga.

– Nebaidies...

No tumsas atsaucās vārga, bērnišķīga balss. Cilvēks, kam balss piederēja, tik briesmīgi trīcēja, ka vārdi bira raustīdamies kā vecas šujmašīnas

klaksti. Vectēvam satraukumā čukstēšana nepadevās, viņš runāja balsī, bet ar tādu kā vārdošanas pieskaņu, kas teiktajam piešķīra drošības spēku. Baronesei sagribējās smēķēt, un viņa uztina cigareti. Sērkokciņa gaismā saskatīju meitenes seju. Pareizāk, divas lielas, spožas acis.

Ducīgā meitene izrādījās pieauguša cilvēka augumā. Uz mēteļa virsū bija vēl brezenta mētelis ar kapuci, kādus apgērba laucinieki tālākos braucienos ar zirgu. Laikam jau aizprātā sajutusi, ka no mums nav jābīstas, meitene nomierinājās. Viņu vedīšot tālāk. Jā, viņai esot biskvīti, bet griboties dzert.

Pēkšņi mūs ietvēra balts staru kūlis.

– Rokas augšā! Kas te notiek?

Ar žilbinošo plaiksnājumu notikums un skaņas pārtrūka, it kā projekcijas aparātā būtu uzliesmojusi filma.

– Kas te notiek? Mēs arī to gribētu zināt! – pirmais attapās vectēvs.

Prožektora stari sašūpojās, nedaudz apgaismodami pašu gaismotāju. Durvīs stāvēja Lidotājs.

Likās, sāku dzīvot kādu no bērībā lasītajiem dēku stāstiem. Viss, kas bija dzirdēts par Lidotāja mīklainajām gaitām, ieguva sakarīgu apstiprinājumu. Viltīgi un pacietīgi viņš bija sekojis

Baronesei, lai sagaidītu īsto brīdi atriebībai par šķiņķa zagšanas kaunu. Izmanīgais sitiens līdzīgi biljarda karambolam tagad vienlaicīgi trāpīja trīs bumbas – Baronesi, mūs un vēl nelaimīgo skuķeni, kas mūsu vainas dēļ iekrita. Mēs bijām uzveduši mednieku uz pēdām.

– Ak, tie esat jūs! Nu ir gan! – Lidotājs likās ne mazāk pārsteigts kā mēs.

Cik gan dīvainas, neticamas lietas dažkārt notiek dzīvē! Salūst tērauda konstrukcijas, starp naida elsām atskan eņģeļu balsis, zalktis aizlokās ar ķēniņa kroni galvā un jaunatklāta patiesība pārslīd sejai kā vēja pūsma, tik tikko sadrebinādama skropstas.

Lidotājs nebija mums sekojis, nebija mūs pazinis, nebija šeit mūsu pēc.

Vectēvs gribēja ko teikt, bet aprāvās, noslēgdamies parastajā cienībā. Baronese alkatīgi smēķēja. Lidotājs piegāja pie meitenes.

– Tā ir Leja, – viņš sacīja. Atklāti runājot, manām ausīm drusku par saltu un lietišķu. – Viņai dažas dienas jāpadzīvo šeit.

Lidotājs, brīdi gaidījis atbildi, taču nesagaidījis, tādā pašā tonī piebilda:

– Runa ir par pāris nedēļām, kamēr radīsies iespēja viņu aizvest.

— Es domāju, lietas labāk būs apspriest mājās, — sacīja Baronese.

Spēlēdams ar Baronesi melno Pēteri vai domino, biju novērojis pilnīgu pakļaušanos mirkļa izjūtām. Šausmu sapnis pamazām noslēpās zem apziņā, tomēr neatslāba.

Mēs klusēdami pa tumsu gājām atpakaļ. Kā melni spoki, man ienāca prātā.

XX

Nē, patiešām, pārskatījusies viņa nav! Par pusdienas rēgu stundas apmānu nevar būt ne domas. No zirga nolēc Eberhards un, vīpsnīgi smaidīdams un ritmiski ar jātnieka pātadziņu plītēdams zābaka stulmu, nāk šurp. Uz mata tāds, ar kādu sastapties un atkalredzēties sapņos un ilgās Valtraute kārojusi.

...Viņa pamostas un Eberhards ir līdzās gultā; viņa atver durvis un Eberhards krīt viņas apkampienos; viņa skrien pretī karietei, no kuras izlec Eberhards...

Un te nu viņš stāv! Turklāt ar visu augšdaļu! It kā nekas nebūtu noticis. Vai varbūt uzradies cits Eberharda salikums? Ak kungs, kāpēc viņai nenāk

virsū gībonis! Šādos brīžos dāmām jāgībst. Tā būtu pieklājīga izeja. Taču viņa neticīgi turpina blenzt un uz kājām turas stingri. Prieks tomēr nav tās jūtas, kas viņu lēmē, pārsteigums, jā, pārsteigums nenoliedzami. Valtraute vai mirst aiz ziņkāres uzzināt, kas nu būs. It kā viņa stāvētu ezera krastā un vērotu piepeldam dīvainu radījumu, pazīstamu, bet arī svešu.

Kaut ko līdzīgu, šķiet, jūt Eberhards. Viņa izturēšanās tāpat ir minstīga. Pēc ilgās atšķirtības viņš neizrāda ne visplānāko maigumu, nerunājot nemaz par tuvības kāri, kas Eberharda dabai būtu raksturīgi. Viņš pat netaisās viņu kārtīgi apskaut. Ciešāk ieskatoties, augstprātīgais smaids atklājas kā sāpīga, melnholiska vaikste.

– Redzi nu, esmu atgriezies, – Eberhards (lai kam taču Eberhards, kas tad cits!), gluži klāt nepienācis, apstājas un nu jau gandrīz sirdīgi plītē ar pātadziņu stulmu.

O, viņš smalkjūtīgi respektē manu neglīžē, Valtrautei iešaujas prātā. Vaļīgajam peņuāram viņa veikli uzrauj virsū mežģīņotu zīda apmetni, bet Eberhards to nemana un atkārtō:

– Esmu atgriezies.

– Tā izskatās...

Viss kaut kā griežas šķērsām. Viņa nesaka to,

kas būtu jāsaka un ko gribētos teikt. Blakusdomas uzmācīgi šaudās pa galvu un arī vārdi rodas ačgārnī.

– Es ceru, tu nebūsi pārāk bargā tiesnese. Man nav tādu ilūziju, ka mūsu attiecības varētu būt agrākās. Pārāk daudz kas mainījies. Bet meklēt vainīgo šādās reizēs...

– Kādu vainīgo? Tu domā to ķirurgu?

– Kāpēc ķirurgu? Kāds tam sakars ar ķirurgu?

Eberhards izspiež smieklus. Viņa skatiens vairīgi staigā šurpu turpu, bēg no Valtrautes un zogas atpakaļ.

– Dažās situācijās tiešām rodas vēlēšanās pārgriezt sevi uz pusēm... Kādreiz es tev visu izstāstīšu, pašlaik gan, lūdzu, ne. Pārvilksim bijušajam stripu un sāksim no jauna.

– Vai tu liec saprast, ka viena tava puse tomēr bija šeit? Tad pasaki uzreiz, kur bija tā otra puse?

– Mīļā Valtraut, kamdēļ tu vēlies akmeni kaklā? Lieks smagums nedos labumu. Nu, ja tu uzstāj, varu pateikt – sākumā biju Dānijā, vēlāk Amerikā.

– Amerikā!

– Par ko tu brīnies? Lafajets vāca brīvprātīgos. Amerikāņi bez franču atbalsta no angļiem nemūžam netiktu vaļā.

– Bez franču atbalsta? No angļiem? Kāds tam sakars ar... ar... – Valtraute apraujas, jo neattop,

kā dažos vārdos izsakāma nojausma, kas pēkšņi pārgāžas pār domu ceļu kā milzīgs nogruvums, aizsprostojot gan gaitu uz priekšu, gan skatu atpakaļ.

– Trautī, es jau lūdzu! Lai paliek uz vēlāku laiku. Savu vainu nenoliedzu, bet stāsts pārāk garš.

Valtraute acumirkļi saprot – iejaukta sieviete. Lai cik neticami izklausītos, no šīs domas viņa ārkārtīgi satrūkstas. Nevis tālab, ka pārsteigtu Eberharda neuzticība, bet tāpēc, ka viņa aptver – ja Eberhards bijis neuzticīgs Amerikā, viņš nevar būt bijis pie viņas šeit! Tā būtu dīvaina neuzticība – bez ķermeņa apakšdaļas. Tātad bērnam, ko viņa nēsā zem sirds, ar Eberhardu nav nekāda sakara!

Tagad Valtrautei negribas vairs tālāk domāt. Eberhardam taisnība, lai paliek. Viņas saprašana kā satrūkušas krelles zib, ripo, šķīst uz visām pusēm.

– Iesim uz māju, – Valtraute saka un dzird, ka balss aplami pieplok. Lai nenodotu sevi, viņa it kā jautājoši, it kā pamudinoši ieskatās Eberhardam acīs un savelk lūpas smaidā. Eberhards dziļi nopūšas, saņem viņas pirkstus un uzspiež skūpstu. Atliecis muguru, viņš novēršas, bet Valtraute pagūst ievērot – gar Eberharda degunu saulē spīd

asaru ceļš. Ilgi nejustā tuvība uz mirkli aptumšo skatienu gluži kā ģērbšanās brīdī galvai uzmešta kleita. Viņa neko neredz, bet ķermenis nirst pazīstamajā apvalkā, pazīstamajās smaržās, ievalkātajā piegriezumā.

Būtu dabīgi, ja Eberhards viņu apkamptu. Katrā ziņā patīkamāk, nekā sākt atkal runāt. Tuvības kāre pārņem Valtrauti tik spēji, ka viņa jūt vaigos karstumu. Bet Eberhards sevi laikam ir apmierinājis, viņš apdziest un apraujas. Par viņu viņš nedomā.

— Paldies tev, — Eberhards saka. — Nebūtu slikti, ja tu ietu pirmā un sagatavotu Amāliju Annu. Mātei mana ierašanās var izrādīties smags pārsteigums.

Vienmuļi garlaicīgā muižas dzīve sagriežas virpulī, kas viņus abus uz brīdi vienu no otra atšķir, pavirza nostāk. Starpā iespiežas citi ļaudis ar citām domām un citām valodām. Valtraute par atelpu klusībā ir pateicīga. Kamēr Eberhards runājas ar māti, kamēr kalpotāji baronam gatavo vannu, kamēr pārrašanās brīnumam par godu ģimenes locekļi ēd svinīgas vakariņas, Valtraute satraukuma žurmei ļauj pierimt. Protams, raudzīties uz Eberhardu un izlikties, ka notikušais neskaitās, ka viņu attiecības atkal būs, kādas

bijušas, viņa nespēj. Taču jautājumi vairs neņem ciet elpu kā slimīgs karsonis. Viņa sarunās nepiedalās, vai tāpēc apkārt neskan valodas? Vai tāpēc dzīve nerit tālāk, ka viņa kūleņo pa gaisu kā vētras sagrābta lapa bez nojēgas, kā tikt atpakaļ uz zemes un kas notiks, kad viņa tur nokļūs. Eberhards tērzē ar māti, mazgājas, tiesā zaķa cepeti, eleganti smēķē garo holandiešu pīpi. Viņa, Valtraute, vēdina vējeri, slauka nēzdodziņā lūpas, ar ierastu žestu atļauj sulainim novākt traukus. Arī bērns, dzīvā dārglieta viņas miesas futrālī, uzvedas parasti – it kā protestējot par tumšā, neērtā mitekļa šaurību, šad tad iedunkā. Interesanti, vai Eberhards tiešām neko nav manījis? Kādreiz viņš viņas taļļai pievērsa īpašu vērību.

Pavēlā nakts stundā virpulis apgurst. Amālija Anna devusies pie miera. Pamazām izklīduši pārējie. Valtraute un Eberhards dodas uz guļamistabu. Katram gadījumam Valtraute atteikusies no *Bon Esprit* un Emmas pakalpojumiem. Kā lai zina, kas Eberhardam padomā.

Un pareizi vien ir. Eberhards netaisās pie guļamistabas durvīm atvadīties, bet nāk iekšā. Viņu atraidīt ar noguruma vai kalendāra ieganstiem būtu nenopietni. Un vai viņa to vēlas? Kas tiktu iegūts? Pie skaidrības jānonāk tik un tā.

Emma plato laulības gultu ir atklājusi. Svecēs aizdegtas. Valtraute pasper dažus soļus uz gultas pusi un apstājas. Eberhards nāk aiz viņas. Viņš arī apstājas, bet pa gabaliņu. Klusēdami abi stāv.

– Trautī, par ko tu domā? – Valtraute aiz muguras dzird Eberharda balsi. Tā ir balss, kādu viņa nav dzirdējusi kopš laulības pašiem sākumiem – maiga, mīļi nedroša. Viņai no pieredzes zināms, ka, dzirdot tādu balsi, nekas nav jāgudro, vienkārši jāpagriežas atpakaļ un jākrīt pastieptajās rokās.

Tieši par to jau viņa domā. Tieši par to. Bet tās ir šausmīgas domas. Tik šausmīgas, ka metas baisi, – viņa atskatās un iepriecināta – vēl vairāk – ar laimes sajūtu redz, ka aiz muguras stāv Bartolomejs Ulste!

– Ko es domāju? – Valtraute atgriežas un, protams, aiz muguras stāv Eberhards. – Es domāju, ka dienas savā ziņā līdzīgas loterijas biļetēm – vairums tukšas un tikai dažas pilnas.

– Mēs varam ieviest jaunu laika skaitīšanu un sākt no šī brīža. Tikai ar pilnām dienām.

Lēni, it kā cīnīdamies ar spēcīgu pretvēju, Eberhards sper trūkstošo tuvības soli un satver Valtrauti spēcīgā apkampienā. Bet viņa atskārst, ka arī šajā mirklī Eberharda sejai priekšā aizsedzas

Ulstes seja, un sakaunējusies ļaujas Eberharda skūpstiem ar tādu atdevīgu dedzību, ka turpinājums vairs nav viņas ziņā...

Pirmā skaidrība juteklības sajauktajā apziņā ir bērns – *lieber Gott*, vai viņš to izturēja? Ja viņam būs noticis kas ļauns, vaina kritīs tikai uz viņu, Valtrauti. Eberhardam patiesais stāvoklis, jādodomā, nerādās ne sapņos. Savādi gan, ja zem apģērba viņš neko nebūtu manījis, tad tagad, kad starpā nebija pat naktskrekla... Eberharda pirksti vienmēr bijuši tik jutīgi...

Valtraute guļ kaut kā šķērsām un ar vienu roku meklē gultas malā nokritušo segu, ar otru mēģina sataustīt, kas gan zem sēžamvietas tā spiež. Starp spilveniem un saņurcīto palagu nesaprotami iesprūdusi viņas korsete.

Eberhards ar seju uz leju, rokas izpletis, guļ gultas viņā malā, remdina aizkusušo elpu un turpina viņot. Pamest viņu tūdaļ pēc tuvības – tāds nepatīkams paradums Eberhardam piemīt. Spēji atrauties nost, gandrīz bēgšus aizbēgt. Savulaik tas Valtrauti noveda asarās. Līdz tam, kad visu, kas šādās reizēs notika, viņa ieraudzīja šerminošā, ačgārnā skatījumā. Vai Eberharda kaislīgais neprāts, viņa spēks un bieži pat rupjā varmācība liecināja par kāri piekļūt viņai tuvāk, sajust viņu

vairāk? Varbūt viņš izmisīgā cīņā rāvās projām no gurnu bezdibeņa, no viņas glāstīt kāro roku maiguma? Cīņa uz dzīvību un nāvi, iekļūstot dziļāk un bēgot ārā, atdodot dzīvības sulu un tomēr nepadodoties. Kad cīkstiņš bija galā, Eberhards ar garu nopūtu pameta viņu kā nožņaugtu pretinieku un aizvēlās uz gultas malu.

Diezgan ilgi viņi ir atšķirti, līdz viss nonāk savā vietā, un platajā laulības gultā atjaunojas tuvības cīniņa pārtrauktais pamiers. Poza, kādā viņi guļ, atgādina zārkā gulētājus. Vienīgi sega ir kopīga, ķermeņi nesaskaras. Rokas sakrustotas pār krūtīm. Uz līdzās noliktajiem spilveniem galvas ar augšup pavērstām sejām.

– Kas viņa bija? – Valtraute saprot, ka jautāt nav jēgas, ka tincināt dīda sievišķīga greizsirdība, ko izrādīt ir muļķīgi. Tomēr ziņkāre vai varbūt vēlēšanās gandarīt patmīlību ir stiprāka.

– Viņa? – Eberhards pārjautā, bet izskatās, ka skaņas rodas pašas no sevis, jo lūpas nekustas.
– Dienesta biedra sieva.

– Un viņa tur, Amerikā, palika viena?

Tumsā noskan aprauti Eberharda smieklī.

– Amerikā baltās sievietes vienas nepaliek. Par viņu tu nebaidies. Viņa droši vien ir jau kāda plantatora vai ģenerāļa kundze.

– Šausmīga zeme!

– Iespēju zeme.

– Bet tu tur nepaliki.

– Nē, nepaliku. Es esmu muižnieks. Agrāk es nesapratu, ko nozīmē būt muižniekam. Tagad saprotu. Runa nav par titulu. Karaļi padodas pārstādīšanai, muižnieki ne. Amerikā es varēju kļūt par miljonāru, milzīgu zemju īpašnieku. Bet kā muižniekam man tur nāktos iznīkt. Man cits nekas neatlika, kā atgriezties pie tā, kas mani par muižnieku dara, – pie šīs zemes, pie mūsu kārtas tradīcijām, pie pasaules redzējuma, kas ir manējais. Jā, arī pie tevis, Trautī, jo tu esi daļa no augsnes, kurā sakņojas mana muižniecība.

Valtraute ilgāk mierīgi klausīties nespēj. Viņa pielec gultā sēdus tik strauji, ka mežģīņotā zīda naktscepure smieklīgi nošķiebjas uz vienas auss, atklājot īstos matus, kas dienā zem balti pūderētās parūkas nav redzami.

– Un tu nekad neesi bijis pie Džamuras upes? Tevi nekad nav trāpījusi turku dižgabala lode?

– Kas tie par dīvainiem jautājumiem? No kura laika tu pārzini Kaukāza kampaņas ģeogrāfiju?

– Lūdzu, atbildi! Tas ir ārkārtīgi svarīgi!

– Protams, ka biju. Tur mani ievainoja. Un tāpēc es nokļuvu Rēvelē.

Valtraute saraustītām kustībām sasiens zem zoda naktscepures zīda lentes. Sasiens, atrauj vaļā un sien par jaunu.

– Vai tur bija arī Bartolomejs Ulste?

Tagad gultā sēdus pielec barons Eberhards. Pārsteigumu viņš mēģina slēpt zem ironiska smaida, kas iznāk pārlietu plāns, cauri spīd patiens izbrīns.

– Tu pazīsti Bartolomeju Ulsti?

Valtraute nezina, ko atbildēt, augumu pārņem stingums, tikai pirksti satraukti mudžina lenšu galus.

– Jā, Ulste tur bija, – sapratis, ka Valtraute neko paskaidrot negrasās, Eberhards turpina. – Viņu ievainoja smagāk. Vēderā. Vēdera ievainojumi ir draņķīgi. Man liekas, viņš nomira.

– Nomira?!

– Par ko tu brīnies? Ar vēdera ievainojumiem izdzīvo retais. Nu pieņemsim, ka nenomira. Kāda starpība. Mums nebija tādas attiecības, lai mēs viens par otru interesētos. Vēl vairāk, par šo cilvēku es neko negribu zināt.

Baronese Valtraute lentes vairs nesien un neraisa. Rokas nokrīt priekšā uz segas. Liekas, sastingušas ir pat viņas acis.

– Eberhard... – pēc gara klusuma, kas iesūcas kā inde no čūskas kodiena, kad grozāms nav nekas

un atliek vienīgi sagaidīt sekas, Valtraute saka,
– tev tomēr par viņu kaut kas būs jāuzzina...

– Par Bartolomeju Ulsti?

– Arī par viņu.

Valtraute pašķir segu, parauj uz augšu nakts-
kreklu, satver Eberharda plaukstu un uzliek uz
sava briedīgā apaļuma.

– Tu esi pieredzējis vīrietis, tev vajadzētu sa-
prast – ja sieviete ir tik kupla, viņa gaida bērnu.
Es neesmu izņēmums. Vēl šodien no rīta es biju
pārliecināta, ka bērns ir no tevis. Vai vismaz daļēji
no tevis. Pēc nupat uzzinātā atliek samierināties,
ka tēvs ir Bartolomejs Ulste.

Tālāko atkārtot nav vajadzības. Valtrautes
stāstu Eberhardam lasītājs zina.

Stāsts tomēr nebūs īstais vārds. Viņa nestāsta,
viņa noplūst kā dzemdētāja, kurai pienācis laiks
un kuras noplūšanu nekas nevar aizturēt. Ne bai-
les, ne prāta rēķini, pat ne nāves draudi. Par turp-
māko viņa nedomā. Viņa vienīgi apjauš, ka atbrī-
vojas un vairs nav tik smagi. Dīvaini, ka no viņas
izplūst tāda mutuļojoša straume, īsts grēku plūdu
ūdenskritums.

Ar sievietes instinktu, ar maņu, ko Albertīne
sauc par drebuļu redzi, Valtraute noprot, ka sāņus
grūtniecību pie zināmiem apstākļiem Eberhards

varbūt spētu arī pieņemt (ir taču astoņpadsmitais gadsimts!). Lamatas, kas ar dzelžainiem zobiem iecirtušās viņa dvēselē, saucas Bartolomejs Ulste.

Trīs dienas Eberhards fon Brīgens kā ar zobiem grauž savu aristokrātisko dvēseli, līdzinādamies vilkam, kas pats mēģina sev nokost cilpā iekļuvušo kāju. Tas viņam neizdodas. Ceturtās dienas rītā īsi pirms saules lēkta barons pielādē no Amerikas līdzpaņemto 18. kalibra franču kavalērista pistoli un muižas dārzā nošaujas.

Baronesei Valtrautei fon Brīgenai aukstā, puņainā janvāra naktī piedzimst dēls, ko nosauc par Johanu Amadeju. Sēru laiks vēl nav beidzies. Ieraksts vietējās baznīcas grāmatā vēsta, ka dzemdējot Valtraute paturējusi mugurā melnu Briģes mežģīņu peņuāru. Ieraksts vēsta arī, ka Johans Amadejs dzimis priekšlaicīgi. Cik priekšlaicīgi, nav minēts. Kam par to kāda daļa! Galvenais, ka jaunais fon Brīgens pie labas veselības un krietns zīdējs.

Zīdītāja Šķērsta pie vienas krūts tur Johanu Amadeju, pie otras savu Jānīti.

XXI

Vectēvam patika āzēties, ka vācu okupētās Latvijas pašpārvalde esot vēl neredzēts pasaules

brīnums – valdība ar cimdū funkciju, ko īstie valdītāji lietojot pie netīrākajiem darbiem. Varbūt līdzsvaram pašpārvaldei savukārt piederēja brīnumu brīnums – milzīgs rolsroiss, gandrīz vai operteātris uz riteņiem. Stāstīja, ka pirms gadiem ar to lepojusies Ķīnas vēstniecība Berlīnē. Kad Vācija sabrāļojās ar Japānu, Ķīna pārstāvniecību Berlīnē slēdza. Spēcīgo mašīnu, kas benzīnu rijusi kā Niagara ūdeni, Berlīnē pārdot neizdevies. Kļuvusi vēl spocīgāka – ar piebūvētu malkas gāzģeneratoru –, tā galu galā atradās Rīgā.

Liels bija mūsu pārsteigums, 1943. gada drūmi pelēcīgā novembra pēcpusdienā brīnumaino limuzīnu redzot iebraucam Muižas pagalmā. Abi ar Jāni ziņkāroti vērojām, kas notiks tālāk. Mums neienāca ne prātā, ka apciemojumam sakars ar vectēva anštalti.

Pēc dažām minūtēm divi melni ģērbti kungi stāvēja Baroneses rakstāmgalda priekšā un vēlējās runāt ar uzņēmuma vadītāju.

– Mums ir tas gods pārstāvēt Kultūras un sabiedrisko lietu departamentu, – sacīja viens no kungiem, virpinādams pirkstos melnu Borsolino platmali, kas diezgan spēcīgi oda pēc naftalīna.

– Pārstāvēt pašpārvaldi, latviešu tautai zaudējot Aspaziju, – piebilda otrs.

– Kā?! Vai tad Aspazija zaudēta? Jūs gribat teikt – mirusi? – vectēva temperaments izrādījās spēcīgāks par sabiedrisko pulējumu. Izbrīnīts, viņš parasti rokas gaisā nesvieda.

– Diemžēl mūsu uzdevums ir sarīkot dzejnieci cienīgas bēres. Jūsu uzņēmumam esot lietošanas kārtībā četru zirgu katafalks. Vai iespējams to apskatīt?

– Protams, – sacīja vectēvs. Bet, viņu pazīstot, varēju teikt pilnīgi droši, ka domas tobrīd viņam vismazāk kavējās pie katafalka.

– Bēres nevaram atļauties pārāk plašas. Propagandas amtleiters atvēlējis divtūkstoš markas, taču ierobežojumus nedrīkstētu pārlieku manīt.

Kungi apskatīja četru zirgu melno katafalku, izšķirstīja albumu ar ekipējuma piedāvājumiem, pierakstīja izmaksas un aizbrauca. Bēru komisija izlemšot, un galīgais pasūtījums nāksot vēlāk.

Pavadījis aizbraucējus, vectēvs atgriezās, dīdīgi aizsvīlies. Viņš jau bija paspējis uztupināt galvā matēto cilindru, sejā jaudās tāds dzīvīgums, it kā tūdaļ pat vajadzētu sēsties uz bukas.

– Sīkmaņas! Feniņu pilinātāji! Un tā viņi grib bērēt Aspaziju, mūsu lielāko dzejnieci! Kā jums tas patīk?

Baronese iebilda, ka vaina droši vien neslēpjoties divtūkstoš markās, vienkārši vācieši nevēloties notikumam piešķirt plašāku skanējumu, lai neuzviļnotu latviešu patriotiskās jūtas, lai neradītu ļaužu pulcēšanos un tā joprojām.

– Ko nozīmē – nevēlas!? Viņi nevēlas, bet mēs vēlamies! Suns arī nevēlas ēst sinepes. Kad pasmērē zem astes, vēlme rodas!

Vectēvs aizgāja uz savu istabu un visu vakaru neiznāca ārā. Ar ko viņš bija aizņemts, varējām vien minēt. Nākamajā rītā – atceros, tā bija sestdiena – vectēvs sacīja:

– Šodien tev skolā būs attaisnots kavējums. Brauksim kārtot lietas.

– Uz kuriem?

– Kur reiz jau kārtojām.

Vectēvam atkal mugurā bija ketaveja ar sienāža līpu un kājās svītrainās vizītbikses. Gluži kā no vakarvakara nenoņemts, galvā sēdēja matētais cilindrs. Braucām uz svarīgo vācu iestādi Iekšrīgā, kur pie durvīm stāvēja karavīru sardze un virs trijiem sekretāru lokiem ģenerālapgabala likteņus lēma vīrs ar blāķīgo kaklu.

Vectēvs lika sevi pieteikt kā “ekselencei jau zināmo Zāras Leanderes radinieku, kas ieradies ne mazāk svarīgā Rozenbergu ģimenes lietā”.

Atkārtojās tas pats, kas iepriekšējā reizē, tikai bālāk, varbūt tāpēc, ka trūka pārsteiguma spriedzes. Varbūt tāpēc, ka nebija 1941., bet 1943. gads. Arī priekšistabu sarunas vairs nešķita maģiski noslēpumainas, jo vācu valodu pratu nesalīdzināmi labāk.

Leiterkomisārs dižkabinetā stāvēja tajā pašā vietā, kur viņu bijām atstājuši, – rakstāmgalda priekšā. Starpība bija tāda, ka pagājušo reizi, mums ienākot, viņš sakustināja vienu uzaci, šoreiz paspēra dažus soļus pretī un sniedza vectēvam roku.

– Jūs mūs atceraties? – jautāja vectēvs.

– Šķiet, mēs nokārtojām delikātu lietu, – leiterkomisārs ar šķībi pieliektu galvu pētīja vectēvu.

– Tieši tā. Un vai bija sliktas sekas?

Klusums.

– Redziet nu! Bet varēja sanākt ziepes.

Joprojām klusums.

– Tagad atkal... – pēc dziļdomīgas pauzes vectēvs ilgāk netērēja laiku tukšgaitai. – Vai jūs zināt, kas notiek ar Aspazijas bērēm?

– Aspazijas bērēm... Jā, kaut ko man ziņoja.

– Es pateikšu, ko jums neziņos, bet ko der zināt. Aspazija, meitas vārdā Elza Rozenberga, reihsministra Alfreda Rozenberga māte...

Jauna pauze. Leiterkomisārs raudzījās vectēvā ar tādām kā migliņas aizvilkām acīm. Kas notika smailajā pakausī, nevarēja saprast. Pēc brīža resnā kakla dzīlēs kaut kas nogulda un pār lūpām pārvēlās atraugas burbulim līdzīga skaņa.

– No-o-o...

– Jā, mans kungs!

– Vai nebūs ķerts drusku par augstu?

– It nemaz.

Ar tikpat neatminamu sejas izteiksmi vietvaldis atgriezās pie rakstāmgalda un nospieda pogu. Neteikšu, ka brīdis bija patīkams. Ienāks tie ar mašīnpistolēm uz krūtīm un palūgs sekot. Bet uzradās formā iegērbtā mūķene, plekstīgi plakanā sekretāre.

– Atnesiet materiālus par Rozenberga vecākiem.

– Tūdaļ?

– Tūdaļ.

– Tik ātri neies.

– Piezvaniet Vindekēram.

Sekretāre nozuda. Aizpildīdams telpu kā virzulis motora cilindru, dižkabinetā ieslīdēja nemiers. Leiterkomisārs, aizkabinājies plaukstu aiz svārku pogājuma, drasēja šurpu turpu gar savu troņkrēslu. Tikai tagad pamanīju, ka telpā bija arī

pulkstenis; masīvā skapī kā kustīgs mērķis šaujambūdā slinki šūpojās spožs disks. Vectēvs brīnumainā kārtā nebilda ne vārda, sēdēja ar garlaikotu vaiksti sejā. Vēlāk sapratu, ka no taktikas viedokļa tas bija lielisks gājiens.

Sekretāre atgriezās un nolika leiterkomisāram priekšā papīra lapu. Varēja redzēt, ka uzrakstīti tikai daži vārdi. Saturu negribot atklāja sekretāres atnestā grāmata – nekādas īpašas ziņas viņai nebija izdevies sameklēt. Parastā oficiālā biogrāfija, un viss.

Sekretāre atšķīra grāmatu vajadzīgajā vietā. Te nu vectēva pārsteiguma efekts iekrita klusajā murdoņā kā likteņa spēku vēstošā trombonu partija Čaikovska piektajā simfonijā.

– Visu, kas tur rakstīts, varu pateikt priekšā... Rozenbergs dzimis 1893. gadā Tallinā... tēvs cēlies no Ziemeļvidzemes latviešiem, māte vāciete... Studējis arhitektūru Rīgas Politehniskajā institūtā... Studentu korporācijas "Rubonija" seniors... 1918. gadā izceļojis uz Vāciju... No 1934. gada fīrera vietnieks ideoloģijas jautājumos... Tā ir oficiālā leģenda! Es runāju par īstenību.

Uz blāķīgā kakla izspiedās sviedri.

– Īstenība ir rakstīta te... šeit... – leiterkomisārs iedūra izstiepto rādītājpirkstu grāmatā. – Un

nekas cits mani neinteresē. Īpaši, ja tas attiecas uz reihsmministru.

– Nelaime vienīgi, ka reihsmministrs pats īstenību zina. Diez vai viņam būs vienalga, kā apglabā viņa māti. Rakstīt var pēc vajadzības, gan šā, gan tā. Bet sirdī māte paliek māte.

– Māte, māte. Kāpēc uzreiz māte?

– Tādi ir fakti. Jaunībā Rozenberga jaunkundzi izprecina nemīlamam vīram, bet viņa to aizsūta uz Ameriku. Tad viņa iepazīstas ar cara armijas horunžiju Kucevalovu. 1892. gadā, es atkārtuju – 1892. gadā, šīs attiecības ir ļoti nopietnas. Elza iesniedz tiesā šķiršanās prasību. Abi uzskata sevi par saderinātiem un gatavojas kāzām. Vienīgais kavēklis – Elza tik ātri nevar dabūt papīrus. Nejauši viņa uzzina, ka virsniekam joprojām ir sakars ar kādu agrāko paziņu. Kāzas paput. Elza ar lepni paceltu galvu aiziet. Bet tajos laikos uz neprecētu sievieti stāvoklī skatījās bez jokiem. Elza pamet mājskolotājas vietu pie Jelgavas un pārceļas uz Ziemeļvidzemi. Jā, jā, jau pieminēto Ziemeļvidzemi, un tur 1893. gada 12. janvārī pasaulē nāk dēls. Māte sameklē cilvēkus, kas par maksu kādu laiku puiku pieņems. Tikai kādu laiku, un tad viņa to ņems atpakaļ kā adoptētu bērnu vai kā citādi. Taču ne velti ir paruna – cil-

vēks domā, Dievs dara. 1894. gadā Elza – nu jau dzejniece Aspazija – satiek savu lielo mīlestību Raini, latviešu Gēti. Raiņa radinieki uz šķirteni raugās ar augstprātību. Bērns visam pārvilktu svītru. Mīlestības viltībās Aspazijai jau bija pieredze. Lai Rainim neliktos par vecu, viņa uzdevās trīs gadus jaunāka. Šoreiz izeja bija viena – bērns jāaudzina slepeni. Atrodas ģimene, kas par atļūdzību bērnu pieņem... Lūk, īstenība par Rozenberga kunga noslēpumainajiem vecākiem.

– Jūs gribat teikt, ka partijas biedrs Rozenbergs nav vācietis?

– Es saku to, kas atspoguļots pat viņa oficiālajā biogrāfijā. Diez vai Napoleons tā alktu izrādīt varu, ja būtu tīrasiņu francūzis. Kā jūs zināt, viņš bija no iekarotās Korsikas, turklāt sīka auguma.

Leiterkomisāra acis kļuva aizvien apaļākas, likās, līda laukā no skropstām kā ātraudzīgi pūpēži. Varēja manīt, ka saruna viņu gan šausmināja, gan apmāja.

– Kāpēc tad vēlāk...

– Jūs taču būsiet lasījis Šekspīru. Kas veda pretim uzvarām Venēcijas floti? Moris Otello!

– Tas nepierāda, ka Aspazijas bēres interesētu reihsministru.

– Atvainojiet, kas lika viņas septiņdesmit piecu gadu jubileju sarīkot operā? Jūs tas nebijāt.

– To muļķīgo sarīkojumu? Uz kuru Aspazija pati neieradās!

– Atļāvās neierasties.

Leiterkomisārs drasēja gar rakstāmgaldu šurpu turpu, šurpu turpu. It kā jau sēdās tronī un atkalinā soļoja uz vienu un otru pusi. Pakausī, šķiet, tāpat uz vienu un otru pusi drasēja domas. Pēdīgi, uzmeties galda spīdīgajai virsai ar dūrēs savilkām plaukstām, varas pārstāvis un priekšnieks darīja zināmu lēmumu.

– Lai paliek jautājumi, kas neietilpst mūsu kompetencē. Par vienu lietu domstarpību nevar būt – Aspazija ir ievērojama dzejniece, un bērēm jābūt viņas cienīgām.

– Piekrītu! Vajag tikai to, ko vajag, neko vairāk.

Vectēva balss skanēja apmēram tā – nu, redziet, esam atkal vienojušies.

Saņēmusi mājienu no augšas, dzejnieces apbedīšanas komisija uzliesmoja kā ugunskurs, kam uzmešts sauss zars. Galvenais lēmējs, kāds pašpārvaldes kungs, vectēva priekšlikumus uzklausa un ņēma vērā. Vectēva fantāzija brīvā lidojumā šāvās gaisā ar ērgļa spārnu vēzieniem. Par spīti

tumšajam laikam un cilvēku drūmajam noskaņojumam, visam jābūt baltam! Sešiem baltiem zirgiem ar baltiem pārklāju tīkliem un baltiem iejūga rotājumiem! Rati, protams, balti. Pavadoņi baltos mēteļos un baltās pūsmēness cepurēs, ko franči sauc par *incroyables*...

Balts katafalks mūsu ratnīcā bija, to atsvaidzināja ar jaunu krāsojumu. Trūkstošos baltos zirgus sarunāja no Salomonska cirka, kur patlaban viesojās Vīnes zirgu dresētāji. Baltus mēteļus un baltas *incroyables* solīja sagādāt teātra Milzis, kas apbedīšanas komisijā bija ieskaitīts kā dzejnieces paziņa un – dabiski – tika nozīmēts par māksliniecisko izkārtotāju. Viņā vectēvs atrada domubiedru un dziļu sapratēju.

Šķirsts ar dzejnieces mirstīgajām atliekām jau bija nogādāts Māras baznīcā. Katedrālē valdīja puskrēsla. Lielās griestu lustras nebija iedegtas, gailēja vienīgi retas dežūrspuldzes. Strādnieki apkārt šķirstam izvietoja podestus ar žuburainiem sudraba svečturiem un lauru kokus stīpotos kublos. Bija tāda mode, bez lauru kokiem neiztika neviens svinīgs notikums. Pēc tam tos veda atpakaļ uz dārzniecību siltumnīcām.

Ieraudzījis zārku, vectēvs ar kreiso roku saķēra galvu. (Labajā, kā sapratīsiet, bija matētais cilindrs.)

– Aspazijai ar krāsu nozieķēts nabagu zārks!
Nemūžam!

Komisija vectēva sašutumu atzina par dibinātu un pieņēma lēmumu dzejnieci pārzārkot ozolkoka šķirstā ar triju velvējumu vāku un bronzas rotājumiem.

Tik tuva saskare ar bērēm man iznāca pirmoreiz. Patiesībā tik tuvu nevienu aizgājēju es vispār nebiju redzējis. Dzejnieces domīgi sastingušo seju vēroju satraukts, ar dīvainu ziņkāri, it kā izgājis ārpus man zināmās pasaules robežām.

– Skatieties uzmanīgi un atcerieties – kā cilvēku jūs Aspaziju redzat pirmo un pēdējo reizi. Pirms gadiem desmit es satiku viņu jūras malā. Tikpat draņķīgā rudens dienā kā šī. Viņa gāja pa liedagu, un es vēroju slapjajās smiltīs atstātās pēdas. Paskatieties, cik viņai mazas kājas, kā bērnam. Trīsdesmit piektā numura kurpe, ne lielāka.

– Tas daudz ko izskaidro, – Jāņa secinājums kā dažkārt bija neparasts. – Pēc sintoistu ticējuma sievietes ar mazām kājām spēj staigāt pa mēnesstaru.

Nākamajā rītā ozolkoka šķirsts bija gatavs. Pārzārkošana profesionāļiem veicās ātri.

Par vētru vēl nekas neliecināja. Tā sākās ap pusdienas laiku. Vai nu vēlēdamies padīžoties vai

citu apsvērumu dēļ leiterkomisārs bija sazinājies ar Berlīni. Sarunas teksts diemžēl pieder vēstures noslēpumiem, kurus atklāt nav cerību. Tā vietā vectēvs nejauši bija atradies pie bērū komisijas priekšsēža, kad piezvanījis leiterkomisārs. Saruna ilgusi minūtes piecas un sastāvējusi galvenokārt no vārdiem, kam latviešu valodā nav atbilstoša tulkojuma. Protams, runājis tikai leiterkomisārs, bet priekšsēdis drebējis, raustījies, stindzis un trīcējis.

Dzejnieces bērū lielinscenējums ar to pašu bija izsapņots. Vectēva līdzdalību bērū norisē atsauc. Dzejnieci uz kapiem aizveda parasts, melns četrjūgs. Taču lepnā ozolkoka zārkā!

Es biju lūkojies uz vectēvu kā uz Dieva spoguļi, un viņa toreizējais kritiens nekādi neiekļāvās manos priekšstatos. Sāpīgi kā bultas svētajā Sebastianā manī saurbās aizdomas, ka arī vectēvs tāds pats cilvēks vien ir, pieejams gan veiksmēm, gan neveiksmēm. Ka viņam, tāpat kā visiem, ir gan vājības un kļūdas, gan pretrunas un dīvainības. Vecums arī nāca ar savu rūsu. Bet Jēkabs Ulste nekad nenokāra rokas, nelīda kaktā un nejutās ārpus spēles. Kopā ar viņu nebija garlaicīgi un pat sakāvē nepameta cerība, ka iespējams revanšs.

Vēlākajos gados mēs šo gadījumu pārrunājām ne vienreiz vien. Ar laiku Aspazijas bēres, kas manās atmiņās sākotnēji dzīvoja kā drūms notikums aptumšotā pilsētā, pamazām ieguva citas aprises. Vēlāk izprastais ļāva uz tālajām novembra dienām raudzīties plašāk. Maldīgs šķitums, ka Aspazija toreiz gulēja zārkā, beigusi savu nemierīgo dzīvi. Patiesībā viņa noblietētajā okupācijā iekustināja pretestības manifestāciju un pati kā karogs soļoja pa priekšu, sauca un aicināja dzīvāka par dzīvu. Smago asfalta klājienu pāršķēla bāla brīvības sēnīte. Par bezgalīgu pārsteigumu daudziem, kas nepazina Aspaziju.

Vectēva līdzdalība šajā notikumā bija sīka epizode. Bet viņš jutās gandarīts un no sirds smējās.

— Neaizmirstiet, kas ir Aspazija! Bet, galvenais, nekad nesakiet, ka jūs viņu esat aprakuši!

XXII

Tāpat kā lietussargs maina lietusslāšu gaitu, leģendas bieži aizvirza sānis patiesību. Kurš gan nezina leģendu, ka Pēteris Pirmais iekarojis Baltiju. Vectēvs man pierādīja, ka tā nav taisnība. Ziemeļu karš bija beidzies, bet Kurzemes herco-

giste turpināja pastāvēt kā atsevišķa valsts. Krievija ieguva Kurzemi tikai 1795. gadā, no hercoga Pētera Bīrona atpērkot troni par 2,9 miljoniem dālderu vai apmēram 8,4 tonnām sudraba. Tādi darījumi tajos laikos nāca priekšā bieži. 1867. gadā Amerika par 7 miljoniem dolāru (mūsdienās nelielas pasažieru lidmašīnas cena) no Krievijas nopirka Aļasku. Savukārt Kurzemes hercogs Jēkabs jau septiņpadsmitajā gadsimtā bija iegādājies Tobago salu un Gambiju.

Vectēvs apgalvoja, ka priekšstatus par Kurzemes hercogisti lielā mērā izkropļojis vienkāršojums – vācietis kungs, latvietis beztiesisks kalps. Tā nebijis un nevarējis būt. Vēlāk lasītās grāmatas vectēva apgalvojumus apstiprināja.

Kurzemē pastāvēja vietējo vasaļu kārtā. Kurzemes rūpniecība prasīja izveicīgus darbiniekus, kas veidojās no lauku ļaudīm. Atbalstu hercogam strīdiņos ar muižniecību nodrošināja tieši pilsētnieki. Dalījums vācieši un latvieši Kurzemē nebija cieņā. Kurzemē dzīvoja kurzemnieki. Ar laikmetam raksturīgām kārtu atšķirībām, taču bez nepārkāpjama sliekšņa. To pierāda gan Bīronu izcelšanās, gan ķoniņu vēsture, gan Kurzemes latviešu zinātnieki, mācītāji, literāti un redzami darbinieki visās dzīves nozarēs.

Kurzemieki Mancelis un Fīrekers savus darbus sacerēja latviešu valodā. Par Fīrekeru zināms, ka viņš bijis precēts “ar pārtikušu un brīvu” latviešu atraitni. Augsti izglītotais Fīrekers ir vienkārši Fīrekers, bet viņa sieva latviete “pārtikusi un brīva”. Kurzemes hercogistē baroni ar zemniekiem parasti sarunājās latviski. Tāpat vectēvs bija atracis, ka latviski pratuši Kurzemes hercogi, pēdējā hercoga Pētera atraitni Annu Doroteju ieskaitot, kurā vēlāk bezprātīgi iemīlējās astoņpadsmitā gadsimta veiklākais politiķis Taleirāns. Latviski runāja Eiropā pazīstamā dzejniece Elīze fon Reke, Bēthovena draugs no Talsiem Amenda, Kanta jaunākais brālis Johans Heinrihs, kas dzīvoja Vecsaulē.

Prast latviešu valodu Kurzemes hercogistē skaitījās pašsaprotama lieta. 1789. gadā Jelgavā iznākusi Vecā Stendera vācu–latviešu un latviešu–vācu vārdnīca vēl pēc simt divdesmit gadiem kuplināja Raiņa zināšanas. Vārdi Antiņš, Gatiņš, Bierns, Lipsts, Tots u. c. taisnā ceļā nāk no Kurzemes hercogistes, no Vecā Stendera vārdnīcas...

...Ir 1799. gada jūnijs, pirmsjāņu laiks. Baroneše Valtraute fon Brīgena pēc mūžgara pārtraukuma atkal reiz brauc vasaru pavadīt pie māsiņas

Albertīnes. It kā būtu tā pati senā Kurzeme un tomēr gluži cita. *Mein Gott*, kas viss notiek pasaulē!

Kurzeme ceturto gadu iedzīta Krievijas impērijas aplokā. Francijā turpinās revolūcija. Eiropā valda sajukums. Karalim Luijam XVI un karalienei Marijai Antuanetei ar jaunizgudrotās giljotīnas slīpo asmeni nocirsta galva. Kāda Parīzes avīze rakstīja, ka “nelaimīgie paši jūt vienīgi vēsmiņu uz sprandas”. Vismaz trīsdesmit tūkstošiem francūžu “galvas ir atsevišķi un ķermeņi atsevišķi”. Apkārtējās valstis nepatīkami satrauc Eiropas centrā uzplūdušais asiņu ezers. No sarkanajām dzīlēm izniris radījums, kas izsauc šausmas, – Napoleons Bonaparts, izdarīgs jaundzimušās Francijas Republikas darbonis, kas kāro valdīt visur un pār visiem.

Giljotinētā Luija XVI brālis stūrgalvīgi turas pie pārliecības, ka likumīgā vara Francijā joprojām pieder Burboniem. Pēc dofina Luija XVII nāves viņš nu sevi izziņojis par Francijas karali Luiju XVIII. “Ar Dieva un uzticamu draugu palīdzību” viņš cer uzurpatoru savaldīt. Vareno draugu pulkā ir arī mēnessērdzīgais Krievijas ķeizars Pāvils I.

Un tā nu no Francijas aizbēgušais Luijs XVIII jau gadu mitinās Krievijas cara žēlīgi atvēlētajā

Jelgavas pilī. Jelgava, protams, nav Versaļa, tomēr, pat dzīvojot no citu žēlastības, Luija XVIII pavadoņu pulkā esot ap 250 personu. Ministri, kambarkungi, sekretāri, staļļmeistari, hercogi, vikonti, marķīzi un grāfi. Albertīne rakstīja: “Neko tādu Jelgava agrāk nav pieredzējusi. Uz ielas kājāmgājēji apmainās skaļiem saucieniem “*bonjour, graf!*”, “*bonjour, comtesse!*”^{*} Konditorejās dāmas atvadās ar cerību drīzumā satīkties Tilerī vai Fernēzes pilī. Jaukā laikā galminieki dodas izbraukumos pa Zemgali vai piedalās bagātāko muižnieku dārza svētkos. Vienīgi Luijs XVIII aizvien aizņemts. Pa iepriekš novilktām līnijām viņš pats ar savu roku rakstot vēstules visiem Eiropas valdniekiem pēc kārtas, aicinot sākt cīņu ar vaļā pasprukušo ļaunumu. Vēstules apzīmogojot ar Francijas Lielo zīmogu, ko, bēgdams no Tilerī pils, paspējis paņemt līdzī.”

Jā, laiks nestāv uz vietas. Valtrautei jau pāri četrdesmit. Kūtras sievietes pusmūžā saplokot, novīstot, apdziestot. Par sevi Valtraute neko tādu sacīt negrib. Ar līdzšinējo dzīvi viņa nav apmierināta, aizvien vēl it kā ko gaida. Viņas dzīve – kaismīgs neapmierinātības un cerību sajaukums.

^{*} *Bonjour, graf! Bonjour, comtesse!* (franču val.) – Esiet sveicināts, grāf! Esiet sveicināta, komtese!

Iespējams, tālab acis joprojām mirdz, kustības graciozi spriegas, uztvere mundri vērīga.

Par spīti aizspriedumiem pret visu, kas pašreiz nāk no Parīzes, jaunā mode Valtrautei šķiet pievilcīga. No korsetēm atbrīvotā ķermeņa vaļība izdevīgi atklāj viņas auguma maigās, bet stingrās līnijas. Tas jāatzīst. Protams, savas kleitas pasūtīt līdzīgas naktskreklam kā *madame* Rekamjē viņa nedomā. Tas lai paliek satrakotajām Parīzes dāmām. Dzird, ka tur pēdējā laikā staigājot gandrīz vai kailas. Pērņziem Parīzē jaunās modes dēļ sasaldējušās, dabūjušas plaušu kaiti un nomirušas daudzas izlēcējas. Pasarg Dievs no tādas vieglprātības!

Pirmais, ko satiekoties Albertīne pavēsta, ir ziņa, ka Jelgavā notikšot karaliskas kāzas un Maksimilians pamanījies ielūgumu dabūt arī Valtrautei.

- Ārprāts! Ko tu runā! Man taču nav tāda tērpa!
- Esi mierīga, dabūsim. Vēl nedēļa laika.
- Vai tad tas Astoņpadsmītais nav jau precēts?
- Ir, ir. Bet viņam nav bērnu. Lai Francijas troni arī turpmāk nodrošinātu Burboniem, Luijs XVIII izkaulējis no pāvesta atļauju salaulāt giljotinētā Luija XVI meitu Mariju Terēzi ar otra brāļa dēlu Luiju Antuānu Burbonu.

– Paldies, mīlā! Tas tiešām būs debešķīgi!

Atbilstošāku laiku kāzām nevar iedomāties. Putni dzied, saulīte staigā pa zemesvirsu, Jelgava atgādina līgavas kāzu buketi. Pils pirmajā stāvā iekārtotā kapela tvan rožu un liliju smaržā. Apkārtējās ielas piedrūzmētas ar greznām kariatēm. Ļudzeklis kā gadatirgū. Tikai – kāda publika! Samts, mežģīnes, brokāts, zīds. Strausa spalvas, ordeņu lentes, treses un epoletes. Ielūgumu piedalīties laulību ceremonijā saņēmuši daudzi Kurzemes muižnieki un ievērojamākie Jelgavas pilsoņi. Krievijas caru Pāvilu I pārstāv gubernatori Drīzens un Ferzens. Nav noslēpums, ka līgavai viņi pasniegs cara dāvanu – briljanta kaklarotu.

Valtrautei kapelā gadījusies laba vieta. Visu varētu ērti pārredzēt, ja vien Albertīnei līdzās neslaistītos Maksimiliana pakauss ar pavirši uzsviesto vecmodīgo pūderparūku. Tādu vārnu ligzdu nēsātāju te vēl cik uziet, kurzemnieki cenšas izrādīt nesatricināmu kopību ar veco, solīdo Eiropu.

– Tas sarkanajā tērpā ir kardināls Monmoransī, Francijas galvenais biktstēvs, – piesegusi muti ar vēdekli, Valtrautei čukst Albertīne. – Interesantākais, ka viņš esot kurls...

Altāra priekšā mācītāju vesels pulks. Viens pareizticīgo pops lai, apvilks ar zeltu kā svētbilde,

galvā zelta pods. Un viens luterānis kā melns gailis pāvu pulkā.

Līgavu līdz altārim, adjutantu un galminieku pavadīts, ved pats karalis. Nu, skaists viņš nav, jāteic uzreiz. Arī Luijs XVI – kā varēja noprast no stāstiem un gravīrām – bija apaļš kā pavārs ar treknu pēcpusi. Bet šis te – *mein Gott!* – rubensiski nobarots sievišķis vērša ģimī. Pie zilā, prastā frenča majestātei kājās garās bikses! Sankilotu jaunievedums! Varbūt, pastaigādamies gar Lielupes krastu, viņš galvā uzliek montiņjāru sarkano cepuri!

Līgava silti balta kā Aranhuesas roze. Būs atsitusies nelaimīgajā mātē, šarmantajā Marijā Antuanetē. Līgavainis tā nekas. Burbonu knābis, protams, savā vietā, taču vismaz augums kā vīrietim. Nez vai rudie mati pašam skrullējas vai sacirtoti mākslīgi? Šādām vajadzībām esot izgudrotas īpašas sakarsējamās šķēres; līdz šejieni, par nožēlošanu, nekas tāds gan vēl nav nonācis.

Laulāšanas ceremoniālu gausi nostoma vecais kardināls Monmoransī. Par laimi, svētrunu viņš nesaka. Priekšā iznāk stalts garīdznieks, ko vienkāršais tērps ar jostas auklai piekārtu krustu dara līdzīgu mūkam. Jau pirmie vārdi cilvēku pieblīvētājā telpā rada spriedzi, novilktaajā klusumā

liekot gaidīt katru nākamo vārdu līdzīgi tam, kā negaisa laikā pēc katra zibšņa gaida nākamo grāvienu.

– Abats Edžvērts de Firmons, – čukst Albertīne.

Abata vārdu spēks Albertīni apklusina. Nav jau tā, ka ļaunumam vien ir savi simboli. Simboli ir arī uzticībai un krietnumam. Abats de Firmons nepameta valdnieku pat uz ešafota, dažus mirkļus pirms giljotīnas cirtiena viņš izkiedza vārdus, kas aplidoja pasauli: “Svētā Luija dēls! Dodies uz debesīm!”

Lai aizkustinājumā nesagrieztos galva, Valtraute no krūšu izgriezuma izrauj ožamās sāls dozīti un ierauj nāsīs spirdzinošo dzēlienu.

Arī daiļo līgavu, mocekļu meitu Mariju Terēzi, nu jau Angulēmas hercogieni, abata vārdi ir satricinājuši. Viņa raud balsī. Tā kā drusku par traku, kāzas nevar pārvērst par bērēm. Nu labi, atmiņas vēl nav sadzijušas un abats ir dzīvs atgādinājums par šausmīgo notikumu. Bet vienalga, giljotīna jaunlaulāto guļamistabā līdzī nav ņemama.

Pēc ceremonijas viesus lūdz uz Svētku zāli pils dienvidu spārnā. Kopš Valtraute atceras braucienus pie Kurzemes radiem, sākumā kopā ar tēvu, vēlāk kā jaunkundze un precēta sieva,

Jelgavas pils viņas apziņā pletusies kā noslēpums, kas vienlaicīgi gan ziņkāro, gan rada bailes. Apmēram kā gravu un biezāja iežņaugtais ceļš Kangaru kalnos vai tumšais Popes mežs starp Rīgu un Olaini. Ēka nepārtraukti top un tikpat nepārtraukti brūk. Kā čūska ar mutē iekampto asti, kas simbolizē mūžību, pils, saritinājusies ap četrstūrains pagalmu, šķiet, pati sevi audzē un pati apēd. Jau vairākkārt krāsota, tā joprojām nav pabeigta. Daudzi logi neiestikloti, balkoni bez margām.

Valtrautei iesaujas prātā, ka šī pils savā ziņā atgādina viņas dzīvi. Skaisti sāka, tā gan degusi, gan brukusi, gan pielāpīta. Arī kāpnēs vēl tikai pagaidu.

Acumirkļi par kaut ko sūdzēties Valtrautei nav iemesla. Tiesa Brīģenu zemes mantojuma lietu izšķīrusi viņas labā. Attiecības ar dēlu Johanu Amadeju, protams, varētu būt labākas. Nesaskaņas ir metafiziskas, ar prātu grūti skaidrojamas. Jaunais Brīģens, tik citāds, ir kā uzmācīgs atgādinājums par viņas mūža vājuma brīdi. Pārāk bieži viņa ar dēlu nesatiekas, un vajadzība dzīvot kopā viņiem nav bijusi nekad. Dod Dievs katram atrast tik saprātīgu audžutēvu, kā Johans Amadejs atradis *onki* Aureliusa personā. Diez, kā vecajam

prātvēderam klājas? Pēdējā tikšanās reizē likās savārdzis. Ir jau gadi, Metuzāla vecums!

Īsti mierīga Valtraute tomēr nav. No vīriešiem viņai piekrišana bijusi vienmēr. Nu ir sevišķs gadījums. Landrāts barons fon Klapmeijers viņu divas reizes bildinājis, bet viņa nezina un nezina, ko atbildēt. Vai ir jēga pēc tik gara starplaika mēģināt vēlreiz? Pusmūžā kopdzīve ar otru cietas ieražu mizas apņemtu savvaļnieku būs grūta. Jaunībā, jā. Tad divus cilvēkus var salikt kopā, kā dārznieks saliek divus jaunus kociņus, un, ja mīlestības saites kādu laiku vienu pie otra notur, rodas saplūdis veidojums. Izaugušus kokus saudzēt vairs nevar.

Taču, ja nodoms apprecēties netiek izmests no prāta, Klapmeijers ir piemērota partija. Pirmkārt, viņš nav pārāk vecs un viņā nav nekā militāra (Dievs, pasarg'!). Otrkārt, Brīģenu un Klapmeijeru īpašumi atrodas blakus un kopā pārvaldāmi. Treškārt, Klapmeijers ir bezbērnu atraitnis, viņam nav tuvu radnieku, kas jauktos starpā un kaisītu naida sēklu. Sievietei vīrs vajadzīgs. Runas, kas to noliedz, ir plāpas un liekulība. Atkal Valtrautei nāk prātā dārznieku būšanas – kamēr jaunas puķes aug un dzen lapas, balsta miets nav vajadzīgs. Kad hortenzija vai ceraroze pilnbriedā

līgojas vējā ziedu čemuros, drošs atbalsts neko neatņem, taisni otrādi, ļauj daudz vairāk būt pašai. Jā, būt vairāk pašai. Tas redzams pat pie Albertīnes, kuras ģeķīgo Maksimilianu vērtēt kā paraugvīru būtu pārspīlējums. Ko viņa gaida? Klapmeijers kā vīrietis ir spēku briedumā.

Otrajā stāvā tūdaļ aiz lielajām parādes kāpnēm sākas amfilāde, tad Troņa zāle, par ko tik daudz dzirdēts. Maksimilians pilī bijis pirms un pēc ugunsgrēka un daudz ko zina. Diemžēl viņa izšķīdusī domāšana un pļāpība nokauj katru patiku klausīties.

Un, raugi, aiz istabām ar holandiešu flīžu sienām beidzot Svētku zāle. Divviru durvīm katrā pusē stāv sulainis oranžā livrejā un liels pods ar grieztām baltām lilijām. Kā šķīstības simbols vai kā Burbonu heraldikas zīme. Abos gadījumos ar Burboniem raksturīgo smaržu piedevu, kas spēj ne tikai aplaimot, bet sagādāt arī galvassāpes.

Zāles sienas mirdz zeltā, un svaigi vaskotais parkets lielo logu gaismu spoguļo tik blāzmaiņi, ka kājas pašas no sevis piesardzībā aprauj soļus.

Valtrautes skatienu pieķēdē gleznojumi. Gries-tu sārti dzeltenajā mākoņu sēdeklī valdnieks Zevs neliekas ne bargs, ne varens. Vai drūmā vaikste

uzacu starpā nav apguruma un garlaicības zīme? Muskuļainais Marss, kas snaudulīgi atlaidies līdzās kairajai Venerai, tuvākajā laikā nevienu armiju karā nevedīs. Tas nu skaidrāks par skaidru. Tāpat kā viņas, Valtrautes, rokas skūpstītājs, karnevālīgi ģērbtais Luija XVIII gvardes maršals, kura armijā – ja Maksimilians nejauc – esot piecdesmit vīru. Vai uzgleznotais Neptūns tritonu vilktajos gliemežvāka ratos ierodas no nereālākas pasaules par to, ko pārstāv šie lellēm līdzīgie marķīzi, hercogi un grāfi? Agrāk viņai bija licies, ka griestu gleznojumiem ir tikai dekoratīva nozīme. Nepavisam! Vērtīgs atgādinājums, ka ikviens pasaules skatījums ir simbolisks un balstās uz pieņēmumiem. Kamēr Galilejs nebija pierādījis, ka Zeme griežas, visi pieņēma, ka negriežas. Un ļoti labi jutās. Ptolemaja pasaule bija plakana panna. Vai tāpēc nespīdēja saule, vai neauga un nedila mēness?

Valtraute raugās apkārt – kur robeža starp nimfām un driādām, kas lido virs galvas un liekas tikpat dzīvas un tikpat nedzīvas kā netālu stāvošais karalis, kas savā valstī mīt vienīgi iedomās? Dīvaino sajūtu Valtraute nespēj izskaidrot. Pēc dažiem gadiem Londonā viņu pārņems līdzīga jutoņa. Tas būs Tiso kundzes muzejā, kura vēl

nav. Pagaidām viņa tur nav bijusi un apjēdz vienīgi, ka jūtas savādi.

Taču Tiso kundzes vārdu šajā dienā un šajā vietā – Jelgavas pilī – viņa jau dzird.

Svinības griežas laukā no ceremoniālā stinguma un drūmo atmiņu ēnas. Pārsvaru ņem bezbēdība, kas raksturīga frančiem un laikam jau arī kurzemniekiem. Zāle uzmutuļo dejās – jūra, kas viļņo volānos, mežģīņu putās un kavalieru zibsnīgo reveransu burzguļos. Kā mierīgs līcis, kā rāma osta līdzās atspirdzinājumu zāle, atelpas vieta deju kaisles pārņemtajiem, enkurvaters ar apceres un skatu apvāršņiem rāmākiem priekotājiem.

Valtrautei pretī pie galda sēž septītās paaudzes karaļa kambarkungs. Marķīzs Kavūrs de Monpansjē ir nenosakāma vecuma kavalieris ar tik biezu pūdera kārtu, ka atgādina baltos stuka veidojumus. Arī pūderētā parūka izskatās noņemta kādam ģipša tēlam. Vienīgi acis zibsnī. Šķelmība un dzīvesprieks apdziest, kad viņš pavēsta, ka pēdējā dzimšanas dienā Parīzē saņēmis viskumjāko dāvanu mūžā – paziņojumu par sievas nāvi. Cietumā viņa bijusi vienā kamerā ar ģenerāļa Boharnē atraitni Žozefīni, Napoleona tagadējo sievu. Žozefīne palikusi dzīva, jo iepatikusies sargam, bet marķīze aizgājusi uz viņu sauli, veselu mēnesi

mirdama kopā ar tiem, pār kuriem aiz kameras loga no rīta līdz vakaram kritis giljotīnas asmens.

– Kā? Un viņai pašai galvu nenocirta? – no galda gala jautā Maksimilians. Viņa franču valoda klibo, viņš daudz ko nesaprot.

– Nē, *mon cher**. Viņas sirds neizturēja nāves tuvumu.

– Tas ir šausmīgi, – Valtraute drebinās, it kā caur piesilušo zāli būtu izskrējis leduspagraba saltums.

Albertīne grib zināt, vai tiešām Marijai Antuanetei nocirsto galvu bende aiz matiem pacēlis gaisā, publiski iepļaukājis un nāves bālā seja koši nosarkusi?

Albertīnes jautājums visiem aizrauj elpu. Uz dīdīgās deju mūzikas fona pie galda iestājas klušums. Marķīzs sēž aizvērtām acīm, pūderētā seja sastingusi. Atslābušie vaibsti atgādina nelaiķi. Valtrautei iekrīt prātā – varbūt patiešām vēl viens ar nocirstu galvu, kas pacelta no ešafota asiņainajām zāģu skaidām un pavirši uz mesta uz atgrieztā kakla mežģīņu apkakles. Vai tad Mariju Antuaneti zārkā guldīja bez galvas? Droši vien galvu vēlāk pielika klāt...

* *Mon cher* (franču val.) – mans dārgais.

Nevar būt, ka marķīzs Albertīnes jautājumu nav dzirdējis. Albertīne samulsusi grozās krēslā. Beidzot marķīzs acis atver. Tās ir dzīvespriecīgi mundras kā bērnam, kas pamodies no pēcpusdienas nomidža.

– Neticiet visam, ko stāsta. Marijas Antuanetes galvu aiz matiem nevarēja pacelt. Pirms ešafota dāmām matus nogrieza. To dokumentāli apliecina pēcnāves maska, ko nocirstajai Marijas Antuanetes galvai noņēma Tiso kundze. Man ir tas gods viņu pazīt. *Madame* Tiso deviņus gadus Luija XVI māsai Elizabetei Versaļā mācīja zīmēšanu un veidošanu.

Sīkumainais Maksimilians vīzdegunīgā tonī izmet viltīgu cilpu:

– Interesanti, kā jūs, augstība, šo masku esat redzējis? Loģiski spriežot, tai jāatrodas Parīzē, kur jūs pēc Marijas Antuanetes nāves, šķiet, neesat bijis?

Marķīzs jautājuma neuzticības piegaršu neliekas manām. Ar cēlu rokas mājienu viņš aicina sulaini un liek papildināt dzērienus. Pēc garas izrunāšanās par vīniem vispār un no Pāvila I pagrabiem laulībām saņemto "*Amontillado*" un "*Beaune du Shateau*" it īpaši, saruna atgriežas pie Marijas Antuanetes.

– Tiso kundze pēcnāves maskas noņemšanu mācījās pie ārsta Filipa Kurtiusa, kas aizrāvās ar anatomisku objektu atveidošanu vaskā. Vienlaicīgi ar Tiso kundzi praktizēja kāds līdzīgas kaislības apsēsts kolēģis no Krievijas. Kad 1794. gadā Kurtiuss nomira, krievs – vai kas viņš arī ir, pēc krieva viņš neizskatās – no Francijas drīz aizbrauca un paņēma līdzīgu Marijas Antuanetes pēcnāves maskas kopiju. Mūsu valdniekam radās doma masku izmantot par pamatu mākslas darbam. Daudziem pazīstams skulpturāls veidojums bronzā – bļoda ar Jāņa Kristītāja galvu. Mūsu valdnieks iecerējis pēc atgriešanās Parīzē *Notre Dame* katedrālē uz marmora postamenta novietot paplāti ar Marijas Antuanetes nocirsto galvu. Tas būs pieminēklis karalienei moceklei un reizē atgādinājums par apmātu prātu aklumu. Karalim ir viena prasība – galvai jābūt kā īstai.

– Kā īstai? – Albertīne neticīgi atkāto. Viņa atgādina meiteni, kas izlūdžas spoku stāstu un pati šausmās dreb.

– Ne jau burtiski. Runa ir par jaunu uztveri. Jā, pasūtījums ir tieši tāds – Marijas Antuanetes nocirstajai galvai jābūt kā īstai!

– No kāda materiāla? – Maksimiliana jautājums saglabā izaicinājumu.

– Tas ir noslēpums. Darbs nav nobeigts. Gaidāms kaut kas pilnīgi netradicionāls. Tāds ir arī mākslinieks pats. Vienlaicīgi tēlnieks anatoms, fiziologs un eshatologs.

– Eshatologs? – Albertīne šādu vārdu nekad nav dzirdējusi.

– Jā. Eshatoloģija, kas man, protams, šeit nevienam nebūs jāpaskaidro, zinātniski pēta dzīvību un nāvi, dvēseles nemirstību, miesas augšāmcelšanos un tā tālāk un tā joprojām...

Interese uz galminieka runību iedarbojas kā vējš uz dzirnavu spārniem.

– Pēc ieceres galvai kāzu ceremonijas laikā vajadzēja atrasties uz altāra, kur tā glabātos līdz likumīgās kārtības atjaunošanai Francijā. Vakar atklājās, ka radušies šķēršļi. Man bija tas gods būt klāt pie valdnieka sarunas ar mākslinieku.

– Tad galvu darina šepat Jelgavā? – tas nu izsprūk baronesei Valtrautei fon Brīgenai. Viņa netiek un netiek vaļā no sajūtas, ka, pievērsies Albertīnei, marķīzs patiesībā stāsta tikai viņai, ka sacītajam ir kāda noslēpumaina, bet nozīmīga saikne tieši ar viņas, Valtrautes, pagātni un nākotni.

– Ne vien šeit, Jelgavā, bet tepat pilī.

– Kā tad mākslinieku sauc?

– Šaubos, vai viņa vārds jums ko izteiks. Mesjē Gibrans plašākām aprindām ir mazpazīstams vīrs.

Vai viņa dzird pareizi? Francūža mutē skaņas vervelē un gurst kā diližansa nesmērēti riteņi.

Mesjē Gibrans... Mesjē Gibrans, Valtraute pie sevis atkārtu un jūt, ka sastingst, kā lielā salā aplieta ar ūdeni.

XXIII

Notikumus grūti sarindot pēc nozīmības. Vērtējumu lielā mērā izšķir redzespunkts, no kura skatās, un kā notikumi skāruši pašu vērotāju.

1944. gada oktobrī Rīgā atkal mainījās saimnieki.

Aerodroma malā – ozolkalnos, kas atradās starp Muižu un dzelzceļu, – vācieši bija ierīkojuši bumbu noliktavu. Jādomā, šo to viņi bija paspējuši aizvākt, taču atlikušo laida gaisā. Apmēram nedēļu dzīvojām kā Vezuva piekājē. Sprādzienu izverdumi īpaši iespaidīgi izskatījās naktī. Gaiss raustījās, zeme trīcēja, debesīs ar īsiem pārtraukumiem cirtās ugunīgi šļācieni. Trešdaļa Muižas rūšu izskrēja no rāmjiem, bet laiks pieturējās mīlīgs, un bēniņos glabājās pavasarī izņemtie ziemas dubultlogi.

Varu maiņa skāra vienīgi logu rūtis, bet jauno noteicēju pirmā rosīšanās dzīvi Muižā satricināja līdz pamatiem. Kārtējo reizi apcietināja Baronesi. It kā pat nevērsās pret viņu personiski, vienkārši savāca un izsūtīja visus, kam papīros šādi vai tādi atrada vācietību. Johanna – viņai tolaik apritēja piecdesmit sestais mūža gads – bija ierakstīta Mārtiņa baznīcas vācu draudzes sarakstos. Staļina birokrāti atšķirībā no Hitlera birokrātiem par asiņu sastāvu neraizējās. Ar baznīcas grāmatu viņiem pilnīgi pietika.

Manā pārdzīvojumu arhīvā Johannas apcietināšanas vieta ir tukša. Gulēju slimnīcā ar tīfu, iekūņojies tādā kā narkozē. Kad atgriezos Muižā, Baroneses aizvešana bija apkrevelējusi brūce. Viņu mēs nekad vairs neredzējām. Pēc vairākiem gadiem Baroneses likteni nedaudz atklāja dzejnieks H. H., kas kopā ar ģimeni tūdaļ pēc krievu ienākšanas līdzīgā kārtā bija izsūtīts uz draudzes reģistra pamata. Trešajā vai ceturtajā izsūtījuma gadā viņš kādas komiešu pilsētiņas tirgū sastapis vecu sievieti bez rokām. Nosaldēt locekļus ziemēlos gadījies bieži. Sieviete par kukulīti maizes mēģinājusi pārdot jaunas meitenes fotogrāfijas. Vienā no attēliem pumpurojoša pasaudze peldkostīmā bijusi redzama Rīgas jūrmalas pludmalē.

Piedzērušies šahlinieki bildes skatījuši kā lielu brīnumu: «*Посмотри, красивая голая баба!*»* Sieviete stāstījusi, ka agrāk dzīvojusi Rīgā pie aerodroma. Uzvārdu dzejnieks neatcerējās, bet sacīja, ka varētu būt bijis Holendere.

Vectēva anštalte saņēma nāvīgu triecienu. Atlikušos zirgus nacionalizēja. Šoreiz pa īstam. Jaunās sugas ķēves aizveda uz hipodromu. Loģika ar padomju varu kopsolī negāja. To, ko vienu laiciņu atļāva, otru neatļāva. Tā tūdaļ pēc kara privātos veikalus pieļāva, taču drīz vien aizliedza. Hipodromu aizliedza vēlāk, sākumā tas darbojās. Totalizators grozīja lielas naudas summas.

Pazaudējis Baronesi bez pēdām, vectēvs, atgādinot vingrotāju pie notrūkušiem riņķiem, nespēja savākties. Viņš vairs nebija uzņēmīgais, pašpārliecinātais vīrs. Arī spriedumos izpaudās apjukums un neizpratne. “Ar trijiem riteņiem rati vēl ir rati. Ar diviem riteņiem tie ir divriči. Bet, ja paliek viens ritenis, ratu nav, ir ķerra,” viņš sacīja.

Runa, saprotams, nebija par ratiem. Palicis bez darbiniekiem, bez zirgiem, bez iespējām strādāt tādā veidā, kā prata un vēlējās, vectēvs viens bez darba kvernēja ratnīcā. Reiz, aizgājis uz hipo-

* *Посмотри, красивая голая баба* (krievu val.) – paskaties, smuka plika bāba.

droma staļļiem apraudzīt savas ķēves, vectēvs sa-
līga nakts dežuranta darbu. Staļļu komandieris,
atvaļināts tanku karaspēka apakšpulkvedis, bijis
izbrīnīts, kad nakts strādnieks ieradies darbā
jātnieka apģērbā ar melnu katliņu galvā. Tad
varbūt atcerējies, ka Anglijā skatītāji uz Derbija
sacensībām nāk ar pelēkiem cilindriem, un plecus
vien paraustījis: «*Черт его знает, Рига запад-
ный город!*»*

Abi ar Jāni turpinājām mācīties. Licejs atkal
skaitījās parasta vidusskola ar tālu kārtas numuru.
Ceļš līdz skolai un atgriešanās mājās bija piedzī-
vojums. Pāri Daugavai steigā uzbūvētais koka tilts
tramvaju kustībai nederēja. Posmu starp atjau-
notajām līnijām vienā un otrā upes krastā nācās
mērot kājām.

Ļaužu patukšā Rīga pildījās ar iebraucējiem.
Muižā strīpām vien ieradās aviācijas virsnieki ar
varas iestāžu izdotiem orderiem uz “apdzīvojamo
platību”. Sākumā aizņēma ēkas viņējo spārnu,
agrāko Lidotāja dzīvokli. Vēlāk atradās vīri ar
orderiem arī kantortelpai un magazīnai. Vectēvam,
Jānim un man palika divas istabas. Almastante,
neieredzēdama Baronesi ne acu galā, negaidīti

* *Черт его знает, Рига западный город!* (krievu val.) – velns viņu zina,
Rīga – Rietumu pilsēta!

paziņoja, ka Johannas kambari krievu seskiem aizņemt neļaus, un orderi šai istabai izklapatoja sev.

No rītiem vienā kreklā, žāvādamās un abām rokām bužinādama nesukātos matus, virtuvē grozījās neaprēķināmā Poļina. Pie apakšpulkveža Rumjanceva kāršu spēle dažkārt beidzās ar kaušanos un spoguļu sišanu. To pašu spoguļu, kuru priekšā savulaik biju pārmiesojies Nelsonā, Guliverā un Rišeljē.

Gala istabā pa kreisi rēca lauvas. Ūsainais majors Gogo Vācijā bija ieguvis patafonu ar vienu plati – dažādu dzīvnieku balsīm. Kamieļu bubināšana un zeburu maušana izskanēja tikpat kā nepamanīta, toties lauvu grandieni tricināja visu stāvu. Pie Gogo bariem vien brauca radinieki ar žāvētu auna gaļu, vīnu un dienvīdu augļiem. Krustmātes, svaines un māsīcas aiz pievērtām, bet bieži līdz galam vaļā atstātām durvīm skaļās, raudulīgās balsīs aizlūdza, lai radniekam izmēģinājuma lidojumos stāv klāt Dievs. Taču lūgšanas netika uzklausītas. Apmēram kilometru no bedres uzgāja lidmašīnas stūri un vienu Gogo plaukstu.

Kad Poļinai bija labs garastāvoklis, viņa apakšpulkvedim Rumjancevam cepa pankūkas un skrēja arī pie mums ar amerikāņu kondensētā krējumā

mērtām bļinām. Kad garastāvoklis bija slikts, apsaukāja pārējos krievus nesaprotamos tatāru vai kazahu vārdos, kurus nevarēja iztulkot pat vectēvs, mūs – par fašistiem un Sibīrijas kandidātiem. Sliktais garastāvoklis Poļinu tracināja bieži.

Jānis krieviski iemācījās gandrīz nemanot. Viņš arī vieglāk tika pāri svešuma sliekšnim, kas mani attiecībās ar kaimiņiem bieži apstādināja pussolī. Gluži dabiski, ka Jānis pirmais uzzināja par Poļinas nelaimi. Rumjancevam viņa esot kara sieva. Tagad apakšpulkvedis demobilizējoties un taisoties atpakaļ pie īstās sievas. Bet Poļina gaidot bērnu.

– Man viņi izstāsta visu, – Jānis brīnījās.

Viņam tuvojās septiņpadsmit. Stiepties garumā augums kavējās. Ieilgušais balss lūzums runu smieklīgi lecināja starp falsetu un basu. Uz gludi apaļā zodiņa šur tur sāka dīgt pa bārdas spalvai.

– Jā, tu viņiem liecies tuvāks, – es muļķīgi izmetu, domādams par Jāņa krievu valodu. Bet Jānis sarāvās.

– Tas var būt. Vectēvam taisnība, krievus un visus, kas kopā ar viņiem, dīda svešinieka kompleks. Bet mani viņi par latvieti neuzskata, manī redz sev līdzīgo.

– Beidz muldēt! – samulsis pārspīlēju bravūru.
– Pamēģini krievam iestāstīt, ka Puškina Krievijā ir ienācējs!

– Vectēvs jau tāpat mierina: “Kāpēc lai tu nebūtu latvietis, ja tev ir latvieša sirds!” Tikai sirdi neviens neredz. Redz seju.

– Nu un tad?

– Tad ir ieplestas acis un mute vaļā. Vienmēr, kad runāju latviski. Skolā jau vairs ne, bet veikalos, tramvajā, uz ielas. Zini, ko vakar man teica mācību daļas vadītāja? Man būšot mazas izredzes tikt augstskolā.

– Kāpēc?

– “Kāpēc” padomju savienībā esot nepieklājīgākais jautājums.

Laiks bija savāds. Karš palika aiz muguras, un mēs no tā bēgām neatskatīdamies. Varām mainoties, jēdzieni par vainu un vainīgajiem, par tiesībām, pienākumiem un taisnību bija sajaukti tik pamatīgi, ka daudzko vairs nevarēja saprast. Vienkāršāk rādījās nepieņemamo un nesaprotamo izskaidrot ar fatālo jēdzienu karš, kas, iespējams, bija līdz šim neatklāts lipīgs saprāta aptumsums. Likās, tagad grūtākais pāri, sākas izveseļošanās. Atmiņu ēnas vēl pinas pa kājām, velkas līdzī kā smagas stērbeles, bet jātiek no visa tā projām. Ne

jau tikai Latvija, liela pasaules daļa atsāka miera dzīvi, izmainīta līdz nepazīšanai.

Vectēvs nemitējās atkārtot:

– Puikas, ko lai dara, šis ir jūsu laiks, cita jums nebūs! No vēstures viedokļa Francijas revolūcija bija draņķīgs starpposms, bet miljoniem francūžu visa dzīve pagāja tajā trakumā, kas turpinājās septiņdesmit gadus.

Sarunas par augstskolu patiesībā bija sarunas par agrāk redzētiem sapņiem, neņemot vērā nomoda īstenību. Bērza māzera kastīte, kurā glabājās kopīgā nauda, parasti stāvēja tukša. Vectēva algas pietika kartīšu devas izpirkšanai – pāris formas maizes kukulīšiem, cukura saujai un cepamai eļļai. Lai vēderi nepieliptu mugurkaulam, Almas-tante rītā un vakarā mūs piebāza ar pašaudzēto kāļu sacepumu.

Visvairāk par nākotni iznāca runāt ar Vladimīru. No kāda mākoņa viņš bija nokritis, neviens nezināja. Kad jaunajos apstākļos ienācu klasē, viņš tur jau sēdēja. Vecā, salāpītā uzvalkā un noplukušos šņorzābakos. Dažbrīd šķita, ka viņš nemaz nav mūsu gadus, bet padzīvojis vīrietis. Runādamies reiz pastāstīju, ka, neraugoties ne uz ko, es tomēr studēšu, un Vladimīrs tā jocīgi pasmēja: “Tev, vecīt, ir drosme!” Šī frāze no

panaivā, vientiesīgā latgalieša lūpām man kļuva nepieciešama kā ēdiens. Apliecinājumu, ka man ir drosme, gribējās dzirdēt vēl un vēl, jo pats par sevi tik pārliecināts nejutos. Un tā iegājās, ka studiju tēmu cilājām vai ik dienas. Un diendienā Vladimirs atkārtoja “tev ir drosme...”, “tev ir drosme...”, kā Skaņaiskalns, kas atbalso mani pašu.

Vai mani vadīja drosme? Šaubos. Drīzāk spītība. Spītība kopā ar pasaules sliktāko matemātiku – optimismu. Vectēvs it priedīgā balsī mūs abus ar Jāni sauca par nakts jātniekiem, laikam domādams jātniekus, kas jā, ceļu nepētīdami.

– Nav taisnība, – es spurojos pretī. – Vai Veidenbaumam studējot iztikšana bija vieglāka? “Kulos es kā pliks pa nātrēm...”

– Jums, puikas, tik slikti nebūs. Šķovēti kāļi ir veselīgs ēdiens.

Rudenī mani uzņēma augstskolā. Kad Jānis pabeidza vidusskolu, viņš manam paraugam nesekoja, viņš meklēja darbu un gribēja studēt neklātienē.

Rūpnīca, kurā Jānis sāka strādāt bez īpašas izvēles – lai kabatā nebūtu hronisks dilonis –, izrādījās ceļa laužēja pusvadītāju nozarē. Jāņa ausis negaidīti sadzirdēja trompetes pūtienu, kas vēsta

sastapšanos ar likteni. Viņš metās diožu, tiristoru un tranzistoru noslēpumos, kā savā mūžā agrāk nekad ūdeni neredzējuši bruņurupuču mazuļi metas okeāna viļņos. Jaunām nozarēm ir reta īpašība – iesācēji un pieredzējušie startē no kopīgas līnijas, vienlaicīgi mēģinot atvērt durvis uz nepazīstamu telpu.

Drīz vien Jāni pazina. Par viņu runājot, reti lietoja vārdus “viņš ir”, parasti sacīja “viņš būs”.

Divdesmit gadu vecumā Jānis iemīlējās.

Par mīlestības būtību joprojām zināms ļoti maz. Tikpat maz, kā par kosmosu, kurā cilvēce mīt jau vismaz 270 000 gadu. Jaunākās teorijas iemīlēšanos izskaidro prozaiski – ar dopomīna un noradrenalīna darbību smadzeņu limbiskajās sistēmās. Lai kā arī būtu, ķīmija skaidrību nav devusi. Noslēpumā tīts vēl arvien ieslēgšanās mehānisms, kas ķīmijai liek iedarboties, tieši pamatot to, nevis citu cilvēku.

Es nezinu, kur Jānis sastapa Gunu, tas nav svarīgi. Viņš izmainījās līdz nepazīšanai, un parādījās pazīmes, par kurām runā limbiskā teorija, – cilvēks kļūst sapņains, samazinās vērība pret ārējo pasauli, pārņem īpatnēja stūrgalvība.

Gunu skaistuma dotības īpaši neiezīmēja. Par Jāni garāka, ar vasarraibumiem un paplānām

lūpām, kas sejai piešķīra apņēmīgu izteiksmi, pūderi un krāsas viņa nelietoja (tolaik sievietes vispār krāsojās maz). Pelēkos matus nēsāja, sa-spraustus vilnī virs pieres. Aukstā laikā apsēja vilnas lakatiņu, kā pēckara gados darīja daudzas.

Domāju, ka Jānis ar sievietēm bija iepazinies ātrāk par mani un atbilstoši savam raksturam – uzņēmīgi, pamatīgi, lai neteiktu zinātniski. Ar to īpašo neatlaidību, kas pētniekus iedzen gan Amazonas džungļos, gan Āfrikas mirāžu tuksnešos.

Kopš dzīvojām zem viena jumta, uzskatīju, ka apģērbs Jānim daudz neko nenozīmē. Vienvakar viņš izņēma no portfeļa virskreklu un rādīja kā vislielāko brīnumu.

– Paskat, mans vecais krekls, bet kāda tagad krāsa! Kāda apkakle!

Jānis ar bijīgu uzmanību slidināja pirkstus pār akurāti nošūto vīli, it kā viņa priekšā būtu acteku zelta diadēma.

Ar sīkajiem, kārtīgi virknētajiem adatas dūrieniem, kuros atklājās mūsu ģimenē mazpazīstamā sievišķības puse – ikdienišķo rūpju maigums, Guna varbūt tūdaļ Jāni sev nepiešuva, taču maģiskais starojums jau plūda. Guna pārstāvēja pasauli, kas Jāni, bezmājas cirka mākslinieku bērnu un mūsu vīrietiskā pārsvara sašķiebtās ģimenītes pārstāvi,

spēja gan pārsteigt, gan aicināt. Par to liecināja nejaušas frāzes, ko Jānis šad tad izmeta: “Gunai vajag pusvasaras, lai apbraukātu Vidzemes radus”, “Gunai patīk pašas audzētas puķes”, “Ja tu būtu ēdis Guna ceptus pīrāgus!”, “Guna saka, ka palagiem jāsmaržo pēc vēja”.

Man ir miglains priekšstats, kā mūsdienās izpaužas tuvības pirmsākumi. Spriežot pēc filmām un literatūras, cikls saīsinājies, kļuvis trūcīgi lietišķs. Mūsu jaunībā jūtu uzkuršanos mīlētāji gandrīz vienmēr izstaigāja. Klīda pa ielām, izokšķerēja klusus, romantiskus stūrīšus, uzmeklēja tālus nomales kinoteātrus. Varbūt tāpēc Jāni un Gunu kopā pirmoreiz satiku kapos.

– Es nezināju, ka tu arī pazini Akeru! – pārsteigts brīnījosi.

– Guna nāca apkopt krustmātes kapu, un tad mēs tā... Rīgā tik kupli pavasari var izjust vienīgi kapos. Lakstīgalas kādreiz dzirdot Arkādijā, bet dzeguzi tikai šeit.

Viņa raudzījās ar dzīvu, vērīgu skatienu, runā jautās viegls malienas akcents. Nezin kālab Guna atgādināja meiteni, kas pieķerta nedarbā.

Vēlāk Jānis pastāstīja arī ko vairāk. Ģimene joprojām dzīvojis lauciniecisku dzīvi. Tēvs Čiekurkalna ūdenstornī strādājis par sētnieku, māte

gādājot par ģimeni un govi, kas vasarā ganoties netālajās dzelzceļmalas pļavās. Pilsētas darbinieku bērniem izglītošanās vidusskolā bija bez maksas, un Guna nonākusi vienā no pilsētas labākajām ģimnāzijām kopā ar fabrikantu, baņķieru un augstu virsnieku atvasēm. Dabiski, ka Gunas vecākiem nākotnes cerības saistījās ar vienīgās meitas izredzēm. Kara laiks un valdību karuselis šajā ziņā neko neizmainīja. Viss šķobījās, viss ļodzījās, bet cerības nu jau balstīja labi uzņemtais ceļš – Guna studēja medicīnu.

Nav grūti iedomāties, kāda bija Jāņa pirmā sastapšanās ar Gunas vecākiem.

– Vai tad ilgi jau dzīvojat Latvijā?

– Drīz būs desmit gadi.

– Un kur tad esat dzimis?

– To tā grūti pateikt. Vispār cirka vagoniņā.

– Ko tad tēvs? Ko māte?

– Dzīvoju pie vectēva.

– Ko tad vectēvs?

– Vectēvs hipodromā pieskata zirgus.

– Tā, tā... Nuja... Ko tad jūs pats?

– Rūpnīcā...

Visticamāk, ka Gunas vecāku neizpratne ar plecu raustīšanu arī aprobežotos, ja dīvainā viesā ievēšana mājā izskatītos kā meitas joks. Kad kļuva

redzams, ka attiecību mezgls sāk novilkties, izcēlās panika.

Gunas un Jāņa tuvība turpinājās divus gadus. Spēle, kas iesākās rotaļīgi, pati no sevis, laika gaitā visiem dalībniekiem kļuva par smagu pārbaudījumu. Bija jāizvēlas – ļauties liktenim vai mēģināt to lauzt.

Divdesmit, divdesmit viena gada vecumā meitenes iztēlē vīrieša ideāls ir izsapņots. Tāds pusgaisīgs, pusmiesīgs sapņu vīrietis, visticamāk, arī Gunas pasaulē bija jau grozījies, ļaujot izdzīvot pirmās ilgas un pirmās cerības.

Jānis no ideāla, domāju, stāvēja tālu. Toties viņš bija reāls, viņu varēja satikt, par viņu varēja gādāt, viņas alku pasaulē vieta izrādījās neaizņemta. Ne jau vienīgi jauneklus dīda izsalkums remdināt vīrišķību, ar tikpat asām dziņu pātagām meitenes apstrādā sievišķīgā sūtība.

Gunas vecāku vēso attieksmi Jānis nelikās manām. Mīlestības uzurdīts, gēnos ieliktais fanātisms darīja savu. Bads, kas viņu trenca pie Gunas, nebija apmierināms, un varbūt tieši ar to atšķīrās no izsalkuma, ko pazina viņa pieredze. Kā teicis Mefistofelis – “asinis ir sula dīvainā”. Mīlestība sarkano dzīvības šķidrumu pārvērš par visstiprāko līmi, kas divus sakausē vienā. Gluži svešs cilvēks

bija kļuvis par daļu no viņa, ļaujot dzīvot agrāk neizjustā kopībā.

Iepazīstoties tuvāk, Gunai Jāņa personība – jādodomā – atklājās ne mazāk spilgta kā viņa āriene. Mīlestība ir viltīga. Līdzīgi kā gruntsūdeņi tā neplūst pa virsu, bet pa dziļākiem slāņiem, kur citas nogāzes, citi dambējumi.

Nepārtrauktajā, spīvajā vecāku pretestībā Guna tomēr nevarēja nesaklausīt daļu neapstrīdamas patiesības. Gan par Jāņa neskaidro nākotni, gan par iespēju laist pasaulē dzeltenus bērnus – rases iestādītas no Dieva un uzskatāmi iezīmētas ne jau bez savas jēgas. Brīdinājumi ar laiku iesēžas prātā un, pat ja nemaina slēdzienus, ietekmē domāšanu.

Kādu vakaru pārsteidzu Jāni spoguļa priekšā ar ķemmi rokā.

– Gudro jaunu frizūru? – tāpat vien pajautāju.

Šķita, Jānis ar nevērīgu rokas kustību liks saprast, ka par katru nieku nelon mēli deldēt. Viņš atbildēja ar gluži nopietnu pretjautājumu.

– Vai mani mati atgādina lakotu tālruņa vadu?

Tas droši vien bija Gunas palaists joks ieilgušās atvadās pie mājas vārtiem. Joki nereti atklāj nopietnībā nepasacīto. Pateikt negribēto. Jāņa mati bija pamanīti. Par tiem domāja. Tie jau darbojās kā atsvari likteņa svaros.

Īsi pirms Līgo svētkiem Jānis pateica, ka ņem atvaļinājumu un dzīvos Rietumbuļļu jūrmalā, kur Guna kopā ar draudzeni noīrējusi verandu.

– Kā tad jūs visi trīs tur dzīvosiet? – es nesapratu.

– Draudzene jau tikai tā, lai māte neuztrauktos.

Jāņu vakarā viņš atgriezās. Apsēdās pie galda, nolika priekšā Gunas fotogrāfiju un apkrāvās ar lekciju pierakstiem un grāmatām. Kad ienācu pēc vairākām stundām, klades un grāmatas stāvēja kā noliktas, bet Jānis nekustīgs joprojām skatījās Gunas fotogrāfijā.

– Kāpēc tad nepaliki Buļļos?

Klusums.

– Ko tu teici?

– Kāpēc nepaliki Vakarbuļļos?

– Gunai bija jābrauc uz laukiem. Viņiem Jāņos tā pieņemts. Drīz pārbrauks.

Jānis uzvedās ērmīgi. Apmēram tādus es iedomājos cilvēkus, kas mēnesnīcā lien laukā pa logu un rāpjas uz jumta. Limbiskie plūdi sasniedza augstāko punktu, kad pastnieks atnesa ierakstītu vēstuli. Dīvainu vēstuli. Baltā lapa vēlāk stāvēja līdzās Gunas fotogrāfijai, un es to vairākkārt apskatīju. Papīra vidū bija lasāms viens vienīgs vārds – Mīlu. Bez datuma, bez uzrunas, bez

paraksta. Tādas vēstules īpašā nervu stāvoklī raksta pirms pašnāvības vai kuģim grimstot.

Turpmākos mēnešus, iekrauts pats savās rūpēs, attiecību vibrācijām nesekoju. Abi satikās, un es viņus jau turēju par nelaulātu precētu pāri.

Līņāja pelēks, apnicīgs rudens lietus. Ielas pludoja, zem soļiem šļakstījās paltis. Es viņus satiku centrā pie Kolonādes. Man likās dīvaini, ka tādā laikā var vienkārši tāpat vien blakus stāvēt. Ap viņiem, šķiet, drūvēja savādi skumja un sastingusi gaisotne, kas apņēm apstādinātus pulksteņus un ūdeņu malā dēdošas laivas.

– Vai tava meitene skūpstoties acis aizver?

– Tu vāc statistiku?

– Guna vienmēr acis aizver.

– Tevi tas uztrauc?

– Nē... Tomēr...

– Ko nozīmē – tomēr?

– Gribētos zināt, kāpēc viņa tā dara?

– Katrs no mums dzīvo gan reālajā, gan iedomu pasaulē. Tā iedomu droši vien ir ērtāka.

– Tur jau tā lieta... Tur jau tā lieta...”

– Sveiciens jaunajam pārim! Logi asaro, jācer, ka būs arī migla. Čaka laiciņš...

It kā manu vārdu aizķerts, Jānis noņēma brilles un stiklus rūpīgi notrina kabatlakatā. Seja ar

seklajiem acu dobumiem un piemiegto plakstu šauro spraudziņu atklājās tādā kā kailuma kautrībā.

– Kas tad viņam, – Guna ņēmās skaidrot, – viņš paliek Rīgā. Man jābrauc kartupeļus lasīt.

– Neskumsti, Jāni, ilgāk par Ziemassvētkiem studenti kartupeļus nelasa.

Jānis atkal paslēpās aiz brillēm. Rāmji sen kļuvuši par maziem, tie paši, ar kuriem viņu pirmoreiz ieraudzīju pie kuģa Daugavmalā.

– Gunas tēvs vakar aizvests uz slimnīcu.

– Ak, nesāc nu atkal. Šorīt viņam jau labāk.

No Gunas balss nevarēja saprast, vai sacītais bija mierinājums vai pārmetums.

Viņa bija projām trīs nedēļas. Tad Jānis sacīja, ka Guna laukos saaukstējusies. Nē, apraudzīt neiešot, Guna negribot, neesot tādi apstākļi.

Nedēļu cieties, Jānis tomēr braucis apciemot. Šoreiz saņemts neparasti laipni. Istaba smaržojusi pēc pīrāgiem. Pie galda sēdējis Gunas tēvs un vēl kāds vīrietis. Puisis Jāņa gados, varbūt nedaudz vecāks, bet ar solīdi mirdzošu galvvidu. Guna vislabākajā kleitā iznākusi no virtuves. Tēvs iepazīstinājis ar ciemiņu un piebilda:

– Ja man būtu bijusi jūsu iespēja studēt par dakteri...

Sapratis, ka ar savu klātbūtni svinības traucēs, Jānis pie galda nesēdies, bet palūdzis Gunu uz brītiņu iznākt laukā. Guna samulsusi skatījusies uz tēvu, uz māti, kas viens pakaļ otram mudinājuši:

– Izej, meitiņ, izej! Ar cilvēkiem jābūt laipnai. Uzmet kaut ko uz pleciem un ilgi neliedējies.

Vai lijis, Jānis neatcerējās. Auksts gan bijis. Guna sakrustotām rokām ņurcījusi uz pleciem uzmetā mēteļa stūrus un drebinādamās stāstījusi, ka tā nu iznācis, pēc mēneša būšot kāzas.

Es mēģināju iztaujāt par līgavaini un steigas iemesliem, bet viņš sažņaudza pirkstus tā, ka tie kļuva balti, un sacīja:

– Tie taču sīkumi. Tagad viņa varēs skūpstīties, acis neaizvērusi.

Jānis rāmi smaidīja. Konišiki kungs bija mācījis – par nepatīkamām lietām jārunā jautri. Lai citiem nebojātu omu.

XXIV

Kas ir šis Gibrans, mistiskais nelaimes vēstnesis vai sātana uzsūtīts kāršu jaucējs?

Vienalga! Lai kas arī būtu, viņš tik liktenīgi

sagriezis viņas mūžu, tik valdonīgi iejaucies dzīvē, ka beidzot viņa grib viņu redzēt! Kaut vai lai pārlicinātos, ka darīšana nav ar spoku, kas izgaist, sveci aizdedzot. Viņa grib ar viņu runāt! Droši vien runāt, ko tad citu. Nu, vienalga. Viņa pat nezina, ko grib.

– *Mon marquis!** Ja Gibrana kungs kalpo majestātei, vai viņš neatrodas kaut kur šeit, – baroneše nervozi pamāj visriņķī, – kāzu viesu vidū?

Marķīzs neizskatās samulsis ne par Valtrautes nervozo vēzienu, ne par ziņkāri. Franču marķīzu dāmu kaprīzes nevar pārsteigt.

– Viņa klātbūtne, protams, mūs visus iepriecinātu, bet man nav bijusi laime viņu pamanīt. Es jums jau stāstīju, valdnieks bija neapmierināts, ka galva nav gatava laikā.

– Lūdzu, aizvediet mani, kur Gibrana kungs atrodams!

Viltīgais zibsnis plakstu kaktiņos atklāj, ka lūgumu marķīzs pārprot. Jādomā, tādēļ arī gatavs piedalīties. Ak, neaizmirstamā Versaļa, ak, jaukais *Petit Trianon*, ak, *Palace Royal* ar slepenajām kāpnēm, maskētajām guļamistabu durvīm, dubultajiem alkova aizkariem! Ak, galma dzīve ar aizraujošām intrigām, galantām rotaļām, noslē-

* *Mon marquis!* (franču val.) – mans marķīz!

pumiem un dēkām. Vai galminieka sirds pret tādiem jaukumiem var palikt vienaldzīga!

Valtraute īsti neaptver, kur viņu ved. Gaitenis zaudē greznumu. Ozolkoka lepno divviru durvju vietā sāk rindoties lietišķas ieejas tādās kā kazarmu telpās. Vietām sienas nobalsinātas, vietām melni apkvēpušas vai zaļgana pelējuma apsēstas. Parketu nomaina akmens flīzes, uz kurām papēžu raksts it kā izmēda sirdspukstu klaudzienus.

– Nākamās durvis pa kreisi, – skaidro marķīzs, splīnīgi raudzīdamies pār plecu. – Tālāk jums jāiet vienai. Tikai amoru un kupidonu pavadībā. Pie pirmām durvīm neklaudziniet. Pie nākamajām.

Viss kā komiskā operā! Tā tikai trūka, lai viņa ar Gibranu satiktos publiski!

Valtraute ienāk telpā, kas drīzāk atgādina šķūni nekā istabu. Gar ārsienu nokrautas bērza malkas šķilas. Nedaudz nostāk kaste ar māliem. Labajā pusē pie sienas pakārti vairāki tukši putnu būri.

Valtraute skatās apkārt un pēta, un pēkšņi noskan blīkšķis. Žurku lamatas laimīgā kārtā iecērt tikai kleitas malu. Juku jukām drūzmējas salūzušas mēbeles – klibi krēsli ar izsēdētu popējumu, ķieģeļu krāvumu balstīti galdiņi, šķībi sašļukusi vāļa. Pa kreisi durvis, acīmredzot pie tām arī jāklauzina.

Pēc satraukuma miglas aizvilкта gaidu starpbrīža rokturis noliecas, durvis atveras un gandrīz lēkšus izlec vīrs garā linu krekļā. Kājās koka tupeles. Seja nosvīdusi. Pieri un vaigus aizsedz taukainas matu šķipsnas.

– Vai jūs mani nepieteiktu mesjē Gibranam? – Valtraute lūdz vāciski. Franču valodu dīvainais vīrs varētu nesaprast.

– Ko man gods pieteikt?

– Baronesi Valtrauti fon Brīgenu, adjutanta Eberharda fon Brīgena atraitni.

Vīrs uzmet goddevīgu, varbūt pārspīlēti goddevīgu kūkumu un noliec jau tā nokārto galvu. Krekla piedurknē līdz elkonim ieslēptā krampīgā roka rāda uz salūzušajām mēbelēm.

– Lūgtum piesēst.

Valtraute gaida. Uzbudinājums vārās un kūsa. Laikam jau nevajadzēja nākt. Nevajadzēja. Kāda jēga dzīt pēdas pirms pusmūža notikušajam. Pagātnes rēģus nav ko līdzī vazāt.

Rokturis atkal sakustas. No blakusistabas lepni izrieztām krūtīm iznāk nedaudz vecmodīgās, taču smalkās samta biksēs un baltās zeķēs ģērbs augstmanis. Sasukājies, iesmaržojies, ar ordeņa zvaigzni pie krūts. Tomēr kāds sīkums liek domāt, ka kārtējo reizi darīšana ar parādību burvestībām.

Šis pats vīrs nupat kalpa pazemībā stāvēja viņas priekšā vienā kreklā!

– Pieņemiet visu cieņu – Almustafs Gibrans. Acumirkli beķeris. Pie viena lūgtu atvainot, ka nevaru aicināt dziļāk un piedāvāt lielākas ērtības. Apartamentos kuras beķerejas krāsns. Kā varu būt noderīgs?

Valtraute ir pielēkusi kājās. Gibrans ar žestu rāda, lai viņa sēžas vien, un arī pats raugās pēc krēsla. Paņem, izgroza – pārlietu izjucis, aizgrūž projām. Ņem citu. Nu, šis laikam derēs.

Tam, ko viņa dzird vai tūdaļ sacīs, patiesībā maza nozīme. Īstā saruna notiek ar acīm. Viņa pēta viņu, un viņš pēta viņu. Acis īsā mirklī mēģina izdibināt visu. Kā lūpas, pieskardamās vīna pirmajam malkam. Cik mirklis garš, grūti pateikt. Bet smīnīgi pētošajā Gibrana sejā kaut kas Valt-rauti nomierina. Iespējams, ka tikko manāmās bakurētas melnīgsnējo vaigu galos. Valtraute vēlreiz pārlūko viltus beķeri no matu galiem līdz kurpju sprādzēm. Acis atgriežas pie rētām. Spokam vai dēmonam bakurētas diez vai būtu. Augstmaņa drānās iegērbies malkas zāģeris, ūdens nesējs vai – tik tiešām! – beķeris. *Mein Gott!* Viņš pat neizskatās pēc āderu laidēja vai friziera, tiem ir manieres.

Lai nebūtu jārunā par sevi, ko viņai pēkšņi vairs negribas, Valtraute čivina par kāzu ceremoniju, par Edžvērta de Firmona svētrunu.

– Un jūs, mesjē Gibran, nedzirdējāt, kā vārdos ietērpa pārdzīvojumu, kas pielīdzināms dievišķai atklāsmei...

– Kļūdāties, kundze. Abatam ir tikai viens runājamais gabals. Tas, protams, spīd, bet no lielas lietošanas kā rakstvedim bīkšu dibens. Es Luiju XVI neesmu aizmirsis, man par viņu nav jāatgādina.

– Abats galvenokārt runāja par māti, par Mariju Antuaneti.

– Ak, jūs Marijas Antuanetes sakarā! Nu, tā ir cita lieta. Kas jūs atsūtīja?

Tagad acu dzelošajā skatienā Valtraute jūt patiesu interesi. Ar tādu skatienu uz viņu raudzījies vēl vienīgi grāfs Kaliostro, pret kuru Valtraute joprojām jūt bijību – lai viņam vieglas smiltis! Romas pāvests Koftu kā blēdi licis iespondēt cietumā, kur viņš – tā vismaz dzird runājam – pirms gadiem četriem ņēmis mīklainu galu.

– ...Nē, patiešām! Līdzība ir! Panāciet, panāciet vairāk pie gaismas! Paceliet acis uz augšu! Nolaidiet!

Beķeris (saukt viņu par Gibranu Valtraute pat

domās negrib) bez mazākās cieņas un kautrības baksta vaigu ar ūdenī izmiešķētiem, krunkainiem pirkstgaliem. Saņem pie zoda, groza galvu uz vienu un otru pusi. Labi vēl, ka neņem aiz matiem un necērt plīķi. Un viņa kā apburta visu mierīgi pieļauj!

– Ar ko līdzība? Kādā ziņā?

– It kā jūs nezinātu, ja jau reiz esat atsūtīta.

Valtraute beidzot atskārst un muļķīgi iesmejas.

– Ar Mariju Antuaneti? *Mein Herr**, jūs savos komplimentos esat izšķērdīgs. Iedomājieties, cik man gadu!

– Pazaudējot galvu, Marija Antuanete arī nebija meitene. To gan mēdz aizmirst. Pat šodien, Antuanetes meitas kāzu dienā.

Beķera melnās acis līdzīgas piešiem; cirtiens nav sāpīgs, taču liek saiekties. Un viņai iešaujas prātā – patiešām, arī mans Johans Amadejs jau precību gados!

Bet beķeris bīda viņu no viena loga pie otra un runā tik tālāk:

– Marijai Antuanetei nocirta vienu, kaut gan viņai bija vismaz trīs galvas. Valsts lietās viņa nejēdza vairāk par šo te tauriņu uz rūts. Kā sieviete bija apveltīta ar izpratni un nojautu. Tāpēc

* *Mein Herr* (vācu val.) – mans kungs.

notikušais jāvērtē kā muļķība un kā tragēdija. Glēvo Burbonu viņa nemīlēja, lai man nestāsta. Kas ir mīlestība, Antuanete uzzināja, kad satika grāfu Ferzenu, Zviedrijas sūtni. Jaunais Ferzens karalieni mēģināja aizvest uz ārzemēm, bet iekrita. Tas arī Mariju Antuaneti pazudināja. Viņa mira divu vīriešu dēļ. Vienu nemīlējama un otru mīlējama.

Pēkšņi Valtrautes nedaudz atslābušās domas satramda jaunas šausmas. Un ja nu šis... šis... – lai kas viņš arī būtu – uz sudraba šķīvja Marijas Antuanetes giljotinētās galvas vietā sadomā uzlikt gluži īstu... viņas galvu?!... *Lieber Gott!* Viņa taču pilnīgi trakā ķirurga varā. Viņa var kliegt, cik grib, neviens nedzirdēs. Viņai jābēg...

– *O, ...mais que voulez vous?...* * – Valtraute uztraukumā sāk runāt franciski. – Revolucionārajās operācijās es neorientējos. Avīzes rakstīja, ka giljotīna... giljotīna izgudrota kā... kā humāns līdzeklis...

Gibrana viena roka joprojām tur Valtrautes elkoni, otra neatlaiž zodu. Melno acu skatiens kā no akmens apakšas izlīdis simtkājis jau kuro reizi pārtekā viņas kaklu.

– Varas maiņa vienmēr gājusi kopā ar galvu

* *O, mais que voulez vous?* (franču val.) – o, bet ko jūs vēlaties?

maiņu. Bet Francijas piemērs, par kuru runājāt jūs, *madame*, ir pamācošs. Šoreiz notika neparasta maiņa. Kamēr valsts bija bez galvas, kroni pievāca nauda. Tagad kronis ir uz naudas maisa. Savā ziņā ērti. Naudu var mainīt, kā grib, tā vienmēr būs nauda.

It kā Gibrana vārdu pārsteigta, Valtraute izraujas no tvēriena un soli atkāpjas. Maniaks, noteikti maniaks, prātā vienīgi griešana un mainīšana.

Gibrans nāk atkal tuvāk, pēta viņas seju un pie sevis kaut ko rēķina.

– Mesjē Gibran! Mesjē Gibran!

Sauciens izlaužas skaļš un izmisīgs.

Šoreiz soli atraujas Gibrans.

– Mesjē Gibran! Mani neviens nav sūtījis! Marijai Antuanetei es nemaz neesmu līdzīga!

Gibrans atkāpjas vēl vienu soli.

– Esmu personīgā jautājumā. Jūs taču dienējat lielkņaza Konstantīna kirasieru reģimentē? Vai adjutanta barona fon Brīgena vārds jums nesauc atmiņā kādu notikumu?

– Fon Brīgens? Svarīgu notikumu? Neatceros gan.

– Eberhards fon Brīgens, liela auguma, ar rapiera rētu uz vaiga.

– Ā-ā-ā! Atceros gan! Jā, jā! Viņš ar kapteiņa Ulstes sievu aizlaidās uz Ameriku! Brīģenu un to otru, Ulsti, reizē ievainoja. Brīģenu vieglāk, to otru smagāk. Bet arī Ulsti es salāpīju. Brīģens... Kā tad!

Valtraute skatās uz Gibranu. Gibrans skatās uz Valtrauti. Valtraute saspringti, kā duelants pār divkaujai paceltu pistoli. Gibrans apcerīgi, varbūt ar vieglu īgnumu par notrulušo atmiņas asumu.

– Vai jums nekad nav ienākusi prātā doma, ka divus cilvēkus varētu savienot vienā?

– Tikai teorētiski, tikai teorētiski, kundze. Kaut ko tādu es kādreiz laikam pat uzrakstīju Sanktpēterburgas vācu avīzei.

– Jūs alojaties, mesjē. Jūs to esat izdarījis. Tik tiešām...

Gibrans spēji pagriežas. Iespējams, ka cēlonis ir gluži nenožīmīgs – lapsenes uzbāzība. Bet žests it kā atbrīvo Valtrauti no pakļautības sajūtas. Viņa pagriežas un iet. Baiļu nav. Smagums, kas spiež, ir tukšs. Viņā sagāzies viss pasaules tukšums. Brīnums, ka tik daudz tukšuma iespējams panest.

Kad Valtraute atkal nonāk pie kāzu viesiem, Kavūrs de Monpansjē ir nozudis. Maksimilians visu uzmanību velta birģermeistara kundzei. Tas ir pietiekams iemesls, lai Albertīnei Krievijas

ķeizara pagraba izmeklētākais vīns garšotu kā žults, ko krustā sistajiem pasniedz uz šķēpa galā uzdurta sūkļa. Maksimilians ar viņu nav izdejojis nevienu deju. Viņai gribas piecelties un iziet no zāles. Interesanti, kad Maksimilians pamanītu, ka viņas nav? Visticamāk, stundu pēc tam, kad ceremonijmeistars pieklaudzinās zizli grīdai un paziņos par sveču dzēšanu.

Albertīne ierauga Valtrauti un saprot, ka palīgā steidzas liktenis. Valtrautes izskats vēsta, ka viņa uz vietas jāved mājās. Seja mironīgi bāla, acis zalgo. Piere karst.

– Mīļā mās, kas tev kaiš? Tu esi slima! Kungs Jēzus Kristus augstais! Maksimilian, atvaino par traucējumu...

Maksimilians pārmij vēl pāris teikumus ar skaisto kundzi, saskandina glāzes, tad ceļas kājās un nāk šurp.

– *Vous avez toujours des idées surprenantes, ma chère.**

Valtrautes izskats tomēr ir neapstrīdams arguments. Maksimilians padodas.

Valtrautei ir drudzis. Katram gadījumam Maksimilians liek no pagraba atnest ledu un dzesēt

* *Vous avez toujours des idées surprenantes, ma chère* (franču val.) – jums vienmēr dīvaines idejas, dārgā.

Valtrautes pieri. Nākamās trīs dienas un trīs naktis paiet, šūpojoties starp murgiem un bezsamaņu. Tad no slimības rēgonībām un tukšumiem viņa palēnām it kā iznāk ārā un atgriežas ierastajā, ar ikdienu piepildītajā pasaulē.

– Kas tas par kapteini, ko tu visu laiku sauci? Tu taču ar kuģi neesi braukusi? – tincina Albertīne.

– Neko neatceros. Un paldies Dievam. Viss pāri, rēģus nav ko atpakaļ saukt.

Pēc nedēļas Valtraute pošas mājup uz Vidzemi.

Ceļošana pēdējos gados kļuvusi nesalīdzināmi ērtāka. Sāk jau aizmirsties laiks, kad nācās burzīties svešu ļaužu pieknoķētos diližansos. Pavisam cita lieta braukt pašas kariatē ar pašas kučieri, pasta stacijās vienīgi īrējot četrijūgam zirgus. Arī *Fräulein Gabriella** ar nelaiķi *Bon Esprit* nav salīdzināma. Valtraute Gabriellu dēvē par savu ugunīgo erceņģeli. Sievišķīgais trauslums mal-dina. Vajadzīgā brīdī palmas zars Gabriellas rokās pārvēršas par zobenu. Vai par to jābrīnās? Eņģeļi nav apcirpti ar dzimuma šaurību. Tas dod ampli-tūdu arī tikumiem.

Pārtraucot ciemošanos pie Kurzemes radiem,

* *Fräulein Gabriella* (vācu val.) – Gabriellas jaunkundze.

Valtraute ir pārliccināta, ka grib atgriezties mājās pēc iespējas ātrāk. Viņa jūtas vārga un nogurusi. Sava māja ar citur neatrodamo mieru un ērtībām vilināt vilina. Jāatopas, jāsakārto domas, jānonāk pie secinājumiem. Palēnām, vienā mierā. Tad viņa arī izdomās, pieņemt vai noraidīt Klapmeijera bildinājumu. Barons pagaidīs. Vīrietim, kam tūdaļ sešdesmit, tēlot Romeo būtu smieklīgi.

Rīgas priekšā, pa plostu tiltu pārbraucot Daugavu, Valtrautes domas mainās. Viņa atceras citu atgriešanos no Kurzemes. Tikpat neziņas pilnu, tikpat gruzdošu. Pirms daudziem gadiem, kad viņa kā apdullusi dzina pēdas Eberhardam un svēti ticēja, ka vajag tikai viņu atrast un dzīve, jauki bimbinašama, tecēs uz priekšu. Kas galu galā viņu piemānīja – Eberhards, Kaliostro vai mīlestība? Varbūt sievišķais vājums, nespēja atšķirt mīlestību no atriebības? Krama šķiltavas aizdedzināja sveci uz mūžu. Vai svecei un šķiltavām kopīga liesma vispār iespējama?

Interesanti, kā viņas dzīve būtu risinājusies, ja toreiz neienāktu galvā neprātīgā doma trenkties uz Burtniekiem?

It kā meklēdama atbildi uz pašas uzdoto jautājumu, viņa iztēlē vēro atmiņā iegūlušās senā brauciena ainas. Ienākšanu naksnīgajā namā, pirmo

sastapšanos ar bruņoto kalpu un vēlāk ar viņu. Jā, jau sākumā viņa nojauta kaut ko liktenīgu. Varbūt ierunājās viņas senču balsis? Pirms tās reizes ne vienreiz vien viņa bija satikusi vīriešus, no kuriem jutusi bailes. Toreiz viņa izbijās pati no sevis. Pustumšajā kambarī bija karsts. Viņa svīda, bet nez kāpēc likās, ka svelme staro nevis no mūrīša, bet no šī Ulstes, kura tuvumā ik mirkli jutās kā sieviete, gribēja būt sieviete, nespēja sieviete nebūt.

Pirms gulētiešanas viņa visu mūžu ir lūgusi: "...un neieved mūs kārdināšanā!" Vai toreiz viņai ienāca prātā, ka notiek tas, no kā viņa lūgusi Dievu pasargāt? Viņa bija kā apmāta.

Pēc tam nekas tāds nav atgadījies. Kāpēc īsais vājuma brīdis kļuvis par spilgtāko, neaizmirstamāko notikumu? Nu, vismaz vaļā no tā nav iespējams tikt. Nemīl viņa savu dēlu Johanu Amadeju, nemīl. Bet cita viņai nav. Jaunais Brīgens no Ulstes. No l a t v j a. Dievs, kam Tu man tā nodarīji! Bet ja pēc Tava prāta tā vajadzēja notikt, vai Tu nevarēji atrast taisnāku, saprotamāku ceļu?

Šādas un līdzīgas domas Valtrautei nedod mieru. Viņa tām iet riņķī un apkārt kā piesieta pie mieta. Ar katru jaunu riņķi aukla uztinas mietam

un kļūst īsāka un īsāka. Viņa atkal nonāk pie Dieva prāta, kas tik nesaprotams un neizdibināms. Lai kur viņa ietu un ko mēģinātu iesākt, pagātne vienmēr stāvēs priekšā un garām tai viņa netiks nekad. Varbūt tad labāk ar pagātņi samierināties un pieņemt tās slogu kā likteņa nastas daļu?

Cits nekas neatliek, kā atzīties, ka viņa atkal aci pret aci stāv cīņā ar kārdinājumu. Ar kārdinājumu aizbraukt uz Burtniekiem. Kāpēc un kādā nolūkā, viņa nevar izskaidrot. Bijušo satvert un sasaistīt ar šodienu viņa necer. Par to nevar būt runas. Vienkārši izbraukt pa atmiņu ceļu. Vēlreiz pamaldīties šurpu turpu kā toreiz, meklējot vietu ar dīvaino nosaukumu Ulstes. Kā tur tagad izskatās? Toreiz viņa iebrauca melnā naktī un no rīta bija pārāk uztraukta, lai kaut ko apskatītu.

Cik daudz jūdžu mērots, meklējot Eberhardu. Tagad viņa grib izmest līkumu, lai ciešāk paraudzītos uz vietu, kas nekad neparādīsies fon Brīgenū dzimtas hronikā, bet kas nāks līdzī pēcnācēju asinīs. Par ko viņa pati ar sevi tirgojas?

– Gabriella, liec apturēt karieti! Plāni grozās. Mēs brauksim uz Burtniekiem!

Nakti viņas pavada Strīpeles muižā pie Valt-rautes tuviem, bet remdenas sirsnības radiem. No rīta brauc tālāk. Pusdienlaikā tālumā parādās

zvedru laikā celtās Burtnieku baznīcas smailais tornis.

Šoreiz maldīšanās neiznāk. Gabriella mācītāja muižā izprasa ceļu, tad pati kāpj uz bukas kučierim blakus un rāda, kur jābrauc.

Ir miglota, apmākusies diena, nemaz pēc vasaras. Valtraute necienīgi piespiedusi degunu loga stiklam un skatās un skatās. Tepat jau ir tie lielie jumti, kas nakts tumsā atgādināja laidarā sagūlušu milzu kustoņu muguras. Dienas gaisma ir nekaunīgi atklāta, jumtu laika izplucinātais klājums vietām apaudzis ar zaļām sūnām, vietām izdribuši robaini tukšumi. Ēkas ieaugušas zālē, sētsvidū kuplo dadži.

Valtraute vēlas izkāpt. Kučieris palīdz tikt zemē pa karietes mazajām kāpnītēm un katram gadījumam paliek līdzās. Ne lopi mauj, ne suņi rej. Veco koku lapotnēs trokšņo putni. Noskaņa tāda, ka te neviena cilvēka nav. Bet no dzīvojamās ēkas iznāk pakulu biksēs, zaļā nenosakāmas armijas mundierī ģērbies vecis. Garu, baltu bārdu, gariem, baltiem matiem.

Valtraute viņu uzreiz pazīst. Ne pēc sejas, bet pēc kustībām, kas ir ļodzīgi saraustītas, visticamāk, no kāda ievainojuma.

– Ā-ā-ā, jūs, kundze, tomēr atbraucāt, – vecis

vāciski saka. – Kungs vienmēr teica, ka jūs atbrauksiet. Jūs toreiz aizmirsāt ķemmi. Pagaidiet, es atnesīšu. Bet man neiet tik ātri.

Kad viņš ir atpakaļ un Valtraute ķemmi ierauga (tiešām viņas ķemme! *Lieber Gott!*), asaras nav novaldāmas.

– Cita neviena te vairs nav, – arī vecis šņaukājas. – Jaunais kungs Bierns iet tēva pēdās kara amatā. Radinieki apmiruši, saime paputējusi. No dzimtcilvēkiem līgt gājējus Lēvenvolde neļauj. Kad es nokritīšu, zemi jaunajam Ulstem droši vien atņems. Mēs Lēvenvoldem kā dadži acī.

– Kur tad kapteinis? – Valtraute no sava jautājuma satrūkstas.

Vecis māj ar roku uz to pusi, kur ezers.

– Kapos. Jau kuro vasaru. Pie pašiem vārtiem pa labi.

Paklusējis piebilst.

– No pēdējā turku gājiena tik vien paspēja, kā atbraukt apskatīt mazdēlu. Pēc skata jau vēl turējās, bet mācītājs teica, ka pusei vien no cilvēka vakarēdienu iznācis dot. Ej nu saproti.

Pēdējos vārdus vecis saka latviski.

XXV

Likās, Jānis īpaši pūlējās, lai nepaliktu ne minūte brīva laika. Visu, kas varēja atgādināt par Gunu, viņš centās no dzīves izplēst ar lielu robu. Vienreiz puslīdz varmācīgi ievilku Jāni kinoteātrī noskatīties Marlēnas Dītrihas un Emīla Janinga leģendāro spēli. Tā sauktās trofejfilmas nedaudz atsvaidzināja ideoloģijas pārmākto padomju produkciju. Vienubrīd pamanīju, ka Jānis sēž tumsā ar aizvērtām acīm un uz ekrānu nemaz neskatās. Apmēram pēc pusfilmas viņš izgāja ārā.

Zaudējums lika sevi just, toties kā no gaisa nokrita stundas un pat dienas, ko varēja sadalīt starp darbu, studijām un miegu. Darbā no rasētavas viņu pārcēla uz projektēšanas grupu. Aukstais karš tehnikā izpaudās kā cīņa par jauniem atklājumiem.

Dzīve Muižā ritēja bez lielākām pārgrozībām. Sīkumi, protams, mainījās. Virsnieki panāca, ka ēkā ievilka elektrību. Pusrota zaldātu ar lāpstām raka garu grāvi, sacījās vilkt ūdensvadu. Līdz tam gan netika. Tranšeja ar laiku piesērēja un aizbira.

Veikalos šo to jau varēja dabūt. Ja turējās nauda. Mūsu maki parasti izrādījās tukši. Mani

ienākumi aprobežojās ar stipendiju. Vienīgais īstais pelnītājs bija Jānis. Almastantes dārzniekošanās atļāva kartupeļus, kāļus, burkānus un kāpostus ēst, cik gribējās.

Sākās ģērbšanās ķibeles. Vectēvs lepni turpināja valkāt redingotus un sēžsvārkus. Almastante šo to aizņēmas no Johannas krājumiem un gultas segu pārvērtā mētelī. Man Zvirgzdu salas utenī no alkoholizēta atvaļināta majora izdevās lēti nopirkt amerikāņu armijas vējblūzi un dabiskā zīda izpletni, labu materiālu virskrekliem. Jānim klājās visgrūtāk. Sīkais zēniņš bija izstiepies par neliela auguma, tomēr pieaugušu cilvēku. Viņam visu nācās gādāt no jauna. Glāba auglīgā ideja lietā likt melnos pelerīnmēteļus. Skroderim, kas agrāk bija gādājis par vectēvu un sacījās savā laikā šuvis kārtas ģenerālim Balodim, operdziedātājam Šaļapinam un Albānijas karalim Ahmedam Cogū, laimīgā kārtā garšoja kāļi.

Melnajā uzvalkā un melnajā mētelī Jānis izskatījās svinīgs kā baptistu mācītājs. Vadmalas sulīgais tonis kopā ar spīdīgi melnajiem matiem, melnajām uzacīm, melnajām skropstām un melnajiem briļļu ietvariem veidoja ansambli, ko nespēja atšķaidīt ne brūnās kurpes uz autoriepu zolēm, ne zilais krekls, ko Jānis valkāja nepār-

traukti – reizi nedēļā vakarā izmazgāja, lai no rīta atkal vilktu mugurā.

Mums ar Jāni bija sava istaba, bet mācīties nez kāpēc gājām pie vectēva rakstāmgalda. Pat tad, kad viņš uz dežūru negāja un gulšņāja uz gurkstošā, krakstošā ādas dīvāna, elektrībai pielāgotās petrolejas lampas gaismā lasot vecas avīzes. Katrā rakstāmgalda galā mums arī bija pa līdzīgam gaismeklim. Trīs gaismas apļos patstāvīgi dzīvoja it kā trīs atsevišķas pasaules. Mēs bijām un nebijām kopā. Apvienošanās notika brīžos, kad kāds kaut ko pajautāja vai pavēstīja.

Domas biežāk pārmija vectēvs un Jānis. Lomas bija mainījušās. Zināt gribēja vectēvs, skaidroja Jānis. Piemēram, vectēvu satrauca Jāņa piezīme, ka elektroniskās rēķinmašīnas palīdzējušas amerikāņiem uzvarēt karā.

– Vai tas tā, ka pusvadītāju zinātāji liekami vienā strīpā ar fiziķiem, kas palaida pasaulē kodolus?

– Nē! – Jāņa atbilde nozibēja ātri, kā no upes uz mirkli izlēkusi zivs. – Mūsu nozare ir solis uz mākslīgo intelektu. Svarīgs ir jautājums, kāds cilvēks citiem bīstamāks, ar mazu vai jaudīgu intelektu?

– Bīstams ir cilvēks bez sirdsapziņas.

– Nu tad būs kārtība. Mākslīgajam intelektam ieliks sirdsapziņas bloku.

– To sirdsapziņas bloku atļausies neielikt vai izņemt! – vectēva balss skanēja nikni un pārliecināti. Viņš pierausās sēdus, kas bija droša zīme, ka runas tik ātri nebeigsies.

– Vienalga, – Jānis bezkaislīgi iebilda, saņēmis galvu plaukstās kā basketbolists bumbu, – cilvēces vēsture ir viena liela samierināšanās ar progresu. Mans formulējums skan tā – cilvēku sugas evolūcija balstās spējā piemēroties saviem izgudrojumiem.

– Ā-ā! Tas ir labi teikts!

– Pusvadītāji pavērs iespēju ražot mākslīgas ķermeņdaļas. Iekšdedzes motors papildināja cilvēku ar automobili un lidmašīnu. Turpmāk papildinājumu saņems pats cilvēks, pirmkārt jau galva.

– Kā tu to zini?

– Smadzeņu nervu šūnu skaits ir milzīgs, taču ierobežots. Mākslīgo smadzeņu jaudu varēs paplašināt pēc vajadzības. Mūsdienu *homo sapiens* līdzās cilvēkam ar papildgalvu liksies kā muša blakus ģēnijam.

– Labi, labi, bet vai Dievs būtu pasaulē palaidis pēc sava ģīmja un līdzības radīto cilvēku ar pa-

gaidu galvu? Lai tad pats sevi ar pabeidz! Tu iekšā nejaucies!

Tādi un līdzīgi strīdi dažkārt kļuva itin karsti. Vectēva domīgi sarauktajā pierē kādā grumbā vai kaktā aizvien gan slēpās viltīgs smaidiņš, un Jānis pat vistrakākos spriedumus iesāka ar vārdiem “mīļais vectēv”.

Svētdienās – vienreiz Jānis, otreiz es – braucām uz krāmu tirgu kaut ko pārdot – svečturus, zārku nesēju cepures, zirglietas.

Krāmu tirgus no Sarkanā spīķeru rajona bija pārcelts uz Zvirgzdu salu, ko ar pilsētu savienoja vienīgi šaurs koka tilts. Vairākus gadus Zvirgzdu sala Rīgā bija dīvainākā vieta. Nabadzība kopā ar lietu maģiju, praktiskais ar teatrālo, kaislības un instinkti. Grozījās mantība, kas, pārmaiņu plūdiem noplokot, bija nonākusi nejaušās rokās un kļuvusi mazvērtīga. Vai – otrādi – daudzi šķīrās no ģimenes relikvijām, lai tiktu kaut drusku pie naudas. Te tirgoja grabažas, kam nebija nekādas vērtības, un dražu kaudzēs laimīgiem meklētājiem slēpās īstas Dieva dāvanas. Vienalga, lija lietus, zēvelēja ledains vējš vai karsēja saule, Zvirgzdu sala virda un mutuļoja. Ubagi dziedāja, blēži spēlēja kārtis, čigānietes zīlēja, zagļi aptīrīja kabatas. Patafoni čerkstēja šlāgerus, leijerkastes

lirināja, būrīšos čivināja putni, suņi rēja, groziņos kladzināja vistas. Smaržoja pēc naftalīna, pelējuma, eļļā vārītiem pončikiem, degvīna, lēta odekolona, sviedriem un mīzaliem.

Kādā svētdienas vakarā Jānis pastāstīja par meiteni, kas Zvirgzdu salā tirgojoties ar prusaku nīdējamo akmeni. Kara laikā gājuši bojā visi pierīgie, viņa palikusi dzīva, jo bumbas sprādziena brīdī mazgājusies vannā. Vairākas dienas nogulējusi gruvešos kā emaljētā zārkā. Kopš otrās piedzimšanas pasauli viņa redzot joņiem melnbaltu, joņiem savādās krāsās.

– Šodien es biju šampanieša pudeles krāsā. Iepriekšējā reize bija melnbaltā, un Liene teica, ka es esot melns ar baltām ēnām.

Kuģu grimšanu pārcietušie par saulrietiem uz jūras, jādāmā, nemēdz runāt. Jānis dzīvoja, sievietes no pasaules it kā izretušējis, un nu atkal, par laimi, kāda brunču nēsātāja bija pamanīta.

Savā tirgus dienā izklāju zemē preci un sāku skatīties pēc prusaku nīdētājas.

– Nāvīgais pirosilīns, – viņa gāja garām un piedāvāja, – jānovelk strīpa, kur prusaki staigā, un cauri.

– Lieta tik droša?

– Pamēģini.

Ap viņu virmoja nekoptība un nevērība, kas seju un augumu rādīja it kā caur blāvu stiklu. Zili pelēks vatenis, blukīgas, it kā piepūstas kokvilnas bikses. Mati īsi, īsi kā zēnam. Lielā žokejmice atgādināja saļukušu sēni. Vēlāk uzziņāju, ka cepure bija maks, ar iešūtu kabatu papīrnaudai.

Meitene saprata, ka prusaku akmeni nepirkšu, un gāja tālāk. Taču pēc laiciņa pienāca vēlreiz.

– Vai tu esi Jāņa brālis?

– Tev tā šķiet?

– Viņsvētdien šito svečturi mēģināja pārdot Jānis.

Meitenes acis likās neparastas. Platas un ļoti gaišas. It kā zīlīšu vispār nebūtu.

– Varētu uzspīdēt saule! Visi sarāvušies, īgni, neko nepērk. Par piroksilīnu es tev sameloju. Tas ir parastais sērs.

– Tu apmāni cilvēkus?

– Patiesībā es pārdodu ticību, ka prusaki ir iznīdējami. Tad cilvēkiem rodas vēlēšanās to darīt.

– Tu domā?

– Es zinu. Galvenais ir vēlēties. Tad arī piepildās.

– Labi, vēlēsimies kopā – uzspīdi, saulīte...

Es gaidīju, ka viņa pasmaidīs, bet nekā.

– Tev ir sīka programma, – viņa sacīja.

Svētdienas vakaros aizvien apjautājos, ko dara Liene un kāds pašlaik periods – krāsainais vai melnbaltais. Kad Zvirgzdu salā grozījies pats, katrā ziņā centos prusaku nīdētāju satikt un parunāties. Mazs joks, kurā joka pēc iesaistīju Jāni. Taču spēle iesūca kā virpuļviesuļa stabs un sāka nest. Apmainīdamies ar jaunumiem, ko bijām uzzinājuši no Lienes, mēs netikām tuvāk kādai notvertai atbildei, bet uzdevām viens otram jaunus jautājumus, kas tracināja ziņkāri un prasījās skaidrojami. Varētu teikt – Liene izrādījās līdzīga mūsdienu TV seriālam.

Viņa, piemēram, mācēja fokusus. Pienāca klāt un birdināja jebkuram cilvēkam no deguna kapeikas, kas dzinkstēdamas krita konservu bundžā. Tāpat pirmajam pretimnācējam spēja no kabatas izvilkt saldējumu. Liene teica, ka saldējuma vietā varētu būt kaķis vai tītars, tikai tad vajadzētu nedaudz gatavoties. Uz jautājumu, kas viņai to iemācījis, Liene pasmaidīja un izmeta:

– Kabatzagli.

– Kabatzagli?

– Starp kabatas zagli un burvju mākslinieku maza atšķirība. Un ja vēl prakse klavierspēlē...

Tas bija jaunums. Jānis sacīja, ka Liene viņam liekoties šausmīgi nemuzikāla. Pēc nedēļas domas nācās mainīt.

– Izrādās, klavierspēli viņa tomēr ir mācījusies! Vari iedomāties, pie kā? Pie sava tēva! Viņš strādājis konservatorijā!

No Lienes stāstītā nesanāca, ka viņa pasaulē palikusi viena. Dzirdējām par krustmāti Hortenziju un Mežaparka radnieku māju “Villa Āfrika”, kurā šad tad iekļīstot no zoodārza izbēguši putni un dzīvnieki. Tomēr likās, ka Liene dzīvo klaidoņa dzīvi.

Arī šis pieņēmums apmeta kūleni. Liene kādā lielā namā strādāja par kurinātāju. Pēckara gados lepnie nami turējās pie dzīvības katrs ar savu apkures siltumu, un kurinātājs bija svarīga persona. Liene posteni bija pārņēmusi no Krūmiņa, dzejnieka, arī ģitārista un dziesmiņu sacerētāja; viņam sākušās ķibeles ar varas iestādēm un bijis jāpārceļas uz psihiatrisko slimnīcu.

– Vai tad tas ir darbs meitenei! – jautājums patiesībā nebija jautājums; manās ausīs kurinātājs ierindojās blakus ūdenslīdējam, kalējam vai nažu trinējam.

– Liene ir mierā. Ogles varot šķipelēt, kad patīk. Jā, alga maza, toties vasaras atvaļinājums

garāks nekā skolotājiem un puspagrabā amata dzīvoklis. Dzejnieks pat ierīkojis dušu...

Jānis stāstīja gari un smalki. Tik sulīgu bildi nav iespējams radīt pēc dzirdētā vien. Viņš tur bija bijis un visu pamatīgi apskatījis.

Kādu joni Jānis uz Zvirgzdu salu negāja. Mani pārsteidza, ka viņš ne reizes neapjautājās par Lieni. Bet galu galā to varēja saprast – īsa ziņkāre kā mežā atrodot neparastu putna olu vai jūras malā savādu gliemežvāku. Zināmā mērā es jutos vainīgs. Bez manas līdzdalības rotaļa diez vai būtu sākusies. Pētnieka rotaļa ar meiteni, kas pasauli redz mistiskos izjūtu toņos.

Taču dzīvei patīk izspēlēt iepriekš reti atminamus gājienus.

Tirgi deģenerātus un psihopātus pievelk īpaši. Uz Latviju gāzās iebraucēju cunami, raujot līdzī recidīvistus un bandītus no malu malām. Līdzīgi kā Havaju salās ievazāja sifilisu, pret ko vietējiem nebija izstrādājusies ne psiholoģiska, ne bioloģiska aizsardzība, Rīgu pārsteidza nepazīstamā kriminālā tīrkultūra, ko kara apstākļi bija papildinājuši ar soda bataljona uzsējumiem. Degvīna dvingas apņemta, ar medaļām un ordeņiem uz utainu kreklu krūtīm, invalīdu kruķiem stampājot dubļus, Zvirgzdu salā tā atklājās ekshibicionistiskā

nekautrībā. Nejauša vārdu pārmaiņa bieži beidzās ar naža dūrienu vēderā. Nepiesardzīga daiļava auskarus it viegli riskēja pazaudēt kopā ar ausi.

Pret vakaru burzma kļuva plānāka, bet ieņemtais alkohols sadrūvēja gaisotni līdz uzliesmojumam. Pie Jāņa pienākusi cienījama izskata sieviete un gribējusi pirkt Almastantes sudraba zupas kausu. Apkārt trinušies ziņkārīgie. Kāds vīrietis no aizmugures dāmu sakampis ap vidu un it kā jokojot pacēlis gaisā, otrs norāvis kurpes un meties prom.

Zvirgzdu salai parasts notikums, nekas sevišķs. Īss satraukums, iemesls atvieglotai nopūtai, ka cietušais (cietusī), paldies Dievam, neesi tu. Izrāde, kas pakutina nervus. (Tālrādes jau nebija!) Aculiecinieka svilpiens, izsauciens vai replika kaimiņam. Iejaukties gan bezcerīgi, gan bīstami. Vismaz tikpat bīstami, kā klaiņojošu suņu baram mēģināt atņemt nozagtu desas līkumu.

Jānis bija osa no cita podiņa. Notikumu viņš attēloja tā.

– Es nezināju, ka niknums spēj katapultēt, pirms smadzenēs sāk rosīties sakarīgas domas! Nesos zaglim pakaļ un kļiedzu: “Met zemē, šaušu! Met zemē, šaušu!”

Zaglis skrēja, izbiedētu cilvēku biezoknī lavierēdams kā starp kokiem. Dzīdamies viņam toreiz

pakaļ, es izjutu šausmīgu vientulību. Zināju, ka esmu pilnīgi un galīgi viens. Tik viens es nekad vēl nebiju juties. Uz tilta zaglim pietrūka elpas un viņš apstājās. Ieraudzījis, ka man nekāda šaujama nav, viņš pārsteigts ārprātīgi saniknojās.

– Ko tu gribi? – viņš klaigāja, naidā trīcēdams.

– Met zemē! Met zemē uz vietas!

– Ak tu, gnīda, nolādētais japoška! Es tādiem Kuriļos brilles ar automātu pierē sadzinu! Vai tu šito medāli pazīsti? Tavus brāļus sizdams, es asinis lēju! Polundra! Ments prasās, lai viņu met zemē! Kas mums, grūti?

Bija pieskrējuši vairāki viņējie. Šurp drāzās vēl bariņš. Bet es biju viens. Arī tad, kad, pārsviests pāri tilta margām, kritu Daugavas attekā. Pretī lidoja dzeltenīgi brūni palu ūdeņi un drīzāk melni nekā balti ledus gabali, apkaisīti ar visu ziemu no krastiem slaucītām dražām.

Kad izkārpījos virs ūdens, pēkšņi sapratu, ka vairs neesmu viens. Uz tilta uzskrēja Liene. Viņa jau rāpās pāri margām un metās pie manis netīrajā ūdenī.

Tāds bija Jāņa stāsts.

Liene nogulēja slimnīcā mēnesi, Jānis drusku ilgāk. Pēc tam viņi apprecējās.

XXVI

Laiks līdzīgi lidmašīnai iznirst virs galvas no kādas nezināmas tāles, pārlido pāri un atkal izgaist tālumā. Ēdot brokastis, vakars šķiet aiz trejdeviņām jūrām, aiz trejdeviņiem kalniem. Nodzīvotie gadi sablīvējas plaknē, izklājas kā zīmējumi uz tapetēm. Atmiņās viss ir tepat un tuvu.

Šodien cēlieniem vien acīs stāv Jāņa un Lienes dzīve.

Pēc zīmogu iespiešanas pasēs dzimtsarakstu birojā Muižā viņus salaulāja vectēvs. Kā pats sacīja – pa īstam. No 1919. gada jūras brauciena uz Ainažiem viņam glabājās Latvijas Pagaidu valdības dotās kapteiņa tiesības kuģošana kabotāžas akvatorijā. Pēc senām paražām kapteinim ir tiesības laulāt, un vectēvs savas tiesības turēja godā.

“...Gaidījām pirmo bērnu, kas drīz pēc dzemdībām nomira.”

Pirms kara pie Kukura vairumā bija iegādātas kantorgrāmatas anštaltes grāmatvedībai, cietos melnos vākos, ar labu papīru. Vienā tādā grāmatā Liene bija rakstījusi vēstules bez adresāta un reiz atnesa man, lai salieku pareizi komatus. Biezā grāmata joprojām stāv pie manis. Lienes piezīmēs vakardiena turpina elpot.

1 “...Kāpēc pasaule radīta krāsaina, ja lielākā daļa tās apdzīvotāju krāsas neuztver? Izrādās, bites, dievgosniņas un citi lidojošie kukaiņi sajūtot tikai informāciju, kas ielikta krāsas starojumā. Manas sakratītās smadzenes acīmredzot ieguvušas kaut ko no bites vai dievgosniņas. Es Jāni izlasīju pirmajā satikšanās reizē, nepārmijusi ar viņu neviena vārda. Tieši tāpat viss būtu norisinājies pilnīgā tumsā, jo darbojās maņas ārpus priekšstatiem patīk vai nepatīk, gudrs vai muļķis, skaists vai neglīts. Cilvēki domā, ka izvēli izdara neparedzēti, brīvi, bet patiesībā iet kā uz veikalu ar jau gatavu pirkumu sarakstu. Jautājums tikai – atrod vai neatrod vajadzīgo. Manā sarakstā bija ierakstīts Jānis, un es viņu atradu.”

“...Vecmāmiņa bija savādniece. Man likās, ka viņas tumšajās acīs sprēgā brīnumsviecīšu dzirksteles. Viņa sarunājās ar puķēm, vistām, putniem, un tie viņu saprata. Kādā dzimšanas dienā viņa atnāca pie manis tukšām rokām. Jutos sarūgtināta. Ciemiņu bija daudz, un katram līdzī dāvana. “Vecomāt, vai tu man neko nedāvināsi?” es jautāju. Viņa paskatījās ar tumšajām, dzirksteļojošajām acīm un sacīja: “Es tev uzdāvināšu savu seju.” Es domāju, ka viņa mēnās, runā pirmo, kas ienāk prātā, lai nebūtu jāatzīstas, ka dāvanu aizmirsusi.

Skatoties spogulī, jo gadus, jo vairāk pārlicinos, ka vecmāmiņa runājusi patiesību. Man ir viņas seja. Un, kad es novecošu, man droši vien tiks arī viņas grumbas. Es jau tagad labprāt runājos ar puķēm, vistām un putniem.”

Pirmā bērna – meitenīti sauca Irbe – piedzimšanu un atdošanu zemei pēc pāris mēnešu garā mūža Liene kontu grāmatā apraksta ar kavējumu. Viņai un Jānim ir vēl piedzimis dēls Namejs un meita Zīle, kad Liene beidzot saņem dūšu atsākt atmiņas pārtrūkušajā vietā.

“...Gaiss, ko iepūš ziepju burbulī, tepat vien ir bijis jau miljoniem gadu un tepat vien paliks, kad burbulis pārplīsīs. Piedzimt nozīmē iegūt jaunu būtību. Piedzimt nozīmē iekrist ezerā kā lietus pilei un pārvērsties augošā aplī. Pasaule ir kā ezera virsma lietū, pilna ar lielākiem un mazākiem apliem. Viens aplis izdziest agrāk, otrs vēlāk. Bet lietus turpina līt, turpina līt, un apdzisušo apļu vietā zīmējas jauni, aug, saskaras, viļņojas.

Ārste pacēla Irbīti vēl nenomazgātu, gļotaini spīdīgu, un sacīja: “Kāda skaista dāmiņa.” Redzēdama apaļo, brēcienā saviebto sejiņu, es nodomāju – mēness ģimītis. Irbīte izspraucās no mana viļņojošā kupluma kā asiņains mēness no mākoņa vētrainā naktī. Es biju kā mākonis, ko mēness

plēsa vaļā. Baltās, mirdzošās sienas viļņoja un ļodzījās. Apaļais daudzacu gaismeklis karājās pār mani kā kvēloša spiede, sāpes rāva gabalos, un, kad jau šķita, ka spēki galā un gribas mirt, viņa izslīdēja mierīgi, gludi, neapstādināmi. Kļiedziens iesprūda mutē, it kā es būtu aizrijusies. Pārējo negribas atcerēties, tikai šo slīdēšanu, pārsteidzošo kustību, kas izzudušajā laika apjēgā likās turpināmies bezgala ilgi.

Kapos, kad Irbīti glabājām, viņa atkal slīdēja. Tikai atpakaļgaitā. Vecaistēvs un Jānis lēni, lēni šķetināja dvieļus, laižot mazo zārciņu lejā. Kaps kā vaļā pavērts nāves vēders ņēma atpakaļ to, kas naktī pirms diviem mēnešiem bija ienākusi pasaulē caur mani.

Mirt. Viegli vai grūti? Ja arī grūti, tad grūtuma dēļ neviens nav palicis nenomiris. Mirt nevarētu būt grūtāk kā piedzimt. Kāpēc lai iziešana pa vārtiem grūtāka nekā ienākšana? Cilvēks radīts dzīvei, taču paredzot nāves nenovēršamību. Lidmašīnai, piemēram, ir spārni, bet arī riteņi. Cilvēks nevar būt konstruēts neatbilstoši saviem uzdevumiem. Mirt ir mūsu uzdevums. Tāpat kā mūsu uzdevums ir dzīvot.

Jānis šonakt nav mājās, un es nevaru gulēt. Istabas stūrī kā sirma, fosforizēta žurka tup

mēnessgaisma. Pie durvju stenderes stāv Irbīte un raugās uz mani it kā gaidās, lai atzīmēju ar svītru, cik viņa izaugusi. Es zinu, tie ir bezmiega sapņi, bet ko tas groza? Uz Šekspīra kapa esot rakstīts – mēs esam darināti no sapņu vielas.”

Bērnus Liene audzināja pa savai modei. Auto- mašīnā iekšā un kā kuro reizi – vai nu uz Pie- balgas vai Valmieras, vai Liepājas pusi – aiziet! Ēdamreizēs iegriezās kādā ceļmalas ēdnīcā, motoru padzirdināja pie benzīntanka un brauca tālāk. Tad jau viņi šo to varēja atļauties. Jānis bija līdzautors izgudrojumam, kas, Lienesprāt, ar realitāti saskārās tikai vienā punktā, proti, at- algojumā.

“...Atstājām mašīnu mežmalā un tālāk gājām kājām. Pie ezeriņa atradām laivu, krūmos paslēp- tus airus. Tumšie ūdeņi smaržoja pēc rudens. Ezers patiesībā tāds dārzs vien ir – ar tukšo laiku, ziedēšanu, briešanu un ienākšanos. Būtu dīvaini, ja ezers rudenī smaržotu tāpat kā pavasarī. Rīgā dzīvojot, oža kļuvusi trula un vienpusīga. Izpūtēju gāze tvan vienādi gan martā, gan maijā, gan au- gustā. Tikai laukos deguns dabū izpriecāties.”

Vai krāsas Lienei vēl vienmēr rādījās citādākas nekā pārējiem, grūti pateikt. Viens ieraksts šim jautājumam pieskaras pastarpināti.

“...Lapkritis ir gaišs. Vēl nesen biezie, tumšie lapotņu vāki tagad blāzmo plāni kā caurspīdīgi abažūri. Gaišāka rādās pat meža stīga pie apvāršņa – bērzi, kļavas un liepas to izraibina kā zelta kniedes. Vējš peldina lapas oktobra drebinātajos ūdeņos un aplīmē melno šoseju kā ar robainām rudens pastmarkām. Vakarā, atgriežoties pilsētā, žilbinoši spīdēja pilnmēness.

– Vai tad, kad mēnesi nevar redzēt, mēness nav? – jautāja Namejs.

– Nē, kāpēc. Ir gan.

Kāds bērnišķīgs jautājums un kāda bērnišķīga atbilde! Ko nozīmē ir, ko nozīmē nav?...”

Jāņa karjerai mierīgi spolēties nebija lemts. Lai būtu tiesīgs nodarboties ar pētījumiem, kur uz katra rasējuma, uz katra papīrīša stūra uzspieda zīmogu “*Совершенно секретно*”*, jāiegūst augstākās pakāpes uzticamība un jāizpilda anketa ar turpat simts jautājumiem. Akurāti ievērodams, ka anketā nekur nav velkamas svītras vai citas simboliskas zīmes, bet viss jāizklāsta nepārprotamā vārdiskā tekstā, Jānis sadaļā “Tēvs, vectēvs, vecvectēvs un citi radnieki pa tēva līniju” bija ierakstījis, ka tēvs miris ārzemēs, tēva tēvs nezi-

* *Совершенно секретно* (krievu val.) – ļoti slepeni.

nāms, bet tēva vectēvs caurcaurēm nezināms. Ar to pietika, lai daudzsološo nozares entuziastu savos taustekļos sakamptu astonķājis. Jāni izsauca rūpnīcas Pirmā nodaļa, kur ar viņu runāja no Maskavas īpaši atbraucis augstākas iestādes augsts ierēdnis.

– Labi, pieņemsim, ka jūs kopš divpadsmit gadu vecuma audzinājis vectēvs no mātes puses. Taču tas neko nenozīmē, – sacījis ierēdnis. – Katrs cilvēks ir salikts no divām daļām – no mātes un tēva. Šīs abas daļas objektīvi eksistē, vai mēs to apzināmies vai ne, gribam atzīt vai ne. Bet, tā kā tās eksistē, ar tām jārēķinās. Labi, jūsu tēvs ir miris, bet kaut kur Kiušiu vai Kavasaki viņam varbūt ir brāļi un māsas. Tie ir jūsu asinsradinieki. Mums nav tiesību dot uzticamības apliecību cilvēkam, par kura vienu daļu valda tik liela neskaidrība. Jāsaka tieši – bīstama neskaidrība! Varētu vēl šaubīties, ja lieta grozītos ap ceturtdaļu vai astotdaļu. Runa ir par pusi! Cilvēks ir sviri ar diviem atsvaru kausiem. Cilvēkam ir divas acis, divas rokas, divas kājas, divas plaušas, divas nieres, divas smadzeņu puslodes... Jūs domājat, tas viss ir joks?

Saruna ievilkusies. Galu galā augstās iestādes augstais ierēdnis sacījis tā:

– Šeit, Rīgā, turpināt darbu pašreizējā vietā jums nav cerību. Pret to ir daudzi apstākļi. Taču, pagriezti citādāk, apstākļi, kas vērsas pret jums, var izrādīties labvēlīgi.

– Kā to saprast?

– Vai jūs nekad neesat skatījies spogulī? Tokijā, Jokohamā, Kioto jūs darbotos kā pašu cilvēks. Jums droši vien zināms, ka līdz 1854. gadam nejpānim par iekļūšanu Japānā likums paredzēja nāvessodu.

Jānis atbildējis, ka viena puse viņam tiešām japāniska, otra tomēr latviska. Nelaime laikam būšot tā, ka latviskā puse viņam apakšā. Galva uz Japānu varbūt pārceļtos, bet kājas neklausot.

Par bezdarbnieku Jānis tomēr nekļuva, universitāte viņam piedāvāja lasīt lekcijas.

...Svētdienās, kad Almastante un Liene nokoņas pusdienu galdu, bērni izskrējuši laukā baudīt plašumu, pēc kā pilsētas centrā izbadējušies, vectēvs atlaižas uz gurkstošā ādas dīvāna un Jānis ieņem parasto vietu uz bibliotēkas kāpnīšu augšējā kāpiena. Arī es apsēžos parastajā vietā – krēslā, ko Muižā dēvē par Ulstu krēslu; tā vienīgā līdzpaņemtā mēbele, vectēvam ienākot Rīgā.

– Man liekas, ka Bībelē ir kļūda, – saka vec-

tēvs. – Dieva gudrība tur atklāta caur radīšanas brīnumu. Protams, radīdams cilvēkus, zirgus, suņus, kaķus un tā tālāk, Dievs ir parādījis lielu izdomu un mākslinieka iedvesmu. Taču tas ir tīrais sīkums, salīdzinot ar viņa spēju sakabināt savus radījumus noteiktās attiecībās, lai tie viens otram kalpotu un būtu derīgi.

– Kāpēc tu nosauc tikai dzīvniekus? – Jānis nav mierā. Viņš noņem brilles un aizsedz acis ar plaukstu. – Sakarību ķēdē vieta gan pūpēdim mežā, gan zvaigznei pie debesīm. Arī zvaigznēm ir mūžs ar jaunības, spēka gadu un vecuma pazīmēm. Arī nedzīvs var dzimt, arī nedzīvs var mirt.

– Pēdējā laikā man ar divstobru ķīķeri debesīs nav ko darīt, – vectēvs smeļ. – Uzradušies kaut kādi melnie caurumi, kas visu raujot iekšā, pat savu izskatu.

– Par dzīvo un nedzīvo mēs spriežam kā malēnieši, – Jānis nerimst. – Pabiksta ar nūju – bēg, tātad dzīvs! Nebēg – nav dzīvs! Biomedicīnai un virtuāliem humanoīdiem vecie priekšstati neder. Kur teikts, ka dzīvot nozīmē ēst un izvadīt atkritumvielas? Varbūt dzīvot iespējams pat uz datora ekrāna? Varbūt atomi ir kosmiski ķermeņi citu izmēru sistēmā?

Diez vai uz šiem jautājumiem Jānis atbildi

gaida, taču īsu pauzi ietur, un tas ir pietiekami, lai es dotu zīmi.

– Csst!

Jānis atver acis, uzliek brilles, paraugās manī.

– Csst! – es māju ar roku. – Runā klusāk, vectēvs aizmidzis.

Arī tādu vectēvu es atceros. Viņš guļ uz dīvāna, vaibsti atšļukuši, uz krūtīm saņemtas rokas. Mēs ar Jāni runājam tālāk. Bet es vēroju vectēvu, un man tā vien gribas nosviest kaut ko zemē vai pabīdīt krēslu, lai viņš pamostos. Lai varētu pārliecināties, ka viņš vienīgi iesnauudies.

– Vai tas bija viss? – vectēvs pēkšņi pietrūkstas sēdus.

Es uzelpoju.

– Tu jau neklausies, – saka Jānis.

– Kāpēc tu tā domā?

– Tu krāci.

– Nav taisnība. Es guļu klusi kā zivs ūdenī. Es visu dzirdēju. Kopš uzzināju, ka Dievs cilvēku radījis pēc sava ģimja un līdzības, es jutos kā Dieva radnieks. Tagad man saka – tu esi puteklis kādas tur numurētas galaktikas kaktā.

– Jābūt dūšai uzzināt patiesību.

– Nē! Tādas lietas tu man nestāsti! Tad es labāk krācu.

Akadēmiskās aprindas Jāni dēvē par alternatīvo profesoru. Grozies kā gribi, tā ir, tikt garām, viņam neuzgrūžoties, nav iespējams. Vieni uzskata Jāni par gaisā pasistu fantastu, otri domā, ka viņš pieder pie virtuālās realitātes avangardistiem, trešie apgalvo, ka darīšana ar aģentu, kas gatavo apvērsumu pret Kanta filozofiju. Precīzāk, pret Kanta tēzi, ka materiālā un garīgā pasaule pastāv šķirti. Pāris Jāņa lekcijas par realitātes līmeņiem esmu dzirdējis – septītais līmenis kā absolūtais tukšums, kurā nekā nav, bet viss rodas. Pasaule daudzkārt griezta ar kājām gaisā, kāpēc uz trešās tūkstošgades sliedēs tas nevarētu notikt vēlreiz? Kopš Einšteina pagājuši simts gadi, jānāk kam jaunam.

Vectēvs nomira, septiņdesmit astoto dzimšanas dienu nesagaidījis. Par veselību viņš nesūdzējās, augstākais, ja kādreiz norūca “sirds tā smagi brien”. Zeļeņina pilienu pudelīte glabājās virtuvē uz plaukta. Pazīstamā smarža signalizēja, ka reizēm vectēvs nejutās labi. Bet tas gadījās reti un vectēvam atradās aizbildinājums – “dzīvot vērts, ja jūt dzīves garšu, nevis tāpēc, ka bailes mirt”.

Naktī viņš bija lasījis pirmskara žurnālus. Otrā rītā viņu atradu ar brillēm uz deguna. Roka bija

nošlukusi gar dīvāna malu, bet "Atpūta" pārklājusies sejai.

Katafalks, ar ko savā laikā uz kapiem bija aizvizināti vismaz trīs slaveni dzejnieki, arhibīskaps, miljonārs, divi operas solisti un četri ministri, apsedzies ar biezu putekļu kārtu, ratnīcā it kā kaut ko gaidīja. Zirgus izdevās sarunāt priekšpilsētas kolhozā. Iejūga melno sēru pārsegu izmazgāja un salāpīja Liene. Vairāki Jāņa studenti tik tiešām kāroja piedalīties pavadoņos, bet pelerīnmēteļi pēckarā bija pārsūti, un atradām tikai divas astoņpadsmitā gadsimta melnās pusemēness cepures.

Sēru procesijas no ielām galīgi vēl nebija nozudušas, un vecie rīdzinieki kā agrāk aizgājēju sveicināja, noņemot cepuri. Aiz Jēkaba Ulstes soļoja prāvs pavadītāju pulciņš. Mēs ar Jāni sēdējām uz bukas. Frakās, ar cilindriem galvā. Mani neatstāja sajūta, ka vectēvs mūs vēro un grib pārlicināties, vai mēs braucam pareizi. Es viņu visu laiku jutu, tāpat kā jūtu, kad rakstu šīs rindas. Mans redzējums klājas virsū vectēva redzējumam, maniem vārdiem apakšā skan vectēva vārdi, manām domām līdzās stāv vectēva domas.

...Liene jau piecus gadus kā mirusi, vectēvs veļu valstī. Jo ilgāk cilvēks pasaulē grozās, jo ciešākā pulkā viņu apņēm līdzgaitnieki, ar kuriem

sastapties iespējams vairs tikai atmiņās. Bērni dzīvo starp dzīvajiem. Pusmūža ļaudis starp dzīvajiem un mirušajiem. Nesen kāds simtgadnieks sacīja – tagad katra diena kā Dziesmu svētki, apsēžos, un stundām ilgi garām plūst gājiens... Ēnu parāde.

Vēl daži mēneši, un sāksies divdesmit pirmais gadsimts. Latvija ir atguvusi neatkarību, bet neierastajā stāvoklī iedzīvojamies grūti. Mūsu mugurās un sirdīs iepērts pakļāvības gars. Mēs tik ilgi esam locīti pa labi un pa kreisi, ka pastāvēt pašiem un iestāties par savām tiesībām liekas gandrīz vai apgrēcība. Izkalpošanās dziņa kļuvusi par otro dabu. Mēs esam viena no vecākajām Eiropas kultūrtautām un šī kontinenta aborigēni. Baltija – pēdējā kolonija Eiropā. Šī patiesība šokē, un "īstie" eiropieši remdina vainas apziņu, iztēlodami mūs par ļaunprātīgiem tumsoņiem. Mēs joprojām esam bandinieki, ko interešu spēlēs izdevīgi bīdīt uz vienu vai otru pusi.

Liktos loģiski, ka pieredze cilvēci stūrē saprāta virzienā, tomēr Edgara Po piesauktais ačgārnības gars nesnauž. Progresā vilnis, braši uzdrāzies civilizācijas krastā, pēc brīža klusi un zaglīgi griežas atpakaļ ne mazāk spēcīgā atplūdu straumē. Nelietība, ja tā labi atalgota, no nīdējama ļaunuma kļūst

par ikdienas ienākumu avotu. Pederasti, lezbietes, sodomisti, nekrofilī ar brīvības karogiem rokās meklē atpakaļceļu uz Nerona Romu. Sadiegtas personas nāk pretī ik uz soļa. Bijušie komunisti, kas trako par vismaigāko mēģinājumu ierobežot kapitāla rijību. Justīcijas minotauri ar tiesneša seju un noziedznieka kuņģi. Pussievietes, puspanteras ar rīklēm abos galos.

Nācijai trūkst stabilas augšdaļas. Dažādas tautas pārbauda dažādi. Citas ar zemestrīcēm, citas ar cunami viļņiem un plūdiem. Latviešus pārbauda ar dziedziņā iekārtu brīvības pušķi, kas mums atkal un atkal jāķer no jauna un ko mēs joprojām neesam iemācījušies pienācīgi glabāt.

XXVII

Montevideo nomalē kādā pamestā villā lielā lādē atrod asiņainu vīrieša līķi. Klātpieliktā vēstule angļu valodā paziņo, ka sodīts noziedznieks no Latvijas, uz kura sirdsapziņas 30 000 ebreju dzīvības. Paraksts – “Tie, kas neaizmirst”.

Par šo slepkavību pasaules presē uzmutuļo ievērība, un Vācijas Bundestāgs pat nolemj vēl piecus gadus atlikt noilgumu nacisma laika no-

ziegumiem. Par notikušo rodas dažādi minējumi, taču izmeklēšana beidzas nesekmīgi. Kad prese un raidītāji aprimst, viss pamazām iesērē aizmirstībā.

Pēc laika viens no atriebējiem ar pieņemtu vārdu dodas zināms – publicē grāmatu*, ļaujot piemirstajos notikumos ieskatīties dziļāk.

“Man vajadzēja piekļūt Sātanam,” raksta Atriebējs, “apmānīt gudru, piesardzīgu un viltīgu ienaidnieku.”

Par Sātanu sauktais ir apbruņots, viņa māju Sanpaulu apjož augsts žogs, pagalmu uzmana suņi. Viņš nodarbojas ar laivu izīrēšanu pie gleznaina ezeriņa un ar mazu hidroplānu vizina virs pilsētas tūristus.

Kādā jaukā dienā ezeriņa krastā ierodas solīds biznesmenis. Padegunē ūsu pikucītis, vecmodīgas brilles, pie apaļā vēderiņa ejot kuļājas pulksteņķēde, pār kailo galvvidu pārsukātie, ar breolīnu saziestie mati veido tādu kā vāciņu uz cibas.

Viesis uzdodas par austriešu komersantu, kas Dienvidamerikā tūrisma nozarē grib ieguldīt kapitālu.

Komersants grozās publiskās vietās, tērzē ar

* Antona Kincles notikumu versija. Gads Šimons. “Yedioth Ahronoth”. Žurnāls “Rīgas Laiks”, 1997/11.

dīkotājiem, daļa vizītkartes, izmaksā alu. Par lielākiem tēriņiem izraksta čekus, solīds cilvēks, bankā viņam ir konts.

Vienreiz aizstaigā līdz laivu īrētavas stēķiem un sāk runāties ar sievieti, kas sēž kasē. Lidotāja vedekla ir vāciete no Drēzdenes. Vīratēva piesardzība jaunajai dāmai liekas smieklīga. Toties svešumā sastapties tikpat kā ar tautieti, parunāt mātes valodā ir patīkami.

– *Gnädiger Herr** – dāma vēlīgi plaukst pretī, – par biznesu jums jārunā, lūk, ar to sirmo kungu.

“Jau no attāluma redzēju, ka tas ir Rīgas bende,” raksta Atriebējs. “Viņš nebija sevišķi laipns. Es palūdzu, lai paņem mani lidojumā virs pilsētas, un viņš nedaudz atkusa. Kā lidotājs viņš bija lielisks. Kad lidojums bija beidzies, atgriezās pie runām par tūrismu un ieguldījumiem. Negaidīti viņš ielūdza mani savā laivā iedzert pa glāzītei. Valodas aizklīda līdz kara gadiem. Viņš interesējās, vai esmu karojis. “Jā, krievu frontē,” es atbildēju. Atlocīju krekla malu un atsedzu dziļu rētu, ko biju ieguvis pēc operācijas Beilinsona slimnīcā. Viņš to saprata tā, ka esmu bijis vācu karavīrs. Sekoja uzaicinājums apciemot viņu mājās. Sapratu, ka ēsma ir norīta.”

* *Gnädiger Herr* (vācu val.) – cienījamais kungs.

Lidotāja mājā ar nekopto dārzu nav nekā īpaša ko redzēt. Izņemot mājastēva bagāto ieroču kolekciju un starptautiskās medaļas un goda zīmes no laikiem, kad bija šķērsoti kontinenti, jūras un tuksneši, sporta lidmašīnu klasē izceļoties ar vērā liekamiem sasniegumiem. Toties pārsteidz Lidotāja nākamais gājiens – viņš piedāvā aizbraukt uz viņa banānkoku plantāciju džungļos. Atriebējs piekrīt, jo cer, ka Lidotājam aizdomas nav radušās un viņu nevilina lamatās. Komersants par ielūgumu izrāda prieku, taču vispirms ielūkojas kabatas kalendārā. Patiesībā par datumu Atriebējs domā vismazāk. Viņš pārliciek, kā izgrozīties, ja, diviem vīriešiem ilgāku laiku uzturoties līdzās, Lidotājs pamanītu vācu karavīra apgraizīto priekšādiņu.

Mežonīgajā apvidū pie upes, kurā kā baļķi no iziruša pļosta peld krokodili, tiešām rodas saspīngti mirkļi. Lidotājs pēkšņi izvelk revolveri. “Viss! Beigas!” Atriebēja nervi nodzirksteļo, radot apziņā pārgaismotu tukšumu. Baiļu sastīgums Atriebēju glābj, viņš neizdara neko tādu, kas nodotu. Lidotājs – izrādās – grib pašaudīt krokodilus, pārlicecināties, vai roka pietiekami vingra. Vispirms viņš šauj pats, tad pasviež pistoli Atriebējam.

Varbūt pienācis īstais brīdis rīkoties? “Lode galvā, lode sirdī, un, kamēr līķi šajā nostūrī atradīs, es jau būšu Eiropā. Varēju arī Sātanu nosist fermā. Kopā bijām veselu diennakti, gulējām vienā būdiņā. Tomēr svarīgi bija darboties pēc plāna, kas paredzēja īstu tiesu, sprieduma nolāsišanu un tikai pēc tam sprieduma izpildi.”

Izbrauciens džungļos ir šķirtne, aiz kuras Lidotāja attieksme pret komersantu mainās. Tagad viņi satiekas, lai pasēdētu restorānā, lai pabraukātu apkārt, lūkojot vietu tūrisma centram. Viņi vienojas par firmas dibināšanu nevis Brazīlijā, bet Urugvajā, kur it kā izdevīgāka gaisotne.

Komersants dodas uz Montevideo pirmais. Lidotājs ierodas vēlāk. Tā ir pirmā reize, kad Lidotājs atstāj Brazīliju, kuras valdība apsoliņusi viņam drošību. Lidotājs apzinās, ka pakļauj sevi briesmām, taču dēkaiņa gars kūda. Pagrieziens apnicīgi pierimušajā dzīvē ienes svaigas izjūtas, ļauj atkal justies kā sendienās. Protams, līdz ir pistole. Neērtā maksts padusē gluži kā drošības josta lidmašīnā ir zināms atspaidis pret nervu trīsām, kas kairina pat viņu, rūdītu riskētāju. Lidotājs un Atriebējs meklē telpas, ievāc ziņas, grozās starpnieku kantoros.

Pēc dažām dienām viņi izšķiras ar norunu

satikties pēc mēneša. Komersants brauc uz Parīzi, kur tiek izstrādāts tālākās rīcības plāns. Atriebējs atgriežas Montevideo ar četru vīru komandu.

Kad Lidotājs ierodas uz kopuzņēmuma atklāšanu, Atriebējs viņu sagaida Montevideo lidostā. Gaiss ap saulē sakarsušo boingu virmo. Neraugoties uz svelmi, Lidotājs no svārkiem nav šķīries. Ap gaišās žaketes padusi, ko uztūcinājis revolveris, plešas sviedru traips.

– Ar laimīgu ierašanos!

– Prieks jūs redzēt!

Telpas kantorim sameklētas vecā villā patālu no centra.

– Ēka, protams, nav iespaidīga, kad atradīsim labāku, pārcelsimies, – piebraucot saka Atriebējs.

Pa grantēto taciņu viņi aiziet līdz villas durvīm. Atriebējs pagriež atslēgu un ieiet pirmais, Lidotājs seko. Lai aprastu ar puskrēslu, viņš apstājas. Atriebējs ar kāju aizgrūž durvis. Pārējie četri izlec no slēptuvēm un metas uz Lidotāju. Viņi ģērbušies apakšbiksēs. Drēbes, kārtīgi salocītas, guļ uz galda.

Neskatoties uz pārspēku, Lidotājam izdodas atbrīvoties un sakampt durvju rokturi. Uzbrucēji ar ķermeņu svaru tur durvis ciet. Rokturis paliek Lidotāja sauļā.

“Viņu pārspēt nebija viegli. Viņš trakoja kā ievainots zvērs, mēģināja izvilkēt pistoli. “*Laßt mich sprechen!*”* viņš kļiedza. “*Laßt mich sprechen!*”

Viens no komandas iesit Lidotājam pa galvu ar mūrnieka āmuru. Šķīst asinis. Uz Lidotāja nokritušajām brillēm kādam paslīd kāja. Lidotājam rokā pistole. Vīrs, kam stobrs vistuvāk, neiztur. Arī viņš izrauj pistoli, pieliek Lidotājam pie galvas un izšauj.

Telpā kā pēc traka skrējiena dzirdama piecu vīru elsošana. Jaunāko tik briesmīgi krata drebuļi, ka zobi klab kā drudzī.

Kad Lidotāja līķis noslēpts lādē, visi pieci rūpīgi notīra pirkstu nospiedumus, uzgērbj uzvalkus un atstāj villu. Pēc pāris stundām viņi jau sēž lidmašīnā, kas pāri okeānam dodas uz Eiropu.

Tiesāšana nav iznākusi. Spriedums nav nolašīts, nav arī sprieduma izpildes. Ir remdēta atriebība un nogalināts cilvēks.

Atmiņās Atriebējs raksta, ka ilgi pēc tam viņu vajājusi nonāvēšanas aina. Ar laiku daudz maz nomierinājies, tomēr uzskatot, ka uzdevums nav bijis viņam piemērots.

* *Laßt mich sprechen!* (vācu val.) – ļaujiet man runāt!

“Es uzzināju, ka, iejūtoties jaunā lomā, personība mainās. Stresa apstākļos es pēkšņi pārvērtos par kādu citu, aizmirsu par bailēm un briesmām. Ilgus gadus pēc tam šī doma mani uztrauca, un es gāju uz universitāti studēt psiholoģiju, lai kaut cik saprastu, kas notiek manā dvēselē. Neteikšu, ka man tas būtu izdevies.”

No rīta vedu Tomu uz skolu. Garām iet cilvēks un, it kā uzrunādams mūs, it kā pats pie sevis, izmet – “aizvakar manā dzīvoklī noslepkavoja septiņus, vakar jau vienpadsmit”.

– Tas, nabadziņš, būs sajucis, – mēģinu puikam skaidrot.

– Kāpēc sajucis? Viņš skatās televīziju.

Citreiz mazais noprasa:

– Cik nogalināja fašisti cietumos un nometnēs?

– Kas to skaidri zina. Varbūt sešus miljonus, varbūt septiņus.

– Un cik nogalināja komunisti?

– Rēķina, ka miljonus divdesmit. Kāpēc tu to kāro zināt?

– Vaļera un Maksims apsaukā mūs par fašistiem. Viņi grib būt komunisti, filmās komunisti ir varoņi.

Kopš esmu sapratis, ka Nirnbergas tiesa pasauli visaptveroši no varmācības neattīrīja, mani

interesē apziņas kūleņi, kas *homo sapiens* pārvērš vilkacī.

Vai tie, kas franču revolūcijā aristokrātus nīdēja kā šķiru – slīcināja, giljotinēja un kāra –, pirms tam baznīcā ar saviem upuriem kopā nebija lūguši Dievu, apliecinādami bausli “Tev nebūs nokaut”? Vai karavīri, kas Krievijā 1917. gadā virsniekiem uzplečus pienagloja pie pleciem ar naglām, pirms tam ierakumos kopā nebija strēbuši kāpostus un barojuši utis? Vai tie, kas Vācijā koncentrācijas nometnēs laida darbā indīgās gāzes, un tie, kurus izkūpināja pa krematoriju dūmeņiem, nebija mācījušies vienās skolās, sēdējuši blakus teātros un skatījušies Šillera lugas, kopā dziedājuši Bēthovena “Odu priekam”?

Atriebējs par Lidotāju raksta:

“...izglītots, inteliģents cilvēks dzīvoja mierā un satiecībā ar saviem jūdu kaimiņiem un pēkšņi pārvērtās vissliktākajā necilvēkā, masu slepkavā.”

Sātana vārds neved tuvāk patiesībai. Sātans kā mīts simbolizē ļaunuma stihiju. Lidotājs bija persona ar biogrāfiju un raksturu. Kas viņu par Sātanu pārvērta? Par kādu sātanu – Belcebulu, Belialu, Luciferu vai Diabolu? Kurā brīdī sākas cilvēka atbildība par noziegumu, kurā šādi vai tādi ierauta liela sabiedrības daļa? Vai viena persona – šajā

gadījumā Lidotājs – var atbildēt par 30 000 cilvēku nogalināšanu? Kā saprast vārdus “uz kura sirdsapziņas”? Vai tā, ka viņš devis pavēli šos cilvēkus nogalināt? Jeb pats ar savu roku nogalinājis?

No publikācijām saprotams, ka Lidotāja vainu apliecinājoši dokumenti nav atrasti. Kad Nirnbergā tiesāja šāvēju priekšnieku Arāju, viņš liecinājis, ka Lidotājs galvenokārt darbojies geto autoparkā. Galvenokārt. Tas nozīmē – ne tikai. Ar ko viņš nodarbojās bez tam?

Rakstos atrodams, ka sešdesmitajos gados Lidotājs piekritis Brazīlijas tālrādē aci pret aci tikties ar saviem apsūdzētajiem, kas tomēr neesot ieradušies, un Lidotājs runājis viens.

Viņš bija izcils pilots, žurnālists, spējīgs lidmašīnu konstruktors, aviācijas virsnieks. Jā, arī avan­tūrists. Taču tā bija virzīšanās pa orbītu, kas pat iedomās grūti savienojama ar spirāli, ko personificē profesionāli cilvēku slakteri.

Ņūtons pierādījis, ka trajektorija nemainās pati no sevis. No kurienes nāca spēka pieliciens? Vienu ebreju meiteni, riskējot ar dzīvību, Lidotājs glāba un izglāba. Toreiz daudzi tā nerīkojās. Izglābtā meitene turējās kopā ar Lidotāja ģimeni arī Brazīlijā, līdz apprecējās ar vietējo ebreju.

Kopskats gadu skrejā pakļauts mainībai kā vēju dzenāts tuksneša plašums. Taisnības mietiņi nav iedzīti. No ziņu kripatām veidojas stāsti. Patiesi? Nepatiesi?

...Sākās Otrais pasaules karš. Latvijas armijas kara aviācijas kodolu veidoja Anglijā pirktie "Gloster Gladiator" tipa divplākšņi. Drīz vajadzēja pienākt modernajiem iznīcinātājiem "Hurricane" un "Spitfire". Karā iesaistītie angļi piegādes pārtrauca. Atlika tas, ar ko Latvijā nelielos apmēros nodarbojās sen – būvēt pašiem. Piere dzējušais Lidotājs ar valsts atbalstu sāka izveidot pikējošo bumbvedēju "C-6 bis". 1939. gada nogalē prototipu parādīja komisijai. Attēli ir saglabājušies, redzams vācu stukasa attālāks sugasbrālis.

Tā bija riņķošana pa normālu orbītu. Vērtību sistēma, iespējams, nojuka, kad Latviju okupēja krievi. No Maskavas iebraukušajiem komisāriem lidmašīna iepatikās. Lidotājam pieprasīja darbus turpināt padomju armijas vajadzībām. Viss, kas attiecās uz topošo lidmašīnu, kļuva neredzams un nedzirdams. Katru darbību nācās saskaņot ar cilvēkiem, kas rūpējās, lai starp redzamo un neredzamo, starp esošo un neesošo nerastos caurtece.

Darba apmātais, slavaskārais Lidotājs pēc vācu

armijas iebrukuma karājās kā vēzis virs verdoša katla. Viņš bija dzīvojis neprātodams, panākumus un klupienus uztverdams kā veiksmīgus vai neveiksmīgus soļus savā gaitā. Līdz brīdim, kad dzirdēja: “Ar tevi ir cauri, tu biji viņu pusē!” Puse, kurā viņš bija atradies bez savas gribas tajā atrasties, varēja kļūt par iemeslu draņķīgai nāvei. Bet bija uzradusies otra puse, tikpat sveša kā iepriekšējā, taču tā solīja drošību. Gari gudrot neiznāca laika, kuru katru brīdi draudēja nepatīšanas, ūdens vārījās.

Riskētājs un dēkmīlis ne vienreiz vien bija jutis nāves pirksta pieskārienu nervu kontrabasa stīgām, bet arvien saglabājis vīrišķīgu mieru, par ko klusībā lepojās. Šoreiz uzbāzīgi durstīja neparasta, nepatīkama atziņa, ka bailes ņēmušas virsroku.

Vienotā veseluma sadalīšanās pusēs acīmredzot bija notikusi arī ar viņu pašu. Viņš sastāvēja it kā no diviem cilvēkiem vai – precīzāk – no apsūdzētājas un attaisnotājas daļas. Apsūdzētāja atgādināja – tu padevies bailēm, tu esi glēvulis, tu esi nelietis. Attaisnotāja strīdējās pretī – tā ir atmaksa, aci pret aci, zobu pret zobu.

Vēstures diližanss pa iebrauktajām sliedēm klunkurē uz priekšu, bet apkārt plešas tā pati

ainava. Uz viena sola sēž Ļeņins Uljanovs, Hitlers Šiklgrūbers, Staļins Džugašvili, Trockis Bronšteins, Rozenbergs Sgrebnezor's... Visi apņēmuši paši sevi ar abām rokām, lai atsevišķās daļas turētos kopā. Visi gribējuši atriebt, visi gribējuši atmaksāt. Visi mēģinājuši apslāpēt cilvēcisko balsi.

Kas ir cilvēks? Pie *homo sapiens* sugas pieder gan Svētais Francisks, Lamberēnas Šveicers un māsa Terēze, gan Čingishans, marķīzs Sads un Ilze Koha. Es, tu, mēs esam radījumi, kuros ne mazums apslēptu spēku, kas attiecīgos apstākļos no instinktu dzīlēm var izgrūst mūsu melnos dubultniekus.

Divdesmitajā gadsimtā civilizācija aptvēra planētu globāli. Divdesmitajā gadsimtā cilvēka zvēriskums pirmoreiz atklājās visas planētas apmēros. Ja datori saskaitīs divdesmitajā gadsimtā uz zemeslodes varmācīgi atņemtās cilvēku dzīvības, būsīm pārsteigti par upuru kalna himalajiskajiem parametriem. Aptverot, kādu milzīgu cilvēces daļu sastāda slepkavas, būs jānotrīc šausmās. Aiz katra upura stāv cilvēks, kas savu līdzcilvēku pārvērtis par upuri.

Eifeļa tornī pulkstenis skaita stundas, minūtes, sekundes, kas atlikušas līdz trešajai tūkstošgadei

kopš Jēzus Kristus, Poncija Pilāta un Jūdas Iskariota. Varbūt vajadzētu uzstādīt pulksteni, kas rāda asins upurus, ar kādiem cilvēce gaitā uz nākotni iezīmē katru stundu, katru minūti, katru sekundi.

Lidotāja personā saprātam pavērās iespēja likumīgi un taisnīgi tiesāt neprātu. Tiesāt, nevis atriebties. Tas nenotika.

Mirkļa patiesības cīņa ar mūžīgajām patiesībām turpinās. Spēks nespēj netaisnību pārvērst taisnībā. Uzvara un taisnība nav viens un tas pats.

XXVIII

Atmiņās Muižā atgriežos bieži. Galapunktā izlecu no tramvaja un soļoju gar klusi dūcošo tekstilfabrikas sienu. Iela nav bruģēta. Laiku pa laikam no fabrikas kurtuvēm atved izdedžus un sagāž dziļākajās grambās. Ziemā zem soļiem cieši noblietētais sniegs spītīgi gurst. Labu gabalu pirms Muižas vārtiem sākas liepu aleja. Resnos simtgadīgos stumbrus apņem kukuļos saplaisājusi miza – ideāls materiāls makšķeru pludiņiem. Plašumus, kas šeit iesākas un aizstiepjjas simtiem hektāru tālu līdz pat jūrai, vēl neredz, taču var apjaust pēc nekavētā vēju skrējiena.

Muiža kā materiālā īstenība ar raksturu un noteiktu dzīves stāstu atklājās pamazām. Diezgan ilgi tā bija vienīgi vieta, kur aizritēja manas dienas, fons pirmajām saskarsmēm ar cilvēkiem, lietām un izjūtām.

Ikviens ienāk pasaulē, it kā pamozdamiēs tumsā. Tikuši pie mazas uguntiņas, ieraugām tuvākās sejas un ciešāko apkārtni. Gaismai pieņemties, skatienam paveras arī lietas, kurām vēl nespējam pieklūt, bet kuras jau vērojam.

Muižas rašanās gadu uzzināt man nav izdevies. Skaidrs, ka astoņpadsmitā gadsimta ēkas turpināja kādu daudz senāku ansambli, kas bija nodedzis īsi pirms Ziemeļu kara* beigām. Baronese domāja, ka pirmsākumi attiecas uz laiku, kad Rīga karoja ar ordeni un virsbīskapu Stefanu Grūbi, ieņēma Daugavgrīvas cietoksni un noteica jaunu kārtību pilsētas zemēm.

Toreiz muižas cietokšņus sāka nomainīt muižas saimnieciskie uzņēmumi. Varbūt mīklas atrisinājums meklējams senas hronikas piebildē: "Rīdzinieku panākumus nodrošināja kavalērija." Nepārskatāmās pļavas, kas pletās visapkārt Mui-

* Ziemeļu karā no 1700. līdz 1721. gadam Zviedrija karoja pret Krieviju, Dāniju un Saksiju. Sākumā zviedri guva uzvaras, bet vēlāk cieta sakāvi, un ar Neištates miera līgumu Vidzeme un Igaunija tika iekļautas Krievijas impērijā.

žai, zirgu audzēšanai bija teicama vieta. Es domāju, vectēva idejai “anštalti” dibināt tieši šeit būs bijis kāds aizmetnis, kāda cauri laikiem stīdzoša sakne. Šādi domāt virzīja arī Muižas neparasti lielais stallis, ko vectēvs zirgu dzīvoklim izmantoja tikai daļēji, būves lielāko daļu aizņēma ratnīca.

Ak, nebūtībā izgaisusī varenā, visaptverošā zirgu valstība! Automašīnu vietā pa ceļiem brauca aizjūgi, karietes un puskarietes, un ielās pat tramvajus vilka zirgi! No arkla līdz lielgabalam, no ateju zelta mucas līdz ugunsdzēsēju ūdens pumpjiem bija viens vienīgs vilcējspēks – zirgs. Uz zirga viss dibinājās. Uz zirga viss turējās.

Taisnība, manā bērnībā un jaunībā buramvārdi jau bija noskaitīti un pārmaiņas sākās. Tomēr iedomāties, ka mūžvecāis lomu dalījums tik ātri izmainīsies pamatu pamatos, diez vai kāds spēja. Ne tikai Rīga, visa Eiropa, visa Amerika divdesmitā gadsimta sākumā vēl turējās uz zirgiem. Lai par to pārliecinātos, nemaz nav jālūkojas Pisaro* vai Manē** gleznās. Parīzes un Romas, Londonas un Vīnes lielajos bulvāros var apstāties pie jebkura greznāka nama, visur kā cēlas piemi-

* Kamils Pisaro (1830–1903) – franču gleznotājs.

** Eduards Manē (1832–1883) – franču gleznotājs.

ņas arkas zirgu ērai joprojām redzami kariešu iebraucamie vārti.

Kad Otrā pasaules kara sākumā vācu armija zibenskarā satrieca Poliju un Franciju, avīzes rakstīja: “Lūk, ko nozīmē tehnika!” 1941. gada pirmajās jūlija dienās mēs abi ar Jāni Brīvības bulvārī vērojām vācu karaspēka pārvietošanos Rīgā. Smagie ardeņi krēpainām kājām un platiem dibeniem, pa pāriem iejūgti, vilka lielas ores ar bremžu kloķi līdzās kučiera sēdeklim. Orķestris jāja zirgos. Bundzinieks sēdēja uz stalta bēra, kam abās pusēs kā lieli grāpji karājās timpāni, un bungoja, augstu virs galvas vēzēdams vālītes.

Apmēram pirms pieciem gadu tūkstošiem cilvēce nonāca pie viena no saviem nozīmīgākajiem atklājumiem – riteņa. Laika gaitā riteņu izgatavotāju veiklība un prasme ieguva apbrīnojamu slīpējumu. Rumbām jātur spieķi, bet tās nedrīkst plīst. Lokiem jābūt ideāli apaļiem, trieciendrošiem un nejutīgiem pret mitrumu. Spieķi nedrīkst būt resni, stīpas nostkritīgas. Riteņus katru gadu izgatavoja tūkstošu tūkstošiem. Lielus, mazus, lētus, dārgus, fantastiski greznus un lietišķi parastus. Mēslu vedamiem kokasu ratiem un valdnieku kariatēm.

Tas viss nu pazudis. Bet man degunā vēl dzīvo

sautēto oša koku skābā duka, kad loku līstes pirms liekšanas sautē īpašā vannā. Es atceros, cik dzeloši spindzēja skaidas, kad Mārtiņš izvirpotajās rumbās kala ligzdas spieķiem un kā viņš pēc smaržas mācīja atšķirt lietaskokus – ozolu no oša, ābeli no bumbieres, liepu no melnalkšņa.

Smaržu un tvaika pildītajā telpā Riteņu Mārtiņa pārziņā atradās vēl kāda brīnumierīce – veļas rullis. Veļas rullis, protams, darbojās jebkurā apdzīvotā vietā, tomēr mūsējais, sensenis no Vācijas atvestais, jau tolaik likās dīvains, vecmodīgs rīks. Palagus, galdautus un citus lielākus gabalus satina uz koka vangalēm un zem akmeņiem pildītas kastes ar roku griežamu zobratu ripināja šurpu turpu. Tikšanās ar Mārtiņu parasti sakrita ar veļas rullēšanu. Man bija jānēsā vangales un jāgriež zobrats. Plaucēto lietaskoku dvakai manās atmiņās jaucās klāt tīras veļas svaigā elpa.

Neaizmirstama ir diena, kad vectēvs pirmoreiz mani uzveda Muižas bēniņos. Ienācām it kā zem milzīgas, otrādi apvērstas laivas, ko caurdūra mantelškursteņa mūrētā piltuve un piespraišloja sarežģītas koka konstrukcijas. Bezlogu krēslā varēja labi saskatīt, ka laivas dibens vienos caurumos – kārniņu klājums atklājās šķirbains un acains.

– Tas ir baroks, – sacīja vectēvs, – namdaru mākslas augstā dziesma, cīkstoties ar materiāla smagumu. Vai tu saproti, cik sver tāds māla jumts un cik pilnīgai jābūt ar cirvi un zāģi darinātai konstrukcijai, kas visu satur kopā?

Es nesapratu. Klausījos vectēva stāstā par Venēcijas svina jumtiem, par Luvras dabīgo šiferi, par Jelgavas pils kapara skārdu, ko grūtajos maiņu laikos aizstājuši vecie labie salmi, un netiku gudrs, kāpēc Muižas kārniņu jumts būtu noplēšams un aizstājams ar cinkotu skārdu. To gan izdarīt neviens neesot rocīgs un viss beigšoties ar praulu lūšanu.

Vectēva pareģojums piepildījās. Jumts izšķīra Muižas likteni. Tie bija citi laiki, kas jumta balstīšanai atļāvās tik sarežģītas konstrukcijas.

Kad zvaigžņotās naktīs pār mani gaiši dzelksnī debesis, nez kāpēc atceros Muižas apgāzto laivu, un mani pārņem godbijība pret lielo namdara mākslu. Es esmu ienācējs, kas, galvu atliecis, raugās augšup, un tajā pašā reizē jumta liktenis ir mans liktenis. Apbrīnas pilna, pacilāta apjauta justies daļai no tik barokālas pilnības. Būt zem jumta, kas nemitīgi aug un plešas, saprātam atveroties gan ar Ptolemaja kristāla sfērām, gan ar Kopernika matemātiskajām orbītām, gan ar

mūsdienu izpratnei piemēroto Hokinga singularitāti. Līdz pagaidām vēl miglā tītiem minējumiem par Visuma supertorsionu datoru un kosmosa saprāta universālo bibliotēku.

1998. gada oktobris pēc kaprīzās vasaras, kas lauku kopējiem bija sagādājusi ne mazums galvassāpju, atgādināja haotisku starpbrīdi, kad uz skatuves gatavojas jaunam cēlienam, bet priekš-kara atvēršanu aizkavē neparedzēti starpgadījumi. Amerikāņu nācija, dievinot seriālus TV lodziņos, pārsteigta ieraudzīja savu prezidentu kā seriāla varoni nevis filmā, bet dzīvē. No kosmosa izdarītie pētījumi rādīja, ka Elnino loks joprojām apņem zemeslodi un gaidāmas jaunas, neparastas dabas katastrofas. Pareģoja pasaules mēroga finanstrīci.

No visiem mēnešiem oktobris man tīk vismazāk. Oktobra lietus nav veldzējošs lietus. Tas ir lietus uz vasaras neatdzisušā līķa. Novembrī un decembrī kailie koku zari līgosies vējā kā sterili, nopulēti skeleti, kas vairs nesatrauc. Janvārī un februārī zaros jau atkal staigās sulas un ieslēgsies jaunas pumpuru un lapu programmas; ārēji vēl nemanāmas, taču ar nojausmu radariem tveramas.

Man piezvana kāds vīrs, stādās priekšā kā

iebraucējs no Vācijas, runā labā latviešu valodā. Uzvārdu nesaklausu. Sakās esam vēstures doktors ar skatienu uz vācu pēdām Latvijā. Pieklājīgā neatlaidībā lūdz satikties. Protams, ja man nekas nebūtu pretī.

Tādi uzkritieni man nepatīk, savu laiku esmu radis kārtot uz priekšu. Gribu jau atrunāties, kad zvanītājs ieminas par Muižu. Jā, viņš strādājis pie Rīgas baltvācu arhitektūras kataloga. Tā kā Muižas ēkas vairs neesot iespējams nofotografēt, vai man nebūtu saglabājies kāds uzņēmums.

Piebilde sarunu izmaina, ieslēdzas interese, redz kā, zina manu CV!

Viesnīcai Rīgas centrā ir vācisks akcents, un vācieši galvenokārt tajā apgrozās. Smaržo pēc cigāriem un kafijas. Kā mājīgas vecmodības kariatīde modernajā interjerā ieslietais bīdermeijera pulkstenis nobimbina septiņas reizes. Neraugoties uz satiksmes biezeņa stundu, esmu laikā.

Pēc ātrā nāciena viegli aizkūsis, pieeju receptāram un sveicienam paceļu roku. Gribu pajautāt, kā sauc kungu no 315. istabas. Darbinieks raugās ar profesionāli bezpersonisku smaidu, bet pēkšņi skatienā kaut kas pārslēdzas. Viņš laikam mani pazīst. Savā ziņā saprotami, ja sabiedrībā it nemierīgi esi dīdījies septiņdesmit gadus.

Taču viņa sveiciens skan vāciski un sveiciena galā noskan tas pats uzvārds, ko jau dzirdēju pa tālruni. Diemžēl arī šoreiz neskaidri.

– *Guten Abend, Herr Brrrrnnnnnn...**

Veicīgi pasviezdamies sāņus, vīrs no plaukta izņem elektronisko atslēgu un sniedz pāri letei.

– *Guten Abend!* – es atņemu un mēģinu smaidīt tikpat laipni, bet atslēgu neņemu.

Darbinieka acis mani atkal it kā pārmēra.

– Mums ar *Herr Brrrrnnnnnn...* norunāta satikšanās. Ja viņa vēl nav, es ceru, ka viņš drīz ieradīsies. Bet varbūt man atstāta vēstule?

– O, piedodiet, – darbinieks ir pārsteigts, ļoti pārsteigts. Varētu pat sacīt – nokaunējies.

Vairāk skaidroties neiznāk, caur pašdarbīgajām durvīm hallē ielido kungs apmēram manos gados. Viņa skatiens svaidās starp bīdermeijera pulksteni stūrī un laikrādi uz rokas. Viņam – tāpat kā man – sirmi mati ar šķirtni virs kreisās auss un mugurā melns mētēlis. Pat deguns mums abiem izlēcis uz priekšu, ass un taisns kā akmens plēšamais ķīlis.

– Es laikam kavējos! Lūdzu piedošanu! Biju Pārdaugavā un tilta galā pamatīgi iemūrējos.

* *Guten Abend, Herr Brrrrnnnnnn* (vācu val.) – labvakar, Brrrrnnnnnn kungs!

Sniegdams roku, viņš ar kreiso saņem manu elkoni un, galvu piešķiebis, vērīgi lūkojas sejā. Kā izstādē, pētīdams gleznu, vai veikalā iekārotu preci.

– Zināt, jūs esat tieši tāds, kā fotogrāfijās. Neticami līdzīgs!

Darbinieks atkal ņem atslēgas karti un dod pienākušajam kungam.

– Paldies! Augšā vēl nebrauksim. Mēs ar rakstnieku sāksim no apakšas, no pamatiem.

Bārs ieturēts viesnīcas stilā – ērta, apjomu neizklīdēta mājība. Apsēžamies nišā ar gumijkoku un atzveltnes krēsliem, kas liekas patapināti no ērgelnieka Friča “Maksa un Morica” ilustrācijās. Galvā gan mums nav mices un mēs nesmēķējam pīpi, kas atgādina porcelāna saksofonu.

Atnes kafiju. Doktora kunga vēlmes man neskaidras. Pieturēšos pie sena bruņinieku principa – kamēr neko nebaudu, viesis neesmu un mums vienam pret otru nav pienākumu.

Izklāju uz galdiņa Muižas fotogrāfijas no Baroneses albumiem. Doktors tām uzkrīt ar entuziasta kāri. Taču dedzība tiek novaldīta. Virsroku guvušais sabiedrības cilvēks atklājas kā vīrs ar patīkamām manierēm un bērnišķīgi viltīgu naivumu runasveidā un skatienā.

– Man neērti sacīt, bet Latvija ir jauka zeme. Es tiešām priecājos, ka Rīga ar katru gadu kļūst skaistāka!

– Kāpēc neērti? Man arī tā šķiet.

– Nē, – doktors skatās man acīs, un viņa plānie vaigi ļauj zodam domīgi nošļukt. – Nesalīdzināmas lietas. Kad vācietis saka, ka Latvija ir jauka zeme, skan apakštonis. Vēsture izveidojusi sarežģītas attiecības. Es vakar teātrī noskatījos lugu, kas saucas “Rīga”. Ļoti sarežģītas attiecības!

– Attiecības vienmēr ir sarežģītas. Jūsu pieminētā luga ir dramatisējums. Romāns radies drīz pēc piektā gada revolūcijas. Revolūcijām ir kopīga īpašība ar orgasmu – apstājas prāta darbība.

– Skaists aforisms, – doktora acīs sarosās žirgts smaidiņš, – diemžēl daļēji patiess. Orgasma pamatā ir tieksme saplūst, revolūcijas izaug no tieksmēm atgrūsties.

– Vienalga, prāta apsvērumi abos gadījumos nāk pēc tam. Jūs, kā es saprotu, Latviju atstājat pēc Ribentropa–Molotova līguma?

– Par nožēlošanu, jā... – Doktors kafijā virpina karotīti, it kā mēģinādams melno šķidrumu uztīt līdzīgi sīrupam. Taču kafija netinas, un kungs skumīgi māj ar galvu. – Jā, jā, jā, liela kļūda. Mums to nevajadzēja darīt.

– Jūs tā domājat?

– Nešaubīgi.

– Tad jūs – visticamāk – te nesēdētu. Sibīrijā līdzās latviešu kauliem balotu vairāk vāciešu kaulu.

– Upuri bija lieli tā vai tā. Bombardēšanas. Fronte. Bet jāskatās plašāk. Vācija pazaudēja vienu no savām vērtīgākajām diasporām. Svarīgu nācijas akumulatoru. Es lasu, ka Latvijā latviskums esot apdraudēts. Pieņemsim, ka tādas runas balsta fakti, es netaisos strīdēties. Bet, lai cik dīvaini izklausītos, apdraudēts ir arī vāciskums. Vāciskums, kāds bija Baltijā un kāds varētu atīstīties Latvijā, citur pasaulē vairs nav atrodams. Vismazāk jau Vācijā. Jā, jā, jā...

Doktora skatiens kļūst sapņaini dūmakains.

– Mēs dzīvojām Āgenskalnā un pāri Daugavai bieži cēlāmies ar kuģīti. Jānos daudziem braucējiem galvā bija papīra cepures. Īpaši iecienīti bija turku podiņi. No sarkana kreppapīra ar melniem, diegā iekārtiem pušķiem. Tas man likās amizanti... Pēkšņi apkārt tik daudz turku... Vācijā es to bieži atceros. Mīļais Dievs! Tās cepurītes pēc Jāņiem taču noņēma!

– Vāciju ar Latviju tomēr grūti salīdzināt, – es saku. – Apvienotā Vācija atkal kļuvusi par Eiropas ietekmīgāko spēku.

Tā, protams, ir frāze, bet es tīšām mēģinu paārdīt kunga domu trikotāžu.

– Kā to ņem! – doktors pāri galdam pieliecas man tuvāk. – Kā to ņem. Dažs apjomīgs sniega klajums nokūst ātrāk nekā nieka grāvmala. “Lieli gurķi, tukši vidi.” To man iemācīja Baložu ielas puikas. Viņi mani nesauca par Kurtu, bet par Gurķi. Es ļaunā neņēmu.

Doktors pārsviežas uz pārdomām. Izteiksme atklāj lektora niķi.

– Nācijas īstās kvalitātes saglabājas diasporās. Jūs domājat, ka Izraēlas valsti uzbūvēja Palestīnas jūdi? Nācijai atradās spēcīgas rezerves. Viņu pirmā prezidente, piemēram, bija uzaugusi Daugavpilī. Objektīva likumība. Vai tad Krievijā vairs ir Krievija? Rīgā, Parīzē, Ņujorkā, jā, tur vēl var atrast Krieviju! Tur vēl ir nesatrunējis materiāls. Pamats nākotnei!

– Jūs gribat teikt, ka Anglijā vairs nav Anglijas un Francijā Francijas?

– Anglija kūst vislēnāk. Viņi vēl brauc pa ceļa kreiso pusi. Franči laikam to nebija pamanījuši, kad vienojās būvēt Lamanša tuneli.

– Manā jaunībā jokoja – ar valdnieka kroni galvā uz pasaules pēdējie pieci palikšot pīķa, ercena, kreica, kārava kungi un Anglijas karalis.

– Diemžēl noveco arī anekdotes. Jūs taču zināt – Anglijā angļu vairs nav. Nē, nē, nē. Anglijā ir briti.

Ilgāk doktora kungs ziņkārību nomākt nespēj. Viņš atkal ķeras pie fotogrāfijām, pēta bildes un mani izjautā. Saprašana par arhitektūru viņam ir, tas jūtams. Uzreiz ar teatrālu žestu viņš sit sev pie pieres.

– Klausieties, vai ēdamistabas interjers jūsos nerada asociācijas?

Viltībiņa, kas skan vārdos, brīdim ir piemērots ietērps. Mūsu sarunā kaut kas ir sākts un nekas nav nobeigts. Es nepretojos.

Augšstāva restorāna logi atklāj pilsētas centra serdi no Bastejkalna līdz operai. Viesu nav daudz – vecāka gadagājuma tūristu pāris ar fotoaparātu un videokameru arsenālu uz krēsliem un manāmi iereibusi biznesa šakāļu kompānija. Ducīgs, bārdains pianists pie klavierēm savā nodabā improvizē populāras melodijas.

Ēdienu un dzērienu pasūtīšanu doktors ņem nopietni. Debates par vīnu šķirnēm, mērcēm un sakņu piedevām ievilkas. Aiz lietus aprasinātājām logu rūtīm pilsētas centrs mirdz zilgani baltās un dzeltenīgās ugunīs. Automašīnu, trolejbusu un tramvaju gaišās straumes plūst kā lava no

neredzama vulkāna. Kanālmalas apstādījumu dižkoki uz bulvāra izgaismotā fona zīmē rentgenoskopiskus ornamentus.

Tepat, tepat pavisam tuvu deg kāds nams. Klusi, mierīgi, klaviermūzikas pavadījumā. Ja ugunsdzēsēju mašīnu kāpnes būtu pavērstas pret viesnīcu, marsiešiem līdzīgie vīri varētu ieskatīties mums mutēs, bet kāpnes ir pagrieztas pret degošo mansardu, un ūdensstrūklu durstītās liesmas cenšas paslēpties melnos dūmu mutuļos. Ugunsdzēsēju mašīnas piebrauc un aizbrauc. Lejā ielu dambē sastrēgums. Policisti luminiscējošās jakās spīguļo kā eglīšu rotāšanai no kastes izņemti Ziemassvētku vecīši.

Mēs dzeram vīnu. Doktora kungs turpina pētīt Muižas fotogrāfijas.

– Ziniet, varbūt izklausās smieklīgi, bet mani ar Muižu, – manikirētais pirksts baksta Muižas ēkas bildi *an face**, – saista zināmā mērā intīmas attiecības. Jā, jā, jā. Slēpot mēs braucām ar tramvaju līdz galapunktam. Tur netālu pletās brīnišķīgas, lēzenas nogāzes. Muiža bija pa ceļam, un Ozolkalnos vistsaināk varēja nonākt, ja slēpoja caur Muižas parku gar savādu červeļainu koku,

* *An face* (franču val.) – pretskatā.

kas burvīgi smaržoja. Iedomājieties, ziemā, kad nav ne lapu, ne ziedu! Tajā parka stūrītī es vienmēr apstājos, izlikos, ka atnācis vaļā klamburs vai nokritis cimds. Man likās neērti teikt, ka tīksminos par smaržu! Ļoti, ļoti īpatnēju, skaistu smaržu. Vēl pirms nedaudz gadiem naktīs pamodos ar domu, ka tuvumā kaut kur jābūt tam kokam, ka gaisā atkal savādā smarža...

Doktors izskatās apmulsis, pat tāds kā vainīgs. It kā viņš nebūtu pārliecināts, vai stāstītais ir temats sarunai.

– Tagad tās smaržas tur vairs nav?

Kungs kārtu un jauc fotogrāfijas, bet acis iestingušas raugās laukā pa logu.

– Viss pārvērties. Blakus augsti nami, brauc trolejbusi...

Vai nav savādi, es domāju, Muižas parku esmu izstaigājis krustis šķērsis tūkstoš reižu, bet smaržoša koka manās atmiņās nav. Es nevaru aizmirst Riteņu Mārtiņa darbnīcas vīraku. Es nevaru aizmirst, kā pavasaros zem vēja plandītiem melnalkšņa zariem kUSDams smaržoja sniegs. Kā lielās ūdens paltis vilka ar magnēta spēku, līdz kājas bija sabristas un bikšu gali slapji. Kā pārplūdušajos grāvjos līdzīgi caurspīdīgiem zirņiem peldēja kurkuļi, vēlāk melni varžu mazuļi ar lokanām

astēm... Franciēm taisnība – gulēt vienā gultā nenožīmē redzēt vienus sapņus. Atmiņas aug pašas no sevis.

Mēs abi ar doktoru tikpat kā rīvēdamies esam slīdējuši garām. Vai nākam no vienas un tās pašas pasaules? Vai vispār var runāt par tādu jēdzienu kā pasaule? Jau šis mirklis katram nožīmē ko citu. Doktoram, man, bārdainajam pianistam, tūristu pārim, īsi apcirptajiem naudas vīriem. Tiem, kam deg nams, un tiem, kam uz galda deg svece. Tiem, kam glāzes pustukšas, un tiem, kam glāzes pus-pilnas.

Ugunsgrēks ir nodzēsts. Marsiešiem līdzīgie vīri ritina kopā šļūtenes. Klavieres aizvērtas un pianists nozudis. Zālē uzradušies jauni viesi.

Doktors daudzvārdīgi pateicas par attēliem un skaidro, kādā veidā pēc nokopēšanas atgādās atpakaļ. Gandrīz vai kā ķīlu zīmi viņš pasniedz savu vizītkarti ar Vācijas adresi. Braucam lejā. Darbinieks paņem no plaukta elektronisko slēdzeni un atkal sniedz man.

– *Biteschen, Herr Brrnnnnnn...* *

Es smaidu. Doktora kungs smeļ ar balsi un paņem karti. Darbinieks dīdās pagalam samulsis.

* *Biteschen, Herr Brrnnnnnn* (gandrīz vācu val.) – lūdzu, Brrnnnnnn kungs.

Mēs atvadāmies. Doktors spiež man roku, saņēmis abās plaukstās, skatās acīs un saka, ka stundas pagājušas nemanot. Vai, iebraucis Rīgā, viņš drīkstētu piezvanīt vēl kādreiz. Es saku jā, kāpēc ne, un pats par sevi drusku brīnos.

– Nu, tad līdz nākamajai reizei, – viņš saka smaidīdams. Priekšā viens zobs viņam ieaudzis nedaudz šķībi.

Man ir tāda sajūta, it kā es stāvētu vannas istabā spoguļa priekšā. Šo šķībo zobu es ļoti labi pazīstu. Jānis kādreiz teica – Dievs tev zobu ielicis šķībi.

Aiz viesnīcas durvīm mani pieveic kārdinājums paskatīties, kā tad galu galā sauc kungu, ar kuru kopā esmu pavadījis vakaru un kura vaigs tik līdzīgs manējam. Izvelku no kabatas cieto četrstūri. Kunga vārds ir Kurts Baldūrs fon Brīgens... Fon Brīgens... Kurts Baldūrs.

Pa ceļam līdz mājām es pamatlīnijās izdomāju sižetu, atliek sēsties pie galda un rakstīt.

XXIX

Papīriem un putekļiem ir paradums krāties. Sieva saka, ka viņa zinot trīs savienības – Padomju savienību, Eiropas savienību un papīru-

putekļu savienību. Bilst ko sliktu par mūsu dzīvokli Suņu bulvāra mājā būtu grēks. Vai katru rītu pasta kastītē atrodam aicinājumu dzīvokli pārdot, pretī saņemot dažādus labumus, sākot ar mitekli nomales klusumā un beidzot ar palīdzību aizvākšanās klapatās. Šos papīrus mēs dzīvoklī nenesam, uzreiz pāradresējam atkritumu vadam. Mūsu kāpņu telpā visi dzīvokļi ir privatizēti par sertifikātu papīriem. Nav privatizēta kāpņu telpa, atkritumu vads un jumts. Citiem vārdiem, mūsu privātpašums brīvi planē privatizācijas haosā. Un vaislīgi pildās ar papīriem, dzīvošanai atstājot arvien mazāk un mazāk vietas.

Iegājies tā, ka papīru nomitināšanai mūsmājas iemīļojusi visa dzimta. “Mēs atradām kaut kādu “Ulstu” mājas līgumu ar Burtnieku baronu. Tu jau tādas lietas vāc.” – “Nav kur likt Almastantes dziesmu klades, aiznesīšu tev.” – “Vai ar roku rakstīti Brāļu draudzes sprediķi tevi neinteresē, nevar tak kultūras vērtības mest mēslu vāgī.”

Namejs ķīpām piegādā vēstules, avīžu izgriezumus, sanāksmju pierakstus, publikāciju melnrakstus. Savāc, sakrāj, sasienu un atved “kamēr nokārtojas apstākļi”. Namejam apstākļi kārtojas bez pārtraukuma. Sievas viņš maina kā prezidents mersedesus. Precētas, neprecētas, gandrīz precē-

tas. Izšķiras un ir atkal puisī. Un atkal sameklē kādu puisiņa pažobeli, kādu būceni, kur tik tikko var apgriezties. Un tūdaļ uzrodas jauna otrā puse ar koferiem, ar garderobi.

Šķirstot kārtējos Nameja papīrus, uzdūros uz samērā nesen rakstītu vēstuli.

“Godājamais zinātņu doktor, profesors, sākšu ar to, ka līdz šim uzrakstītā pasaules vēsture, Svētos rakstus un mītisko literatūru ieskaitot, ir fikcija un apmāns. Neviens autors notikumus nav izsvēris, ņemot vērā vīriešu impotenci. Pēc jaunākajiem pētījumiem – kā jums droši vien zināms – kaite skar ceturto daļu pasaules vīriešu un vētraini progresē. Nesen izlaistā līdzekļa “V-a” izvirzīšanās pieprasītāko medikamentu spicē liecina, ka darīšana ar nenovērtētu parādību, kas atskatā prasa cilvēces vēstures pārlūkojumu.

Seno babiloniešu vecākais teksts vēsta, ka Gilgamešs tikai ar viltību un lielām pūlēm izglābjas no dievietes Ištāras atriebības par atteikšanos stāties ar viņu miesīgos sakaros. Vai nav dīvaini, ka šo vīriešu skatījumā nožēlojamo Gilgameša soli jau četrtrūkstoš gadus iztēlo par varoņdarbu? Bet tādu loģisku, pilnīgi iespējamu skaidrojumu kā impotenci nez kāpēc apzinīgi vai neapzinīgi neizvirza.

Tāpat Bībelē aprakstītais gadījums ar Potifara sievu un jauno karjeristu Jāzepu ir caurcaurēm aizdomīgs. Iedomāsimies apstākļus. Maigs sveču apgaismojums, viņi divi vien. Potifara sieva – cietoksnis ar atvērtiem vārtiem. Arī Jāzeps jau nometis drēbes. Kas notiek tālāk? Jāzeps pēkšņi atraisās no maigajiem skāvieniem un kails metas no istabas ārā. Atrodiet, lūdzu, daudz maz ticamu izskaidrojumu! Impotence, vienīgi impotence!

Vēl spilgtāk no patiesības vairās Jāņa Kristītāja un Salomes attiecību skaidrojums. Pēc pastāvošās versijas ķēniņa Hēroda pameitas asinskāre nav saprotama ne mazākajā mērā. Viss nostājas savā vietā, ja notikumu skaidro reāli. Salome, dzirdot Jāņa Kristītāja kareivīgos sprediķus, iztēlojas viņu par spēka pilnu vīrieti un kaislīgi iemīlas. Taču pieviļas. Jānis Kristītājs, kas tik daudzus spēj ienākt ar bauslības garu, ienākt Salomē kā vīrietis ir nespējīgs. (Ko var gribēt no slābiņa, kas izvilks no cietuma bedres un pirms tam tuksnesī pārticis no kaltētiem siseņiem?) Pēc vilšanās Salomes asinskāre kļūst saprotama. Uzbudināta sieviete un impotence ir nesavienojami jēdzieni. Dabā dažu zirnekļu sugu tēviņiem potence ir īslaicīga. Un kā tas beidzas? Mātītes viņus apēd.

Darīšana ar viltīgu kaiti. Kā precēts vīrs laulībā

laimīgi biju nodzīvojis desmit gadus, ģimenē auga puika un meitene, kad mani aizsūtīja komandējumā. Konferences starpbrīdī abi ar kolēģi nolēmām apskatīt viduslaiku pilī iekārtotu mākslas muzeju. Mēs izrādījāties vienīgie apmeklētāji. Pēc Babilonijas un faraonu Ēģiptes zāles sekoja senās Grieķijas nodaļa ar klasisko skulptūru atļējumiem. Pavirši aplūkojis balti vīdošo plikņu grupu, jau tuvojos durvīm, kas veda uz Romu, kad klusumā gluži kā apmetums no griestiem nobira smiekli. “Kas par lietu?” – “Ak, tāpat vien,” kolēģis izvairījās, taču no jautrības kutes vaļā netika un ieaurojās skaļāk. “Iedomājies, kas te notiek! Apollona, Poseidona, Hermeja un visu citu priekšā stāv kaila Mēlas Afrodīte, bet viņiem ne silts, ne auksts! Striebuļi kā ņurņiki!”

Atgriezos mājās. Brīdī, kas nebija piedienīgs atmiņām un pārdomām, bet prasīja rīcību, apliecinot mīlestību nedēļu nejustajai sievai, man acupriekšā parādījās balto tēlu striebuļi ņurņiki. Un cauri! Viss! Mans nelokāmās vīrietības zizlis, mans krama strīķis, snaudulīgi sarāvies, karājās kā aizmidzis sikspārnis.

Nākamajā vakarā cieši noņēmos neveiksmi izdeldēt gan no savas, gan sievas atmiņas. Pie velna, es taču esmu normāls cilvēks, nevis kastrātu

operas soprāns. Es it kā vēroju sevi no malas, un mani nodarbināja viens vienīgs jautājums – esmu vai neesmu līdzīgs Apollonam? Esmu vai neesmu līdzīgs Hermejam? Un atbilde kā vīrieti mani nogalināja – līdzīgs! līdzīgs! līdzīgs!

No tā laika pagājis pusgads. Mana laulības dzīve ir izpostīta. Mierina tikai pārliecība, ka impotence kopš pasaules radīšanas ir ļaunākais cilvēces lāsts un tādu kā es uz pasaules ir miljoniem. Varbūt zinātne ļaus mums atgriezties dzīvē un atbrīvos no soda, ko neesam pelnījuši. Novēlot panākumus Jūsu svētīgajā darbā un izlūdzoties privātvizīti jauno zāļu sakarā...”

Teksts aprāvās. Sūtītāja vārds un vēstules noslēgums bija noplēsts. Protams, varēju teikt – ne mana kūka, ne mana druva. Tomēr frāze “ceturtā daļa pasaules vīriešu” iedūrās prātā kā skabarga. Varbūt cilvēcei patiesi tuvojas briesmu vilnis? No senseniem laikiem apokaliptiskie draudi saistīti ar grēku plūdiem, piķi, sēru un elles ugunīm. Kāpēc Providences arsenāls nevarētu būt plašāks? Vai kāds zina, kas īsteni slēpjas zem priekšstata “mēris”? Uzradās un piegāza Eiropu ar liķu kaudzēm. Netīrs, smirdoš paņēmiens. Impotence pavisam cita lieta! Agonija uz tīriem palagiem.

Samērā īsā laikā avīzēs acis apstājās pie vēstīm,

kas citkārt, iespējams, nebūtu pievērsušas uzmanību. Gan te, gan tur notika dīvainas lietas – vīri spēka gados, agrāk normāli, visnotaļ cienījami, kārtīgi sabiedrības locekļi, pēkšņi kā uz burvju mājienu (te banālā frāze šķiet pilnīgi neaizstājama) izlīda no savas ādas un pārtapa par gluži citiem; baņķieri vairs neprata reizesrēķinu, deputāti meklēja patvērumu cietumā, tāljūras kapteiņi dibināja klūdziņpinēju klubus utt., u. t. jpr.

Nu, piemēram, šāds ziņojums.

“Naktī no sestdienas uz svētdienu policijas pulkvedis Staņislavs N. ieradies pie akadēmiķa X, uzrādījis VDK kapteiņa dienesta apliecību un, neņemdam vērā protestu, izdarījis dzīvoklī kratīšanu, kuras laikā piesavinājies sudraba etviju ar zelta monogrammu. Pēc notikušā policijas pulkveža Staņislava N. mājā atrasta liela vērtīgu sudraba portsigāru kolekcija, kas – izdevies noskaidrot – iegūta kratīšanu laikā no 1978. līdz 1988. gadam. Ierašanos pie akadēmiķa X policijas pulkvedis izskaidrot nespēj. Kļūmīgajā akcijā viņš esot devies pēc ciemošanās pie gados jaunās paziņas Solveigas M. Ir aizdomas, ka Solveiga M. pulkvedim Staņislavam N. slepeni iedevusi preparātu “V-a”.”

Namejam klapatīgs darbs, patiesībā bez no-

teikta darba laika. Visdrošākais ceļš viņu meklēt slimnīcā aiz vecajām jūgenda durvīm, kuras kāds izdakterēts cietējs, stiklu mākslinieks, izrotājis ar vitrāžā iestrādātu filozofisku maksimu – “Saglabāt teci nozīmē saglabāt dzīvību”. Sarunās Namejs sirmseno Hipokrata*, Avicennas** un Paracelza*** prātulu gan skaidro mūsdienīgāk: cilvēku darbina kino princips – plūsma.

Virsmāsa ielaiž mani Nameja kabinetā, profesors esot operāciju zālē. Kabineta nosaukums šai telpai gan daudz par lielu. Tad jau drīzāk kurpju kaste. Kopš manas pirmās ienākšanas te nekas nebija mainījies. Praktikas un estētikas pika. Medicīnas autoritāšu ierāmētas fotogrāfijas. Ziedu pilnas vāzes jebkurā gadalaikā. Diplomi, cildinājumi, dzejās un bildēs ietērpti sveicinājumi. Dāvinātas grafikas un gleznas. Papīru blāķi, rentgena uzņēmumu melnie negatīvi, raibvāķaini medicīnas dūdeni. Par pašu Nameju kaut ko pastāstīja vienīgi neliela instalācija: uz bronzas smailes, kas atgādināja Pēterbaznīcas torni, gaiļa vietā uzsēdināts izoperēts nierakmens ar tādu kā izliektu

* Hipokrats (460–377 pirms Kristus) – sengrieķu ārsts, klīniskās medicīnas tēvs.

** Avicenna (980–1038) – arābu filozofs un ārsts.

*** Paracelzs (1493–1541) – viens no lielākajiem viduslaiku dabaszinātniekiem.

seksti. Veidojums, jādomā, bija kritis. No lepnās astes vairs rēgojas tikai puse. Nierakmeņa līdzība ar Pēterbaznīcas brāli tagad bija stipri apšaubāma. Namejam laikam tā nelikās, viņa fantāzija brieda aumaļaini. Kā mazam puikam viņam, piemēram, patika iekārties vingrošanas stienī un šūpoties ar galvu uz leju, lai debesis ar mākoņiem un putniem izklātos apakšā, bet smiltis, zāle un māsas kājas lidotu virs viņa.

Ienāk Namejs. Pretstatā savam tēvam – īsts lamzaks ar skūtu kailgalvu un paplūdušām miesām. Zaļā ķirurga kreklā, nātnās biksēs, ar koka tupelēm kailajās kājās viņš atgādina cilvēku pēc pirts, kas lēnām dzesē uz lāvas sakarsušo augumu. Liekas, viņš pat smaržo pēc ziepēm un karstā ūdenī mērcētām pirtslotām. Iespaudu pastiprina vaļīgā maniere, ar kādu viņš iekrīt krēslā – ļengani nokāris rokas un tālu uz priekšu izstiepis stilbus. Bet tumšās acis jau iecirtušās manī kā gatera ķekši, kas velk pie zāģiem baļķus.

– ... Vienreiz ļoti sen, kad tavs tēvs uz Latviju vēl nebija atbraucis, vectēvs mani izglītoja noslēpumos. Šo sarunu es atceros vārds vārdā.

“Vai tad bērni rodas no sēklas?” – “Bet kā savādāk! Skaidrs, ka no sēklas.” – “Un kur to sēklu sēj?” – “Dzīvības dobītēs, muļķi...” Pēc pasaulē

nodzīvotiem septiņdesmit gadiem īstas saprašanas, izrādās, šajās lietās man tomēr nav. Iedomājies, kas slēpjas aiz īsā vārdiņa sēkla – senču paaudzes, garīgo un fizisko īpašību programma, izskata modulējumi, bioloģiskie pārveidojumi. Vai tik grandiozu informāciju, tik detalizētu stratēģiju no vīriešu puses var savākt un izstrādāt divi olīvas lieluma dziedzeri? Ja tā, tad lieta vienkārša, cilvēces uzlabošana jāsāk ar sēklas dziedzeru transplantāciju. Nav vienīgi skaidrs, kāpēc līdz šim to kāds jau nav sapratis. Bet, ja runājam nopietni, – tas viss ir bleķis. Cilvēks ir sarežģītāks mehānisms. Vai arī tava prakse nav pierādījusi, ka cilvēka radīšanas brīnums sauajā nav saņemams?

Namejs klausās, parastajā manierē šķobīdams vaigus, it kā skūtos ar bārdas nazi.

– Pārstādīšanas ideja ir vērā ņemama. Pagaidām sīpolus tikai izņemam, nomizojam un liekam atpakaļ. Vai atstājam vienu. Nekāda vaina. Gan bērni dzimst, gan sprauņums saglabājas. Pārstādīšana varētu interesēt politiķus. Viņi vienmēr grib vairāk nekā spēj.

– Nelocies! Es tev jautāju, kurš orgāns rada cilvēku? Vai precīzāk – kas nosaka, kāds cilvēks radīsies? Ķermeņa daļa, kurai pēc vispārējiem

priekšstatiem radīšanas gods tiek piešķirts, procesā taču piedalās vienīgi ar palīgfunkcijām.

– Tu jautā man, es jautāšu tev. Kurš orgāns rada tavas grāmatas? Cilvēks līdz tādām zināšanām nav nonācis. Un varbūt – paldies Dievam! Tiklīdz mēs kaut ko saprotam, tā gribam izārdīt un salikt pēc sava prāta. Mani pilnīgi apmierina cilvēks kā noslēpums.

Namejs iesmejas, ar slaidu metienu uzsviež uz galda plaukstā spaidītās šķiltavas un piebilst.

– Noslēpums ar nevainojamu teci.

Tādā garā sarunājamies labu sprīdi. Pēc pēdējo dienu notikumiem patiesībā es praksē pārbaudu mediķa un rakstnieka sarunu romānam. Kad Namejam jādodas atpakaļ uz operāciju zāli, mēs šķiramies. Esmu pārlicināts, ka brāļa dēls līdzīgi Haleja komētai* pazūd no redzesloka uz ilgāku laiku. Visticamāk līdz brīdim, kad viņam būs savaislojusies kārtējā glabāšanā nododamo papīru kaudze.

Taču notika citādāk. Satikāmies pagodinātu zinātnes un kultūras darbinieku sanāksmē. Diplomom un balvu pasniegšana beidzās ar šampanieti.

* Haleja komēta – zemei tuvojas regulāri ik pēc 76 gadiem. Nosaukta par godu angļu astronomam E. Halejam, kas pirmais 1705. g. noteica šīs komētas orbītu.

Krēslus kā civilizācijas sasniegumu šādās reizēs svītro. Viesi stāv kājās, pārvietojas, biedrojas, klīst.

Mēs ar Nameju, pamanījuši viens otru jau ceremonijas laikā, apvienojāmies radniecības molekulā. Kopība atklājās arī ar kādu īpašību – gan Namejam, gan man ir mentāls bloks pret barošanu no kopīgām silēm. Pat izsmalcinātām. Izmetām pa vārdam par šo un to, līdz pie Nameja pienāca kalsna auguma ne īsti jauns, ne īsti vecs vīrietis un sasveicinoties koši nosarka. Latvijā divdesmitā gadsimta pēdējā ceturksnī nosarkšana ir reta parādība. Jo īpaši vīriešu vidū. Viņš bija izteikts astēniķis. Šķiedraino kaklu iezīmēja ādamābols, kas runājot kā virzulis staigāja augšup lejup. Sapratis, ka pienācējs ir Nameja patients, atšķīros nostāk.

Kādu laiciņu uzmanību piesaistīju citur, bet, kad dialogs ievilkās, sāku viņus vērot. Kā teātri tālrādes lodziņā ar nogrieztu skaņu. To patiešām bija vērts redzēt! Atsevišķi vārdi kā izrautas lapas no rudens vējā locīta koka atlidoja arī līdz manām ausīm, trūkstošo pārvēršot savdabīgā krustvārdu mīklā ar pāris pieturas punktiem.

Un pēkšņi – tieši pēkšņi, jo man nav ne jausmas, kā tas notika, – es sapratu, ka Namejs sarunājas ar cilvēku, kura bēdu stāstu es zinu. Viņš!

Vēstules rakstītājs, epistolārais teorētiķis, kas kāroja revidēt vēsturi un cieta no sengrieķu skulptoru ietekmes. Simtprocentīgi!

Sanāksšanai beidzoties, mēs ar Nameju devāmies lejā pa kāpnēm un es it kā starp citu pajautāju:

– Tu runājies ar vēstules vīru, vai ne?

– Jā... Tavs profesionālais orgāns darbojas perfekti.

– Vari būt mierīgs. Viņa personība mani neinteresē. Interesants ir pats gadījums. Tu taču neteiksi, ka ar viņu viss kārtībā?

– Nē, to es neteikšu.

– Pie viņa joprojām ciemojas apolloni?

– Nē. Tagad dienas kārtībā sajūta, ka viņš pārvēršoties par tīgeri. Vai lauvu. Katrā gadījumā par zvēru, ko no krātiņa pa gaņģi ielaižot arēnā.

– Nu tad taču brīnišķīgi!

– Jā, jā. Bet gaņģis nevedot uz pareizo arēnu. Lai saprastu, jāzina biogrāfija. Īsi saņemot, viņš tajās reizēs jūtoties kopā nevis ar pašreizējo, bet pirmo sievu.

– Varbūt zāles iedarbojas uz kaut ko vienu, noteiktu, bet nelaiimes sakne bieži sasaistās arī ar citu nelaimju saknēm?

– Tu runā par farmakoloģiju vai sabiedrības ārstēšanu?

– Neredzu lielu starpību.

– Un kur, tavuprāt, ir izeja?

– Apjēgt plašākus tēmekļus.

– Nu ja! Vienlaik jau bija mode būvēt kanālus, bet nelabot kanalizāciju.

– Vai tevi operācijas laikā nekad nav pārņēmusi dīvaina neziņa? Teiksim, kas ir matērija? Īstenība vai šķitums? Un, ja īstenība, tad no kurienes viss radās, kad nekā nebija? Bet varbūt pašlaik sniedz izrādi kāds burvju mākslinieks – gan laime, gan nelaime, gan veselība, gan slimības ir vienīgi ilūzija?

– Tik tiešām, nierakmeņu rašanos varētu uzskatīt par brīnumu. Bet laukā ir jāņem! Reāli, bez filozofēšanas.

– Akmeņi tevi var interesēt kā ķirurgu, atbilde par nākotni kā cilvēku.

– Ķirurgam nebūt man iznāk reti. Tad es aizvien aizmiegu.

Tā mēs jārējāties, apsēdušies Latviešu biedrības apakštāva priekštelpā. Lielais nams pamazām bija aprimis un iegrimis klusumā kā zvans pēc pēdējā sitiena. Dežuranti no sava galda laiku pa laikam meta acis uz mūsu pusi. Laikam kāroja noslēgt ārdurvis.

Namejs piesolījās aizvest mani mājā.

– Paldies, paldies! Ja tik tā tava kaste pusceļā neizbārsta skrūves.

– Šoreiz vēl izturēs.

Nameja mašīna stāvēja ieliņā starp Universitāti un Latviešu biedrību. Tā bija ellīga uzrikte, vismaz piecpadsmit gadus vecs pontiaks no tā saucamajiem autoceļu kreiseriem. Un tomēr savā ziņā īpaša mašīna, jo lepojās ar numuru, kādus saviem jaunākā izlaiduma luksusvāģiem par lielu naudu pirka naudas dzirnaviņu īpašnieki. Ciparu vietā numuru veidoja burti. Nameja ratiem tie sastādīja vārdu ANSIS.

– Dulns tu esi, Namej, dulns! – to es sacīju ikreiz, laizdamies pusguļus pontiaka izsēdētājā ševroādas sēdeklī. Un Namejs kā parasti atbildēja:

– Kas par to? Vienam mūsu dzimtas īpašam cilvēkam Ansis esot bijis mīļākais zirgs.

XXX

Latvijas valsts dibināšanas gadadienas sakarā Daugavmalā paredzēta ugunošana. Pirotehnika ir viena no Jāņa kaislībām, kas kvēlo no bērnu dienās Spānijā un Itālijā viņā sakritušām ugunsspēļu dzirkstelēm. Arī cirkā priekšnesumus bieži

kuplina ugunīgas piedevas – tīģeri lec caur liesmojošiem apļiem, žonglieri svaida lāpas, akrobāti lido kupolā ar kvēlojošām astēm. Dzirdot tādus vārdus kā raķetes, bengāliskās ugunis, dzirksteļu spoles, *pot à feu*,* Jāņa seja iemirdzas kā aizdegta luktura dakts. Mēs nekā neesam norunājuši, bet es zinu skaidri, ka svētku vakarā viņš būs klāt, uzrādot astronomisku precizitāti. No mūsu septiņstāvu mājas jumta kādreizējā hipodroma klajuma malā atklājas vērienīga panorāma ar Vecpilsētas torņiem un Vanšu tiltu.

Desmit minūtes pirms salūta pie durvīm zvana. Jānis nosalis, ierāvis galvu saceltā mēteļa apkaklē. Cepuri viņš nemēdz valkāt, tinas šallē, garā kā lielceļš. Bet šoreiz cephure viņam ir līdzī; pie rokas Jānim nesamais, tāds kā ādas spainis ar vāku. Savādo koferi es labi pazīstu – oriģinālkārba glabā vectēva vissmalkāko zīda cilindru. Firma “Tonak Valmin. 1799.” Kā man pašam tas nenāca prātā!

– Pagaidi! Manējais kaut kur tā dziļāk iesprucis.

Un tad jau arī man tā manta rokā. Balles gardibene “Borsolino Tenuto”, savāžama plāna kā

* *Pot à feu* (franču val.) – uguns pods, pirotehnikas elements – dzelzs pods, kas izmet ugunīgas bumbas, tā saucamās “vardes”.

lēpes lapa, vajadzības mirklī pret elkoni atsitama pilnā krāšņumā.

Siltuma tiesai turpat priekšnamā ieklunkšķinām pa glāzītei konjaka. Tad atliecam plecus, iztaisnojam muguras, uzliekam cilindrus un kāpjam tuvāk debesīm.

Tumšā velve plešas neparasti skaidra, taču bez vienas zvaigznes. Diez kur pazudis arī sārtais atspulgs, kas parasti blāzmo virs pilsētas. Ir tāda sajūta, kā stāvot uz kuģa klāja, vienīgi apakšā nešalc melnīgsnējs viļņu lauks. Lejā visapkārt tumsas nezālēs ieaudzis gaismas dārzs. Garās virknēs izkārtas spuldžu jostas. Reklāmuguņu ceļazīmes. Izgaismotas namu fasādes rāmā ekstāzē kā koristu pieres Dziesmu svētku estrādē. Prožektoru gozētā Vecpilsētas torņu skupsna ar gaisīgo Pēteri, ducīgai tautumeitai līdzīgo Māru, smailo Jēkabu un koraļlsarkano Anglikāni pulcējas gandrīz vai aizsniedzama ar roku. Liekas, vajag tik pastiepties un Rīgas pils Svētā Gara tornis jau satverams kā šaha figūra un pārceļams uz tālāku lauciņu viņpus Daugavai.

– Vai tu esi redzējis kaut ko skaistāku par Pētera šmaugo debesu stuti? – es rādu uz visaugstāko pīķi, ko starmeša pirksti izlupinājuši no tumsas.

– Nav gan gadījies, – atteic Jānis. Kāpjot sapū-

lējies, viņš ar roku meklē atbalstu pie jumtmalas reliņiem. Brilles aizsvīdušas. Gaidīdams ugunošanu, kam tūdaļ, tūdaļ jāsākas, Jānis nervozi, tāpat ar pirkstiem cenšas stiklus notīrīt.

Daugavas viņā pusē noplaiksna zilgani balts zibens, tumsa it kā tiek norauta no pamatiem un pasviesta augšup, uz mirkli atkailinot žilbinoši spilgtu spožumu. Sprādziens nogrand ar kavējumu. Uzreiz citā vietā gaisā uzšaujas ugunīga bumba, pārkonīga grāviena pavadījumā sašķīst sīkās zvīgnēs un piekaisa debesis ar lēni sniegošu krāsainu dzirksteļu spietu. Strēlām atvāžas uguns vēdekļi. Taustās gari staru dzeloņi. Šķīļas, plaukst un kraujas kaudzēs spīgojoši plaiksnu čemuri. Gaisma šļācas ar lokveidīgām strūklām. Pa vidu tinas, guņģo, kamolo baltu, dzeltenu un sarkanu dūmu mutuļi. Bakhanālijas Jāņa briļļu stiklos daudzkāŗšojas kā televizoru veikala ekrānos. Redzamo viņš tūdaļ komentē.

— ...re, dzeltenais nātrija oksolāts... re, bārija nitrāta zaļais... Mirdzums no kalomela, mīnija vai amonija hlorīda... Dzirksteles būs no dzelzs vai misiņa, varbūt no vara un cinka skaidiņām. Re, varde, ar pikforda auklu kopā sasieta vairākas čaulas... Šellaka kopā ar piena cukuru... kvēpi, stearīns, koka milti...

Ugunis skrien debesīs ar tādiem kā lēcieniem. Arvien bagātāk, arvien krāšņāk, arvien varenāk. Starp sprādzieniem vairs nav tumsas starpbrīžu. Daudzkrāsainā laisma dimd, joņo, svelpj, plīst, grand. Vēl! Vēl! Vēl!

Un viss. Apdzisušajās debesīs klīst dūmi un ātri irst kā putu vainagi aiz pilnā gaitā skrejoša kuģa. Mēs stāvam atvaraini melnā, skumji tukšā tumsā.

– Skaisti, ka cilvēks kaut uz īsu brīdi spēj uzlikt citas debesis.

Jānis grib ko teikt, bet spējš vēja vilnis norauj viņam no galvas cilindru un kūleņu kūleņiem aizsviež tumsā.

– Re, – saka Jānis, – vectēvs šai svarīgajai dienai izvēlējās manējo. Kā mēs varējām viņu aizmirst!

– Tu viņu aizmirsi? Nemelo nu. Tu viņu nekad vēl neesi aizmirsis.

Izskatās, ka Jānis mani nedzird. Un kā lai dzirdētu, ja viņa še nemaz nav. Bet tad viņš atgriežas.

– Nē, tās nebija citas debesis. Tās pašas parastās. Tur jau tas joks, ka mūsu rīcībā ir iespējamās un neiespējami iespējamās variācijas. Tev nepatīk tvaiks? Slido uz spoguļspoža ledus. Ne-

gribi ledu? Priecājies par Daugavas straumi! Kā pakārtoti jēdzieni tie dod priekšstatu par apstākļiem. Būtiskais nemainās – H₂O.

XXXI

Nē, vectēv, garlaicīgi nav. Informācijas uzbrūkošajā viesulī domu rotoram jāgriežas gribot negribot.

Vai vaļā atrautas debesis rada nepieredzētus plūdus vai pēkšņi izžūst akas un atklājas kailas upju gultnes, planētas ūdens daudzums – izrādās – no tā nemainās. Vai tāpat nav ar daudz ko citu? Ne ļaunums izdeldējams, ne labums vērsams par vienīgo būvmateriālu, pārmaiņas atklājas kombināciju rotaļās.

Jau gudrais Zālamans zinājis, ka nekā jauna uz pasaules nav. Internets ir tā pati čūska, kas Ādamam un Ievai Paradīzes dārzā deva iespēju izvēlēties. Izstieptas rokas attālumā arvien atrodama gan inde, gan zāles.

Ikviena dzīvība ir iepriekšējo paaudžu summa un nākošo paaudžu programma. Konstruksiju ziņā Eifeļa tornis salīdzinājumā ar mani ir tīrais sīkums.

Atceries, 1967. gada decembrī Keiptaunā piecdesmit sešus gadus vecajam Lujam Vešanskim ķirurgi izņēma viņa slimo un vietā ielika autosa-dursmē nogalētas sievietes sirdi. Tas notika pirmo reizi, un jaunās sievietes šķērsvītrotais muskulis vīrietim bija drusku par mazu. Tomēr Vešanskis nodzīvoja astoņpadsmit dienas un mira nevis no sirds nepietiekamības, bet no bioloģiskās nesaderības. Dabas celtā nesavienojamības žoga jēga un būtība zinātniekus interesēja mazāk par ap-sēstību cilvēku no radītas būtnes pārvērst par mon-tējamu salikteni. Neskaitāmi institūti zemeslodei visapkārt meklēja ceļus, kā nerēķināties ar dzīva ķermeņa aizsargspēkiem. Visiem par pārsteigumu uzradās AIDS, iemiesojies izžūstošu, dziestošu ģilteņu miljonos.

Kā, vectēv, spriest, vai tā ir nejauša sakritība vai rīkstes cirtiens?

Vectēvs baltā linu kreklā un pelēkās pakulu biksēs. Kājas kailas, bikšu gali atrotīti. Melnais "Tonak Valmin" zīda cilindrs nevērīgi atstumts pakausī. Klausoties manī, viņš ar melni lakoto pātagas kātu ritmiski plītē bikšu stilbu. Pātagas kāts saulē zibsnī.

– Neņemos atbildēt, neņemos atbildēt. Vai var iedomāties kuģi, kas zvārojas tikai uz vienu pusi?

Pēc manas saprašanas der atcerēties Budas pēdējos vārdus šaisaulē – “viss, kas salikts, ir pārejošs”.

Mēs esam pie Muižas. Sākumā man bail skatīties, negribu ieraudzīt drupas. Bet ēkas ir kārtībā un saulē laistās tik koši, ka kontūras virmo, it kā uzvilktas ar trīcošu roku.

Žilbinoši spīd saule. Ziedošo ķiršu rinda gar akmens žogu veido baltu valni, pa kuru, liekas, var šļūderēt ar slēpēm.

Kantora istabā savā parastajā vietā sēž Baroneše. Viņai priekšā vidēja lieluma tālrādis, japāņu vai dienvidkorejiešu. Spriežot pēc Baroneses vienaldzīgās sejas, ekrāna rādītais viņu īpaši neinteresē. Mērcēdama spalvu tintē, viņa raksta biežajā pasūtījumu grāmatā un tikai laiku pa laikam iemet skatienu tālrādī. Mani pārsteidz, ka Baroneše nav novecojusi. Varētu pat sacīt – izskatās pārsteidzoši jauna, tādu es viņu nemaz neesmu redzējis. Vienīgi uz fotogrāfijas ovāļajā māzera rāmī viņas istabā pie gultas. Tā bija neliela fotogrāfija ar vairākām personām; līdzās Baronesei stāvēja kuplas vaigubārdas izgreznots kungs, visticamāk taisnā ceļā no Būru kara.

Ieraudzījusi mani, Baroneše rakstīšanu pārtrauc. Izliekas, ka spalvā ieķērusies plūksna.

– Tālrāde dažkārt ir ļoti tuvredzīga, – viņa saka

it kā man, it kā pati sev un lielā nopietnībā piebilst,
– pelēm, uz paradīzi ejot, jābūt uzmanīgām, lai
aiz pārskatīšanās nenonāktu kaķu paradīzē.

– Johanna, tu maldies! – Pa kuru laiku vectēvs
ienācis kantorī, nav ne jausmas. Melnais cilindrs
un krekla pleci slapji. Jādomā, sācis līt. – Tu spried
loģiski, un tā ir traģiska kļūda. Loģiskos sprie-
delētājus agrāk vai vēlāk gaida vilšanās. Pasaules
kārtība nav banāli loģiska. Izšķirošos gājienos gai-
dīto sagaidi reti.

Tagad es redzu, ka istabā ir arī Jānis. Viņa savu-
laik melnie mati – joprojām biezi un spuraini –
mirdz balti. Brilles viņš noņēmis, un varbūt tālab
seja izskatās neierasta. Ticamāk gan, ka svešuma
sajūtu rada japānisko vaibstu īpatnība neļaut viegli
nolasīt gadu uzkrājumu. Jānis arvien vēl izskatās
pēc jaunekļa, pēc sirma jaunekļa. Viņam līdzās
Liene ar pieaugušo Zīli un lamzaku Nameju. Lie-
nei aiz muguras slaida, jauna sieviete – nelīdzena
matu robeža pierē, paplānas lūpas un zemas,
gandrīz neizliektas uzacis.

– Kas tā par svešinieci Lienei aiz muguras? –
pieliecies Almastantei, tincinu.

– Tā? – arī Almastante sākumā neattop. Mirk-
šķinādama sasarkušos plakstus, viņa pēta svešo.
– Nu tā taču Čiekurkalna Guna! Vai Dieviņ!

– Pēc tik daudz gadiem!

– No dzīves neko nevar izmest. Tu to neesi sapratis? Skaties, mazā Irbīte lai. Viegla viegliņa kā putniņš.

– Vai tad laiks nav virzīšanās uz horizontu, aiz kura viss pazūd?

– Bet ne jau dzīvam esot. Mūžs, tāpat kā upe, plūst uz priekšu ar visu, kas straumē ietecējis.

Vectēvs mūsu sarunu būs dzirdējis. Skatienu aizgriezis, sakāmo viņš neapšaubāmi tēmē mums.

– Dievam pie radīšanas darbiem horizonts būs iznācis kā blakusprodukts. Tāpēc, ka zeme apaļa. Jautājums par horizonta mistifikācijām kubam atkristu. Bet zemei kubam vajadzētu vairāk materiāla, apaļā bumba izdevīgāka...

Un tūdaļ bez pārejas:

– Tagad, kad laukā eju maz, mani varētu skaitīt aiz horizonta. Bet es tā nejūtos. Man tāpat ir zirgi un cilvēki. Mīruši, dzīvi, tuvi, tāli. It kā miris nevarētu piedalīties, it kā dzīvs nevarētu sastindzis smakot. Es, saprotams, materiālu nebūtu žēlojis un pasauli taisītu kā kubu. Katram kontinentam sava plakne. Nekāda glūnēšana cita platībā – kante starpā. Ērti un taisnīgi.

– Vecvectēv, man kārtējie jaunumi, – paziņo Namejs. – Es atkal precos.

– Un pareizi darīsi. Divjūgs pats labākais braucamais. Četrjūgi un sešjūgi vairāk greznībai. Nopietnām darīšanām ir divjūgs. Šito lietu Dievs nokārtojis pareizi. Cilvēks ir divjūgs. Manas jaukā kākās atmiņas saistās ar divjūgu.

Baronese nolaiž skatienu un paraugās tālrādī.

– Kaut kas notiks, – viņa saka, – reportāža no centra. Stacijas laukumā salasījies pūlis.

Irbīte ir klusa, tomēr Liene vīstoklīti enerģiski ucina. Jāņa sejā ziņkārības vaibstiem ir iesēdēti sēdekļi – šauri piemiegtās acis vienlaicīgi pauž gaidu bažību un cerību prieku. Vectēvs noņem cilindru un ar plaukstu saglauž plānās matu stīgas.

– Kas tur īsteni taisās? Policisti... Cilvēkiem puķes... Uzbudinātas sejas... Dīdīgi augumi...

Vismaz divi vai trīs policisti peld pilsētas kanālā starp gulbjiem un saulē spīdošām lēpju lapām. Ap avīžu kiosku uz riņķi skrien trīs vīri. Nevar saprast, kurš kuru ķer un kurš no kura bēg. Iepretim stacijai liepa pilna ar ļaudīm kā ar smagiem, pārbriedušiem augļiem.

Pēkšņi nemierīgi murdošajā drūzmā dzirdams sauciens “brauc! brauc!”. Pūlis nolīgojas kā trauku krāvums uz sažvangotas paplātes. Metas skriet Centrāltirgus virzienā. Policisti mēģina noturēt

ļaudis uz ietvēm, bet tiek atspiesti, iesūkti un galu galā aiznesti kā no stabiem norauti vārti ledus iešanas laikā. Kā aploka kārtis viesuļvētras tītavās. Pūlis izplūst uz visām pusēm, taču plānāks nekļūst. Ņudz skrejošas kājas, ņirb kustīgas rokas, zib ieplestas acis. Tramvaji piesardzīgi aprauj skrējienu un pārtop nekustīgās salās. Autobusi iestrēdz un darbina motorus tukšgaitā.

“Brauc! Brauc!” Bez jātnieka palicis zirgs ar asiņainu purnu, pakaļkājās saslējies, krākdams un sprauslādams mēģina atrast izeju no ielenkuma. Skaļruņi dīvainā nesaskaņā, cits citu atbalsodami, aicina saglabāt mieru un kārtību. Bet tas ir fons. Tāpat kā spožā gaisma pār pilsētu, tāpat kā cerīgi zaļā zāle kanālmalas apstādījumos. Priekšplānā ir mutes, kas kliedz “brauc! brauc!”, un ausis, kas šo vienīgo vārdu dzird.

No viadukta smags kā tanks, tikai bez lielgabala snuķa, ceļa putekļu nobalsināts, izripo milzīgs luksa klases landrovers. Klucīgi stūraini, ar niķelētiem notekcauruļu resnuma ķenguru sitējumiem priekšā. Pacelts uz četriem tādiem kā apriepotiem ūdensdzirnavu riteņiem. Melni, no ārpusē necaurredzami stikli. Antenas priekšā un pakaļā. Gara zibšņu spuldze uz jumta. Turbo motorā mazākais divi simti piecdesmit zirgu.

Vismaz desmit pārnese un divdesmit litri uz simts kilometriem.

Pavadītāju braucamie tikpat brīnišķīgi. Vienu zeltītu karieti grezno pat bezvējā sašļucis karogs. Krāsas nevar saskatīt – vīd tā kā jūras zilums, kā svaigi kaltas naudas zalga.

Pirmā pie landrovera pieskrien jauna sieviete ar rožu klēpi, bet tūdaļ klāt arī jauneklis žaketē ar izplēstu piedurkni. Nokrīt pie platās riepas, glauž un mīļo. Drūzma ap mašīnu sakožas kā buldoga ilkņi ap saimnieka sviestu sprunguli. Atbraucējiem ilgi neizdodas atstunt durvis.

Ar mikrofonu rokā izslienais briļļains, garsejains žurnālists. “Nacionālais kanāls sāk tiešraidi...” Viļņo Bēthovena dvēselīgās skaņas. Dzied koris. Telekameras acs priekšā ziedu kaudze.

Vectēva seja balta, karstajā istabā viņam aprūkusi elpa. Cilindrs staigā šurpu turpu kā vēdeklis.

– Klausieties, – viņš saka, – es neko nesaprotu. Vai kāds man nevar paskaidrot, kas galu galā atbraucis?

Un tikai tagad es pamanu, ka aiz melnā skapja ar divu pretim skrejošu viļņu diadēmu stāv liela auguma vīrs linu kreklā, pelēkās vadmalas biksēs un smagos, zem ceļgaliem atlocītos karavīra bot-

fortos. Palsie mati, galvvidū pāršķirti, asās šķip-
snās krīt līdz pleciem. Ūsu smailie gali vīzīgi sa-
skrullēti gaisā, bet deguns izlēcis uz priekšu, ass
un taisns kā akmeņu plēšamais ķīlis.

– Kas atbraucis? – jautājums brīvkungu patiesi
pārsteidz. – Nu taču Kaliostro! Lielais Kofta!...

Beigu brīdis ir īss, tūdaļ klāt atkal sākums. Un
pēdējais vārds var būt tikai tāds, ka pēdējā vārda
nav.

1999.

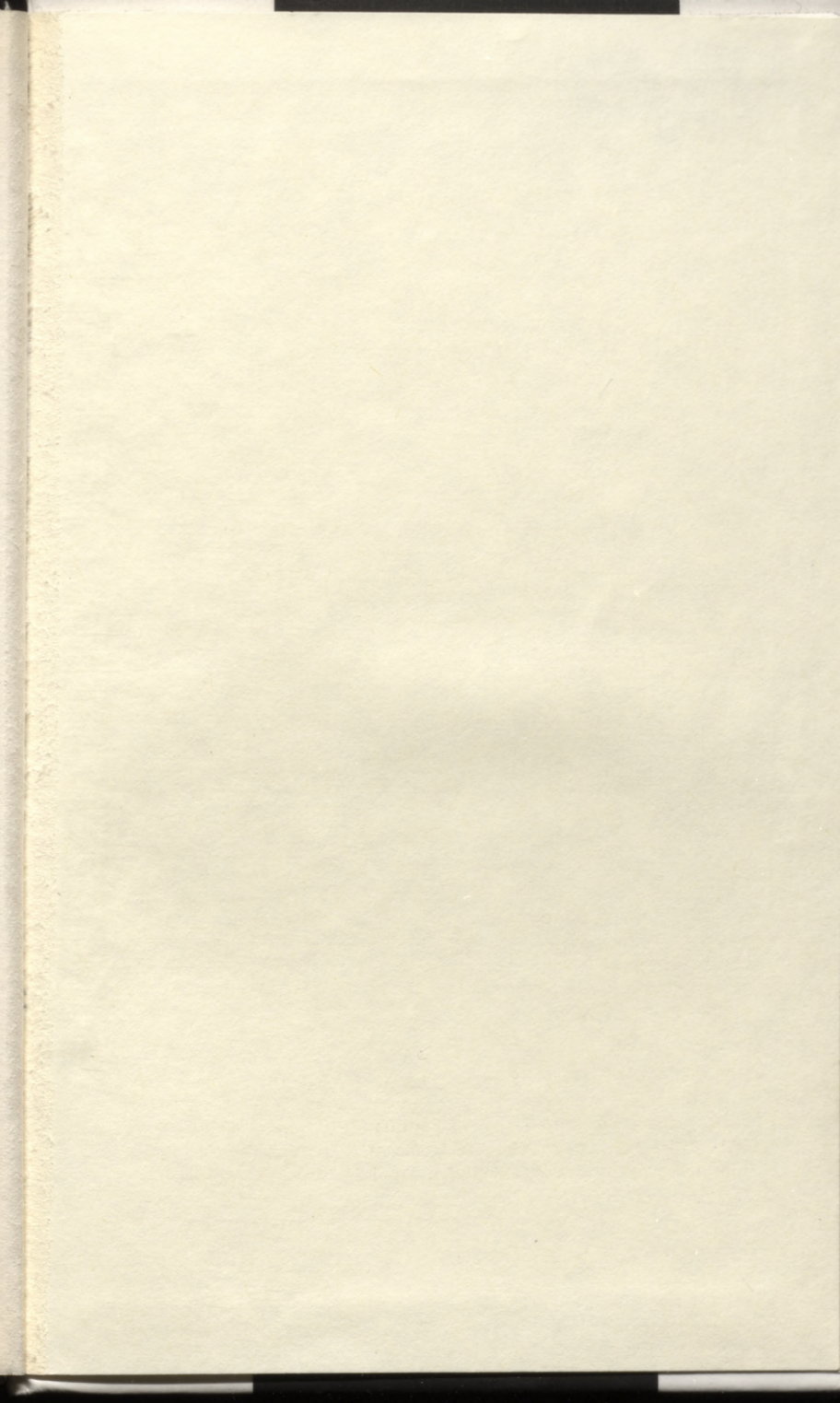
Skujiņš Z.

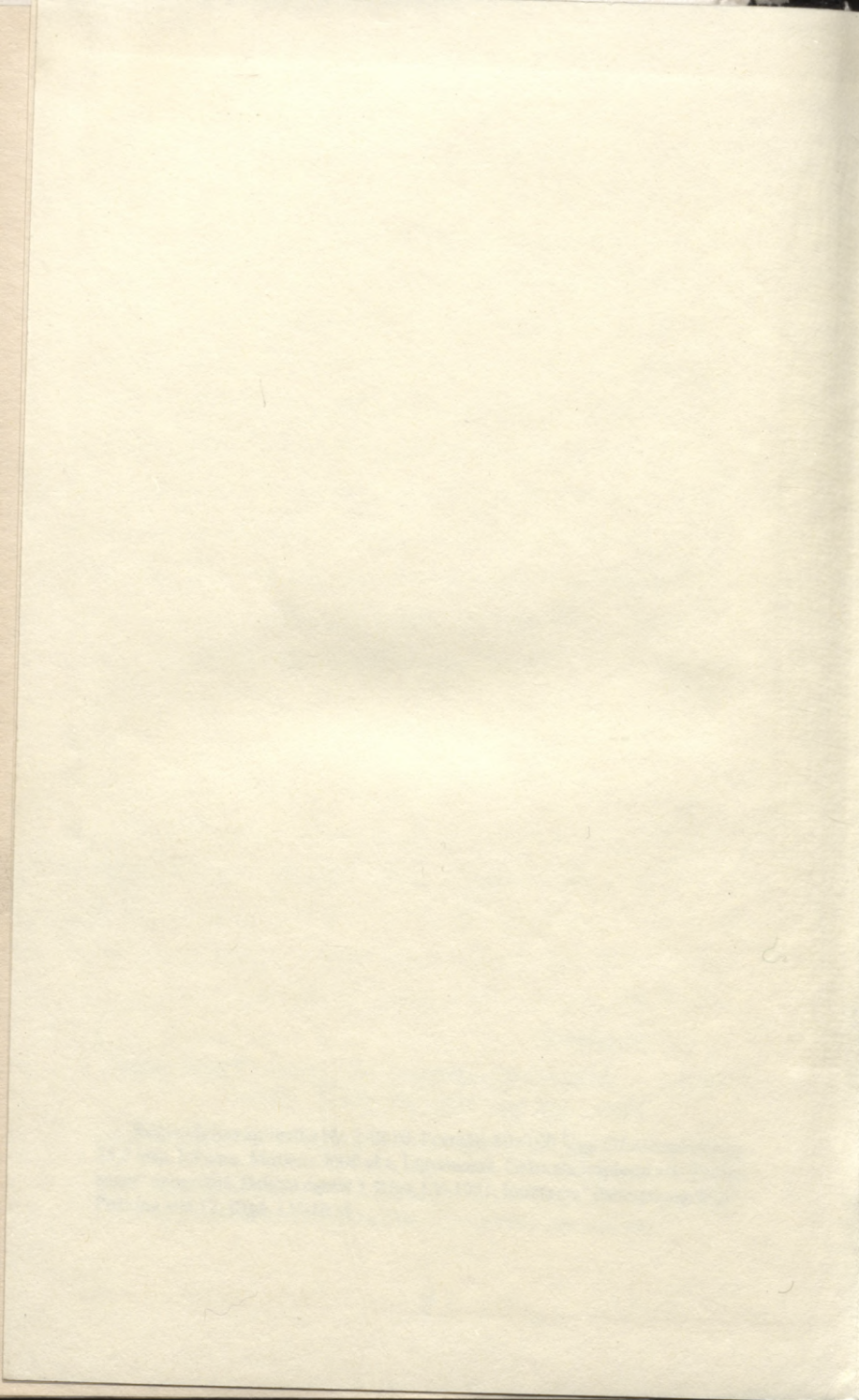
Sk 824 Miesas krāsas domino – R.: apgāds “Preses nams”,
1999., 408 lpp. Vāku zīmējis G. Cīlītis.

Zigmunds Skujiņš mainās ar katru darbu, bet nemainīgi paliek viņš pats.

Romāns “Miesas krāsas domino” ir nopietns stāsts par mūsu savienotajiem likteņiem un arī ironisks joks, karnevāls un spēle.

Reģistrācijas apliecība Nr. 2-0610. Formāts 80×100 ¹/₃₂. Ofsetiespiedums.
25,5 iesp. loksnes. Metiens 9000 eks. Līgumcena. Grāmata iespiesta a/s "Preses
nams" tipogrāfijā, Balasta dambī 3, Rīgā, LV-1081. Iesieta a/s "Paraugtipogrāfija",
Puškina ielā 12, Rīgā, LV-1050.

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0300035733

3. 170

Z

Domino spēlē
liek kauliņu pie kaulina,
savienojot saderīgās puses.
Nesaderīgās paliek kā saucējas
pēc jaunas saderības.

•

Domino kauliņu rindā ikviens
liktenīgi savienots ar pārējiem.

•

Domino ir karnevāla tērps, ko valkā
kopā ar masku. Kas slēpjas zem
apmetņa? Noslēpuma intriga tracina
izdomu.

•

Romāns "Miesas krāsas domino"
ir nopietns stāsts par mūsu
savienotajiem likteniem un arī ironisks
joks, karnevāls un spēle.

•

Dokumentēti fakti,
vēsturiskas personas un
nemirstīgas mistifikācijas
mūsdienu izgaismojumā.

•

Zigmunds Skujinš mainās
ar katru darbu, bet nemainīgi
paliek viņš pats.

ISBN 9984-00-376-0

9 789984 003764

M

O

99-3
L519
S